UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Assertio Septem Sacramentorum Aduersus Mart. Lutherum

Heinrich <VIII., England, König>

Parisiis, 1562

Assertionvm Regis Angliae de Fide Catholica aduersus Lutheri Babylonicam captiuitatem defensio

urn:nbn:de:hbz:466:1-30233

Visual Library

ASSERTIONVM REGIS ANGLIAE de Fide Catholica aduersus Lutheri Babylonicam captiuitatem defensio:

AVTHORE R. D. IOHANNE Roffensi Episcopo.

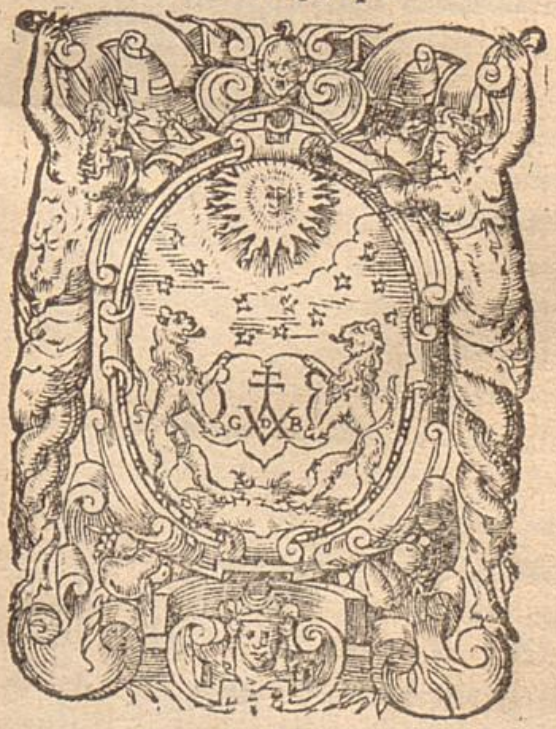

PARISIIS
Apud Gulielmum Desboys sub Sole Aureo, via Iacobæa.
1562.

REVERENDO ADMODVM
in Christo, patri ac domino, domino Ioanni
inclyto Roffensium Episcopo omnium vigi-
lantissimo, Frater Ioannes Röberch Kyr-
spẽsis, ex institutione Dominicana, Euã-
gelii Christi Praco. S. P. D.

RECepimus hisce diebus digniſ-
sime Præsul, post alia studiorũ
tuorum, aduersus pestiferã Lu-
theri hæresim præclara opera,
& alios duos libellos prælo cõ-
mittendos, alterum quo sacrum sacerdotium ab
iniuriis pessimi nebulonis vindices, alterum
quo eximas Christianissimum Regem Angliæ
Henricum octauum à falsis criminationibus,
quibus impudẽtissimus scurra Harpyiarũ mo-
re, tantæ celsitudinis maiestatem omni virtutũ
decore ornatam, haud verecũdatus est (in suam
malam rem) fœdare. porro leuissime tanquam
spongia abstergis quas maculas frustra immit-
tere tentauit Regiæ Maiest. cuius alioqui inno-
centissima probitas satis seipsa sit defensa.
Priusquam vero amplissime Pater, per epistolã
hortareris id actũ iri à Chalcographis, ne illorũ
diligentia in illis ipsis desideretur libellis, ego
iam calculum meum adiiciendi munus accepi.

Eo quippe tui amore in primis, & authoritate magnifici domini Rectoris huius nostri Cymnasii Magistri Arnoldi de Tongri, viri non vulgari eruditione, & multa probitate fulgentissimi, hanc prouinciam (vt impressores asserunt) mihi demandantis adactus fui, vt diligentia qua licuit homini multipharium occupato (nempe publicis & lectionibus sacræ Theologiæ, & diuini verbi declamationibus) molirer vtriusque libelli scripturas recognoscere. Quod vbi cepissem non parua auiditate, nihil molestius visum est, quàm non potuisse, tantum in illis animum oblectare, quantum desiderio legendi atque sæpius relegendi æstuabam. Mox equidem ab initio lectionis didici, hæc te non potuisse nisi eo spiritu qui omnem docet veritatem scribere. Quomodo nanque diuino spiritu non concitatus vel non afflatus ea scripseris, quæ nihil prorsus quàm diuinum amorem spirant, nihil quàm dei gloriam & honorem prætexunt, nihil nisi proximi (de quo vnicuique mandauit Deus) salutem prætendunt? Erant denique mihi eo gratiores quo te mihi ampliore veneratione habendum commendarunt. Qui acerrime cum impio hoste & omnium crudelissimo digladiaris, Christianãque religionem & sacrosancta catholicæ ecclesiæ sacramenta, ritus, & cæremonias, augiste

satis & fœliciter propugnas, vt nihil penitus subdubitem, quin glorioſum de tanta victoria apud omnes qui recte ſentiant, triumphum ſis relaturus. Quamquam igitur hactenus ego quæ aduerſus huiuſce farinæ homines, ſchiſmaticos, apoſtatas & perniciosiſsimos hæreticos, concepi, edere reformidem, ne rabidorum canum morſibus dilaniarer, vbi abſque comite incederem. Meaque proinde ſcripta in Caroloſtadium, Iuſtum Ionam, Ottonem Brunſuelſium, & nonnullos alios domi deliteſcere ſinam. Satius eſſe arbitratus mihi tyrunculo priuatim vires meas experiri in eorum dogmate cenſendo, & in palæſtra ſcholaſtica decertare ac è ſuggeſtu declamare, magis opportunũ videtur mihi, quàm quòd ego in arenam luctaturus deſcendam cum duræ ceruicis hominibus, & item Pharaone incorrigibilioribus. Qui non ſint populum dei à ſua captiuitate dimiſſuri, niſi in manu forti, & ore gladii. Quod ſi ſcriptis fides tutari queat contra eos, non deſunt veterani milites, qui in dies in campum prodeant multa phalange ſincerito toto conatu fidem ipſam propugnantes: quibus ſi opem tulero, etiam qualem inermes præſtare aſſolent, id æſtimo non ſine laudis præmio fore.

Quamobrem pater integerrime id muneris mei eſſe ratus ſum, ne deeſſem quo minus accu-

rate hi tui libelli, in Zoilorum blateronunque, qui nil nisi calumniari didicere, manus incidant. Ego proinde quæ inter legendum agnoui vel rariora, vel magis prægnantia, in marginibus adnotaui, simul & authoritatum sacri Canonis, quib⁹ niteris, loca designaui, ne calũniatores te arguant temeritatis, ac nudus & inermis Giganti occurrere præsumas, cum non prima fronte, veluti in propatulo conspiciant armaturam ex promptuario sacræ paginæ, qua vndequaque cinctus ornatusque incedis. Quod prudens & consulto non curaueris, tanquam obuersantibus sedulo in scripturis indicare, quæ notissima esse debebant. Quod si calculum citatis authoritatibus adiecisses (proculdubio quod iam aliis euenit) blaterones isti te ambitionis & arrogantiæ nota inurerent, ac si velis non nisi apparatu, authoritatũque numero potius obruere, quàm veritate vincere. Verum ego commonstraturus te virumque glorioſius præstare, effeci, ne criminareris vel asserta non probasse, vel ex locis obscurioribus, quæ absque longa disquisitione ad manum non sint, quandoquidem nemini non perspicuum sit, vnde deprompseris, quot in hostes iacularis sacræ scripturæ lapillos. Et demum ex grauioribus sensibus & magis peculiaribus congesti Indicem ordine alphabe-

fico, vt & segnioribus onus quærendi alleuiarem. Quod si hos labores meos boni consulas, Præsul omnium benignissime, vt persentiam in hisce tibi abs me gratificatum, ad longe grauiora me tibi obsequentissimum præbeo. Vale, ex ædibus Prædicatoriis vrbis Agrippinæ Colonia.

EPISTOLA REVERENDISS. DOMINI Episcopi Ioannis Roffen. nuncupatoria operis.

Plurimum reuerendo patri & Domino meo amantissimo Domino Elienſi Episcopo.

PRæterierũt iam anni duo, chariſsime pater, ex quo bonam huius libelli partem legeras, & ita legeras, vt eius quod reliquũ erat perlegendi, magno te ſanctè affirmabas accenſum fuiſſe deſiderio. Quamobrem & nec ſemel per internuncios egiſti mecum, vt quamprimum à prælo rediret, tibi communicaretur. Ego pater hactenus emittere diſtuli, partim ob alia negocia quibus eram implicitus, partim quòd nõnulla ſpes quibuſdam fuerat, Lutherum ad ſaniorem mentem aliquando redituru. Nam rumor fuit, eum vnà cum aliquot è ſectatoribus eius meditari palinodiam, & partem aliquam eorum, quę male

prius docuerant, recantare velle. Quare vt respirandi spacium eis aliquod daretur, censui libellū hunc aut omnino supprimendum, si resipiscerent: aut impressionem eius in tempus aliud comperendinandam, si non ab erroribus suis interea desisterent. Cæterum, vt non ignoras, ipsi pergunt in amentia pristina: iam longe, quàm pridem fuerant, insaniores facti. Nunc enim inter se consensu mutuo, sacrorum Bibliorum partitis distributisque voluminibus, non pudet ea commentariis impiis fœdè corrumpere, & ad suarum hæresum nullo non loco peruersum contorquere sensum. Idque faciunt hac arte confisi, se facilè simpliciorum animis imposituros, quos vident sermonis lenocinio citra difficultatē trahi posse, vt suis pestilentibus erroribus fidem adhibeant, & syncerum id credant esse scripturarum intellectum, quicquid ipsi fallaci blandiloquentia sua fuerint interpretati. Sed digni profecto sunt quibus imponatur, qui salutaribus documētis tot insignium ecclesiæ catholicæ pastorum spretis, quorum vitę sanctimonia pariter & eruditionis syncericas tot & tā

clariſsimis miraculorũ indiciis à deo cõprobata fuit: huic fæci hominum, & (vt ne quid acerbius dicam) meris apoſtatis, animas ſuas credunt. Et quid mirum eſt, ſi fallatur in hiſce rebus vulgus, cui ſenſus in ſacris literis parum exercitati ſunt, vt diſcernant quid in illorum commentariis rectum ſit, aut quid erroneum? Nam quî fieri poterit, vt imperita plebecula ſuper iſtiuſmodi rebus iudicium vnquã ſanum ferat, in quibus & eruditiſsimi, niſi plurimum attenti ſint, crebrius hallucinantur? Sed hac de re longe pluribus infra capite vndecimo diſceptaturi ſumus. Nunc igitur auibus (vt ſpero) fœlicibus prodibit hoc opuſculũ, quod & dominationi tuæ dicandum cenſui, quippe quæ multis nominibus mihi chariſsima eſt, non ſolum quòd vt bonum paſtorem decet, tua præſentia diœceſim tuam exornas, & verbo dei plebem tuæ fidei cõmiſſam erudis aſſiduè, verum etiam quòd ad hæc certamina fidenter obeunda nos pridem animaſti plurimum. Adde quòd & à teneris annis mihi non parua tecum in ſcholaſticis exercitationibus fuerat cõſuetudo. Et quãquam in aliud ſtudij genus, nimirum vt

in legibus erudireris, in quibus & summū attigisti fastigium, exercitium tuum commutaueris, dialecticis tamen & philosophicis concertationibus vsque adeo cæteros præcellebas, vt ad hunc vsque diem vix quisquam reperiatur tanto ingenij acumine præditus, qui tibi, quum ingenij vires intenderis, non porrigat herbam. Tuo igitur iudicio fretus, libellum hunc iam tandem edidimus, & tuæ paternitati nuncupauimus vt posteritati futurum sit amoris erga te nostri perpetuum testimonium. Bene valebis Charissime pater ex Roffa, per eiusdem tuę paternitatis amantissimum.

AVTHOR HOC IN PROLOGO TAXAT

Lutherum, quem ad vnguem vsque depingit, asserens rationem atque materiam, simul & ordinem eorum quæ prosequetur.

Cantic. 2.

CHRISTI vox in canticis est: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Qua plane monet hæreticos esse capiendos antequam adolescant. Nam hi vulpinis fraudibus vineas, hoc est ecclesiam Christi demoliri studeant. Optarim igitur vt hãc vocem audiissent hi, quibus ex officio incumbit hæreticos, dum paruuli sunt, comprehendere. Neque enim hodie tam grauis esset in ecclesia tẽpestas & rerum omniũ perturbatio, SI LVTHERVS dum esset vulpecula, fuisset repressus. At nunc euasit in vulpem grandiusculam, annosam, & veteratricem, tot dolis, astutiis, artibus instructam, vt medium teneri difficillimum sit. Sed quid dixi, vulpem?

Prælatorum negligentia nascuntur errores.

Malitia Lutheri depingitur.

parum est: canem dixissem rabidum, imò lupum rapacissimum, aut sæuissimã quã- dam vrsam, quæ raptis catulis, furore quodam agitur: vel magis hæc omnia simul. Multas enim hoc monstrum intra se bestias alit. Sed & eiusmodi nomẽclaturis apprime gloriatur. Seipsum enim appellat vrsam & leænam. Nam & vtrãque se futurum catholicis pollicetur. Lutherum (inquit) habebitis vrsam in via, & leænam in semitã. In eiusmodi monstrum euasit ex vulpecula iam tandem Lutherus. Vulpem enim egit aliquãdiu fraudibus, mendaciis, subterfugiis. deinde canis factus est, impudentia, latratu, mordacitate. Lupum postea se præbuit rapacitate, feritate, laniatu. Postremo leænam & vrsam ostentat sese, furore, sęuitia, crudelitate. Portentosa certe belua est, adeo vt nec earum bestiarum, quas Daniel in mari vidit, horrenda monstrositas poterit huius vnius beluæ malitiam sufficienter exprimere. Oculos habet quasi hominis, quia nihil supra hominem videt, & tamen perinde atque si fuisset aliquãdo raptus in tertium cœlum, os eius ingentia loquitur: lingua præditus est virulentissi-

Plurima mala efficit Lutherus.

Appropriata Lutheri metaphora.

Vulpes.
Canis.
Lupus.
Leæna.
Vrsa.

Danielis. 7.

ma: dentibus armatur pluſquam ferreis, quibus & inſatiabiliter carnes hominum vorat, & comminuit omnia, conculcans pedibus quicquid eſt reliqui. Eiuſmodi ſane portentum Lutherus ex vulpecula factus eſt, talemque iam ſpeluncam in qua tuto delitescat comparauit ſibi, vt ſecurus omnem ſui putentis pectoris peſtilentiſsimum halitum ac letale virus hęreſum ſuarum in totum orbem efflet, neminéque non conuiciis, probris, contumeliis, atque id quidem quantum excogitare poterit acerbiſsimis infectatur, ſi quis ei contradixerit, vt nec regum alioqui potentiſsimorum vllam hæc belua ratione habeat.

Luther' male à principibus defẽſatur ĩ perniciem eccleſiæ.

Regis Angliæ cõmẽdatio.

Nuper enim, eius admonendi gratia, Rex Angliæ, non minus armis, quàm literis inclytiſsimus, quoſdam illius taxauit errores, hortatus ad reſipiſcentiam: cui quum debuit Lutherus, ceu pio monitori, gratias egiſſe, nullum tamen conuiciandi genus prætermiſit, quod non in ipſum iacularetur, & plus quàm cynicè. Neque enim aut ſacræ eruditionis, quam ipſe profitetur, aut reuerẽtiæ tanti principis reſpectũ vllum habuit, ſed velut inſanus & rabidus omnem ſui pectoris furiã in Regem

tam illustrissimum effudit, vt demirer quomodo quisquam illius dogmatibus fidē adhibeat, quum aduertat eum Christi mandatis tam aperte cōtrauenire. Sed miseram plebem ita iactabundis assertionibus, ac vanis pollicitationibus allexit & agglutinauit sibi, vt velut prophetam illum venerentur. Neque enim quisquam aut impudentius, aut arrogātius de seipso iactare poterit, quàm in eius libelli principio, quem aduersus eruditissimum Regem scripsit, Lutherus facit. Sic enim ait. Certus sum dogmata mea habere me de cœlo. Quia etiam aduersus eum triūphaui, qui in vngue nouissimo plus habet virtutis & astutiæ, quàm omnes papæ, reges, & doctores.

Lutheri malicia et astutia vēto falsæ doctrinæ seducit vulgus.

Lutheri iactantia.

O mirā arrogantiam. O mōstrum horrendum. O frontem impudentissimam. Quis vnquam audiuit beluam tam aperta mendacia de se prædicantem? Sexcentis eius libri scatent erroribus, & tamen affirmare non pudet se certum, sua dogmata se habere de cœlo. Ad quodlibet improperium à statu mentis deiicitur, & fit impos sui, & tamen de dæmonibus triumphare se gloriatur. Cæterū ne vitia quæ-

Plurimi Lutheri errores.

Lutherus cõtorquet scripturas sacras.

dam apertissima iactantiæ suæ fidem abrogent, ea subdole per scripturas, non absque vi contortas, tegere molitur, vti mox aperiemus. Nos ergo pro virili nostra dabimus operam, vt huius beluæ fraudes, mendacia, caninaque rabies, & impudentissima venditatio sui, quibus in libello contra Regem inuictissimum vsus est, quàm breuissime poterimus, detegãtur.

Authoris intentio.

Materies & ordo agendorum.

Sed futuram disceptationem, quo fiat apertior, in duodecim capita digeremus, iuxta seriem quam ille seruauit in libello suo.

CAPVT PRIMVM.

Lutheri iactabundam arrogantiam aperte mendacem esse.

SECVNDVM.

Apologiam item inanem, qua vitia quædam insignia tegere laborat.

TERTIVM.

De communicatione plebis, ecclesiæ cõsuetudinem obseruari debere.

QVARTVM.

Non manere substantiam panis cum sacrosancto Christi corpore.

QVINTVM.

Missam haudquaquam testamentum esse

Sextum.

SEXTVM.

Missam recte sacrificiū & opus ab orthodoxis vocari.

SEPTIMVM.

Strophæ quædam & mendacia cauillique Lutherani deteguntur.

OCTAVVM.

Missam non esse promissionem solam.

NONVM.

Quædam quæ Lutherus falso impingit illustrissimo regi, diluuntur.

DECIMVM.

Interpretationi quam de scripturis patres concorditer reliquerunt, fidem adhibendam esse.

VNDECIMVM.

Diiudicationem dogmatum ad patres potius, quàm ad plebem spectare.

DVODECIMVM.

Ordinem & matrimonium esse sacramenta, conferreque gratiam efficaciter.

De singulis igitur horum per ordinem disseremus.

LVTHERI IACTABVNdam arrogantiam aperte mendacem esse. Caput primum.

I. PRincipio Lutheri iactantiam expendamus, qua se certum esse dicit, dogmata sua se habere de cœlo. Nescio quę Lutherus hic sua dogmata velit intelligi. Nā si placita decretaque Christi ea esse dixerit, nihil repugno, quin hæc è cœlo fuerint. Sin ea quæ præter sensum verborum Christi, Lutherus è suo cerebro perperam adiecit, hæc è cœlo nequaquam sunt. Atque hæc sola dici possunt Lutherana dogmata. Nam reliqua non Lutheri, sed Christi sunt. Talia nimirum sunt, quoties aut suas introducit hæreses plus quàm ex diametro sanctissimorum patrum institutis repugnantes, aut quum scripturas pro sui capitis insanis phrenesibus interpretatur, aut demum quum scripturas hactenus ab ecclesia receptas, pro sua temeritate, quodque suis commentis minime quadret, vel damnet, vel ceu damnatas reiiciat. Damnat autem in primis epistolam Iacobi, nępe quòd

Varia in libris offenduntur dogmata.

Lutherus cripharia corrupit scripturas.

Epistolam Iacobi cur

pe quòd ea suis hæresibus palam aduersatur. Cauillatur igitur eam haudquaquam apostolicam esse, quum tamen à singulis patribus passim approbetur atque inter catholicas ab vniuersa numeretur ecclesia. Sed aduerte quæso cauillum, optime lector. *Lutherus damnat.*

Sic enim in cõmentariis epistolæ prioris diui Petri scribit. Inde facile discitur, epistolã, Iacobi nomine inscriptã, haudquaquam apostolicã esse epistolam. Nullum enim prope elementum de his rebus legis. Summum momentum habet hic articulus fidei. Nam nisi resurrectio esset, nihil prorsus vel consolationis vel spei haberemus, frustraque essent quæcunque Christus tum fecit, tum passus est. Hactenus ille.

Vbi vides lector quam ob causam Lutherus epistolam Iacobi neget apostolicam esse, nimirũ quòd in ea Iacobus nullam de resurrectione Christi mentionem fecerit. Verum si propter hunc cauillum epistola Iacobi non erit apostolica, nec Pauli quædã epistolæ (præsertim ea quæ ad Philemonem inscribitur, & vtraque ad Timotheum) erunt apostolicæ, quum *Nõ passim agit Paul. de resurrectione.*

in his de resurrectione nec verbum quidem vllum habeatur.

Adde, quòd ad hunc modum neque posterior epistola Petri, quam tamen apostolicam Lutherus approbat, erit apostolica, quum etiam in ea nihil de resurrectione Petrus loquatur. Quare si cauillus ille foret admittendus, multas ex epistolis quas ecclesia recipit, nos reiiceremus.

B. Iacobus meminit resurrectionis. Iacobi. 5.

Cæterum etsi Iacobus de resurrectione non expresse meminerit, meminit tamen & passionis, & aduentus futuri, quæ duo nequaquam absque media resurrectione queunt intelligi. Meminit item & potentis verbi, quo regenerati sumus, idque sine eisdem ferme verbis quibus & Petrus de eodem loquitur. Nam Petrus ita de

1. Petri. 1.

deo scribit. Qui regenerauit nos in spem

Iacobi. 1.

viuam. Iacobus autem ad hunc modum Is destinata voluntate progenuit nos sermone veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ suæ. Simile quiddam & Paulus

Hebr. 3.

ad Heb. dicit. Participes Christi facti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmũ tenuerimus. Hoc certe quòd à Christo regeniti simus & participes eius facti per initiũ substãtiæ eius

In verbo regenerationis ẽã

vim refert & resurrectionis, & natiuitatis, & passionis, atque adeo cuiuslibet alterius negocij, quod nostri causa suscepit Christus. Quamobrem neque sanum est istud Lutheri dogma, nec è cœlo manasse credendum est.

mysteria humanitatis intelliguntur.

Alterum est Lutheri dogma, nempe quòd Petrus & Paulus, imò beatissima virgo, Christi genitrix, nihil plus aut dignitatis aut honoris habeat quàm quilibet alius Christianus. Sic enim & in eisdē commentariis traditur ad verbum.

II.

Quia vero renati sumus filij & hæredes dei, pares sumus in dignitate & honore D. Paulo, Petro: S. deiparæ virgini, ac diuis omnibus. Habemus enim eūdem thesaurum à deo, bonaq; omnia tam largiter quàm ipsi. Siquidem & ipsos nō secus atque nos renasci oportuit. Quare nō plus habent quàm quilibet reliqui Christiani. Hæc Lutherus illic.

Verum ista scripturis palā aduersantur. Nam qui fidem & gratiam præ cæteris cumulatiorem acceperunt, eos haud dubie plus accepisse credendum est, quādoquidem eatenus aut pluris aut minoris quiuis Christianus habendus est, quatenus am-

Amplior dignitas & honor debetur his qui gratiā præstant.

pliorem fidem & gratiam est consecutus. Et quãquam omnes de plenitudine Chri-
Ioan. 1. sti nonnihil accepimus, vti Ioánes tradit, non tamen æqualiter singulis impartitum
Roma. 12. est. Nam vt Paulus ad Ro. ait, Habemus dona iuxta gratiam nobis datam varia. Et
Ephes. 4. rursum ad Ephe. Vnicuique nostrum data est gratia, iuxta mensurã donationis Chri-
Roma. 12. sti. De fide quoque Paulus ait, eam nõ ad eandem mensuram singulis esse traditam. Atque ideo iubet ne quis arrogãter de se sentiat, sed vt cuiq; deus partitus est mensuram fidei. Et profecto nisi fides esset in aliis tenuior, in aliis copiosior, non dixis-
Luca. 17. sent ad Christum apostoli: Domine adauge nobis fidem.

Adde, quòd fidem in Petro laudauit
Luca. 22. Christus, & tamen alibi vocat eum homi-
Matt. 14. nem pusillæ fidei. Atqui si fuerint omnes renati, non tamen in ipsa renascentia singuli parem omnino donationem acceperunt. Et constat item beatam virginem, priusquam ex aqua renasceretur, plenam fuisse gratia, gratiamque præ cæteris peculiarem apud deum inuenisse, atque eam sane multo cumulatiorẽ quàm alius quiuis præter Christum, inuenerit vnquam.

Maria ante baptismum fuit plena gratia.

Neque dubium cuiquam esse potest, quin si gratiæ quicquam adiici potuisset, posteà per animi sui consensum longe copiosiorem acceperit. Sed quid multis moror? hoc dogma, profecto, si tamen glossa non adhibeatur, patentioris insaniæ est, quàm vt egeat pluribus confutari.

III. Sustulit insuper suis dogmatibus arbitrij libertatẽ Lutherus, deumque prædicat in nobis & bonorum & malorum authorem, atque id apertissime contra scripturas. Nam, vt innumeras alias prætermittam, Petrus in epistola priori sic ait. Patrem inuocatis, qui citra personarum respectum iudicet iuxta cuiusque opus. Ecce lector, secundum opus vniuscuiusque, & citra personarum respectum, deus cunctos iudicat. At quomodo non erit personarum respectus apud deum, si me deus adigat ad peccandum, & in me nihil præter opera mala producat? Si mihi sit malorum operum author, & contrà bonorum alteri, quomodo non illius personam respicit benignius quàm meam, aut quomodo iustè iudicabit me secundum opera, quæ mea non sunt, neque libero meæ voluntatis arbitrio patrauerim vn-

Deus nõ est causa peccati.

1. *Pet.* 1.

quam? Consimiliter idem Petrus in actis
Acto. 10. ait idipsum recensens. Re (inquit) ipsa comperio, quòd non sit personarũ respectus apud deum, sed in quauis gente, qui timet ipsum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Ecce, si ego mea sponte iustitiam non operor, frustra sperabo me deo fore acceptum. & contra, si eam operer, acceptus ero, quum apud eius tribunal nullus sit personarum respectus, sed operum, siue bonorum, seu malorum, quæ per eos operata sunt, iustum examẽ fiet: atque ita de singulis, iuxta districtæ iustitiæ libramentum, iudicium rectè feretur.

IIII. Docet insuper, iudicium de scripturis, hoc est, quid euãgeliũ sit habendum, aut secus: & quid apostolica epistola, aut non apostolica, id ad omnes ex æquo spectare christianos, perinde atque nihil pro iudicato sit tenẽdũ, quicquid citra apostolorũ tẽpora maiores nostri iudicauerint, quãtauis eruditione fulserint, aut vitæ sanctimonia miraculisve claruerint. Quod dogma quantum contineat impietatis, nemo qui non insanus fuerit, ignorare potest. Nam si vnquam in ecclesia syncerũ

& exactum solidumque fuisset iudicium, profecto fuerat in his qui temporibus apostolorum erant viciniores, quique pro fidei suæ tum magnitudine tum puritate copiosius diuinorum charismatum fulgoribus illustrati sunt. Quamobrem si Christianis iam extantibus licebit in dubium reuocare, quod maiores nostri suis antea iudiciis comprobauerint, quid vnquam in ecclesia certum, firmum, stabile, futurum sperari queat? Sed de hac re pluribus alibi. Neque tamen istud interea prætermittemus intactum. Dicat velim Lutherus. An credat maiores nostros (de priscis illis loquor) fidem habuisse veram nec ne? Si non credat, quis iam non intelligit, quàm sit ab omnibus iure exibilãdus? Sin credat eos veram fidem habuisse, tum non effugiet, quin confiteatur eorum iudicium verum & firmum a cunctis habendum esse. Nam sic in commentariis epistolæ Petri scribit.

Veteres certius iudicabant.

Lutherus asserit fideles quosque recte iudicare.

Fides res est tam eximia atque magnifica, vt per eam rerum omnium quæ ad salutem pertinent, certam & claram cognitionem habeamus, potẽtes iam de omnibus quæ in terra sunt, iudicare atque li-

„ bere pronunciare. Hæc doctrina synce-
„ ra, illa falsa est. vita hæc proba est, illa re-
„ proba. hoc factum bene, illud secus. Et
„ quicquid istiusmodi homo definit, id ita
„ se habet ac verum est. Non enim potest
„ falli, sed seruatur & custoditur virtute
„ dei, manetque iudex omnis doctrinæ.
Hæc Lutherus.

In quibus verbis perspicis lector, eum qui fidem habet, potentē esse, vt de rebus singulis iudicet, eius quoq; iudiciū verū esse, nec falli posse. Quare quum ipsi maiores nostri fidem veram habuerint, consequitur etiam vel ipsius Lutheri sententia, quòd eorum iudicium falli nō potuit. Quod si iudiciū illorum ratum fuerit & stabile, quomodo non per illorum iudicium cæterorum omnium iudiciis, quicūque diuersa iudicauerint, penitus erit præiudicatum? Quocirca quum Lutherus aduersus omnes illos iudicium tulerit, palā est eius iudicium inane, falsum, erroneumque esse.

Iudiciū Lutheri falsum.

Cōsequitur igitur ex iam dictis, vt quicquid de sacramentis, de contritione, cōfessione, & satisfactione, de missa, de testamento, de communicatione sub vtra-

Corollarium. Capita errorum Lutheri.

que ſpecie, de ſacerdotio, de votis, de primatu Romani pontificis, de præceptis, de peccato, de bonis operibus, de purgatorio, de excommunicatione, de poteſtate abſoluendi, deque cæteris id genus quibuſlibet aduerſus maiorum noſtrorum vnanimem ſententiam Lutherus docuerit, id à veritate penitus alienum cenſeri debeat: tantumque abeſt vt è cœlo veniſſe credatur, vt ab inferis potius & ab ipſo tenebrarum principe Satana neutiquam dubitetur inſpiratum fuiſſe.

V. *Mẽdacia Lutheri cõuincuntur ex propriis eius verbis.*

Cæterum vt os eius non niſi mendaciis natum, ſuis ipſius verbis aperte conuincamus, legatur epiſtola quam calci commentariorum ſuorum appoſuit ad Conradũ Pelicanum inſcripta, vbi cernes lector ipſum tria confiteri. Primum, quòd vndecimo pſalmo turpiter errauerit. Sunt enim eius verba quæ ſequuntur.

Primus error.

Si non eſt excuſus pſalmus. xj. velim deleas in fine vltimæ paginæ literæ B. 12. verſus, cum tribus ſequentibus verſibus literæ C. Vides enim quàm ibi fœdè errauerim in vocabulo סביב. Hacten⁹ ille. Ecce errorem vnum, quem nec ipſe poterit inficiari. Alium rurſus errorem fa-

Secundus error.

tetur ex psalmo.13.Sic enim ait in eadem epistola.

„ Iam quod oblitus psalmo.13.quicquid de
„ verbo מַשְׂבִּיל somniani, per .26. versus
„ dele quæso.

Ecce tam aperti sunt errores isti, vt nullis mendaciorum fucis Luthero liceat eos palliare. Et tamen hos in suggesto publicè docuit.

Nam in eadem epistola paulo superius id ipsum testatur de eisdem commentariis loquens.

„ Voce(inquit) viua multum auditoribus
„ & lucis & gratiæ accedit, quantum cahos
„ istud literarum neque habet neque capit.

Quis iam affirmabit hæc dogmata è cœlo venisse? Sed audi lector & tertiũ quod in eadem epistola dicit. Monuisse videtur Pelicanus illum de maledicẽtia & immodestia, qua ferocit in omnes. Cui Lutherus respondet.

Lutherus non est sui ipsius compos.

„ Recte(inquit)mones modestiæ me. Sen-
„ tio & ipse, sed compos mei non sum. Ra-
„ pior, nescio quo spiritu, cũ nemini me ma
„ le velle conscius sim. Verũ vrgẽt illi etiã
„ furiosissime, vt Satanam non satis obser-
„ uem. Hæc Lutherus.

Hic discе lector non esse compotem sui Lutherū, nempe quòd à spiritu satanico rapiatur. Et quāquam dicat primum se nescire quo spiritu, subiungit tamen postea, se non satis obseruare Satanam. Nam huius haud dubie spiritu concitatur & agitur in has tam insanas furias. At vide quàm aperte mentiatur. Ait enim se nemini male velle, quum tamen famam, rem omnium precioſiſsimam, suis probris & conuiciis cuique qui sibi contradicit, eripere studeat. Cæterum hactenus ista recensui, vt candidus lector intelligat qualia sint Lutherana dogmata, de quibus dicit sēcertum esse quòd habuerit ea de cœlo. Et ego sane, si more Luther scripturas torquere vellem, possem etiā ostendere Lutherum ea dogmata de cœlo susceпisse. Nam & Christū dixisse memini: Vidi Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Is forte secum attulit è cœlo dogmata, quæ Luthero submini ſtraret. Ego certe nulla prorsus alia ratione fieri posse comperio, quòd è cœlo tam pestifera Lutherus hausisset dogmata. Nam & Satan ipse est, aduersus quem se triūphasse Lutherus iactitat. Aduersus eū (inquit): trium-

Mendacia Lutheri aperta.

Luce. 10.

„ triumphaui, qui in vngue nouissimo plus
„ habet virtutis & astutiæ, quàm omnes pa-
„ pæ, reges, & doctores. Quis enī alius hic intelligi potest quàm Satan, quem in vngue nouissimo tantam habere virtutem & astutiam asserit? Quòd si de Satana Lutherus triūpharit, quid ni pariter & illius diripuerit spolia? hoc est omnia mysteria diabolica. Et profectò nisi totus esset spiritu satanico plenus, nunquam aduersus optimum regem, & orthodoxæ fidei cultorem, defensorémque præcipuum, tantū bilis, imò fellis & veneni potuisset euomere.

VI. *Lut. animo fallendi fingit dogma sunum è cœlo esse.*

Sed procul dubio vel fingit ista Lutherus, quo maiorem apud vulgum sibi comparet authoritatem, vel turpissime fallitur. Nam qua ratione certus esse potest de cunctis suis dogmatibus, quòd è cœlo fuerint, nisi planè fuisset id ei reuelatum? Imò si reuelatum id ei fuisset, reuelationes tamen eiusmodi plerumque fallunt. Nam quæ putātur à deo manasse, plerunque comperiuntur à malignò prodiisse spiritu. An non dicit Paulus: Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis? Et in. 3. Reg. nonne legitur quòd dixerit spiritus

2. Corin. 11.

3. Reg. 22.

quidam

quidã ad dominum: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum Achab? Sed & nostris temporibus erat vir non indoctus Hieronymus Florẽtinus, qui multa constanter Florentinis prædixit euentura: qua ratione mirificam à populo simul & principibus comparauit sibi gratiam. Cæterum quòd post eius obitum nihil eorum acciderit, quæ pridẽ vaticinabatur, eo discerniculo plane iam constat (si Hieremiæ credimus) illius prędictiones haudquaquam à deo fuisse. Sic enim cap. 28. Hieremias ad Ananiam falso prophetantem dixit. Propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbũ eius, tunc scietur propheta quem misit dominus in veritate. Delusus igitur (vt videri potest) ipse Hieronymus fuit, tametsi vir insignis erat, verboque & vita (quantum humano iudicio sciri potuit) venerandus, nec latum vnguem vnquam ab orthodoxis patribus in doctrina sua dissidens, nisi quòd excommunicationem in se latam contempserit, & docuerit ab aliis esse cõtemnendam. Quòd si reuelationibus ille vir tantus & tam catholicus potuit seduci, quam nos de Lutheri reuelationibus

Iohan. Frã. Picus Mirandulan⁹ in apologia sua excusat eũ, & Florentini adhuc summa veneratione eũ colunt.

habere possumus certitudinẽ? Ille quamquam sibi graues ab Alexandro tum summo pontifice visus fuisset iniurias accepisse, nunquam tamen in eius authoritatẽ oblocutus est, sed tantum in authoritatis abusum. Fuit enim ingenti modestia, humilitate, patientia, charitate prędítus. Nũquam in pontificiam dignitatem, sed in vitam & mores inuectus est. Neque quicquam vnquam docendum præsumpsit, quod esset contra communem ecclesiæ catholicæ fidem. At Lutherum haudquaquam pudet ecclesiæ dogmata conuellere: patrum sententias contemnere: pontifices optimos & sanctissimos impostores vocare: authoritatem quam Petro Christus cõtulit, pro nihilo ducere. Reges eximios conuiciis & cõtumeliis afficere: plebem pernicioſissimis hæresibus inficere: cœlum & terram replere mendaciis: & tamen adeò perfrictæ frontis est, vt certum esse se iactitet omnia sua dogmata se habere de cœlo.

VII. Sed videamus primũ quid habeat vulpes ista, quod suæ prætexat maledicentiæ.

„ Rex (inquit) impetiit prior. At regem id iustissime fecisse mox fiet apertissimum.

Sed

Sed acerbius insectatus est. At Paulus ait: «
Bene loquamini de iis qui vos insectãtur. «
Sed verbis incessiuit asperis. Quid tum? «
An non Paulus vetat ne cuiquam malum «
pro malo reddatis, neque maledictum pro «
maledicto? Sed iniuriam istam ferre non «
potui, nec alius patebat vlciscẽdi modus. «
At potius audire Paulum debueras, qui sic
monet: Non vosmetipsos vlciscẽtes dilecti, sed date locum iræ. Nunquam equidẽ *Roma. 12.*
aliquis mihi persuadebit se viciſſe Satanã, *Iohan. 8.*
nisi prius ipse seipsum vicerit. Quisquis
ab ira vincitur, is iræ seruus est & peccati, *2. Petri. 2.*
Satanæque mancipium, atque stulte iactitat se de Satana triumphasse. Neque enim
Lutherus defendere potest, quin ira graue peccatum sit, & maxime quũ alibi palam affirmet, in omni opere, quantumuis
bono, peccatum esse. Non potest igitur
non esse graue peccatum ira, quando quidem & irascentem fratri Christus gehen- *Matth. 5.*
næ ignis reum facit. Quòd si propter irã
qua fratrem suum quis fatuum appellat,
hunc Christus reum facit gehennæ ignis,
quanto magis qui principem, & eundem
optimum, ac fidei Christianæ cultorem
pientissimum, tot blasphemiis impetiit?

Istud haudquaquam sapit Christi spiritum, sed plane diabolicum. Nam Christi
Roma. 13. spiritus in Paulo iubet, vt omnis anima potestatibus excellentibus subdita sit. Iubet & honorem eisdem impendi, quum non sine causa gladium gestent. Lutherus verò nec principis aut regis in vlla re maiorem quàm infimi cuiuslibet homuncionis rationem habet. Quis enim, nisi prorsus insanus & amens, in abiectissimum homuncionem ita fureret, ac tantis intemperiis totque furiis effreneſcentem iracundiam effunderet, atque Lutherus in regem & eundem inclytissimum debacchetur? Multo satius esset profecto sacras omnino nescisse literas, quàm eisdem aperte contrauenire. Sed quid de
Lutherus omnib⁹ prĩcipibus cõuiciatur. principibus regibúsve loquor? Cæsaris ipsius iussa Lutherus contemnit, neque summo pontifici quicquam censet honoris deferendum, imò contra probris eum afficit, conuiciis onerat, contumeliis insectatur. Paulus olim quum per ignorantiam, ei qui princeps esset sacerdotum
Actor. 23. maledixisset, eo quòd is præter legem iussisset illum percuti, mox tamen vt fuerat admonitus eum fuisse principem sacer-

dotum, suam ignorantiam excusauit dicens: Nesciebam fratres, quòd princeps esset sacerdotum. & protinus adiecit, Scriptum est,

Principi populi tui non maledices. Hanc reuerentiam Paulus exhibuit principi veteris sacerdotij, quod alioqui non dubitauit antiquatum fuisse. Et Lutherus eum qui non veteris, sed noui & æterni sacerdotij princeps est, nempe Christi vicarium, & apostolorum principis indubitatum successorem, omni maledicentiæ suæ virulentia conspurcat. Paulus admonitus humiliter obtemperauit, honorem illi sacerdotio deferens: at Lutherus tantum sibi licere contendit, vt nullum agnoscat superiorem, nullius potestatem reuereatur, nullis denique legibus teneri se permittat, certus quicquid dixerit, id habere se de cœlo, seque de Satana triumphasse penitus. O nimis quàm impudentem hominis arrogantiam. O caput insanissimum. Quis ista non perspicit mera esse mendacia? Et tamen Lutherus vsque adeo malitia est excæcatus, vt hac tam arroganti gloriatione toti orbi se sibi persuaserit impositurum. *Exod. 22.*

VIII. Sed neminem opinor vsqueadeo leuem esse, vt iis tam crassis mendaciis facilè fidem adhibeat. Neque enim exiguæ res est aduersus Satanam triumphare, quando Iob dixerit non esse potestatem super terram, quæ comparetur illi. Magnum est si quis ei restiterit, maius si vicerit, at triumphasse maximum est. Vix istud verbum Christo scripturæ tribuunt, nisi post illam eximiam crucis victoriam, quando Paulus dicit Christum expoliatos principatus & potestates ostentasse palam triumphantem illos per semetipsum. Et quanquam aliàs cum Satana cõflictatus esset, eundemq; ter confutauerit, Lucas tamen quid scribit? non vtique quòd triumphauerit de Satana Christus, sed quòd consummata omni tentatione, diabolus ab illo recesit vsque ad tempus. O rem mirandam. Christus non nisi mortuus de Satana triumphauit: at Lutherus iam triumphat adhuc in carne peccatoque viuens.

Triũphare aduersus diabolum difficile est. Iob. 41.

Coloss. 2.

Matth. 4.

Luce. 4.

Sed & si quis dæmoni cuipiã restiterit, non istud suis viribus asscribere debet, sed magis gratiæ dei. Diuus enim Paulus quum ob iustas causas ingentia quædam de se

1. Cor. 15.

de se prædicarit, subdit tamen: Non ego, sed gratia dei mecum.

At Lutherus quum aduersus Satanam adeo magnifice se triumphasse gloriatur, nec verbum quidem vllum facit de gratia dei. Paulus his qui vicerint, relabendi metum incutit, dicens: Qui stat, videat ne cadat. Et alibi: Tu fide constitisti? ne efferaris animo, sed timeas. *1. Cor. 10. Roma. 11.*

Lutherus iam triũpho potitus, perinde securus gloriatur, quasi non posset relabi. Diuus Petrus quanquam spiritum sanctum visibiliter accepisset, non tamen vsque adeo firmatus erat, quin posit relabi: & vt Lutherus author est, postea reuera mortaliter peccauit. At Lutherus aduersus Satanam adeo triumphauit, vt non posit denuo captiuari.

Cæterũ ex eo fortasis Lutherus colligit se triumphasse, quòd desperationem euaserit, qua non semel insinuat se fuisse grauiter impetitum. Verum desperatio nemini contingit, nisi propter horrenda quædam & abominanda flagitia, qualia si se commisisse Lutherus fateatur, & nũc adhuc pergit in his quæ nihilo sunt leuiora, hoc est inimicitiis, litibus, æmula- *Quibus vitiis Lutherus sit implicitus.*

tionibus, iris, concertationibus, seditionibus, sectis, inuidiis, & his similibus, quæ
Galat. 5. Paulus ad Galatas inter opera carnis numerat, & prorsus affirmat quòd qui talia agunt, regni dei hæredes non erunt: quomodo non pudet eum gloriari quòd aduersus satanam triumphauerit? aut quomodo certus esse potest quòd habuerit è
Sapien. 1. cœlo sua dogmata? Nam sapientia quæ de cœlo est, si libro Salomonis credimus, in animas sanctas se transfert, non in eas quæ tantis furiis & flagitiis inquietantur. Et Iacobus apertissime docet Lutheri sapientiam è cœlo nequaquam esse. cap. 3. Quis (inquit) sapiens & scientia præditus inter vos? ostendat ex bona conuersatione opera sua cum mansuetudine sapientiæ. Quòd si æmulationem amaram habetis, & contentionem in corde vestro, nolite gloriari & mendaces esse aduersus veritatem. Non est enim ista sapientia è supernis descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim æmulatio & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ autem è supernis est sapientia, primum quidem casta est, deinde pacifica, modesta, tractabilis

bilis. Hæc Iacobus.

Ecce vides optime lector, quòd si Lutherus è cœlo suam haberet sapientiam, esset castus, conuersatione mansuetus, & pacificus, modestusque & tractabilis, expers item æmulationis, contentionis, & omnis amarulentiæ. Quamobrem quum ille contrà prætergressus omnem modestiam ita furiat, insaniat, debacchetur in omnes qui suis peruersissimis hæresibus aduersantur, manifestum est eum non è cœlo cuncta sua hausisse dogmata, sed à Satana potius (aduersus quem se triũphasse iactitat) afflatum esse. Cæterum ad reliqua iam transeamus, quibus adhuc euidentius apparebit neutrum horum verum esse, hoc est, vel è cœlo venisse Lutheri dogmata, vel eum de Satana triumphasse.

Sapientia Lutheri non est è cœlo.

Apologiam item inanem, qua vitia quædam insignia tegere laborat.

Cap. II.

I. SEcundo loco Lutherus apertissima quædam sua vitia tegere conatur, & de duobus in primis nititur se purgare, de quibus rex illustrissimus illum taxauit obiter. Altero, quòd erat sibi contrarius. Altero, quòd conuiciis infectatus fuisset pontificem. Sed attende lector quanta versutia rem suam agit versipellis iste. Nam eum omnino male habet, quòd hæc duo sibi fuerint obiecta, quum ex isto plane consequatur victum potius à dæmone Lutherum, quàm de dæmone triumphasse. Ex illo quoque conficitur, quòd è cœlo nequaquam fuerint illius dogmata. In his duobus itaque amoliendis, multa verbositate gannit & garrit Lutherus, quanquam profecerit nihil, vt postea fiet perspicuum.

Luthe. frustra molitur sese purgare de vitiis sibi obiectis.

II. Sed miraberis forte lector, cur tã enixe argumentis suam inconstantiam purgare studuerit. Nimirum, quòd dolosa vulpes perspiciat, id vitium haud mediocriter apud omnes authoritatem sibi detracturum. Nam quum inconstantia cuiuis magistro turpis sit, ei cum primis qui sua do-

Luth. incõstantiæ timet argui.

gmata iactitat habere se de cœlo, non solum turpis est, verumetiam probrosa, pudendaque, sed & fidem cæterorum prorsus abrogat dogmatum. Nam qui dicit omnia sua dogmata se habere de cœlo, quũ primum vel in minimo fuerit mendacio deprehensus, nullam in cæteris meretur fidem. Et profecto Lutherus in seipsum sententiam imprudens tulit, quum Regi pridem sic obiecerit.

Luthe. proprio ense iugulatur.

Curandum est (inquit) aduersus hæreses scripturo, vt ne suspicio falsi in eo deprehendi possit. Nunc ergo quum sese totum inuoluat mẽdaciis, quis credat vlli parti scriptionis eius? Hæc Lutherus aduersus regem.

Sed regeremus hoc ipsum lõgè facilius in Lutherum. Nam si tantopere curandũ ei sit, qui contra hæreticum scribit, ne quicquam in se falsi deprehendi possit, multo magis id ipsi curandum est, qui iactitat omnia sua dogmata se habere de cœlo: quoniam si vel vnum in eo mendacium deprehendatur, id satis fuerit ad cætera cuncta quæ docet, penitus explodenda. Cæterum quàm immunis à mendacio rex illustrissimus fuerit, quantisque con-

trà Lutherus mendaciis seipsum inuoluerit, ex dicendis erit apertissimum.

III. Sed primum obserua Candide lector, quibus technis hic Lutherus vtatur. Insimulat regem illustrissimum, exemplum nullum attulisse, quo Lutherana conuinceretur inconstantia. Sic enim ait:

» Nec vnum quidem locum profert saltem
» exempli gratia, quo meam inconstantiam
» conuincat. Solum rhetoricatur glorioſus
» rex, hoc modo. Lutherus sibi pugnat, quis
» ei credat? Sic dixisse satis fuit nouo defen-
» sori ecclesiæ. Hæc ille.

Cæterum vt perspicias hic lector, non modo Lutheri stropham, verumetiam apertissimum eius mendacium, ipsius illustrissimi regis verba subiiciã, quibus ipse, quum de indulgentiis loqueretur, Lutherum breuissime perstrinxit, velut inconstantem, & sibimetipsi contrarium. Sic enim scripsit.

Exempla regis de inconstantia Lutheri.

Ante fassus est Lutherus indulgentias hactenus saltem valere, vt præter culpam etiam à pœnis absoluerent, quascunque videlicet vel ecclesia statuerat, vel suus cuique sacerdos iniunxerat. Nunc vero non eruditione (vt ipse inquit) sed mali-

tia tantum profecit, vt sibiipsi contrarius indulgentias in vniuersum condemnet.

Ecce lector exemplum vnum quod rex ipse protulit, quo perspicue docetur Lutherum sibi contrarium esse.

Adhuc alterum accipe. Prius papatum Lutherus negauerat esse diuini iuris, quamquam humani fuisse concesserat. Nunc verò secum dissidens, neutrius iuris esse confirmat.

Accipe rursus tertium. Bohemorum schisma detestabatur, quòd se ab obedientia Romanæ sedis abscinderent, pronuncians eos peccare damnabiliter quicunque papæ non obtemperarent. Nunc in idem quod tum detestabatur, incidit.

Audi præter hæc & quartum. Quin istud quoque similis est constantiæ, quòd quum in concione quadam ad populum, excommunicationem doceat esse medicinam, & obedienter patienterque ferendam, paulo post excommunicatus ipse, idque meritissimo iure, sententiã tamen tam impotenter tulit, vt rabie quadam furibundus in contumelias, conuicia & blasphemias, supra quàm vllæ pos-

sint aures ferre, proruperit. En audisti lector quatuor exẽpla simul vno loco prolata, quum tamen Lutherus mendaciter asserat nec vnum quidem exemplum Regem protulisse. Sed neque tam breuibus cum rex taxauit, atque Lutherus recensuit. Sic enim regia celsitudo: Quid attinet cum eo pugnare, qui pugnat ipse secum? Quid argumentis promoueam, si cũ eo agam, vt donet quod ante negauit, qui nunc idipsum negat, quod ante donauerat? Hæc ipse rex. Vides ergo lector bis hoc vno loco mendacem esse Lutherum, semel, quòd negauerit regem exemplum aliquod inconstantiæ suæ protulisse: atque iterum, quòd falso recẽsuerit, ac vim argumentationis regiæ fraudulenter subticuerit, affirmans regem nihil aliud dixisse, quàm hoc modo, Lutherus sibi pugnat, quis ei credat? Et subdit. Sic dixisse satis fuit nouo defensori ecclesiæ, O perfrictæ frontis hominem, quem nihil pudet tam aperte mentiri. Ex hoc etiam collige lector, quot ipse totus libellus mendaciis scateat, quum hoc vno loco bis mendax esse deprehendatur. Patet insuper non vno solum exemplo, sed pluri-

Bis Lutherus in eodẽ mẽdax est.

bus per ipsum regem productis Lutherũ sibi contrarium esse.

Hic optarim, pij lectores ad memoriã reducerent, quàm constanter Lutherus olim, quum sua dogmata cœperat publicare, protestatus esset.

IIII. *Lut. absq; controuersia secũ pugnat.*

Protestor (inquit) me nihil dicere, aut tenere velle, nisi quod in & ex sacris literis primò, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis huc vsque seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus pontificiis habetur, & haberi potest.

Sic enim olim protestabatur, nunc autem quid?

Contestatos (inquit) esse vos volo, me prorsus nullius quantumlibet sancti patris authoritate cogi velle.

Hoc quantum ad patres. De canonib⁹ verò & decretalibus epistolis quid sentiat, apertissimum est vel inde, quòd eas igni tradiderit. Sed neque sacras literas admittit, nisi tantũ eas, quas pro sua vafricie perperã inuertere queat. Nã epistolã Iacobi, quam nullo modo potest in suam hæresim adaptare, recipiendã haudquaquam ducit. O dementiam intolerabilẽ. Epistola Iacobi, quam ecclesia tot annos

Quare Lutherus reiiciat epistolam B. Iacobi.

vt vere catholicam venerata est, non fuit è cœlo: at pestifera Lutheri dogmata tot mendaciis referta certum est è cœlo manasse? Ecce vides lector optime, Lutherũ tam à seipso quàm a scripturis dissidere. A seipso, quia quod protestatus est, minime seruat. A scripturis, quoniam epistolam diui Iacobi suis hæresibus palàm repugnantem neutiquam admittit.

Regis verba. Rex ergo vehementer Lutherum perstrinxit dicens: Quid attinet cum eo pugnare, qui pugnat ipse secum? Quid argumentis promoueam, si cum eo agam, qui nunc idipsum negat, quod ante donauerat? Num non indulgentias aliquousque validas fuisse primum fatebatur, quod postea negauit? & Leonem decimum an non multis antea laudibus extulit, mox postea vocat impostorem, & mille malis nominibus denigrare molitur? Antea se, patres omnes, ab ecclesia Romana receptos, admissurum potestabatur, nũc prorsus reiicit. Pridẽ se canonibus & decretalibus epistolis pariturũ pollicebatur, nũc omnino recusat. An nõ hæc omnia inter se repugnant? Veraciss imus itaque rex repertus est, qui Lutherũ vt suis ꝓpriis de-

cretis contrarium coarguit. At Lutherus è regione bis etiã & hoc loco mẽdax erit. Semel, quòd in altero cõtradictoriorum quæ vicissim docuit ac spopõdit, nõ potuit non esse mẽdax: atque rursum, ꝙ negarit seipsum in vllo fuisse mendacem.

Lutherus bis mendacii conuictus.

Sed habet hæc vulpes multa latibula, diuerticulaque multa. Vide quo iam diuerticulo subterfugiũ parauit sibi. Metuit ne forte lector mendacẽ illũ esset deprehensurus, aut putaret ex hoc se sibi cõtrariũ esse: atque ideo duo rerum genera distinguit de quibus ipse se scripsisse memorat. Alterũ de iis quæ in sacris literis cõtinẽtur, nẽpe de fide, de charitate, de spe, de operibus, de passionibus, de cœlo, de inferno, de pœnitẽtia, de cœna dominica, de peccatis, de lege, de morte, de Christo, de deo, de libero arbitrio, de gratia, de baptismo, & iis similibus. Alterũ de iis quæ extra scripturã habentur, vtpote de papatu, de doctoribus, de purgatorio, de academiis, de episcopis idolis, de cultu sanctorũ, de conciliorũ decretis, de indulgẽtiis, atque cæteris id genus. At hic aduerte quã technã struat. Quid enim attinet hoc loco tot commemorasse titulos,

V

Distinctio eorum de quibus Lutherus scribit.

“
“
“
“
“
“
“
“
“
“
“

quũ de illo tantũ obiiciatur quod postremo positũ est? Quid enim si in cæteris omnibus cõstet secũ Lutherus, modò fuerit in hoc postremo deprehensus a se dissidere? Nunquid non istud satis est vt sibi cõtrarius esse conuincatur? Omnino. Sed dolos meditatur vulpes ista. Sperat enim hac rerum vniuersitate sic obruere lectoris mentem, vt ad rem de qua disceptatio sit, nequaquam attendatur.

VI *De indulgentiis cõtradictoria asserit Lutherus.*

De indulgentiis (vt audisti lector) rex Lutherum taxauit, vtpote sibiipsi repugnantem. atque id quidem propterea, q eas, quãtum ad pœnas, quas vel priores patres præfixerant, vel proprius cuique sacerdos iniunxerat, prius fatebatur aliquousque valere: nunc autem asserat esse penitus inualidas. An non ista planè contradicũt? Quæ (precor) magis è diametro pugnant, quàm valere, & nõ valere? Certũ est vtrũque dogma nequaquam è cœlo manasse. Et tamen impudẽter affirmat Lutherus omnia sua dogmata se habere de cœlo. Sed neque tergiuersari potest, quin & hoc & illud affirmarit aliquãdo, atque id citra quàm a maligno spiritu cœpisset afflari, hoc est citra quàm hæresim instituisset

instituisset suam. Quamobrem si spiritus suus eum in priori fefellit, cur non potuit idẽtidem in posteriori fallere? potuit haud dubie. Neque enim super hoc posteriori maiorem è cœlo certitudinem, quàm super priori suscepit. In vtroque sanè fallacissimam sui spiritus coniecturam secutus est. Nam quicquid sibi visum fuerit nec argumentis, nec scripturis improbari posse, tametsi falsissimum sit, hoc tamen sibi persuadet è cœlo dilapsum esse. Quapropter neque potest constare secũ, neque non sæpius asserere mendacia, quũ humana coniectura mutari creberrime solet, vt quod hodie verum esse cẽseat, cras diiudicet esse falsum. Cæterum vt intelligas hunc morem Lutherum fuisse secutũ, nunc euidentiam eius rei clarissimam accipe. Fatetur enim in exordio Babylonicæ captiuitatis, quam ipse commentus est, se beneficio Syluestri nouum de indulgentiis intellectum concepisse. Sic eñ ait. Velim nolim cogor indies eruditior fieri, tot tantisque magistris me certatim vrgentibus & exercentibus. De indulgẽtiis ante scripsi, sed sic vt me nunc mirum in modum pœniteat editi libelli. Nam

A Satanæ deceptus est Luth.

Lutherus ab hominibus didicit.

Lutherus.

postea beneficio Sylvestri ac fratrũ adiutus, qui strenue illas tutati sunt, intellexi eas aliud non esse quàm meras adulatorum Romanorũ impostoras. Hæc Lutherus. An non his verbis palàm indicat eo se de indulgentiis opinionem mutasse, q̃ Sylvester eas tam frigide tutabatur? Itaquicquid Lutherus vel conuiciis, vel ingenij prauitate, aut scripturis per vim cõtortis possit a modestioribus ingeniis euincere, hoc sibi pro cœlesti dogmate firmum habet. Cæterum an è cœlo profluxerint ea dogmata, viderint alij: ego certe, vel ab humano, vel à maligno spiritu profecta potius esse non dubito. Tales enim è corde suo non è cœlo prophetãt, ad quos Ezechiel dicit: Væ prophetis insipientibus, qui sequũtur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in deserto prophetæ tui Israel erant. Iudicent igitur alij num non rectè Lutherum qui vel suum vel malignum spiritum sequitur, vulpem appellauerimus: quum hic Ezechiel eiusmodi prophetas vulpes vocet.

Ezech. 13.

Lutherus rectè vulpes nũcupatur.

Epilogus. Mihi verò iã satis est monstrasse, parũ sibi congruere duo ista dogmata, hoc est indulgẽtias aliquousque prodesse, & eas-

dem nihil omnino prodeſſe. Similiter & eum quiſquis iſta docuerit, nequaquã ſibi conſtare, ſed plane contrarium eſſe: ac proinde non habere cuncta ſua dogmata è cœlo.

VII. *Cõtrarietas dogmatũ quæ cẽſeatur.*

Sed aliam adhuc aſtutiam habet doloſa vulpes iſta. Contendit enim contraria non eſſe dogmata, niſi quæ quis eodem tempore ſimul aſſeruerit, neutrumque reuocauerit penitus. Sed neque ſinemus eam in hoc latibulo deliteſcere. Nam etſi reuocarit opinionem quam pridem aſſeruit, num ob id non falſa eſt quam reuocauit, & prorſus ei contraria quam iam tenet? Neque enim ſi quis iſta quæ de indulgentiis diximus, non eodem tempore protulerit, eo minus erant contraria, quandoquidem in ipſis indulgentiis nulla ſit interim facta mutatio, ſed in eius cerebro dumtaxat, quem certe conſtat in alterutro palàm aberraſſe. Neceſſe eſt enim vt, in altero falſum & errorem docuerit. At quod falſum & error eſt, è cœlo palàm eſt non fuiſſe. Sed adhuc vulpes iſta non ceſſat noua ſubterfugia quærere. Paulus (inquit) mutauit ſententiam ſuã, "

„ nimirum quando ſtercora vocauit et
„ quæ pridem ſibi lucra viſa fuerant. Qua-
„ re & damnabimus ita Pauli epiſtolas
„ vniuerſas. Hoc Lutherus, & hac defen-
ſione ſe tutum opinatur, quo poſſet vi-
ciſsim contradictoria dicere ſine contra-
rietate & quauis inconſtantia. Sed i-
ſtinc facilè beluam hanc extrudemus
hac ratione. Si Paulus alicubi in epi-
ſtolis ſuis approbaſſet ea ſtercora, & ea-
dem poſtea reprobaſſet, nemini dubium
eſt quin fuiſſet ſibiipſi contrarius, ſuſpe-
ctaſque reddidiſſet cæteras omnes à ſe
conſcriptas epiſtolas, ne putarētur è cœ-
lo manaſſe. Sed hæc haud dubie quæ ſi
ſibi ſtercora videri dixerat, non citra id
temporis quàm a Chriſto fuerat voca-
tus, neque citra quàm afflatus erat à ſpi-
ritu, cenſuit eſſe lucra. Verum Luther
citra quàm ſuam hæreſim inſtituit, vtrum-
que ſcripſit editis libellis, hoc eſt, tam in-
dulgentias aliquatenus valere, & eaſdem
nihil omnino valere. Quamobrem non
modo conuincitur ſibi eſſe contrarius
verum etiam proinde cætera quæ ſcripſit
manifeſtat è cœlo nequaquam eſſe. A
habet adhuc Lutherus & aliud diuer

Paulus non cōtrariatur ſibiipſi.

culum. Damnabimus (inquit) & Augustinum, qui singulari libro multa retractauit, & longe contraria primis docuit.

Sed neque istud Lutheri propugnat errorem. Nemo negat quin licuerit Augustino, sua quæ pridem haud recte docuisset, posse reuocare. Licebit item Luthero, si voluerit, omnes hæreses reuocare, quas hactenus docuerit. Sed vt Augustini reuocatio non effecit, quin ea quæ prius asseruit, planè repugnarent his quæ postea affirmabat, ita nec Lutheri reuocatio poterit eum à contrarietate & inconstantia penitus excusare. Sed neque Augustinus vnquam vsque adeo fuerat impudens aut arrogans, vt vel assereret se cuncta sua dogmata è cœlo suscepisse, vel contenderet non esse cõtraria, quæ variis ipse temporibus fuisset opinatus. Ecce nihil egit vulpes istastrophis suis: prorsus media tenetur, neque quoquam effugiet. Non elabetur nisi prius concesserit se quædam docuisse, quæ sibi pugnantia planeque contraria sint, & proinde non omnia dogmata se habere è cœlo, quum necesse fuerit alterum eorum esse falsum: cuiusmodi

Augustinus ea retractauit, quæ male docuerat.

Aug. nõ excusauit sua dogmata contrarietatis.

nihil è cœlo promanat.

VIII. Sed attende quò iam vulpes callida ſubterfugere moliatur. Subdole conatur diſputationem in aliud genus cauſę transferre. Negat enim ſe ſibi contrarium fuiſſe in his quæ ad ſacras literas pertineant, hoc eſt in illis quę ſpectãt ad primum genus rerum de quibus antè longum catalogum contexuit. At iſtud rex ei nequaquam obiecit. Neque enim hoc loco dixit eum quantum ad fidem, aut ſpem, aut charitatem fuiſſe contrarium ſibi, ſed indulgentias nominatim expreſsit, nimirum quòd eas pridem approbans, poſtea penitus reprobauit. Neque iam in quæſtione eſt, an Lutherus in his quæ ad ſacras literas pertinent, fuerit ſibi contrarius, ſed an in quibuſlibet indiſcriminatim ſcripſerit contraria. Scripſiſſe autem contraria Lutherũ rex euicit. Atque id ſatis eſt quãtum ad præſentem diſputationẽ attinet. Sed & dogma de indulgentiis, tametſi falſa Lutheri opinione nõ ſpectat ad ſacras literas, noſtra tamẽ & cõmuni totius eccleſię ſententia planè ſcripturis nititur. Nos enim nihil ambigimus indulgentias ex Chriſti pollicitatione ſuã vim

Indulgẽtię nitũtur diuinis literis.

habere. Certum est enim haud frustra Petro dixisse Christum: Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Quæ verba tam aperta sunt totius ecclesiæ sententia, vt nulla possit in iis fieri tergiuersatio. Si monstrare Lutherus ex aliis queat scripturis, Christum aut hoc non dixisse, aut si dixerit, non tamen ita sensisse, tum aliquanto iustius asseret nihil prodesse indulgentias. Sed neutrum vnquã faciet. vsque adeo sunt huiꝰ pollicitationis clarissima verba, vt nulla prorsus in aliquo verbulo vel obscuritas sit, vel ambiguitas. Neque dubitamus quin eadem potestas quæ tunc collata Petro fuerat, iam successori Petri sit integre cõseruata, quando non pro illis duntaxat, qui tum fuerant, istud promiserit Christus, sed pro tota Christianorum successione. At Lutherus contendit hanc pollicitationẽ omnibus apostolis & toti prorsus ecclesiæ fuisse factam. Sed hoc Lutheri proprium dogma est, non Christi. Ego istud nusquam in euangeliis reperio. Lego palam in iis dictũ fuisse Petro, Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris

Matt. 16.

Christus non dedit passim omnibus ligãdi facultatem.

ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Quòd ſi negat Luther⁹ iſtud Petro fuiſſe dictum, probet quod negat, atque id ex ſcripturis, quemadmodum vrget vt nos probemus noſtra. Turpe nimirum erit ei, toties obiicere nobis, quòd abſque probatione multa frequẽter aſſerimus, quum eodem ipſe laboret vitio. Aſſerit vbique ſcripturas apertiſsimas eſſe, & eaſdẽ iuxta meram grammaticam intelligi debere. Quamobrem, quum nullus grammaticus alio quouis pacto ſcripturam hanc torquere poſsit, niſi quòd Petrus pro ſuo potuiſſet arbitrio quicquid ſibi viſum eſſet ſoluere, & quicquid ipſe ſic ſoluiſſet, idẽ & in cœlis foret ſolutum: non video cur iſtud non debeat ab omnibus vere credi. Nec inficiamur quin ſimilia verba cæteris fuiſſent apoſtolis à Chriſto pronũciata: verũtamen ea non mediocrẽ ab iis diſcrepantiã, vt alibi docuimus, prę ſe ferũt.

Matth. 18.

IX. At Lutherus adhuc contendit nihil prorſus in peccatore relinqui poſt cuiuſlibet ſacerdotis abſolutionem, quod pontifex deleat. Sed iſtud eum identidẽ oportet probare. Nos vtique nonnihil relinqui credimus, quod niſi fuerit in hac vita

Poſt abſolutionẽ remanet reatus.

prius vel deletum vel expurgatũ, id purgatoriis ignibus tandem expiandum est. Et profecto nimis quàm stultus erit, qui prætermissis indulgentiarum salutaribus remediis velit in re tam seria, Lutheri nudis assertionibus credere. Nam si iuxta fidem ecclesiæ receperit quispiã indulgentias, inde nullum sibi periculum imminet, neque damni quicquam ex ea re patietur. At si prætermissis illis quidpiam in eius animo purgandum remanserit, istud saltem incommodum sustinebit, quòd igniũ illorum cruciatus ab introitu in cœlum tamdiu remorabitur, quoadusque plena consummataq; facta fuerit expiatio. Quãobrem & præter obstinatam animi duritiem, etiam aperta stultitia est indulgentias omnino contemnere. Nam esto fuerint indulgentiæ prorsus inutiles, nemo tamen eos in altera vita ridebit, qui iam Christi verbis digne crediderint. Quòd si contra reperientur vtiles, an non earum explosores tum merito ridebuntur, simul & contẽptus sui pœnas luent? Quòd etiã aliquid peccati relĩquatur absolutione iã facta, Lutherus negare non potest, sed dicet omnem pœnã peccato debitam prorsus pœnæ temporalis.

Consultissimum est indulgentias quærere.

Veterum authoritate comprobatur quipiã peccati post absolu-

tionem remanere.

sus condonari, vt nihil postea sit opus vllis indulgentiis. At istud neque vllis probare scripturis potest, neque id vllus patrum ante Lutherum ausus fuit vnquam asserere, præsertim ex his qui purgatorium affirmarint. quæ sola res auertere debet omnium animos, ne Luthero fidant.

Sed & nos præter sententias patrum, ex ipsis scripturis multa citauimus, quibus dilucidum est, absolutos à culpa manere adhuc pœnæ cuidam obnoxios. At esto, verum sit quod Lutherus pollicetur, per sacerdotis cuiuslibet absolutionem simul & pœnæ debitum esse deletum penitus: an non tutius est peccatori, propter sententias patrum, qui negant omnem pœnam tolli, indulgentias suscipere, quàm eas vsque adeo temere cõtemnere cum Luthero? Si Lutherus cõtenderet nonnihil pœnæ debitæ manere post absolutionem sacerdotis, & idipsum per indulgentias deleri non posse, tum certe rectius potuisset asserere pontificem studio fallendæ plebis indulgentias excogitasse. At nunc, quum singulo cuique sacerdoti tantũ tribuat potestatis, vt omnem penitus delere pœnam possit, id quod ex scripturis pro-

bare nunquam poterit, quid habet in quo pontificem accuset, qui quum non solum ex priorum patrum sententiis, verumetiam ex scripturis credat post deletam culpam nonnihil pœnæ debitæ manere, per eiusmodi veniam pollicetur, & pœnæ istius debitæ solutionem? Tantundem enim ex vnica Lutherus absolutione pollicetur, atque id sine scripturis & patrum testimoniis, quantum pontifex ex duabus, neque solis patrum testimoniis, verumetiam scripturis innixus apertissimis. Sed iam reuertamur vnde sumus digressi.

Papæ innixus scripturæ sacræ, largitur indulgentias.

X. Lutherus citra quàm hæresim erigere suam aduersus ecclesiam est conatus, indulgentias aliquousque profuturas docuit, & easdem postea docuit nihil profuturas. Ergo & in hoc dogmate sibi contrarius & inconstans habendus est: nec vtrunque credi potest è cœlo manasse. Hunc laqueum non rescindet vulpes.

Intentio authoris.

Cęterum quia tam perfricta fronte negat in prioris generis rebus sua dogmata pugnare, quàm aperte mentiatur, iam ostendere conabimur.

Sed primum in ſumma, quis non videt illum in hac re latiſsimum diſputandi campum nobis obtuliſſe? Nam quum ſua dogmata (quãtum ad has res attinet) nihil aliud eſſe fateatur quàm Chriſti dogmata, iam quoties illum oſtendemus à Chriſti dogmatibus diſsidere, protinus conſequetur & illum ſibi toties contrarium eſſe. At illud ferè fit in omnibus eius articulis per Leonem decimum condemnatis: quod & ei perſpicuum fore non dubitamus, qui noſtram ſuper eiſdem confutationem aliquando ſit lecturus. Cæterum & ſpeciatim in aliquot illius dogmatibus age iam oſtendamus. Primùm, an non iſta palàm pugnantia ſunt? nempe vix vnus quiſpiam Chriſtianus fidem habet, & omnes Chriſtiani fidem habent? At iſta planè ſequuntur ex dogmatibus Lutheri de fide. Sic enim in libello de fide & operibus docet. Fides eſſe nullo modo poteſt, niſi ſit viuax quædam & indubitata opinio, qua homo certus eſt ſuper omnem certitudinem, ſe placere deo. At quis hominum certus eſt ſuper omnẽ certitudinem ſeſe placere deo? Et maxime quũ alibi Luther⁹ affirmet neminẽ certũ

Rationes quibus Luthe. probare nititur vix vnum reperiri qui fidem habeat.

I.

esse se nō peccare mortaliter, propter occultissimum superbiæ vitium. At quisquis dubitat an peccet mortaliter, nō est certus super omnem certitudinem se placere deo. Nam qui peccat mortaliter, is gratia caret. At qui gratia caret, non placet deo. Nemo ergo qui dubitat an peccet mortaliter, certus esse potest super omnem certitudinem se placere deo. Quare si fides, vt Lutherus affirmat, nullo modo esse potest, nisi sit viuax & indubitata opinio qua homo certus est super omnē certitudinem se placere deo, nemo fidem habet, nisi forte cuipiam reuelatum fuerit se gratiam habere, & carere mortali peccato, seq; ita deo placere. Quod, opinor, non nisi paucissimis contigit.

Similiter in libello de Christiana libertate docet, quòd qui fidem habet, per eam liber est ab omni lege, & ex mera libertate omnia gratuitò facit quæcunque facit, nihil quærens aut commodi, aut salutis (quum iam satur & saluus sit gratia dei ex fide sua) sed solum beneplacitum dei. Hæc ille. II.

Quot mihi dabit Luther⁹ ex toto Christianorum cœtu, qui faciunt omnia gra-

tuitò,& qui ſolum dei beneplacitum ſibi proponunt, nihil præter ipſum quærẽtes aut commodi,aut ſalutis? Quare ſi ſoli tales fidem habeant, iam rariſsimus eſt qui fide potiatur.

III. Rurſum in eodem libello tradit, quòd qui fidem habet, is in omnibus operibus ſuis ea debet eſſe formatus opinione, & huc ſolũ ſpectare, vt aliis ſeruiat & proſit in omnibus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos habens niſi neceſsitatem & cõmoditatem proximi. Profecto ſi verum iſtud ſit, pauciſsimi ſunt qui fidem habẽt. Vix enim quiſquam reperitur, qui in omnibus operibus ſuis eò ſolum ſpectat, vt in cunctis quæ facit, ſeruiat & proſit aliis, nihil ante oculos habens præter neceſsitatem & commoditatem proximi.

IIII. In reſolutionibus item aduerſus Eckium ſic aſſerit: Quum fides ſit recta & bona opinio de deo, opinio autem quælibet per ſe ſolam trahit in opera, non eſt dubitandum quin omnia opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris non ſinit eſſe ocioſum, ſed ſine lege & magiſtro facit plura quàm poſtuletur, quomodo non fides multo magis

idem præstet? Hæc Lutherus.

Et ex hoc vides lector, quòd vix aliquis est, qui fidem habeat, quum vix quisquam sit qui tanto ardore quæ deo placitura sint opera omnia faciat, quanto vir quispiam amore captus mulierculæ.

Præter hæc, inter articulos articulo duodecimo sic ait Lutherus: Dixi per impossibile, quia satis supradictũ est fidem sine contritione esse non posse, quum gratia non infundatur nisi cum magna concussione animæ.

Intelligis ex hoc lector non infundi gratiam absque magna animi concussione, neque fidẽ sine contritione esse posse. Quamobrẽ vbi non est magna animi concussio, & vera cõtritio, nec gratia poterit esse, neq; fides. At quot quęso Christianorum magnã istam animi cõcussionem sentiunt, aut si pridẽ senserint, nõ post id peccarint mortaliter, nec citra id tẽporis nouam aliam senserint cõcussionem? Quamobrem & rarissimus erit qui fidem habet. Ex his ergo dilucidum (opinor) est, quòd iuxta Lutheri dogmata vix vnus aut alter sit qui fidem habeat.

XI. *Hic quinque rationibus probatur vix quãquam reperiri secundũ Lutherũ, qui nõ habeat fidem.*

Quare iam ex dogmatibus eius etiam alterum ostendamus, nẽpe quòd vix quisquam sit nominis Christiani qui non habuerit fidem. Inter acta sua sic diffinit fidem: Fides autem nihil aliud est quàm illud credere quod deus promittit aut dicit. Ecce lector, si fides non sit aliud quàm dei promissa dictaque credere, quis Christianorum (qui credit verum esse quicquid in vtroque testamento continetur) non habebit fidem, quantumuis alioqui pessimus fuerit & sceleratus?

Adde, ꝙ vbique clamat, opera nec ad fidẽ nec ad iustificationem exigi debere. Quãobrem si neutiquam ad iustificationẽ exigantur opera, quemadmodũ asserit Lutherus, quid facilius erit quàm credere? Nam in opere ferme tota difficultas est. Audit ista miser populus, & facilè creditLuthero, se fidem habere, tametsi nihil operentur.

Ad hæc sub articulo. 14. fidem affirmat in corde certissime sentiri posse, si quis eam habeat. Quis istud audiens ex populo nõ persuadet sibi se fidem habere, protinus vt in suo corde compererit se credendis assentire? Nam quis aliter deprehende

hendet in corde suo se fidem habere, nisi per assensum mentis, quem illic dum seipsum examinat, experitur?

His accedit, quòd articulo. 15. dicit, nihil oportere eos qui ad eucharistiæ sacramentum accedunt, orationes & præparatoria præmittere, sed satis esse si credant se gratiam ibi consecuturos: quæ sola fides eos (vt ait) dignos & puros facit. Quis iam ex iis verbis non sufficere sibi putabit vt eucharistiã recipiat, modò gratiam credat ex ea se consequi posse?

Rursum in captiuitate Babylonica tale producit exemplum. Si cuiquam mendico, aut etiam indigno & malo seruo, legaret ditissimus dominus mille aureos, certe cum fiducia eos postularet & acciperet, nec indignitatis suæ, nec magnitudinis testamenti habita ratione. Quòd si quis ei resistens, obiiceret indignitatem suam, & magnitudinem testamenti, quid putas dicturus est? Scilicet, quid ad te? non ego merito meo, nec iure vllo proprio accipio, quod accipio. Scio me indignum, & maiora accipere quàm merui, imò contraria merui, sed iure testamenti & alienæ bonitatis peto, quod peto. Si illi non fuit

indignum, tanta, & tam indigno legare, cur ego propter indignitatem meam contemnã accipere? Hactenus ipse Lutherus.

Et hic clare vides lector, sensisse Lutherum, neminem ab Eucharistia debere abstinere, qui credit eam legatam esse peccatoribus. Et quid facilius quàm istud credere, modo nõ desit pseudoapostolus quispiam, qui contra Pauli sententiam populum instruat hanc sufficere fidem, quum tamen ipse Paulus doceat oportere accedentem prius probare seipsum, ac deinde probatum accedere, quin & plectendum affirmet indigne accedentem? Lutherus contra contẽdit audaciter sufficere fidem, simul & eum, quisquis credit, asserit satis idoneum esse, qui sumat Eucharistiam.

1. Cor. 11.

Credit autem quisque, quum Lutherus velit: & rursum quum nolit Lutherus, nemo credit. Hęc nimirũ est eius plus quàm vulpina fraudulentia, qua fit vt quicquid opposueris, teneri nequeat, sed aliquo sim per effugiat diuerticulo. Propter quod vti vides lector, duplicem Lutherus excogitauit fidei rationẽ. Alteram qua rudem populũ sibi dolose cõciliet, nempe quòd fides nihil est aliud, quàm illud credere

Fidei ratio duplex secundũ Lutherum.

quod deus promittit & dicit: quam fidem vix quisquam è Christianis est, qui se non putet habere. Alterã, qua se tueatur à doctoribus, hanc videlicet qua dicit, quòd fides esse nullo modo potest, nisi sit viua quædam & indubitata opinio, qua homo certus est super omnem certitudinem sese placere deo. Et iuxta hãc verissimum est, quòd hęc sola sufficit ad Eucharistię sumptionẽ absque alia quauis animi prępara-tione. Nam qui certus est super omnẽ certitudinem sese placere deo, quid prohibet hunc quoties velit Eucharistiam sumere? Sed iam populus misere fallitur qui longissime remotus est ab hac fide, nisi forte cuipiam ex iis fuerit ita persuasum, quòd tãta sit benignitas dei, vt nemo Christianus vel in flagitiis suis possit displicere deo, quod & impiissimum est credere. Cęterum, vt ita sit institutus quispiam, quòd per viuacem quandam & indubitatam opinionem certus sit super omnem certitudinem se placere deo, rarissimum est, nec citra reuelationem vix fieri potest. Secundum aliam tamen fidei rationem, quiuis Christianorum facile opinabitur se veram habere fidem, quum sentiat se

Luth. decipit vulgus.

credere cuncta vera esse quæ promiserit & dixerit deus. Atque ita citra quamuis aliam præparationem, videbitur sibi satis idoneus, qui ad sacrosanctũ Christi corpus accedat. Perspicuum igitur esse cunctis opinor, quàm lubricus, quàm inconstans, quàm denique sibi contrarius sit Lutherus in his dogmatib⁹ quæ de fide sunt. Nam si non sit aliud fides, quàm credere quicquid promittit & dicit deus, quisquis ita credit, fidem habet. Et idem si non sit certus supra omnem certitudinem se deo placere, non habet fidem, quum iuxta Lutherum, nullo modo fides sit nisi fuerit viuax quædã & indubitata opinio, qua quis certus est super omnem certitudinem sese placere deo. At habere fidem, & nõ habere, manifestissime sibi contradicunt.

Cõcluditur incõstantia & repugnãtia Lu.

XII. Pugantia asserit Lutherus.

Sed adhuc aliud excutiamus ad eãdem rem pertinens. Affirmat Lutherus nõnullis locis fidem esse motum aliquem, non qualitatem in anima residentem. Affirmat & fidem mereri gratiam. Affirmat denique & quicquid antecedat gratiam in homine, hoc est omnem animi conatum, omnem mentis præparationem, omnémque actum interiorem ante gratiam, esse

peccatum. An non ista male cohærent? Nam si fides meretur gratiam, antecedat in anima gratiam oportet. Et quum sit motus quidam (vt Luthero placet) erit motus mentis interior, prior gratia. quamobrem & ante gratiam peccatũ erit. Prolixum foret, de spe, de operibus, de peccato, de libero arbitrio, deque cæteris id genus ante memoratis similes inconstantias & contrarietates adducere. Sed hæc quæ de fide produximus, sufficiũt vt agnoscatur vulpes ista quibus dolis & artibus sua dogmata tradat. Quare iam ad reliqua transeamus,

In plurimis sibiipsi cõtradicit Lutherus.

Ad alterum nempe vitium, de quo se purgat, nempe mordacitatis: vbi primum quid ei rex obiecerit, in medium afferemus. Postquam itaque rex Lutherum inconstantiæ simul & contrarietatis coarguisset, quòd indulgentias, quas ante probasset, nunc meras vocet impostoras, ilico subdit. Qua in re quàm non scelerate modo, verumetiam furiose bacchatur, nemo est qui non videt. Nam si nihil omnino valent indulgẽtiæ, sed meræ sunt (vt Lutherus ait) impostorę: tunc necesse est impostores fuerint, non hic tantum pontifex

XIII. De mordacitate Lutheri.

In Luthe. Regis verba.

Leo decimus (cuius innocens & inculpata vita, moréſque ſanctiſsimi ab ineunte ætate per orbẽ totum ſatis explorati ſunt, quemadmodum in epiſtola quadã ad pontificem Lutherus etiam ipſe fatetur) verumetiam tot retro ſeculis omnes Romani pontifices. Hactenus regia maieſtas.

At nihil horum Lutherus diluit, ſed nec diluere poteſt: tantum exempla quædam attulit, quibus velit ſibi licere, quoſuis mordere pro libidine ſua.

» Cur (inquit) alioqui Chriſtus ipſe
» Matth. 23. tanta vehemẽtia ſcribas & phariſæos mordet, & hypocritas, cæcos, ſtultos, plenos immundicia, hypocriſi, homicidas criminatur? Et Paulus quoties vehemẽs eſt in cõciſiones (vt vocat ipſe) ſuas, & pſeudoapoſtolos quos adulterantes & cauponantes verbum dei, canes, doloſos operarios, apoſtolos Satanæ, filios diaboli, plenos dolo & malitia, deceptores, vaniloquos, faſcinatores & circulatores vocat. Hæc Lutherus.

Cõfutatio reſponſionis. Vides hic lector omnia congeſsiſſe Lutherum quæ vel in Paulo, vel in euangeliis corradere potuit, quæ notam aliquam reprehenſionis præ ſe ferrent, vel à Chri-

sto in phariſæos dicta, vel à Paulo in peccatores & inimicos crucis Chriſti. Et tamẽ ille ſexcenties plura nihil eſt veritus aduerſus vnum pontificem totius Chriſtianæ religionis principem euomere.

Cæterum non admodum congrue Lutherus ex iſtis exempla deſumpſit, quorũ longe diſsimilimus eſt. Sumpſiſſet exemplum potius à Chore, qui aduerſus Moſen & Aaron populum concitauit, & criſtas erexit, dicens: Sufficiat vobis quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in his eſt dominus. cur eleuamini ſuper populum domini? Similiter & nunc Lutherus æquare populum põtifici ſtudet, atque id quidem longe atrociori contumelia quàm Chore tum fecerat erga Moſen. Sed in hoc à veſtigiis patrum ſuorum diſcedit nihil. Id enim fere cũctis hæreticis in morem fuit, nempe põtificem criminari Propter quod & Iudas apoſtolus in epiſtola ſua quum de illis loqueretur, In contradictione (inquit) Chore perierũt. Et paulo ſuperius, Dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. vel, vt maiori luce traduxit Eraſmus, Dominos vero ſpernunt, in poteſtate præditos maledicta cõ-

Nume. 16.

Omnes hæretici criminantur papam.

Nemini parcit Lutherus.

gerunt. Sic enim Lutherus iam facere non veretur. Nullius enim ipse reueretur authoritatem, sed maledicentissimæ linguæ frena laxauit in omnes. Chore igitur exemplum protulisset, quod & ei multo fuisset accommodatius, quàm aut Pauli, aut Christi. Ille magis pharisæorum personam refert, qui contra Christum oblatrarunt: aut pseudoapostolorum qui resistebant Paulo. Rectéque nos erudit illis exemplis quæ citarat, quē in modum illū inceſſam⁹, qui vel phariſęis ipsis vel pseudoapostolis multo meretur acerbi⁹ repre hēdi. Parum igitur apte Lutherus pro se vel Christi vel Pauli producit exemplū.

Deinde quis nō videt Arrium, Nouatum, Nestorium, Donatum & cæteros horum similes, calumniis, conuiciis, cōtumeliis, quibus illi sui temporis pontifices insectabantur, eadem exempla (quæ nunc Lutherus affert) suis improbitatibus prętexere potuisse? Verum quis approbaret ea? Nemo certe, nisi qui sectis illorum fuisset addictus. Nam cæteri protinus explosissent & exibilassent ea penitus.

Tertio, nec Christus, neque Paulus illis increpationibus fuissent vsi, nisi prius

authoritatem suam plane miraculis vterque confirmasset: quæ sane tanta fuerunt, vt merito fuisset obiurgãdus quisquis eorum doctrinis repugnasset. Nam Paulus ita Romanis scripsit: Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obediẽtiam gentium, verbo, & factis, in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute spiritus sancti. Et Corinthiis item ita: Nulla in re inferior fui cæteris apostolis, tametsi nihil sum. Signa quidem apostoli peracta fuerũt inter vos cum omni patiẽtia, & signis, & prodigiis, & potentibus factis. Aduerte lector, quòd dicit in omni patiẽtia, & se nihil esse. Paulus qui tot signa, prodigia, potentia facta gesit in omni patientia, se nihil esse reputauit: & Lutherus qui quum miraculis careat, impatientissime tamen loquitur, se magni æstimat, & neminem non afficit contumeliis.

Roma. 15.

2. Cor. 12.

XIIII. De Christo quoque notum est, eum priusquam pharisæos reprehenderit, operibus, quisnam esset, indicasse. Ioan. 5. Ipsa opera quæ ego facio, testãtur de me quòd pater miserit me. Et. 10. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimo-

nium reddunt de me. Et eodem: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Et rursum. Si mihi non creditis, operibus credite. Et. 14. Propter ipsa facta credite. Et. 15. Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ecce primum. Luthero non licet hanc maledicentiam aſtruere Chriſti exemplo, niſi prius authoritatem ſuam claris miraculis comprobauerit: quemadmodum nec ipſe Chriſtus antea quicquã ipſis phariſæis exprobrarit, quàm oſtenderit miracula, quibus par fuit vt fidẽ adhiberent. Deinde, niſi Lutheri malitia prorſus eum excæcauerit, perſpicere poteſt, nos, quantumuis eius dogmata vera fuerint, à peccato liberos eſſe, niſi prius ea nouis miraculis corroborarit. Nam ea quæ nos credimus, abunde comprobata ſunt, non modo Chriſti verbis & factis, verumetiam apoſtolorum & ſanctorum patrum apertiſsimis editis miraculis: vt ſi iam fallamur, auſim aſſerere, deũ ipſum nos data opera fefelliſſe.

Noua doctrina non ſine miraculis ſuſcipitur.

Doctrina Lutheri lõge diuerſa

At Lutherus dicet: Mea dogmata nequaquam alia ſunt quàm quæ Chriſtus & apoſtoli docuerunt. At iſtud falſiſsimum

est. Nam sic & Arrius cauillabatur, se videlicet nihil dicere, præter verba Christi, quum tamé verba Christi pro suo spiritu deprauabat in suam partem: quemadmodũ & nunc facit Lutherus. Verba certe Christi, iuxta Christi mentẽ intellecta, pro Christi dogmate accipienda sunt. Cæterum iuxta mentẽ hæretici concepta, nõ dogma Christi sunt, sed hæresis potius appellari merentur. Nam ista verba, quibus Arrius nitebatur, nempe, Pater maior me est: iuxta sensum Christi, verè Christi dogma sunt, & non ad sensum ipsius Arrij, hoc est eo modo quo Arrius interpretabatur ea. Ad sensum enim quẽ de eis Arrius conceperat, non Christi dogma, sed Arrianum dogma prorsus expresserant. Et quia patres sensum Christi secuti sunt, iccirco quod patres, & non quod Arrius docuit, ecclesia comprobauit. Sed & idem ipsa fecit, quoties inter patres & hæreticos fuerat controuersia. Nam semper hæretici contendebant veram apud se notitiam scripturarum esse. Sed ecclesia semper Christi spiritu sufficienter instructa, repulsis hæreticorum interpretationibus, patrum sententiis constanter

est à doctrina euangelica.

Verba Christi sensa hæreticorum hæreses sunt.

adhærebat.

Non est ergo quod Lutherus iactitet, Mea dogmata non sunt alia quàm Christi dogmata: quandoquidem ipse dissentiat à patribus. Nam Lutherana dogmata nihil aliud sunt quàm contra verum sensum Christi peruersæ scripturarum interpretationes. Quamobrem quum adhuc Lutheri dogmata nullis corroborata sint miraculis, haudquaquam Christiani tenẽtur fidem illis adhibere: nec periculũ inde cuiquam imminet, si non crediderit eis, præsertim quum de seipso Christus dicat: *Iohan. 15.* Si non fecissem inter eos opera quę nemo alius fecit, peccatum non haberent. Verũ quisquis nolit his quæ ab ecclesia catholica docentur, credere, certissimum animæ suæ discrimen incurrit, quum ea sint tam Christi quàm apostolorum, atque sanctorum patrum miraculis apertissime comprobata.

XV. *Non licuit Luthero tã acerbe obiurgare.*

Vt ergo veniamus ad rem: Christo licuit tam aspere pharisæos incessere, quia suam doctrinam à deo processisse, per miracula manifestissimè comprobauit. Licuit & Paulo pseudoapostolos & male Christianos redarguere, quoniam sui de-

gmatis veritatẽ, signis & mirificis operibus abunde testatus est. At non idem Luthero licet, qui vere pseudoapostolus est & Satanæ mancipium, ac plane præcursor Antichristi. necdum suas hæreses & pestilentissimas scripturarum inuersiones, vllis confirmauit miraculis, nisi forte miraculum sit, hominem tot irarum & æstuum furiis distentum nõ euestigio rumpi. Nõ alio certe miraculo suam pernicioſam doctrinam hactenus confirmauit. Quare nihil aut Christus, aut Paulus in hac parte Luthero suffragatur: imò Pauli exemplũ, quod ex Actis ante retulimus, plane condemnat Lutherum, quando sacerdotij tũ antiquati pontificem Paulus agnouit, & reuerentiam ei detulit, scriptũ esse recensens, Principem populi tui ne maledicas. Lutherus tamen haudquaquam noui sacerdotij principem dignatur agnoscere, sed maledicis cõtumeliis insectatur. Hoc Pauli exemplum quod imitari debuisset, simul & cætera, quæ rex illustrissimus obiecit ei, reuocare merito potuissent eum ab hac amentia, nisi plane Satanæ mancipium esset, & filius perditionis. Rex enim opposuit multos optimos fuisse pontifi-

Lutherus pseudoapostolus.

Actor. 23.

ces, quorum aliqui remissionem annuam, alij triennem, alij quadragesimas aliquot, quidam totius pœnitentię partem aliquã, nonnulli plenariam tam à pœna quàm à culpa remissionem indulserunt: quibus & tantam fidem adhibendam esse merito iudicauit, vt potius vnum fraterculum ouẽ fuisse morbidam esset crediturus, quàm tot olim pontifices perfidos fuisse pastores. Verũ ad hoc Lutherus nihil respõdet. Subinde rex multis rationibus euidentissimè docet, quàm nihil omnino charitatis Lutherus habeat, quum non vereatur tot summis & eisdem sanctis pontificibus tãtum crimen impingere, nempe quòd essent impostores. Si deus (inquit) in Leuitico dicit omnibus, Non eris criminator, nec susurro in populis: quid de Luthero censendum est, qui tam immane crimen non in vnum aliquem hominem, sed in iã multos, tam venerandos spargit antistites, idemque nõ in vna quapiam vrbe susurrat, sed per totum buccinat orbem? Et hic omnino Lutherus silet.

Pontificibus potius quàm Luthero fidẽdum.

Verba regis.

Leuit. 19.

Deute. 27.

Ad hæc rex adiecit: Si maledict⁹ in Deuteronomio dicitur, qui clam percusserit proximum, quanta maledictione percuti-

tur, qui palam tantis opprobriis insultat in præpositos? Et hic omnino tacet Lutherus.

Postremo rex adiũgit: Si homicida est (vt ait Euãgelista) nec vitã habet æternã, qui odit fratrem, an nõ hic æterna dignus morte parricida est, qui odio persequitur patrem? At has omnes rationes Lutherus aure surda pertransiit, vitium suum extenuans vocabulo mordacitatis, quum caninam potius iracundiam & beluinam rabiem vocare debuisset. 1. Ioan. 3.

Mira est huius vrsæ furentis impudẽtia, quòd quum nihil apud Paulũ damnatur crebrius quàm arrogantia, contentio, fraternæque charitatis violatio: nihilque cõtra sæpius extollitur, quàm quod iis contrariũ est: illam tamen haud pudet è Paulo suæ patrociniũ improbitatis & impietatis arripere. Paulus ait: Benedicite, & nolite maledicere. At Lutherus docet nõ solum esse maledicendum, verumetiam rixandum & opprobrandum, conuiciandum, cõtumaciisque & cõtumeliis quemque nobis aduersarium impetendum: atq; id exemplo Pauli & Christi. Rom. 12.

Hoc dogma si è cœlo defluxerit, alij

diiudicent. Sat scio, doctrina Christi nequaquã est: & tamen audacter asserit Lutherus: Non mea doctrina (inquit) sibi vlla ex parte pugnat, nec pugnare potest, quum sit Christi. Sic mentiri nõ erubescit os impudentissimum, quum ferme nihil habeat cum doctrina Christi cõsine. Opinor profecto neminem hactenus hæreticorum fuisse, qui non in multo pluribus cum doctrina Christi conuenerit, quàm Lutherus. Sed nec doctrina Christi est, quicquid Christus dixerit, nisi pro Christi mente & spiritu fueris interpretatus. Quãdo igitur Lutherus sæpenumero verba Christi contra sensum & mentẽ Christi interpretatur, palam est eius doctrinã nequaquam esse doctrinã Christi, sed cũ ea pugnare magis.

Cæterũ attende lector, quid adhuc pro sua defensione Lutherus afferat. Sic enim
» de Rege loquitur. Abũde (inquit) cogno-
» uit papatum apud me pro Antichristi re-
» gno haberi, cui etiam Iob maledici man-
» dat per eos qui parati sunt suscitare Le-
» uiathan: & vbique spiritus præcipit mun-
» dum arguere de peccato impietatis, & o-
» mnino sanctam & iustam hanc mordaci-

tatem

tatem tum laudat, tum exigit. Hactenus ille. Nos ad singula respondebimus. Cognouit vtique Rex vere catholicus, hæreticũ esse Lutherũ, & male sensisse de summi Pontificis authoritate. Quid ergo? nũ propterea non debuit maledicã Lutheri linguam castigare, quæ sic insaniebat in potestatem quam omnes orthodoxi nihil ambigunt à deo constitutam esse?

Deinde ꝙ subdit Lutherus, Iob mandasse maledici papatui per eos qui parati sunt suscitare Leuiathan: Pergit semper Lutherus sui similis esse, hoc est pro suo cerebro scripturas peruerse cõtorquere. Sic enim habent verba Iob, vbi diei suæ maledicit. Maledicãt, inquit, ei, qui maledicũt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan. Quis ex iis verbis colligere potest Iob mandasse quatenus papatui maledicatur per eos qui parati sunt suscitare Leuiathan? nisi velit ad hũc modũ Lutherus argumentari. Mandat Iob vt hi diei suæ maledicant, qui maledicunt diei, nẽpe qui parati sunt suscitare Leuiathan. ergo mãdat Iob vt hi papatui maledicant. Sic iste qui se magistrum totius orbis facit, scripturas interpretatur, vt per diẽ papatum

« « « *Hic rursus contorquet scripturas Luther. Iob. 3.*

intelligat. Nam quis poteſt alioqui ſenſum priorē ex iis verbis colligere? Sed quis potius iā paratus eſt ſuſcitare Leuiathan, quàm Lutherus ipſe? Nemini dubium eſt, quin ab hęreſum vexatione multo iam tempore quieuerit eccleſia, ita vt quantum ad hoc negotiū attinet, iam diu dormiit Leuiathan. Lutherus igitur quoniam ex iis eſt qui dormitantem Leuiathan excitare conantur, quos forte ſanctus Iob ſpiritu præuidit eſſe maledicentiſsimos, optauit vt hi diei ſuæ maledicerent: nimirum qui vix ad aliud quicquam nati videtur, quàm ad maledicendum. Cæterum Hebræi locū iſtum aliter intelligunt. Sic enim ad verbum reddi poteſt: Maledicant ei, maledicentes diei, attendentes vigilare ſocietatē ſuam. Per maledicentes diei, magiſtri Iudæorum intelligunt lamentatrices, quę ad luctum & planctum pro mortuis deputatę ſunt: & Leuiathan interpretātur ſocietatē earum: vt ita ſanctum hunc virum optare ſentiamus, Maledicāt diei qua natus ſum, hæ quæ deputatæ ſunt ad lugendū & plāgendum mortuos: quarum officium eſt, tā fodales quàm alios ad luctum & plāctum excitare. Sed eſto per Leuiathan (vt Lu-

Lutherus ſuſcitat Leuiathan.

Expoſitio Hebræorū.

thero placet) diabolũ intelligamus. Profecto nemo magis idoneus ad hoc officiũ inueniri queat, q̃ Lutherus. Neque enim Satanas quando soluetur, facilè maiorem in ecclesia tumultũ concitabit, quàm modo per Lutherum excitatur. Verum vtcũque fuerit, nullo modo torqueri poterit hæc scriptura contra papatum, quemadmodum Lutherus facit. Et tamen quum scripturas ita torqueat & corrumpat, nihil pudet eũ toties iactitare, venisse è cœlo sua dogmata.

Sed iam ad illud, quòd dicit spiritum vbique præcipere vt mundus arguatur de peccato iniquitatis, & omnino sanctam & iustam hanc mordacitatem tum laudare, tum exigere: hic profecto scripturæ nihil huic magistro nostro suffragantur. Nunquam enim in scripturis memini laudatã, aut exactam à quouis mordacitatem, quin magis prohibitam inuenio. Sic enim Paulus quum ad Galatas dixisset: Tota lex in vno verbo completur, nempe hoc, diliges proximum tuum sicut teipsum: illico subdit: Quòd si alius alium vicissim mordetis & deuoratis, videte ne vicissim alius ab alio consumamini. Hic spi-

XVII.

Mordacitas prohibetur. Galat. 5.

ritus in Paulo mordacitatem nec laudat nec exigit vt omnino ſanctam & iuſtam, ſed plane damnat vt vitioſam & iniquã. Falſum igitur eſt, quòd vbique ſpiritus laudat & exigit hanc mordacitatem vt omnino ſanctam & iuſtam.

Aduerte quæſo lector, hũc totius orbis magiſtrum, qui ſua dogmata ſe iactat habere de cœlo, iam de ſcripturis plane mẽtiri. At hoc toties facit, & ita prorſus mẽdaciis aſſueuit, vt quum mentiatur, nõ intelligat ſe mentiri. Sed Lutherus dicet Chriſtum apud Iohannem de ſpiritu prædixiſſe, quòd ille mundum arguet de peccato. Certe quòd arguet prædixit Chriſtus, ſed non quòd mordebit, aut mordere faciet, quum in ſcripturis (quod memini) ſemper hoc verbum in malam partem accipiatur. Cæterũ vt illic ipſe Chriſtus locum illum interpretatur, De peccato (inquit) arguet, q̃ non crediderint in me. Neque ſic diſcipulos ſuos Chriſtus inſtituit, vt morderent, ſed vt mites eſſent & patiẽtes potius. Sed & Paulũ hac de re loquentẽ audiamus. Timotheũ hortatur, vt arguat, obſecret, increpet: at eueſtigio ſubiungit, in omni patientia. Et alibi di-

Lutherus non intelligit ſe mẽtiri.

Iohan. 16.

Mordere ſemper in malam partem accipitur.

Matt. 11.

Lucæ. 21.

2. *Time.* 4.

cit: Seruum dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, & cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati. Et iterum iubet vt sectetur inter cætera patientiam & mansuetudinẽ. At magister noster Lutherus nihil erubescit cõfiteri se patiẽtiam amisisse, planeque profitetur, neutiquam sibi iam habendam esse patientiæ rationem. Hæc nisi dixerit in libello suo maledicentissimo cõtra regẽ, ego mentior. Sin dixerit, æquum est vt habeantur eius dogmata, qualia vere sunt, non velut è cœlo, sed magis à Satana promanasse. Christi spiritus vbique laudat & exigit lenitatem, mansuetudinem, modestiam, atque id genus cætera. Quãobrẽ quum aduersus Samaritas apostoli commouerentur, Christus eis dixit: Nescitis cuius spiritus estis.

2. Timo. 2°

2. Timo. 4.

Luth. amisit patiẽtiã.

Lucæ. 9.

Intelligis itaq; lector, quàm citra nebulam aliquam aperte Lutherus & docet & facit aduersus Cristi dogmata, neq; tamen erubescit regem Angliæ ceu læsæ diuinæ maiestatis reum accusare, quòd illũ de rebus hisce reprehenderit. Aduersus diuinam (inquit) maiestatem mentitur, & regem meum, qui est rex gloriæ, bla-

sphemiis suis conspurcauit. Hæc Lutherus. Et cur ista dixerit? Nimirum ob id, quòd eum rex ostenderit, quum de indulgentiis loqueretur, fuisse sibi contrarium. Sic Luthero deblaterare, mentiri, contraria dicere, scripturas perperam interpretari licebit, & quicquid velit facere, nec audebit ei quisquam hæc obiicere, nisi protinus fiat diuinæ maiestatis reus. Luthero cūctos p̄ sua libidine mordere, lacerare, vorare, cōterere liberum erit: at qui vicissim quicquā horū Luthero facit, iā Lutheri Regē blasphemiis cōspurcat.

XVIII. Verùm quisnam est iste Rex Lutheri? Profecto non alius, quàm is de quo Iob loquitur, inquiens: Et ipse est Rex super omnes filios superbiæ. Nec tamen idem Rex gloriæ dici potest, nisi quatenus olim in cœlo seditione facta, gloriam illā per ambitum inuadere sit conatus.

Iob. 41.

Insimulat catholicos cōtrarietatis Luth.

Iā nihil à me prętermissum est, opinor, quātū ad hanc partem attinet, in quo non respondérim Luthero, præter vnum locū vbi docere nititur orthodoxos asserere repugnantia dogmata. Papistarū, inquit, insaniæ pugnant, vbi Matth. 16. petrā faciunt Christum & Papam, quum Chri-

stus sit sanctus, Papa autem impius: & sanctitudini cum impietate conueniat ceu luci cum tenebris, & Christo cum Belial. Sic enim papatus non nisi incõstantibus, pugnantissimis, mendacissimis constat (seu potius corruit) dogmatibus, quæ vtraque simul docet, asserit & tuetur. Videat itaque lector ex vno hoc argumento, quàm asinina ruditas sit Thomistarũ, vel puerilis animi impotentia, quæ non sinat eos sua ipsorum verba intelligere, & audent tamen assertiones sacramentorum scribere, & magnificas ampullas suæ incredibilis insciticæ testes iactare. In hoc enim hunc libellum Regis scriptum arbitror, ne stuporẽ & insciticã sophistarum, præsertim porcellorum istorum (Thomistas dico) falso à me traduci crederet mũdus. fuit enim meum iudicium tali ipsorummet opere & sigillo comprobandum & confirmandum. Hæc Lutherus.

Thomistas insectatur malitiose Luthe.

Primum hic perpende lector, quanta iaculetur in Thomistas opprobria, quibus & illius diui gloriam denigrare studet, cuius nomen & doctissimis & eruditissimis viris in magna sẽper hactenus habitũ fuit veneratione, quippe quẽ Theo-

logiæ florem passim appellarunt. Sed & expende simul quàm friuola ratione fecerit istud, vt de mendacio nihil dicam. Ego nusquam legi diuum Thomam, aut Thomistas, papam aliquem præter vnum Petrum vocasse petram. Porro petrã fuisse Petrum, non solum Thomas, verumetiam Hieronymus & nonnunquam etiã Augustinus palàm asserunt. Et quid istud prohibet, quando Christus illum ita cognominandum prædixit, in Iohanne dicens: Tu vocaberis Cephas? Quod si interpreteris, lapis aut saxum dicetur, vt illic euangelista testatur. Et quid quæso discriminis est inter saxum & petrã? Quid ergo vetat Petrum petram dici, quando & idem saxum aut lapis dicitur? Et tamen idem ipse Petrus se peccatorem agnouit, quum Christo dixerit, Exi à me domine, quia peccator ego sum. Nihil ergo vetat Petrum qui peccator alioqui fuit, petram ob id dici, quòd Christus dictus sit petra. Sed quid? Num propterea non erit lapis Christus, quòd quis christianus item dictus sit lapis: aut vicissim nemo christianus vocari lapis potest, eo quòd Christus lapis dictus sit? An Petrus pugnantia di-

Petrus recte petra appellatur.

Ioan. 1.

Luc. 5.

xerit, quum in epistola priori sic scribebat. Ad quem accedētes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis. At cōsequetur hac Lutherana ratione Petrum hic pugnātia dixisse. Lapidem enim vocat quemlibet christianum simul & Christum, quum tamen Christus sit sanctus, at contra christiani complures sint peccatores, & sanctitudini cum peccato non magis conueniat, quàm luci cum tenebris, & Christo cū Belial. Quamobrem si christianus qui peccator est, dici potest lapis, quemadmodum & Christus dictus est lapis, quid prohibet Petrum eadem appellatione cum Christo petram dici? An non Christus seipsum vocat lucem? Ego, inquit, lux mūdi sum. & apostolos item suos lucem mūdi nominat. Vos, inquit, estis lux mundi. Num Christus ob hæc, pugnātia dixerit?

1. Pet. 2.

Christianus vocatur lapis.

Iohan. 8.

Matth. 5.

Hic perspicis optime lector, quàm friuola sit Lutheri dialectica, simul & quàm iniuste contumelioſus fuerit in Thomam & Thomistas, quum illi tantum de Petro dixerint eum petram fuisse. Et velit nolit

Lutherus, super hanc petram, hoc est super Petrum Christus ædificauit ecclesiam suam. Nunquid nõ dicit Paulus ad Ephesios de Christianis, quòd superædificati sint super fundamentum apostolorum & prophetarum summo angulari lapide Christo Iesu? Quis hic non videt summũ & supremum lapidem Christum Iesum: deinde prophetas & apostolos tanquam lapides etiam in fundamento locatos: postremo christianos cæteros ceu viuos etiam lapides huic fundamento superædificatos? Propter quod & diuus Augustinus prophetas & apostolos Ecclesiæ fundamenta vocat, iuxta id quod Dauid cecinit: Fundamẽta eius in montibus sanctis. quanquam & vnum præcipuum non neget esse fundamentum, nempe Iesum Christum, quem & fundamentum fundamentorum appellat, sicut & eundem sanctum sanctorum, ac pastorem pastorum alibi vocatũ affirmat. Hactenus diluci-dum opinor euasit, Lutherum nec de Satana triũphasse, neque illius omnia dogmata promanasse de cœlo, quin potius eum & diabolicam habere sapientiam. Subinde monstrauimus & in pluribus si-

Ephe. 2.

Apostoli fundamenta.

Psal. 86.

1. Cor. 3.

Hebr. 13.

Epilogus.

biipſi contrarium eſſe, nec ſolum in his de quibus (vt contendit) ſcripturæ nihil agunt, verumetiã in aliis de quibus eædẽ apertiſsimè loquuntur. Tertio liquet, quòd Lutheri mordacitas nullis fucis, nulliſve rationib⁹ excuſabilis eſt. Poſtremo, quòd apud orthodoxos, quibus tamẽ idipſum Lutherus impingit, nulla repugnantia eſt, nomenclaturã petræ tam Petro quàm Chriſto fuiſſe communem.

De communicatione plebis, eccleſiæ conſuetudinem obſeruari debere. Caput. III.

NVnc ad ipſa capita rerum, de quibus præcipua controuerſia eſt, calamum dirigamus, quæ ſane plurima ſunt, de quibus & agemus ſingulatim. Iam igitur tertio loco de cõmunicatione ſub vtraque ſpecie diſſeremus. Principio tamen refellenda ſunt ea de quib us in genere ſe Lutherus diſputaturum promiſit. I.

Intentio authoris.

Nam hic Lutherus primum opponit Regi, quòd nulla authoritate ſcripturæ, neque ratione quauis vrgenti, probat ea

Rex Angliæ nititur auctoritatibus firmis.

quæ dicit, sed vsum tantum allegat & cõsuetudinem, & Thomisticam, vt ait, disputandi formam imitatur, nempe, Mihi sic videtur, Ego sic sentio, sic credo, oportet sic esse. Quasi diuus Thomas nullis solidioribus argumẽtis fuisset innixus: quod est mendacium apud cunctos euidentissimum. Sed mendaciis ita Lutherus assueuit, vt mẽtiri illum nihil omnino pudeat. An non & hoc quoque mendacium apertissimum est, quòd Rex nullam vrgentem attulerit rationem? Id quod plane falsissimum esse mox ostendemus. Ceterum illa oppositio Lutheri nihil est. Nam vbi scripturæ defuerint ad ostendendam aliquam veritatem, magni semper apud omnes maiores nostros momẽti fuit vsus & consuetudo. Neque semper scripturas attulerunt Apostoli, quibus probarent sua: quod tamen alibi, sed falso, Lutherus affirmat. Liquet enim ex Actis apostolicis, eos tantum dixisse: Ita spiritui sancto visum est, & nobis. Et hoc illis persuasum fuit à spiritu sancto profectum esse, quicquid ab illis vnanimiter esset approbatum. Sed & Paulus quum de velãdis mulieribus Corinthios

Non pudet Lutherum mentiri.

Consuetudo bona pro lege habetur.

Apostoli non omnia scripturis probant.

Acto. 15.

doceat, nullis eam rem ſcripturis probat, ſed ratione ſimul & cõſuetudine. Nos, inquit, eiuſmodi conſuetudinem non habemus, nec eccleſia dei. Sed & multas non eſt dubium à ſpiritu ſancto conſuetudines introductas in eccleſiam fuiſſe citra quàm ſcripturæ nobis traditæ fuerunt, de quibus in ſcripturis nulla fit mentio. Sed & per apoſtolos, ex ipſis ſcripturis apertum eſt, multa fuiſſe tradita, de quibus nihil in ſcripturis explicatur. Quamobrem & manifeſtũ eſt, quod vbi ſcripturæ deſunt, illic rationem aut conſuetudinem attuliſſe ſufficiet. Neque rationes Lutheri, quas tamen in contrarium plures adducit, tanti ſunt roboris, vt vim conſuetudinis eneruẽt: quod mox aperte docebimus. Verum iſtud interea conſiderandum eſt, quòd inter conſuetudines plurimum intereſt. Nam quædam bonæ ſunt & ſanctę, quædam contrà malæ prauæque. Sed inter has nihil difficile eſt cuiuis internoſcere diſcrimen. Si praua ſit, iam credibile eſt eam a maligno ſpiritu fuiſſe introductam. Sin contrà ſancta ſalutariſque fuerit, & generatim ab omnibus approbata Chriſtianis, hanc ego nihil ambigo quin

1. Cor. 11.

Deficiente ſcriptura recurritur ad conſuetudinem.

Conſuetudinum diſcrimen.

Cõsuetudo bona pro lege seruatur

a spiritu sancto fuisset inspirata. Neque talem consuetudinem quisquam, nisi quiptinax suæ positionis defensor fuerit, audebit inficiari validam esse, & a Christianis omnibus obseruandam. At eiusmodi satis dilucidum est hanc ecclesiæ consuetudinem esse, de qua iam loquimur, nempe qua laici sub sola panis specie communicãtur. Hæc vtique consuetudo tot probis conditionibus & rationi tam consentaneis edita est, vt nemo, qui non omnino fuerit improbus, eam quouis modo censebit abrogandam.

Decem enim eiusmodi conditiones habet: quarum prima est, quòd eius primæua introductio, tam ex parte cleri, quàm plebis, careat omni corruptionis suspicione. Neque enim suspicari quisquam potest aliquam siniſtram intentionem vel in clero, vel in populo fuisse, cuius gratia vel clerus alteram sacramenti partem laicis auferre moliretur, vel ipsi laici non prorsus facto reclamarẽt, quum certum sit nihil inde quęstus aut lucri temporarii vel his vel illis obuenisse penitus.

Secunda conditio est, quòd manifesta

Pericula periculorũ & magnitudo & multitudo si

clerũ quàm populũ ad iſtã cõſuetudinem paulatim induxit. Fuit em̃ periculũ in miniſtratione, ne ſanguis videlicet effunderetur: quod & ſæpius accidit, præſertim quũ ingens multitudo fuiſſet cõmunicãda. Periculũ item in cõſeruatione, ne vini ſpecies in acetũ verteretur, quũ parochi tenerentur eã ob ęgrotos ſemper habere paratã. Periculũ etiam quũ ad morituros apportaretur, ſiue quis equesaut pedes eũ ferret. Periculũ quoque ſumpturis, maxime his qui nauſeam (vt nõnulli ſolent) ex guſtato vino facilè paterẽtur. Periculum ob inopiã vini, cuius in pleriſq; chriſtianitatis partibus magna penuria eſt: ne ſi cui defuiſſet vini ſpecies, is minime crederet ſe totũ Chriſtũ accepiſſe. Periculũ demũ infidelitatis, ne videlicet nõ ſub vtraq; ſpecie totus crederetur Chriſtus, ſi nũquam nõ vtraq; ſpecies cũctis chriſtianis exhiberetur. Ecce quãtus & quot periculorum antea metus erat, quæ iam per iſtam conſuetudinem prorſus euitantur.

ſub ſpecie vini communicandi ſunt diuerſa.

Tertia cõſuetudinis huius cõditio eſt, quòd nulli totius legis p̃cepto repugnat. Lutherus enim ipſe nullũ habet ſcripturę p̃ceptũ quod prętexat, p̃ter hoc vnũ, Bi-

III.

Nõ repugnat legi diuinæ cõmunicatio

Sub vna specie.

bite ex eo omnes. At hoc nihil obsistit. Nã solis duodecim tũ locut⁹ est Christ⁹. Neque enim aliis tum loquebatur, quàm iis quibus ante porrexerat poculum, dicens,

Matth. 26. Accipite hoc, & diuidite inter vos. Et hi duodecim erant, vt plane scribit Lucas.

Lucæ. 22. Accubuit (inquit) & duodecim apostoli cum eo. Neque enim si plures quàm duodecim fuissent, vnum poculum tot conuiuis suffeciſſet. Quare tam rationi, quàm scripturæ consentaneum est, quòd solis apostolis illud dictum fuerat, nempe, Bibite ex eo omnes. Male ergo scripturam hoc loco deprauat Lutherus, qui contendit istud omnibus christianis fuisse dictũ, quod solis dictum fuerat apostolis. Neque aliam pro hac re scripturam afferre poterit seu rationem quamuis, nisi quam aduersariis opprobrare solet, nempe, Sic oportet, Ita necesse est, Non potest aliter fieri. Renunciauit enim sexto capiti Iohannis, quod & plane fatetur nihil Bohemis suffragari posse. Et sanè gratissimum orthodoxis istud spectaculum esse potest, videre mutuas horum hæreticorum pugnas inter se, quum vnus dicat scripturas hunc sensum habere, alius contendit habere

Solis apostolis dictũ est, Bibite ex hoc omnes.

bere contrarium. Sed nos rem nostram prosequamur. Clarum ex his est, quãtum ad nostram disputationem spectat, hãc sacræ communionis cõsuetudinem sub altera specie, nulli scripturarum præcepto repugnare.

Quarta consuetudinis huius conditio est, quòd ei, nouæ legis exemplа plurimũ faueant. Fauet enim huic quod postremo Lucæ scriptum est de duobus illis discipulis, cum quibus dominus Iesus intrauit in castellum Emaus. Et factum est (inquit) dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum. Et ipse euanuit a conspectu eorum. Ecce hic habes, quòd ad esum huius benedicti panis, quem pro more scripturarum, panem vocamus, protinus eorũ oculi fuerunt aperti. Quo nimirum indicio Chrysostomus, Theophilus, [a] Augustinus, colligunt idipsum fuisse verum corpus Christi. Sed & ex verbis ipsis patet, quũ & simili prorsus modo fit vsus in sui corporis consecratione. Accepit (inquit) panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Cæterum ex eo quòd oculis eo-

IIII.

Lucæ.24.

a Theophylactus.

rum cuestigio se subtraxerit, satis perspicuum est, solam hanc sacramenti partem eos accepisse, hoc est sub specie panis, nó item sub vini specie.

V. Quinta consuetudinis huius conditio est, quòd ei veteris legis figura ꝓbe quadrat. Nam quod sub ea lege liquidum offerebatur, quod & libamé vocabãt, haudquaquam à laicis, sed à solis sacerdotibus recipiebatur. Obuenerat enim id in partem sacerdotum, quemadmodum & nunc ea sacramenti pars quæ liquida est, solis est reseruata sacerdotibus, non item laicis exhibita.

Leuit. 6. 9. 14. & in aliis locis.

VI. Sexta consuetudinis huius cõditio est, quòd neminem vllo prorsus afficit dispẽdio. Nam quantum sub specie panis continetur, tantumdem est & sub vini specie. Corpus enim & sanguis, & anim⁹, & deitas Christi sub vtraque specie plenissime comprehenduntur. Quocirca non minus ille sumit qui sub altera specie cõmunicat, quàm qui sub vtraq;, quantũ ad Christum attinet. Neque enim species quicquã adiiciũt virtutis, quũ signa tantũ sint, nec operentur quicquam in humanum animum.

Tantum vna specie continetur quantũ sub vtraque.

Septima conditio est, quòd nulla præceptorum vi, sed consensu quodam tacito tam populi quàm cleri sensim irrepsit dicta cõsuetudo. Nam visis tot periculis, quæ toties pridem acciderunt per ecclesias omnium christianorum, ea res, quasi tacitis omniũ suffragiis recepta fuit, priusquam vllo conciliorum decreto legimus eam fuisse firmatam. Istud quoniam euidenter patet in compluribus diuersorum authorum libris longe ante concilium Constantiense aut Basiliense conscriptis & editis, nulla penitus indiget probatione.

VII. *Cõmuni cõsensu introducta est consuetudo communicãdi.*

Octaua conditio quæ neque minimi ponderis est. Apud eum populum hæc cõ suetudo nata est, qui spiritu sancto regitur. Nemini enim dubium est, ecclesiam spiritu sancto regi, nisi quis forte Christi non crediderit euãgelio. Nam in eo promissus est spiritus ipse sanctus, spiritus inquam veritatis, vt in ecclesia maneat in ꝑpetuum, & vt eam doceat, & ducat in omnem veritatem, annunciet que quod Christi est, & quod audierit à Christo, ac demum vt suggerat omnia, quæcũque Christus pridem dixisset apostolis. Hæc aper-

VIII. *Consuetudo cõmunicãdi à spiritu sancto est.* *Iohã. 14.* *Iohã. 16.*

tissime Iohannes ex ore Christi. 14. & 16. tradit. At quid est aliud suggerere, quàm insinuare siue submini strare menti quicquid est veritatis christianæ? Certum est ergo quòd spiritus ipse sanctus, quem & spiritum veritatis Christus appellat, in ecclesia perpetuo maneat, Ecclesiam instruens, & ecclesiam ducens in omnem veritatem, eique annuncians, & suggerens, ac submini strans, & demum insinuans quicquid est Christi, simul & illustrans ea quę pridem obscure Christus protulisset.

Suggerere quid sit.

IX. Nona conditio, quæ & plurimum conducit, nimirum, quòd ea consuetudo talem rẽ concernit, ex qua non minima pẽdet salus animarum. Nam corporis & sanguinis Christi communicatio valde pertinet & spectat ad salutem animarũ: quod Lutherus negare non potest, quum asserat huius rei fide remissionem peccatorum, simul & cœlestem hereditatem conquiri.

X. Decima conditio, quòd videlicet per totius ecclesiæ proceres, & per concilia duo generalia fuit prorsus approbata. Quoties enimuero de scripturis quæuis oritur controuersia, quemadmodum per

Consuetudo cõmunicandi ab ecclesia approbata est.

hęreticos notiſsimũ eſt ſępenumero contigiſſe, oportet aliquem vel aliquos hic in terris haberi iudices, quorum interpretationi ſtabitur: alioqui nunquam eius controuerſiæ dirimendæ ſpes vlla fuerit. Nam contendet hęreticus hanc ſcripturam hunc ſenſum habere: orthodoxus cõtrà negabit. Quando igitur erit contendendi finis, niſi iudices quidam huiuſce rei conſtituantur? Et horum item iudicium, niſi ſpiritu ſancto regi credatur, hęreticus facillime ſubterfugiet. Quamobrẽ omnino credendum eſt Chriſtum in eiuſmodi fluctuationis periculo non deſerturum eccleſiam ſuam, pro qua ſanguinem fundere non eſt dedignatus. Quis ergo dubitare poteſt, quũ ex omni totius Chriſtianæ ditionis loco patres congregati fuerint ad ſpiritum Chriſti conſulendum quid ſuper ea lite facturi ſint, quin aderit Chriſtus & ſpiritus eius? Et maxime quãdo ſic affuturum ante promiſerit, dicens: Vbicunque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, illic ſum in medio eorum. Et rurſum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Quando igitur ne-

Mat.18.

Mat.28.

queunt omnes Christiani simul in vnum aliquem conuenire locum, & patres semper existimati sunt ceu potior totius Christianitatis pars, par est, vt quicquid illi in spiritu sancto congregati decreuerint, id ab omnibus christianis verum esse credatur. Cuius rei plurima sunt in actis apostolicis exempla. Nam ad ea concilia, de quibus ibi traditur, non omnes accersebantur christiani, sed apostoli & seniores, qui quasi mediastri fuerant inter deum & plebem, vt quod illi spiritu sancto congregati decreuerint, id non tanquam humanum decretum, sed vt diuinum reliqua susciperet multitudo. Sic enim plane factum fuit in concilio quod ob controuersiam de cæremoniis antiquæ legis dirimendam congregabatur. Nam quod ab apostolis & senioribus illic decretum fuit, ad cæteros christianos qui tum complures erant tam Antiochiæ quàm in Syria, simul & Cilicia, mittebatur. Neque eius decreti rationem aliam assignarunt, nisi quòd ita spiritui sancto, sibique visum fuisset vnanimiter congregatis. Hic videre licet ecclesiæ primæuæ ritum,

Actor. 15.

quem essent & posteri seruaturi. Quanquam enim tunc haud tantus fuisset Christianorum numerus, quin potuissent omnes ad vnum aliquem locum vocari, non sic tamen factum est, sed seniores quid sibi visum fuerat definierunt, suamque definitionẽ ceu legẽ cæteris obseruandã tradiderũt, nullo sacrarũ literarum allato testimonio, nullisve rationibus in medium productis, compertissimum habentes, id à spiritu sancto profectum, quicquid vnanimes ipsi decreuissent.

Epilogus.

Atq; ita factum est ob huius veritatis habendam certitudinem, tam in concilio Constantiensi, quàm in Basiliensi. Per vtrumque sanè concilium sic dicta consuetudo fuit approbata, vt patres vnanimiter adiudicarint eam à nemine violari debere. Quando igitur ea nullius occasione corruptionis ortum accepit, & à multis discriminibus liberat, nullique repugnat euangelico præcepto, quin magis congruat ei tam nouæ legis exemplum, quàm veteris instrumẽti figura, neminẽ afficit dispendio, nulla vi, sed tacitis

omnium suffragiis irrepsit, & in ea republica que sancto spiritu gubernatur, atque in eo negocio quod salutem animarum concernit, sitque demum per tot ecclesiæ proceres bis approbata, quis tam insanit, vt non putet eam à spiritu sancto fuisse profectam? Sed hactenus pro consuetudine statuenda.

Lutheri inanes cauilli confutantur.

Iam vestigemus quàm sint nullius momenti Lutheranæ rationes, quas ad hanc consuetudinem abrogandam attulerat. Primum adducit testimonium ex Matthæo: Sine causa colunt me doctrinis & mandatis hominum. Ex qua scriptura colligere molitur, quòd consuetudo per homines introducta, infirma sit & inualida. Sed Christus hanc scripturam dissoluit ipse. Nam ad eos illam attinere dicit, qui dei præceptum irritum faciunt propter traditiones hominum. Verum nihil eiusmodi fit per hanc consuetudinem, quum ipsa nulli diuino præcepto repugnet, vt superius ostendimus. Protulit hanc scripturam Christus è lege veteri, quæ populum obedire voluit mandatis hominum, vti liquet Num. 11. & Deuter. 17. Erant enim sub ea lege septuaginta se-

Matt. 15.

Bona cõsuetudo nõ aduersatur euangelio.

niores, quorum præceptis & inſtitutis populus obtemperare ſub mortis pœna tenebatur. De quibus & Chriſtus ait Matth.23. Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcũque dixerint vobis, facite. Quòd ſi Chriſtus iuſſerit vt illis obtemperaretur in omnibus quæcunque dixerint, multo magis hanc obedientiam apoſtolis ſuis & eorum ſucceſſoribus exhiberi voluit, vt iis videlicet parerent cunctis: de quibus & dixit, Qui vos ſpernit, me ſpernit. Non damnat itaque Chriſtus hominum mandata, neque vetat quenquam his obtemperare, quin iubet potius in omnibus quæ dei præceptis haudquaquam repugnant, obtemperent penitus. Quamobrem quum iſta conſuetudo nullis dei præceptis aduerſetur, nihil prorſus Luthero confert dictum teſtimonium: & tamen hic mirum eſt vt inſultat Lutherus, quaſi vel hac vna ſcriptura penitus triũphaſſet. *Lucæ x.*

Cætera verò quæ ſubinde producit, irriſionem exigunt potius quàm reſponſionem aliquam. Nam quod de diuturnitate fidei Turcarum in medium affert, *Lutheri deliramẽta reſponſo indigna.*

quis non rideat, quum nihil habeat huic
Secundus cauillus. noſtræ conſuetudini ſimile, præter ſolam diuturnitatem? Et tamen Lutherum haud pudet hanc pro ſua defenſione citare. Qua ratione (inquit) probabimus
» Turcarum fidem eſſe erroneam, quæ iam
» ad milleſimum ferè annum durat, antè
» orta, quàm Germania ad fidem conuerſa eſt? Hæc Lutherus. Quaſi nos propter ſolam diuturnitatem, conſuetudinem iſtã approbaſſemus: quod falſum eſt: ſed plures alias bonas & iuſtas conditiones habere docuimus, nempe quòd à periculis pluribus eripiat, neque præceptis vllis diuinæ legis obuiet, ſitque iuſtas ob cauſas introducta in eo populo qui lege cœlitus data ſpirituque ſancto regitur, & demum à præpoſitis & præſidibus illius populi communibus ſuffragiis approbata.

Crimina non excuſantur conſuetudine longa. Cæterũ Turcarum fidem, quantumuis diuturna fuerit, cæteris tamen carere cõditionibus apertiſsimum eſt. Certum eſt enim eam & impiam eſſe, & contra legem dei, neque gentem ipſam ſpiritu ſancto gubernari, quemadmodũ de Chriſtianis apertiſsima Chriſti promiſsione

compertissimum est. Proinde nec valet quicquam quod de Iudæis tertio loco producit. Sic & Iudæos (inquit) quis non merito iustificet huius inuicti Thomistæ exemplo, quum tanta nos superent longitudine temporum.

Tertius cauillus.

Cui respondemus, quòd nec fidei nec legis Iudaicæ diuturnitas quicquam eisdem suffragatur, quum plane constet eos infidelitatis, authore Christo, conuictos fuisse, fidemque illorum esse reprobatam, & legem iam olim antiquatam esse.

Rursum de gentibus sic obiicit: Et cur gentes per orbem nouam Christi fidem non dicentur, authore Henrico Angliæ, meritò fuisse persecutas, cum idololatria eorum hoc pulcherrimo & Thomisticissimo argumento, recta & sana fides conferi debuerit, quòd tot milibus annorum, tot regionibus populorum, tam constanti vsu firmabatur?

Quartus cauillus.

Et hic respondemus, quòd nec idololatriæ quantumuis longa consuetudo, saluarit gẽtes, quum aduersus deum non solum impia sit, verumetiam per eius leges damnatissima. Veruntamen ipsa

de qua iam sermo est, consuetudo, nec in deum impia est, neque legibus eius contraria.

Camillus. 5. Quinto suum errorem cõmunibus hominum erroribus stabilire molitur, sic inquiens:

» Atque eodem Hẽrico magistro etiam-
» num asseramus, impiorum hominum er-
» rores esse sanam fidẽ, quòd ab initio mun-
» di illorum superarit multitudo & diutur-
» nitas & potentia, piorum paucitatem &
» ignobilitatem.

Cui respõdemus, quòd errores hominum, quos ab initio mundi Lutherus durasse contendit, nihil tueri potest tanta diuturnitas, quum non alium habeant authorem, quàm Satanam, eundem videlicet quem habent Lutheri dogmata.

Vides ex iis responsionibus nostris lector, q̃ solida scilicet is nouus totius orbis magister argumẽta produxerit, qui se certum iactitat sua omnia dogmata se habere de cœlo, quique de Satana se triumphasse gloriatur. Vides quæ iam spolia reportarit ex tam glorioso tríumpho.

Camill'. 6. Sed non prætereundum est quàm Herculeam rationem & inuincibilem postre-

mo loco producit.

Summa (inquit) Si hominum dicta va- cc
lent articulos fidei, cur non & mea verba cc
faciunt articulos fidei? An nõ sum homo? cc

Respondeo, Me sanè putare quiduis a-
liud te esse præter hominem. An non tibi
credam, qui teipsum vrsam & leænam ap-
pellasti? Quando igitur vrsam aut leænam
nemo recte vocauerit hominem, sed be-
luam, non mihi plane videris homo, sed
belua. Nam si homo esses, aliquod in te fo
ret humanitatis indicium. Non tot men-
daciis libelli tui scaterent. Non tot con-
uiciis abundares. Non tot insaniis & a-
mentiis fureres. At istis missis, ad cætera
pergamus.

Subinde cauillatur, Turcam risurum, *Cauill°. 7.*
si nostrã consuetudinem è spiritu sancto cc
manasse diceremus: nec proinde pluri- cc
mum à Turcarum consuetudine differre, cc
quum eam sine scripturis asseramus. Pri-
mum, istud absque scripturis non asseri-
mus, imò scripturas ob idipsum astruen-
dum antè produximus. Deinde nec scri-
pturis nostris Turca fidem haberet, tam-
etsi validissimas produceremus. Tertio,
neque Turca Luthero crederet, quãtum-

uis affirmet se certum esse omnia dogmata sua se habere de cœlo, vel si scripturis idipsum cõfirmarit: quod nunquam facit.

Cauill⁹. 8. Præter hæc & verbositate multa gannit & garrit nos aliud fundamentum præter Christum ponere, qui paremus hominibus. quod etiam falsissimum est. Nam supremum fidei nostræ fundamentũ Christus est, deinde apostoli, quos & Paulus

Ephe. 2. ipse (quanquam homines erant) fundamentum etiam appellat, quod supra Christum summum angularem lapidem stabilitum est. Post hos etiam apostolici viri ceu viui lapides superædificantur, quibus omnibus tandem innituntur & Christiani cæteri.

Cauill⁹. 9. Post hæc, Paulum affirmat magna au-
» thoritate sancire, fidem nostram oporte-
» re niti verbis dei. 1. Corint. 2. Sermo meus
» & prædicatio mea non in persuasibilibus
» humanæ sapiẽtię verbis, sed in ostensione
» spiritꝰ & virtutis fuit, vt fides vestra nõ sit
» in sapientia hominum, sed in virtute dei.

Verùm hæc scriptura multo magis contra Lutherum facit, q̃ contra nos. Docuit enim sua Paulus, ostẽsione spiritus & virtutis, hoc est clara miraculorũ operatio-

ne. Docuerũt & sua patres qui Paulo succesſerũt, simili modo, hoc est mirificis operibus è cœlo conteſtata. Quare nostra quę credimus, ex ostẽsione spiritus & virtutis abunde sunt cõfirmata. Nam vt suo tẽpore Paulus ea quę docuit, claris miraculis confirmauit omnia, ita reliqui patres suam doctrinam sequentibus temporibus magna vitæ sanctimonia, multaque miraculorum luce comprobabant. Quare si iam Lutherus velit alia superinducere quàm hactenus ecclesia crediderit, & plane diuersa iis quæ adhuc credit, oportet eum ostensione spiritus & virtutis, hoc est signis & miraculis istud comprobare, potius quàm deprauata scripturarum interpretatione, contra sensum Christi simul & tot sanctissimorum atque eruditissimorum patrum concordes sentẽtias, qui per multa secula nos præcesserunt. Optarim potius vt humanę sapiẽtiæ verba Lutherus proferret, quàm tot mendacia diabolica, maledictaque & conuicia congereret, quibus ferme quicquid scribit, refertissimum est. Nam vbique plus mendaciorum & conuiciorum quàm efficacium argumentorum inueniet lector.

Cauill⁹.10 Post multa igitur conuicia tandem di-
» cit Christum ecclesiam suam ædificasse
» non super longitudinem temporum, ne-
» que super multitudinem hominum, ne-
» que super Oportet sic esse, neq; super v-
» sum & dictum sanctorum, denique neque
» super Iohannẽ baptistã, nec super Eliam,
» nec super Hieremiam, aut vllum ex pro-
» phetis, sed super solam & solidã petram,
» super Christum filium dei.

Nos etiam & hoc ipsum afferimus ec-
clesiæ præcipuum fundamentum esse, cui
tamen fundamento propinquius innitun-
tur tam apostoli quàm prophetæ, quos &
constat homines fuisse. Deinde nos item
superædificamur, quemadmodum Paulus
ait, Superædificati super fundamentum
Ephe.2. apostolorum & prophetarum ipso sum-
mo angulari lapide Christo Iesu, in quo
omnis ædificatio crescit in templum san-
ctum in domino. Sed contendet Luthe-
rus nihil aliud per hoc fundamentum in-
telligi debere, quàm Christum. Ego ve-
rò viciſsim istud negabo. Quare iudice
quodam opus erit, qui litem hanc inter
nos dirimat. Augustinus igitur hunc lo-
cum explicans Psalmo.86. vocat apostolos &

los & prophetas fundamenta ciuitatis huius, hoc eſt eccleſiæ Chriſti: & Chriſtum vocat fundamentum fundamentorum, quemadmodũ & idem paſtor paſtorum, atque ſanctus ſanctorum nonnunquam dicitur. Vides ergo lector apoſtolos & prophetas eccleſiæ fundamenta dici, nec eſſe de horum veracitate metuendum, quanquam homines fuerint, quum & ipſi fundati ſint in ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Et rurſum ex eodem conſequitur, per petram in prioribus Chriſti verbis Petrum debere intelligi. Nam cur alioqui Chriſtus eum alibi ſaxum appellauit, nempe quum dixit: Tu vocaberis Cephas, quod ſi interpreteris (vt Ioannes ait) lapis aut ſaxum interpretatur? Et quid eſt lapis aut ſaxum aliud, quàm petra? Quòd ſi neget Lutherus hunc locum ſic accipiendum eſſe, Iudices oportet habeamus, quos neque paucos aduerſus illum produximus articulo. 25. confutatarum aſſertionum.

Apoſtoli ſunt fundamenta eccleſiæ. 1. *Pet.* 5. *Daniel.* 9.

Ioan. 1.

Sed aduerte lector quem in modum probat non ſuper iis fundamentis eccleſiam Chriſti fundari, ſed ſuper ſolum Chriſtum:

Cauill. 11.

„ Quoniam (inquit) hic mẽtiri & fallere non potest: at omnis homo mendax. Nescio quid hic sibi velit, nisi forte moliatur hoc verbo sua mendacia tegere, nempe ꝙ non sit pudendum Luthero si mentiatur, quandoquidẽ scriptura dicit omnem hominem esse mendacem. Nec opinor illum sentire quòd Paulus fuerit mendax, aut Petrus aut alius quispiam apostolorum in iis quæ tradiderunt ecclesiæ. Nam ita quicquid scripserint, id totum in suspicionem adducetur. Quòd si de illis idnolis accipi, quid prohibet eos dici fundamenta, quibus ecclesia post Christum fulciatur?

XII. Producit adhuc & alias duas scripturas, quæ nihil inseruiunt eius instituto, quin officiunt magis. Nam hæc, Si quis loquitur, quasi sermones dei: manifestè Lutherum damnat, qui nihil habet in ore frequentius, quàm conuicia, probra, maledicta, quæ magis diaboli sermones sunt quàm dei. Sed ne dixerit Lutherus, nos huius rei nulla exempla produxisse, non grauabimur vnum aut alterum in medium proferre. An non diabolica sunt conuicia quæ paulò antè in fautores diui Tho-

Diabolica Luthe. conuicia.

mæ iaculatus eſt? Hæc ſunt arma (inquit) «
quibus hęretici vincuntur hodie, ignis, & «
furor inſulſiſsimorum aſinorum, & Tho- «
miſticorum porcorum. Sed pergant por- »
ci illi, & ſi audent, exurant me: hic ſum, & «
expectabo eos. cineribus ſolis poſt mor- «
tem etiam in mille maria proiectis, perſe- «
quar & fatigabo hoc abominabile vul- «
gus. Summa, Viuens, papatus hoſtis ero: «
exuſtus, bis hoſtis ero. facite porci Tho- «
miſtæ quod poteſtis, Lutherum habebitis «
vrſam in via, & leænam in ſemita. vndique «
vobis occurret, & pacem habere non ſi- «
net, donec ferreas veſtras ceruices & æ- «
reas frontes contriuerit, vel in ſalutem, «
vel in perditionem. Hactenus ſatis fuerit «
patientiam perdidiſſe: deinceps, cum per- «
gatis indurati & occæcati cornua erige- «
re, & ſponte facti ſitis incorrigibiles & «
indomiti, nemo à me expectet quicquam «
dici in vos (deplorata portenta) ſuaue «
aut blandum. Irritatos enim volo magis «
ac magis, donec effuſis omnibus viribus «
& furoribus, concidatis in vobiſipſis. Qui «
primus alterum compeſcuerit, ſit ipſe vi- «
ctor: ſicut vultis, ſic fiat vobis. «

En tibi lector ſermones Lutheri. Num

tibi videntur dei sermones esse, an diaboli potius? Et rursum de summi pontificis cultoribus ad hunc modum ait:

» Tacens eos contemnam: vel si agendum est cum illis, quanto possim impetu
» in eos ferar, irritaturus satis, imò prouocaturus tam stupidos truncos, tam rudes
» asinos, tam crassos porcos, cum digni alio
» officio non sint, nisi vt prouocétur in pœnam suam. Idque faciam in gloriam Henricianæ ecclesiæ, & ipsius Henrici egregij
» defensoris Thomistæ, ne frustra meâ mor
» dacitatẽ sacerrima sua maledicentia damnasse queri possit.

Hi scilicet sunt sermones dei, quos tam crebro Lutherus habet in ore? imò plane diabolicos esse quis non diiudicat?

Cæterum vt ad institutum nostrum re-
1. Pet. 4. uertamur, docet Petrus superioribus illis verbis, Christianos quæcunque loquantur, ea modestia sobrietateque loqui, ac si loquerentur eloquia dei. Quare nihil hęc scriptura Luthero confert: sed multo minus quàm nihil, altera quam subinde producit. Affert enim alteram, sed è suo cerebro confictam, quippe quæ nusquam scripta sit.

Et omnis (inquit) prophetia ſit analogia fidei. cc

Non hoc dixit Paulus, ſed ita: Siue prophetiam ſecundum proportionem fidei, hoc eſt, quòd prophetiæ donum in hominibus vel maius vel minus eſt pro magnitudine fidei. Quid hoc ad rem attinet, q̃ nobis nihil ſine ſcripturis licebit loquiꝫ Cæterum quanquam hoc non probent hæ ſcripturæ per Lutherum adductæ, nemo tamen negat, quin prophetantibus id ſit loquendum, quod ſcripturis conſentaneum fuerit: nihilque omnino proferri ab his debere, quod ſcripturis quouis pacto contrarium ſit. *Roma. 12.* *Conſentanea ſcripturis doceri oportet.*

XIII.

Et quanquam nec ſcripturis nec ratione Lutherus iſta probauerit, audi tamen lectorem quàm iactabunde loquitur.

Hæc ſunt (inquit) robora noſtra, aduerſus quæ obmuteſcere coguntur Henrici, Thomiſtæ, papiſtæ; & quicquid eſt fecis, ſentinæ, & latrinæ impiorum & ſacrilegorum eiuſmodi: neque habent quod poſſunt hic reſpondere, ſed cõfuſi & proſtrati iacent à facie verborum iſtius tonitrui: & expectamus quoque quid aduerſus hæc mutire audeat Rex cum omnibus cc cc cc cc cc cc cc cc cc *Inanis iactantia Luth.*

» suis sophistis.

An non vides lector beluam istã prorsus insanire: qui quũ ipse nihil præter meras nugas effutiat & deblateret, alios tamẽ appellat nugigerulos: & putat oris sui fœtorem pestilentissimum adeo formidabilem esse, vt omnes obmutescere cogat?

» Subdit Lutherus. Stat enim fixa sententia,
» fidem non deberi nisi certo verbo dei, si-
» cut dicit Roma. x. Fides ex auditu, auditus
» autem per verbum Christi.

Fides ecclesiæ Rom. à Christo & apostolis.

Et istud sanè plurimũ nostræ parti suffragatur. Nam ea quæ nos credimus, ab orthodoxis accepimus, & hi ab aliis audierunt similiter orthodoxis, atque hi vicissim ab aliis, idque continua serie donec ad ipsos priscos apostolorum auditores peruenerimus. At si Lutherum petas quonam audito fidem acceperit suam, non poterit alium indicare, quàm aut VVicleffistam, aut Husitam quempiam. Lutherus enim uero quicquid libet, ex quauis scriptura colligere nouit. At certe parũ dialectice consequitur, Fides habẽda est verbo dei, ergo soli verbo dei.

» Cæterum iam donemus istud Luthero:
» Solis dei verbis, & his quæ sequuntur ex

dei verbis, fides adhibeatur. Neque enim dubitamus quin eiuſmodi negotium iſtud ſit, de quo iam agimus. Nam hæc ſunt verba Chriſti: Et rogabo patrem, & alium *Iohan. 14.* conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Et rurſum: Quum venerit ille, qui eſt ſpiri- *Iohan. 16.* tus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Atque iterum de eodem ſpiritu loquens ait, De meo accipiet, & annunciabit vobis.

Ad hæc: Paracletus autem ille qui eſt *Iohan. 14.* ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis. Quis iã has ſcripturas exacte penſitans dubitare ſecũ poteſt de ſpiritus huius conſolatione? maxime quum apoſtolici viri & ſeniores in vnum locum ex toto Chriſtianorum orbe confluxerint eius conſulendi gratia, nempe quid eſſent in cauſa fidei facturi, & ea certe cauſa, quæ plurimum concernit animarum ſalutem. Nam ſi ſpiritus veritatis ſit, & maneat nobiſcum in æternum, ocioſus eſſe non poteſt in monſtranda veritate. Et ſi ducturus eſt in omnem veritatem, cur & iſtam adeo

suppliciter imploratus non indicabit? Et si docebit vos omnia & suggeret quæcúque Christus ante dixerit, cur & hunc scrupum in Christi verbis iam requisitus non explicabit? Hic profecto liceret nobis in beluam istam insultare, & in caput eius omnia sua conuicia regerere, & maxime quum præter illas scripturas exemplum etiam habeamus ex facto Christi,
Lucæ.24. qui sub vna specie, nempe panis, hoc sacramentum duobus è discipulis suis porrexit: neque Christi modò, verumetiam apostolorum eius, quos nõ semel idipsum feciſſe literis proditum est. Cæterum hac de re pluribus in articulorum cõfutatione diximus.

XIIII. At adhuc blaterare Lutherus haudquaquam desinit. Colligere molitur ex his quæ superius adduxit, quicquid vltra verbum dei producitur, hoc nostri arbitrij
» esſe, ceu dominorum, credere non credere, damnare probare, sicut scriptum est:
» Omnia vestra sunt, siue Apollo, siue Cephas, siue Paulus: vos autem Christi. Nec
» istud certe probat id quod Lutherus molitur. Neque enim ita Paulus intellexit Christianos esse Christi, vt non debeant

præpoſitis ſuis obedire. Nam iſtud ad Hebræos vltimo præcipit. Obedite (inquit) præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. & rationem ſubnectit dicens: Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Ecce Paulus Chriſtianos obedire vult & ſubiici præſidibus ſuis, qui deo rationem pro animabus eorum reddituri ſunt. Et Chriſtus item iuſsit, Omnia quæcunque dixerint vobis, facite. *Matt. 23.*

Poſtremo docet noſtrum eſſe iudicare pontificem, & non iudicari à pontifice: Quia ſpiritualis (inquit) à nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes. XV. "" "" ""

Sed hæc conſecutio planè ſtolida eſt, ni Lutherus prius doceat plebem eſſe ſpiritalem. Nam de præſidibus hoc Paulus dixit, & non de plebe: quod illic apertiſſimum eſt. Mox enim ſubdit: Nos autem ſenſum Chriſti habemus. hoc de præſidibus. Et de plebe quid? Adhuc enim carnales eſtis. Et quare carnales eos appellarit, oſtendit: Quum enim ſint inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis? Ecce lector, hic prorſus euaneſcit Lutherani iudicij authoritas, quum tam aperte factioſus & contentioſus fuerit, ac proinde *Cuius ſit iudicare alium.* *1. Corin. 2.* *1. Corin. 3.*

carnalis. Si carnis opera, quæ Paulus ad
Gala. 5. Galatas enumerat, carnalem efficiunt
Lutherus carnalis. quempiam, Lutherus vtique totus carnalis est. Nam & totus conflatus est ex inimicitiis, contentionibus, æmulationibus, iris, rixis, dissensionibus, sectisque & inuidiis. Quamobrem nec ipse, neque sectatores eius idonei iudices esse queunt.

Quod de Augustino denique produ-
» cit, nempe quòd (eius sententia) solis ca-
» nonicis libris is debeatur honor, vt firmis-
» sime credatur nihil erroris in illis esse: cæ-
» teros, quantalibet sanctitate doctrinaque
» præpolleant, non æquo honore dignos: nihil contra nos militat. Neque enim ob id vult Augustinus, vt nihil omnino credatur, nisi quod in scripturis positum fuerit, quum ipse contra Donatistas multa docet esse credenda, quæ nequaquam in sacris literis continentur, de quibus & inter confutandum articulos Lutheranos ipsi meminimus. Sed & generalium synodorum decretis Augustinus deferendum censet haud aliter quàm à sacro profectis spiritu.

Modestia authoris. Nihil hactenus omisimus lector, quod erat aliqua responsione dignum. Conui-

cia tamen innumera præteriuimus, ne te nimio prolixitatis onerarem⁹ tædio. Multis autem verbis poſt hæc Lutherus ſubterfugere conatur, ne videatur in laudando Leone pontifice, & eodem rurſus impoſtore vocando, fuiſſe ſibi contrarius: ſed nihil agit. Si impoſtor fuit Leo decimus, vt eum Lutherus vocat, vir bonus haudquaquam fuit: & idem à Luthero ceu vir bonus laudatur. Luthero certe bonus & non bonus erit, niſi forte adulandi gratia fateatur ſe (dũ iſtud ſcripſerit) fuiſſe mentitum.

Luther. vel mẽtitus eſt vel ſibi cõtrariatur.

De papatu ſubinde Lutherus oggan- XVI.
niens, illuſtriſsimum regem inſimulat ad
ſcripturas quas attulit, magis mutum fuiſſe, quàm piſcem: quũ tamen omnino nullas quibus papatum conuelleret, in toto Babylonicæ captiuitatis libello produxiſſet. Cæterum quia nos inter confutandum articulos, ſatis abunde Luthero papatum impugnanti reſpondimus, iam paucioribus agendum eſt. Neminem opinor dubitaturum hac de re, qui verba Chriſti cum ipſo rerum euentu digne conferat. Quis enim tam cæcus eſt, vt non videat eam quam hodie vocamus eccleſiam, ex

Eccleſiæ Ro. ex Petro dimanauit.

Petro dimanasse? Nec inficior quin à cæteris apostolis ecclesiæ complures institutæ fuissent, nimirum à Paulo, Iohanne, Iacobo, Matthæo, Barnaba, reliquisque quos olim ad totum orbem conuertendũ Christus ipse miserat. At successiones eorum vel penitus interierunt, vel ita schismatibus & hæresibus ab ecclesia receserunt, vt ad eam haudquaquam pertinere credantur. Quum enim ecclesia non segregatio, sed congregatio dicatur: qui non cum cæteris membris adunati sunt, meritò cẽsentur nõ esse de ecclesia. Retinet igitur sola illa Christianorum successio, quæ à Petro defluxit, ecclesiæ nomenclaturam. Quamobrem quum & illi Christus dixit:

Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & eũdem alibi promiserit vocandum esse saxum aut lapidẽ, quis non dilucide perspicit Petrum illis verbis petram fuisse vocatum? Nam quum alibi nusquam per totum euangelium inuenias Petrum saxum vocari, quumque certissimum sit, Christi verba frustrari nõ

Iohann. 1. posse, quibus Petro dixit, Et tu vocaberis saxum: reliquum est, vt Petrus hoc loco iure petra sit vocatus, supra quam ipse to-

tam eccleſiæ ſuæ ſucceſsionem ædificauit: aduerſus quam ſucceſsionem hactenus inferorum portæ nec præualuerunt, nec præualebunt vnquam. Manet enim ad hunc vſque diem hæc interrupta ſucceſſio, & manebit haud dubiè quandiu mũdus iſte durabit. Quid ad nos ſi Bohemi & Indi nolint hanc petram ceu catholicæ eccleſiæ fundamentum agnoſcere, ſed vltro ſe ſeparauerint? Vnica nihilominꝰ eſt columba Chriſti, à qua ſe faciunt exteros, quòd ab ea ſponte receſſerint. De Hieronymo quòd ais eum Romanam eccleſiam, ſuam dumtaxat, non orbis matrem appellare, argumentum iſtud nihil efficit, quũ ſit mere negatiuum. Sed & quia Hieronymus nequaquam ſub diœceſi Romana, ſed Hieroſolymitana tum degebat, non vocaſſet Romanam eccleſiam, ſuam matrẽ niſi quatenus & ipſa totius orbis fuiſſet mater. Cæterum de Romana quid ſenſerit Hieronymus eccleſia, iam audi quũ ad Damaſum eccleſiæ Romanæ pontificem ſcribat: Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam domini tunicam & deſuper textam minutatim diſcerpſit, ideo mihi cathedrã

Cant. 6.

Hieron. de eccleſia Romana.

& fidem apostolico ore laudatam censui consulendam. Et rursum ad eundem: Beatitudini (inquit) tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior. super illam petram ædificatam ecclesiam scio. Ecce quid Hieronymus de Petro dixerit: Super illam petram ædificatam ecclesiã scio. Ad hæc: Si quis (inquit) cathedræ Petri iungitur, meus est. Quamobrem & ingenue fatetur se Vitalem non nosse, Miletũ respuere, Paulinum ignorare, nimirum qui sedis huius & cathedræ fuerãt aduersarij. Sed & demum cunctos affirmat spargere, hoc est schismaticos esse, & extra ecclesiam, qui cum successore Petri non coligunt. Quis ex his non intelligit, quantũ Hieronymus ecclesiæ Romanæ censuerit deferendum? Non est igitur cur Lutherus garriat, Regem Angliæ rudem & indoctum esse laicum: quo vtinam nos ipsi qui sacerdotes sumus, non essemus tam eruditione quàm eloquentia longe inferiores.

XVII. *Ad institutum reuertitur.*

Sed iam tandem veniamus ad rem propositam, quæ hactenus per multã Lutheri verbositatem dilata est. Nam & ad singula respondendum fuit, & ordo quem ille

secutus est, à nobis teneri debuit, quo lectoribus omnia promptius occurrerent. Hic primùm scripturas & rationes diluemus, quas Lutherus sua robora vocat, & à Rege præteritas fálso conqueritur, quũ tamen ipse transiliat multa quæ non mediocriter eum premunt, quibusque respõdit nihil. Et hæc est vna, neque rara, vulpis huius fraudulẽtia, qua suum aduersarium in eo maxime reprehendit, in quo maxime delinquit ipse. Sed nos eius quæ vocat robora iam recensebimus. Septem ea fuisse dicit.

Confutatio septem roborum Lutheri.

Primum erat authoritas euangelistarum narrantium constanti & vno sermone, Christum instituisse vtramque speciẽ iis qui memoriam sui essent facturi: & signanter ad calicem adiecit, Bibite ex eo omnes. Hic respondemus verum esse, quòd hoc sacramentum sub vtraque specie Christus instituit: sed negamus quòd omnibus his qui memoriam eius essent facturi, præceperit ipsum sub vtraque specie dari. Nec probat id quod sequitur, Bibite ex eo omnes. quod solis duodecim apostolis, non item omnibus Christianis fuisse dictum, paulò antè monstrauimus.

Matt. 26.

Secundum robur.

Secundum erat: Si solis presbyteris dixisset Christus in cœna sacramentum, nō liceret vllam partem laicis dare, cum non liceat institutum & exemplum Christi mutare.

Huic respondemus, quòd Christus ipse duobus ex discipulis suis nondum sacerdotibus factis hoc sacramentum sub specie panis dumtaxat ministrauit. Quocirca nec ob id mutatum est Christi institutum, quòd laicis idem sacramentum sub altera tantum specie, nempe panis datur, quum hoc ipsum ipse Christus prius fecerit, laicos communicans in Emaus, quemadmodum ante diximus: quod & vltimo Lucæ manifestum est.

Lucæ.24.

XVIII.

Instituta Christi possunt immutari.

Acto.2.9. 10.

Matt.28.

Dicimus præterea licere cuipiam generali concilio nonnihil è Christi institutis ob vrgentes causas immutare, quemadmodum & primis ipsis licuit ecclesiæ proceribus qui baptismi formam immutarunt, longe aliter quàm instituerat eam Christus.

Apostoli sacramentum eucharistiæ pro suo arbitrio ministrabant.

Dicimus tertio, quòd huius sacramenti ministrandi modus arbitrio apostolorum relictus fuit. Quod & Augustinus ad Ianuariū docet inquiēs: Saluator quo vehementius

mentius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorũ, à quibus ad paſsionem digreſſurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt apoſtolis (per quos eccleſias diſpoſiturus erat) ſeruaret hunc locum. Hæc Aug. Quam rem & Paulus. 1. ad Corin. 11. inſinuat, nonnulla videlicet circa hoc ſacramentũ aliter ordinanda. Propter quod & quum de eodem loqueretur, ſubiunxit, Cætera quum venero, diſponam.

Tertium robur.

Tertium. Si poteſt vna pars huius ſacramenti laicis tolli, poterit & pars baptiſmi & pœnitentiæ eadem authoritate tolli: & quicquid Chriſtus vnquam ſtatuit, poteſt partim tolli. Si non poteſt, nec illa pars tolli poteſt.

Diſcrimen inter euchariſtiæ ſacramentum & alia.

Reſpondemus, quòd de baptiſmo & pœnitentia nequaquam ſimile eſt, quum neutrum horũ partes duas habeat, in quarum vtraque tota res ſacramenti contineatur. At qui ſacramentum Euchariſtiæ ſumit vel ſub ſpecie panis, vel ſub ſpecie vini, totum Chriſtum ſumit vtrobique. Nam qui ſpeciem alteram ſumit, tantum accipit commodi quantum ſub vtraque

ſpecie comprehenditur, nihilque maius ſub vtraque ſpecie ſuſcipit, quàm ſub altera tantum. Species enim ſigna dumtaxat ſunt, & non res: neque virtutis quicquam adiiciunt quod non in re ſignata, nempe Chriſtus, cõtineatur. Adde quòd baptiſmi verba, contra quàm aperte Chriſtus præceperit, apoſtoli per aliquod tempus in eccleſia primitiua mutarunt, vt & alia nõnulla vbi iuſtas ſibi cauſas occurriſſe conſpexerint. Quamobrem & idem à patribus & ſpiritu ſancto iam fieri poſſe non eſt dubium.

Quartum robur. Quartum, quòd CHRISTVS dicit
» ſanguinem ſuum fundi pro remiſsione
» peccatorum noſtrorum: ideo quibus re-
» miſsio datur peccatorum, eis non poſſe
» negari ſignũ remiſsionis, quod illis Chri-
» ſtus dederit.

Invalidatio. Concedimus in hoc ſacramento contineri ſanguinem, qui fuſus erat in remiſſionem peccatorum: ſed negamus quòd hoc eſt ſacramentum remiſsionis peccatorum, ſed eſt ſacramẽtum potius vnionis fidelium cum Chriſto, & cum deo patre per Chriſtum. Neque enim ſequitur: Hic eſt ſanguis meus qui pro multis funde-

tur in remiſsionem peccatorum: ergo Eucharistia eſt ſacramentum remiſsionis peccatorum.

Quintum, ſi potuit vinum tollere, poterit & panem, ac per hoc totum ſacramẽtum tollere, & inſtitutum Chriſti penitus euacuare. ſi totum non poteſt, nec partem poteſt. *Quintum robur.*

Reſpondemus, quòd in miniſtrãdo hoc ſacramento ſub ſpecie panis, non ea pericula occurrunt, quæ vix vitari valeant ſi miniſtretur etiam ſub ſpecie vini. Atque iccirco non conſequitur, vt ſi Cõcilio viſum fuiſſet ob iuſtas cauſas laicis hãc partem ſubtrahi debere, pars identidem altera præter omnem rationẽ & cauſam ſubtraheretur. Sed & ob cauſam interdũ pars vtraque ſubducitur, nimirum ipſis moriturís, quando videlicet ex vomitu laborant: & infantibus, qui non ſemper deglutiunt quod in os ingeritur, ſed ingeſtum plerunque reſpuunt. *Inualidatio.* *Quibuſdã iure ſubtrahitur ſacramentum.*

Sextum robur aufugit, nec auſum eſt comparere. Metuit forte ne quod ſodalibus contigit, idem eueniret ſibi. XIX. *Sextum robur.*

Septimum eſt Paulus omnino obſtruẽs os, qui 1. Corint. 11. non presbyteris, ſed *Septimum robur.*

» ecclesiæ & omnibus fidelibus tradit totũ
» sacramentum.

Inualidatio.

Respondemus Paulum recensere tantùm Corinthiis quod ipse de hoc sacramento prius acceperat à Christo, nimirum vt ita maiorem eis erga cibum istum reuerentiam incuteret, simulque tolleret abusum, qui iam apud eos aliquantulum inoleuit. Nec inficiamur aliquãdiu sacramentum istud sub vtraque specie cunctis fidelibus administratum fuisse, & maximæ sæuientis persecutionis tempore, quò scilicet ipsi fideles ex crebra sumptione sanguinis Christi, quem ipse pro eis olim fudisset, quemque sub specie vini coram cernerent, magis ad martyrium pro Christi nomine subeundum animarentur. Cæterum quũ iam cessasset ea persecutio, multaque inconuenientia quotidie magis ac magis insurgerẽt, cuiusmodi superius memorauimus, quibus horrere cœperunt fidelium animi, sensim consensu quodã tacito per omnes ecclesias altera species adempta fuerat: atque ita populus ob euitãda crebra pericula, tacitis omnium suffragiis, vt ante diximus, assensum præbuit quatenus laicis sub vna tantùm specie sa-

Communicabantur olim sub vtraque specie.

Rationabiliter mutatus est modus cõmunicãdi.

cramentum iſtud exhiberetur.

Adde, quòd Paulus in epiſtola ſua generalitatem illam, cui potiſsimum Lutherus innititur, nimirũ, Bibite ex eo omnes, penitus omiſit, ne qua inde fortaſsis anſa credendi caperetur à poſteris, ſibi videlicet fore neceſſarium vt ſanguinem è calice potarent, quemadmodum & ſacerdotes iã faciunt. Præuidit forte Paulus hunc morem aliquando tandem inualiturum, quem iam prorſus inoleuiſſe cõſpicimus. 1. Cor. 11.

Iam dilucidũ eſſe cunctis opinor, quàm prorſus omni robore careant Lutherana robora, quibus iam pridẽ arrogantia pluſquam Gigantea ſuperciliũ extulit, vt meritiſsime regeramus in eum, quicquid in illuſtriſsimum ipſe Regẽ prius euomuerit immeritiſsime. Nos verba tantum immutabimus, quibus Regis facta eſt mentio. *Cõuicia in Lutherum regerenda.*

Intelligis lector ex his Lutheri nequitiam. Vide nunc an vlla ſit in tali corpore gutta Chriſtiani ſanguinis, aut in eius animo ſcintilla quæpiã boni viri. Quem rogo non vrat hæc pluſquam ſophiſtica malitia, ſimul & impudentia, quæ ex animo & de induſtria ſic aduerſus agnitam veritatẽ inſanit, vt nõ modo ſuis auditoribus,

sed & orbi toti velit tam rationabilem & salutarem consuetudinem extinctam & sepultam esse? Planè vas electionis est Satanæ, & dignissimus impugnator ecclesiæ catholicæ. Eo studio & pleraque alia molitur in omnibus quæ scribit. Sed pius lector hoc signo discat eum cauere, ceu sentinam mortis: & suspectum habeat per singulos apices. Nulla venia dignus est, quia nullus error hic est, sed mera nequitia, & indurata malitia ad mentiendum & blasphemandum intenta. Hactenus in Lutheri caput, eius propria verba regessimus, quę rectius in alium neminem competunt quàm in Lutherum ipsum.

XX. *Rex Angliæ corrupit fundamenta Lutheri.*

Sed iam ostendamus Regem abunde satisfeciisse cunctis Lutheri scripturis & rationibus: Lutherum contrà præteriisse multa, quæ sibi per Regem obiecta fuerãt. Primũ quantum ad scripturas, Lutherus, vt supra diximus, nullam attulit quæ præcipiat hoc sacramentum sub vtraque specie cunctis accipiendum esse, præter hanc vnam, nempe, Bibite ex eo omnes. At hãc ipse Lutherus negat vrgere laicos vt sub vtraque specie recipiant: quare factum est vt etiam ob id Rex Lutherum inconstan-

Primi destructio.

tiæ damnarit. Sunt enim hæc quæ ſequuntur verba Regis ad lectorẽ: At vide quæſo quàm vacillat ac ſibi repugnat Lutherus. Vno loco dicit, Chriſtum in cœna omnibus omnino fidelibus, non permittendo, ſed præcipiendo dixiſſe: Bibite ex eo omnes. Poſtea vero timens ne laicos, quibus in ſacerdotũ odium adulatur, offenderet, hæc verba ſubiungit: Non quòd peccent in Chriſtum, qui vna ſpecie vtuntur, quũ Chriſtus non præceperit vlla vti, ſed arbitrio cuiuſlibet reliquerit, dicens: Quotienſcunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Hactenus ipſe Rex. An non perſpicis lector vtrunque Lutherum affirmaſſe, nempe quòd præceperit Chriſtus, & non præceperit: quæ manifeſte pugnant? Propter quod & Rex adiecit: Quid opus eſt ergo nos illi contradicere, qui ſibi toties contradicit ipſe? Palam eſt igitur ex Lutheri verbis, non eſſe cunctis præceptum, Bibite ex eo omnes. Quamobrẽ quum ipſe nullum aliud è ſcripturis præceptum afferre queat, Regia celſitudo ſatis hoc primum Lutheri robur euertit. Et tamen ad inconſtantiam de qua tam aperte conuincitur, ſilet penitus.

Verba Regis.

Lucæ. 22.

Epiſcopus.

Destructio secundi.

Secundum etiam robur Lutheri, quod in eo consistit, quòd nõ liceat Christi institutum mutare, satis efficaciter ipse Rex eneruauit, docens Christi institutum ob iustas causas mutari potuisse, quemadmodum aperte constat in plerisq; fuisse mutatum tam ex parte tẽporis, nempe quòd Christus post cœnam ipsum instituit, quũ ecclesia sumendum iubeat à ieiunis: quàm quòd aquam etiam vino commiscendam ecclesia præcipit, quod tamen neque per Paulum neque per euãgelistas vt quisquã faceret erat expressum. Protulit & ex Augustini verbis euidens testimonium, quo non est veritus Augustinus asserere mutationem illam à spiritu sancto processisse. Sed & idem Augustinus paulo post in eodem loco testatur, Christum apostolis reliquisse totius ipsius sacramenti dispositionem & ordinem. Quam rem ex Pauli verbis colligit, quum is de sacramento hoc locutus dixerit: Cætera, cum venero, disponam. Quando igitur perspicuum est quòd Christus neutram partem omnibus Christianis dari iusserit, sed hoc ipsum arbitrio ecclesiæ reliquit ordinandum, quis dubitare potest, quin ecclesia, sancti spiri-

Ecclesia mutauit instituta Christi.

1. Corin. 11.

tus(quo iam regitur)inſtinctu ſic ordinauerit,vt ſub altera ſpecie duntaxat hoc ſacramentum laicis conferatur?

Tertium item robur infirmatur ex eo, quòd docetur aliter mandari Baptiſmum quàm Euchariſtiam. Baptiſmus enim palam præcipitur, dicente Chriſto apoſtolis:Euntes docete omnes gentes,baptizãtes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.Verum nuſquam ita præcipitur de ſacramento Euchariſtiæ: quam rem euicit Rex ex ipſius Lutheri verbis. Lutherus enim aſſeruit non eſſe præceptum laicis vt ex calice biberent.quare non eſt ſimile de Baptiſmo & Euchariſtia. *Deſtructio tertii.* *Matt.28.*

Soluitur & quartum robur,quia nõ eſt Euchariſtia ſignum remiſſionis peccatorum.Nec valet conſecutio:Chriſtus dicit ſuum ſanguinem fundi in remiſſionem peccatorum,ergo hoc ſacramentum ſignũ eſt remiſſionis peccatorum. Hæc ſequela ſi bona foret, multum Bohemis ſuffragaretur,& rectè concitaret laicorum odium in ſacerdotes: in qua re vehementer ipſe Rex Lutherum pungit,inquiens: XXI. *Deſtructio quarti.*

Interim verò libet excutere quàm fraudulẽter per ſpeciem fauoris in laicos *Verba Regis.*

conetur eorum odium concitare in sacerdotes. Nam quum decreuisset ecclesiæ fidem suspectam reddere, ne quid ponderis eius haberet authoritas, atque ita facta via, præcipua quæque Christianę religionis euertere, ab ea re sumpsit initium, cui populum sperabat alacriter applausurũ. Tetigit enim vetus vlcus, quo pridem vlcerata est Bohemia, quòd laici sub vtraq; specie non recipiant Eucharistiam. Eam rem quum prius ita tractasset, vt duntaxat diceret, recte facturum Pontificem, si curaret communi concilio statuendum, vt sub vtraque specie laici communicarent: post vbi nescio quis illud ei negauit, non contentus in eo manere quod dixerat, sic profecit in peius, vt totum clerum condemnet impietatis, quòd istud non faciãt nõ expectato Cõcilio. Hactenus ipse Rex.

Destructio quinti.

Diluitur & quintũ robur ex eo, quòd per ecclesiam infantibus adempta sit vtraque species, qui tamen aliquandiu soliti sint cõmunicare. Neq; negat iuste sublatam, quandoquidem in Captiuitate Babylonica recenset ex Augustino, citra sacramentum eos manducare carnem & bibere sanguinem Christi. Sed hic Regem

ipſum iterum audiamus.

At iſtud miror, tam vehementer indignari Lutherum laicis ademptam alterã, quum nihil eum permoueat quòd vtraq; ſpecies adimatur infantibus. nã illos olim cõmunicaſſe, nec ipſe negare poteſt. Quimos ſi recte fuit omiſſus, quanquam Chriſtus dicat, Bibite ex hoc omnes, nec quiſquam dubitat quin cauſæ fuerint magnæ, etiam ſi nunc earum nemo meminiſſet: cur non etiam cogitemus bonis iuſtiſque rationibus, quantũuis nunc ignoratis, abolitam eſſe conſuetudinem, qua laici olim, nec id fortaſſe diu, ſub vtraque ſpecie ſolebant recipere ſacramentum? Hactenus ipſe Rex. Hic aduertis lector quòd tametſi dixiſſet Chriſtus, Bibite ex eo omnes: infantibus tamen vtraque ſpecies adimitur. atque ita quoties occurrerint idoneę cauſæ, vel altera vel vtraque per eccleſiam tolli poterit.

Verba Regis.

Matth. 26.

Sextũ robur nuſquã cõparuit, quo factũ eſt vt Rex non potuerit illud infirmare.

XXII.

Septimũ robur etiã Rex è Lutheri manibus eripuit: quanquã ſuperbiſsime gloriatur, hoc argumentũ aſſertori ſacramẽtorũ dixiſſe, Noli me tangere. Tetigit &

Deſtructio 7.

contriuit penitus:quod & facile fuit,qui omni robore careat.Nihil enim magis efficit,quàm quòd tempore Pauli mos erat fidelibus sub vtraque specie communicare.quod nemo negat.Atque iccirco Rex affirmauit hunc morem ob iustas causas desiisse,dicens : Cæterum, etiam si causas non viderem cur non decernat ecclesia vt vtraque species ministretur laicis,tamen dubitare non possem,quin sint idoneæ,quæ & olim fecerũt vt id omitteretur,& nũc quoq; faciãt ne redintegretur. Sed & subinde robustissima quadam cõiectura docet,clerum non sine iustissimis causis id feciſſe . Nec plane assentior,inquit,totum clerum per tot secula fuisse tam stolidum, vt se obstrinxerit æterno supplicio propter eam rem vnde nihil reportaret commodi temporalis.

Postremo rationem adiicit efficacem dicens: Imò verò quàm nihil sit talis periculi, vel hoc euidenter ostendit, quòd eos qui non tantũ istud fecerunt, verumetiam qui scripserunt esse faciendum,deus non modo suscepit in cœlum, verumetiã voluit esse venerandos in terris,& ab hominibus honorari,à quibus

honoratur ipse. Inter quos fuit (vt de aliis interim taceam) vir eruditissimus & idem sanctissimus diuus Thomas Aquinas. quẽ ideo libentius commemoro, quoniam eius viri sanctitatem, Lutheri ferre non potest impietas, sed quem omnes Christiani venerantur, pollutis labiis vbique blasphemat. Quamquam sunt permulti, qui etiam si pro sanctis recepti non sunt: tamen siue doctrina, siue pietate spectẽtur, tales sunt, vt Lutherus eis comparari non possit, qui hac in re contrarium Luthero sentiunt: inter quos sunt Magister sententiarum, & Nicolaus de Lyra, & complures alij quorum cuilibet magis expedit Christianos omnes quàm Luthero credere.

Laus sancti Thomæ de Aquino.

Ecce lector quàm validissimè Rex illustrissimus robur istud Lutheranũ penitus redegit in nihilum, & planè docuit cuncta robora Lutheri perinde esse atque sagittas paruulorum quæ nihil penitus lædant.

XXIII.

At ediuerso Lutherus fortia Regis iacula declinauit penitus. Nihil enim respondet ad illam contradictionem quam ei Rex obiecit, nẽpe quod Christ⁹ præceperit & non præceperit cunctis è san-

Cõuincitur palàm sibi contradixisse Lutherus.

guine suo bibere. Et ne subterfugiat Lutherus hanc contradictionem, locos ipsos memorabimus. Sic enim ait in prima captiuitate sua: Ego fateor ista me ratione mihi inuicta superatum, nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse quid contradicam, quum hic Christi verbum & exẽplum stet firmissime, vbi non permittendo sed præcipiendo dicit, Bibite ex eo omnes. Rursum in principio secũdæ Captiuitatis sic ait: Non quòd peccent in Christum, qui vna specie vtuntur, quum Christus non præceperit vlla vti: sed arbitrio cuiuslibet reliquit, dicens: Quotienscunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Ecce in priori præcepisse Christum affirmat, & in posteriori non præcepisse. Sed & quum Rex nullam in sacerdotibus culpam esse dicit, quos tamen Lutherus ceu reos arguit, nihil is respondet. Et profecto nullam impingere sacerdotibus culpam in hac re Lutherus iure potest, quũ nusquam eis præcipiatur vt dent sub vtraque specie. Nã si sit alicubi præceptum, locum ipse proferat. Si nequeat, cur absq; scripturis istud asserit, qui nihil sine scripturis admitti

Sacerdotes non culpãtur de alterius speciei subtractione.

velit? Et quum Rex planè doceat hanc cõ ſuetudinem haudquaquam inuitis laicis inoleuiſſe, hic omnino Lutherus tacet. Sed Regem ipſum audiamus: Hic igitur ſi quis eum percontetur, quî ſciat iſtum ritum inoleuiſſe renitente populo: nõ poteſt, opinor, docere. Cur ergo totum condemnat clerũ quòd laicis inuitis ademerit ſuum ius, quũ id inuitis eſſe factũ nullo poſsit documẽto probare? Quanto fuit æquius, ſi niſi volẽtibus illis rectè nequiuit inſtitui, pronunciare pro tot ſeculorũ conſuetudine plebis interueniſſe conſenſum? Ego certe, qui video quas res à plebe clerus obtinere nõ poteſt, ne tãtum quidem, quin ferme ſub ipſo altari ſuorum condant cadauera: non facilè credo populum fuiſſe paſſurum, vt inuiti per contumeliam in tanta re ab vlla iuris ſui parte pellerentur, ſed cauſis aliquot idoneis è laicorum quoque voluntate conſtitutũ. Nihil ad iſta Lutherus reſpondet.

Et quum Luthero Romanos aſſerenti potius hæreticos & impios atque ſchiſmaticos eſſe quàm Bohemos aut Græcos, ꝙ illi ſolo figmento ſuo (quemadmodũ ait Lutherus) contra euidẽtes dei ſcripturas XXIIII.

præsumunt, Rex ad hunc modum opposuisset: Si Lutherus nihil admittit aliud, quàm euidentes dei scripturas: cur non iubet Eucharistiam, vti dixi, sumi à cœnantibus? Nam sic factum à Christo scriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus, non humano figmento, sed eodem authore deo, factum in ecclesia ne laici sub vtraque specie reciperent Eucharistiam, quo authore factum est vt reciperetur à ieiunis? Placuit enim, vt ait beatus Augustinus, spiritui sancto, vt corpus domini, quod post alios cibos ab apostolis in cœna receptum est, ante alios cibos à ieiunis reciperetur in ecclesia. Videtur ergo verisimile, quòd spiritus sanctus, qui Christi regit ecclesiam, sicut eucharistiæ sacramentum mutauit à cœnantibus ad ieiunos: ita laicos ab vtraque specie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit, cur non alterare potuerit & alterum? Et hic Lutherus obmutuit prorsus.

Corpus Christi à ieiunis sumendum.

Cæterum ne sectatoribus suis nihil fecisse videatur, duas tantum particulas furibundus aggreditur: quas & molitur pedibus omnino cõculcare. Sed nequicquã agit.

Lutherus detrũcat verba Regis.

agit. Neque enim Regis argumentum iuste recensuit, sed vulpino suo more meliorem eius partem subticuit. Nam ita Lutherus: Ecclesia (inquit Rex) mane cõmunicat sacramento, quod Christus fecit vesperi. deinde nos aquam vino miscemus: de quo tamen nihil meminit scriptura. Quare si ecclesia hic potuit aliud facere aut instituere, potuit & aliam partem sacramenti tollere. Sic Lutherus Regẽ recenset, atque ita magnis roboribus duas regias argumẽtationes mutilauit. Sed audi lector, quibus verbis Rex ipse priorem extulit rationem. Postquam enim infantibus vtranque speciem ademptam Rex in medium attulisset, & id bonis iustisque rationibus factum, se nihil dubitare testatus esset: collegit æquali iure fieri potuisse, vt adultis altera species ob iustas causas adimeretur. Iam alteram rationẽ prioribus adiungit, his verbis:

Præterea si eam rem ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocat Lutherus, neque quicquam prorsus permittit ecclesiæ: cur Eucharistiam non iubet semper in cœna recipi, imò verò post cœnam? Hic lector aduerte quid Rex molia- *Epilogus.*

Verba Regis.

tur, nimirum quòd si potuisset ecclesia (quam ipse persuasissimum ex scripturis habet spiritu sancto regi) quippiam ordinationis euangelicæ variare: potuit etiã immutare plus vel minus prout congruẽtia causarum postulauerit. Neque ẽm cæterorum quoduis districtius præcipitur, quàm tempus ipsum. Nam vt Christus ipse carnem & sanguinem sub specie panis & vini dedit, ita & vesperi post cœnam dedit. Quamobrem si propter bonas & iustas rationes ecclesiæ licuit hanc tẽporis circumstantiam variare, idque nõ absque sancti spiritꝰ instinctu fecisse creditur: cur non potuit etiam cæterorum nõnihil, vbi æque iustæ causæ fuerint, similiter immutare?

Ecclesia mutat ordinationes Euangelicas.

XXV. *Verba Regis.*

Sed & post hanc argumentationẽ Rex alteram subiecit in hac forma: Denique non minus incommodi fuerit, in hoc sacramento facere si quid feciſſe non debeas, quàm si quid non facias quod feciſſe debueras. Ergo si totius ecclesiæ consuetudo rectum non facit, vt in laicis omittatur species vini: qua ratione aquã in vinũ audet Lutherus infundere? Neq; enim tam audacem puto, vt sine aqua cõsecret

quã tñ vt admiſceret, neq; exemplum habet ex cœna dominica, neque ex apoſtoli traditione cõpertum, ſed ſola eccleſię cõſuetudine didicit: cui ſi putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat?

Aquam nõ infudit Chriſtus in cœna.

Vides hic lector lõge aliam Regis eſſe rationẽ, quàm Lutherus iã recenſuit. Sic ẽm quoduis argumẽtũ facillime diluetur, ſi liceat aduerſario quicquid opponitur, ad modũ iſtum pro ſuo arbitrio mutilare. Rex nõ aliud molitur, quàm q̃ huius ſacraméti diſpoſitio relicta ſit iudicio procerũ eccleſię: quã rem pluribus argumẽtis in vnũ collectis apertè docet. Nũquã ẽm (vt ait) viri tãta ſanctitate tantaq; eruditione ſimulq; miraculis cõſpicui, rem tam auguſtã auſi fuiſſent aliquo pacto mutare, nec in vlla quidẽ circũſtantia. Nũquã certè vetuiſſent poſt cœnã & cibos Euchariſtiam ſumi, nunquã præcepiſſent admiſcẽdã aquã, niſi planè perſuaſiſſimũ habuiſſent id omnino licere ſibi: ſed neq; laici tã vnanimiter vnquã cõſenſiſſent vel alterã ſpeciẽ ſibi, vel vtrãq; ſuis infantibus adimẽdã. At Luther⁹ iſta ſeorſum & villicatim aggreditur. Et detractis cuique argu-

Diſpoſitio euchariſtię relinquitur ſacerdotibus.

Roſſenſis.

mẽto ſuis viribꝰ, iã vbi mutilatũ eſt, cõfodere ſtudet: & ſua, non regis argumenta, iugulare conatur. Nullum enim regis argumẽtum harum particularum meminit, extra ſcripturam, & contra ſcripturã: & tamen haud pudet Lutherũ aſſerere regẽ ita fuiſſe argumentatum: Aliquid ſit extra ſcripturam, ergo contra ſcripturã eſt ſentiendum. Nuſquam in toto libello ſuo rex ita eſt argumentatus. Sed neque ad eum modũ, quẽ Lutherus proximè ſubdit: Vinum miſcetur aqua ex teſtimonio ſcripturæ: ergo ſcriptura alteram partem ſtatuens, damnanda. Sic belua perfrictiſſimæ frontis nunquam nõ mentitur. Neque ſolum falſum eſt, quòd iis argumentis Rex fuiſſet vſus, verumetiam quod Lutherus molitur, tã in eo quod antecedit, quàm in eo quod conſequitur in hac poſteriori collectione, falſiſsimum eſt. Molitur enim hoc Lutherus, quòd in ſcripturis vbi traditur cœna dominica, ſtatuatur vtraque ſpecies cunctis accipienda: atque ex eo pendet, quicquid multa loquacitate poſtea blaterat. Sed aduerte lector quàm fraudulenter vulpes iſta loquitur. Scriptura (inquit) alteram partẽ ſtatuens

Lutherus corrumpit regis argumenta.

Verum quidem eſt ſcripturam vtramque partem ſtatuiſſe. At non eſt verum quòd vtrãque partem ſtatuerit cunctis accipiẽdã: quod tamen his verbis videri vult Lutherus: imò neutram partem ſcriptura cunctis inſtituit. Quòd ſi ſcriptura neutram partem cunctis accipiendam inſtituerit: quomodo contra ſcripturam erit quòd vel altera vel vtraque pars adimatur? aut quomodo ſcripturas damnãt, qui bonis & iuſtis cauſis moti, nũc alterã, nũc vtramque ſubtrahunt partem?

Scriptura non ſtatuit cunctis ſub vtraque ſpecie cõmunicãdũ.

Sed & rurſum id quod in antecedenti Lutherus conatur, nempe quòd extra ſcripturæ teſtimonium aqua vino miſceatur, non eſt vſquequaque verum. Nam licet id in ſcriptura cœnæ dominicæ nequaquam ſit traditum, ex aliis tamen ſcripturis colligere licet. Neque ſolum ex ſcripturis, verumetiam ex reuelatione, ſimul & apoſtolica traditione, quemadmodum ex ſententiis veterũ poſtea referemus: vt exploratiſſimum ſit, Lutherũ fruſtra ſuum ſenſum opponere cõtra tot & tam ſolida teſtimonia. Perſpicuũ enim erit non eſſe figmentum humanum, neque ſignificationem habere peſsimam.

vt Lutherus impiè contendit. Sed nunc argumentationi regiæ finem imponamus, quã ille sic concludit: Qua de re quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor credere, laicos recte sub altera tãtum specie communicatos, quàm per tot secula totum clerum (quod iste disputat) hac vna de causa fuisse damnatum. Nam omnes appellat impios, & tales, vt inciderint in crimen læsæ maiestatis euãgelicę. Hactenus ipse rex.

Conclusio Regis. Laici recte cõmunicantur sub vna specie tantum.

XXVI. Et sane longè tutius erit creditu, laicos rectè sub altera tantùm specie communicatos, quàm totum clerum hac vna de causa fuisse damnatum: cum certò constet ecclesiam (vt sæpe diximus) sancto spiritu regi.

Iam igitur ad id quod sumus polliciti, reuertamur, vt ostẽdamus videlicet aquã vino recte miscendam esse.

Cyprianus primùm, & ex scripturis, & ex dominica reuelatione se testatur idipsum accepisse. Sed de reuelatione prius videamus. Sic enim in epistola quadam ad Cæcilium, quam de miscenda aqua in calice scripsit, se fatetur à domino fuisse admonitum, vt ita faceret, hoc est vt aquã

Aqua vino in calice consecrationis rectè miscetur.

vino miſceret. Nec hoc putes (inquit) frater chariſsime, noſtra & humana mente conſcribere, aut vltronea voluntate hoc nobis audaciter aſſumere, quum mediocritatem noſtram ſemper humili & verecunda moderatione teneamus. Sed quando aliquid deo inſpirante & mandante præcipitur, neceſſe eſt domino ſeruus fidelis obtemperet, excuſatus apud omnes, quòd nihil ſibi arroganter aſſumat, qui offenſam domini timere compellitur, niſi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos ſcias, vt in calice offerendo dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis quàm quod pro nobis dominus prior fecit, vt calix qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Hæc Cyprianus. Ecce lector, primùm hic ſanctiſsimus & doctiſsimus martyr à deo ſibi inſpirante & mandante fuiſſe præceptum affirmat, vt calicem non aqua ſola, nec vino ſolo, ſed vino mixtum offeramus. Deinde Chriſtũ aſſerit idipſum in cœna feciſſe, quod & poſtea ſcripturis confirmat: & potiſsimum ex Salomone. Per Salomonem (inquit) ſpiritus ſanctus typum dominici ſacrificij præmonſtrat, dicens: Sa-

Chriſtus miſcuit vinum aquæ in cœna.

Sapien 9. pientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem : mactauit suas hostias, miscuit in cratere vinum suum, & parauit mensam suam. Et misit seruos conuocans cum excelsa prædicatione ad craterem suum, dicens: Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Et subdit Cyprianus: Vinum mixtum declarat, id est calicem domini vino & aqua mixtum prophetica voce denunciat. Hæc Cyprianus.

Adde quòd sanguini vitulorum & hircorum, quo Moses vetus testamentum cõfirmauit, aqua admiscebatur: quemadmo-

Hebr. 9. dum & Paulus ad Hebræos testatur. Lecto (inquit) omni mandato legis à Mose vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua, ipsum librum & omnem populum respersit. At ille sanguis erat huius figura. Nam vt illo vetus, ita & isto nouum testamentum confirmabatur. Intelligis itaque lector, Cyprianum non modo reuelatione, verum etiam scriptura confirmasse, vino aquam admisceri debere. Lutherus tamen & scripturarum & mysteriorum impudentissimus temerator, suum spiritum & sensum

sequens, contendit melius & tutius fore vt non misceatur aqua vino: quum id (vt ait) sit merè figmentum humanum, & siniſtram, imò pessimam habeat significationem. Sed væ prophetis qui suum spiritum sequuntur. Et maximè væ illi, qui suo sensui contra tot orthodoxorum patrum sententias non veretur inniti. Neque enim Cyprianus hoc solum asseruit, verumetiam Hieronymus apertè subscribit, inquiens: Dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solum traditione, sed ipso etiam genere mortis & passionis dominus noster ostendit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceę illisione effluxit. Hæc Hieronymus. *Ezech. 13.* *Iohan. 19.*

Eccè hic & præter apostolicam traditionem scripturam item alteram Hieronymus adducit, nempe de sanguine simul & aqua quę fluxerunt è latere Christi, quum esset perfossum lancea.

Accedit huic Chrysostomus. Ad hæc (inquit) & arcanum mysterium consummatum est. Exiuit enim sanguis & aqua. non casu & simpliciter hi fontes scaturierunt, sed quoniam ex ambobus ecclesia cõstituta est. Sciunt hoc initiati. per aquã

enim regenerati, sanguine & carne nutriti sunt. Hinc mysteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas. Hæc Chrysostomus.

Astipulatur his & Damascenus, affirmans in cœna Christum in calice vinum
Matth. 26. aqua mixtum habuisse. Similiter (inquit) accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis, dicens: Bibite ex eo omnes. Hæc Damascenus.

Consentit & Ambrosius, dicens: Ante verba Christi calix fuit vini & aquæ plenus: vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Hæc ille.

Accedit & his Augustinus illud euan-
Iohan. 19. gelicum explicans: Et continuo exiuit sanguis & aqua. Ille sanguis (inquit) in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa, salutare temperat poculum. Et rursum alibi: In eucharistia (inquit) non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis falluntur imagine: sed vinum cum aqua mixtum.

Rossensis. Intelligis ex his lector, aquã vino misceri debere, quum ex reuelatione quam

Cyprianus accepiſſe ſe teſtatur, tum ex ſcripturis & patrum teſtimoniis, quæ rem ipſam prorſus aſſeuerant. Iam ex eiſdem oſtendemus non omnino peſsimã (vt Lutherus temere dicit) eſſe mixtionis huius ſignificationem.

XXVII. *Nõ eſt parua mixtionis ſignificatio. Apoca. 17.*

Cyprianus ipſe primùm ſuam dicat ſententiam. Aquas (inquit) populos ſignificare in Apocalypſi ſcriptura diuina declarat, dicens: Aquæ quas vidiſti, ſuper quas ſedet meretrix illa, populi ſunt, & turbæ, & gentes Ethnicorum, & linguæ. Quod ſcilicet perſpicimus & in ſacramento dominici calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat Chriſtus, qui & peccata noſtra portabat, videmus in aqua populũ intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini ſic miſcetur in calice domini, vt commixtio illa non poſsit ab inuicem ſeparari. Vnde eccleſiam, id eſt plebem in eccleſia conſtitutam, fideliter & firmiter in eo quod credidit perſeuerantem, nulla res ſeparare poterit à Chri-

ſto quo minus hæreat ſemper & maneat in diuina dilectione. Sic autem in ſanctificando calice domini offerri aqua ſola nō poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinū tantum quis offerat, ſanguis Chriſti īcipit eſſe ſine nobis. Si vero aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem vtrunque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulatur, tunc ſacramentum ſpiritale & cœleſte perficitur. Hæc Cyprianus. Concors huic eſt Hieronymus. Aduertimus (inquit) in aquis figuras gentium deſignari, dicente Iohāne in Apocalypſi: Aquę quas vidiſti, populi multi ſunt. In vino autem ſanguinem dominicæ paſsionis oſtendi. Ac ſic quum in huius ſacramenti oblatione vino aqua miſcetur, eo ipſo deſignatur quòd Chriſto fidelis populus incorporatur iungiturque, & quadam ei copula perfectæ charitatis vnitur. Hæc Hieronymus.

Apoca. 17.

XXVIII. Aquæ & vini mixtio redemptionē humani ge

Sed & alij myſticam huius mixtionis ſignificantiam intelligunt ex redemptione populi quæ fiebat mediante ſanguine qui pro eis fundebatur. Cuius ſententiæ videtur & Ambroſius fuiſſe, quū dixit priu

in calice fuiſſe vinum cum aqua, poſtea ſanguinem qui redemit plebem. *neris ſignificat.*

Auguſtinus aquam vino miſceri putat ad ſignificandum aquam quę cum ſanguine pariter effluxit de latere Chriſti. Denique Paſchaſius idẽ ſenſiſſe videtur, inquiens: Cur in calice aqua miſceatur, illa permaximè cauſa eſt, quia de latere Chriſti, vbi paſsio completur, ſanguis pariter & aqua manauit. *Iohan. 19.*

Beda ſignificationem duplicem eius rei tradit: alteram, qua Cypriano Hieronymoque ſubſcribit, nimirum iſtam: Verum quia & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, vino dominici calicis aqua miſcetur. atteſtante enim Iohanne, aquæ populi ſunt. Hæc vna quidem ſignificatio eſt. Poſtea verò ſubiungit alterã: Et [ne] vel Chriſtũ (inquit) ſine noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſsione ſaluari, ac patri offerri poſſe, confingat. Perinde ac ſi dixiſſet, Miſcetur aqua vino, quatenus aqua plebem, vinum autem ſanguinem in paſſione fuſum referat: vt intelligamus nos abſque Chriſti paſsione minime redimi potuiſſe. *In Lucã. 22 ca. lib. 6. ca. 88.* *Mixtio calicis duo ſignificat.* *Apoc. 17.*

Luth. orthodoxis reluctatur.

Cæterum tanta est Lutheri temeritas, vt nihil vereatur contra tot patrum sententias proprium sensum opponere.

» Et meo (inquit) sensu melius & tutius
» foret aquam non misceri vino: quum sit
» merè figmentum humanum, & siniſtram,
» imò pessimam habeat significationem. nō
» enim significat nostram in Christo incor-
» porationem: quum simile signum non ha-
» beat scriptura. Hæc Lutherus, qui certus est sua dogmata se habere de cœlo: quum tamen & hic planè mentiatur. Nam & in sacrificiis in quibus vinum offerebatur, idem aqua mixtum fuerat. Quod & Hieronymus in quæstionibus Hebraicis duxit annotandū. Notandum (inquit) quòd vinum quod deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat. Quòd si in sacrificiis quæ offerebantur deo, vinum erat aqua mixtū: ea mixtio non potuit non mysticam aliquam habere significationē: quę nec erat (vt Lutherus affirmat) omnino pessima. Sed quia semel in scripturis in malam partem vsurpatur hæc mixtio: id Luthero scilicet est satis, vt colligat ita semper & vbique fieri oportere, quasi non sint eiusmodi pleraque, quę nunc ob

vnam rationem in malam partem, nunc ob aliam in bonam partem accipi soleant.

Ex his itaque patet aquã debere vino in calice misceri, tam ex scripturis quàm ex reuelatione, simul & patrum testimoniis: neque mixtionem illam pessimam habere significationem. Sed hic forte quispiam dicet, me iam subruisse rationem regiam, quæ propterea collegit licere nõnihil aliter in hoc sacramento mutare, quàm Christus ipsum tradiderit, quòd nos aquam calici miscemus aliter quàm fecisset Christus. Respondeo quòd aduersus Lutherum ratio regis adhuc omnino valida est, quippe quòd Lutherus néget aquam oportere misceri, eo quòd in scripturis quæ ad cœnam dominicam spectant, nulla prorsus aquæ fit mentio. Idem igitur est Luthero, non illic esse, & non debere fieri: id quod Rex omnino conuulsit, & nos antea nec semel ostendimus, multa per apostolos ecclesiæ fuisse tradita, quæ nusquam in scripturis inueniuntur.

Epilogus.

Anthypophora.

Sed hactenus aduersus primam Lutheri captiuitatem.

NON MANERE SVBSTANtiam panis cum sacrosancto Christi corpore.

I. QVarto loco contendit Lutherus, post consecratam Eucharistiam manere panem, & eundem esse corpus Christi. Et hic principiò Regem incessit, perinde ac si præter Ambrosij verbum, Et oportet sic esse, nihil attulisset quod Lutheri sententiam refelleret. Quod si verũ fuerit, non est mẽtitus Lutherus. Sin contrà falsissimum sit, vt iam plane deprehendes lector, quis illum tuebitur à mendacio? Ex hoc iterum disce quanta sit hominis huius impudentia: qui quum vbique tam apertis scateat mendaciis, audet tamẽ asserere se certum esse, sua dogmata se habere de cœlo. Perspicies lector nihil hic noui Lutherum adduxisse præter conuicia, quorum se præbet mirum artificem, quibusque multo magis quàm solidis argumentis confidit. Illis auditores ita se fascinaturum sperat, & eorum aures occupaturum, vt errores aduertendi nullum præterea sit ocium. Sed tu candide lector

aurem

aurem alteram illustrissimo regi serua: cõperieſque nihil eorum quibus Lutherus nititur, solidum esse, sed cuncta funditus euersa. Contra panis trãssubstãtiationem in Babylonica sua captiuitate rationem hanc primam attulit.

Est (inquit) meæ sentẽtię ratio magna, « in primis illa, quòd verbis diuinis non est « vlla facienda vis, neque per hominem, ne- « que per angelum, sed quantum fieri po- « test, in simplicissima significatione seruan « da sunt: & nisi manifesta circunstantia co- « gat, extra grãmaticam & propriam signi- « ficantiam accipienda non sunt, vt detur « aduersariis occasio vniuersam scripturã « eludendi. Cum igitur Euangelistæ clare « scribant Christum accepisse panem ac be « nedixisse, & Actuum liber & Paulus apo- « stolus panem deinceps appellent, verum « oportet intelligi panem, verumque vinũ, « sicut verum calicem. non enim calicem « transsubstantiari etiam ipsi dicunt. Hac- « tenus Lutherus.

Hic profecto rex illustrissimus ita nervos omnes intẽdit, Lutherumque sic prosternit, vt nemo quãtumuis in scholis exercitatissimus id vel acumine, vel impetu

queat efficere validiore. Sed ipsum regem audiamus. Hęc est ergo magna, &(quemadmodum ait ipse) primaria Lutheri ratio: quam ego me spero facturũ vt omnes quamprimum intelligant nihil magni habere momenti. Nam primum id quod ait, Euangelistas clarè dicere: quantũuis clarè dicant, pro Luthero tamẽ nihil clarè probat: contrà verò quod pro illo probaret, hoc nusquam dicunt. An nõ scribunt (inquit) accepisse panẽ, & benedixisse? Quid tum posteà? Accepisse & benedixisse, etiã nos fatemur. Panẽ verò dedisse discipulis postquã inde suũ corpus cõfecerat: hoc & nos instanter negamus, & Euãgelistæ nõ dicũt. Quæ res quò fiat apertior, & tergiuersandi minus pateat locus, Euangelistas ipsos audiamus. Matthęus ergo sic narrat:

Regis verba.

Non remanere panẽ post consecrationem.

Matth. 26. Cœnãtibus autem eis, accepit Iesus panẽ, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait, Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiẽs calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. hic est sanguis meus noui testaméti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Marci verò verba sunt ista:

Marc. 14. Et manducantibus illis, accepit Iesus pa-

nem, & benedicens fregit & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes: & ait illis, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pacto: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicẽs, Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. *Lucæ.22.*

Ex omnibus his Euangelistarum verbis nullum video locum, in quo post consecrationem sacramentum vocetur panis aut vinum, sed tantum corpus & sanguis. Dicunt in manus Christum sumpsisse panem, id quod etiam nunc fatemur omnes: at quum reciperent apostoli, non panis nominatur, sed corpus. At Lutherus Euãgelistæ verba in suam partem conatur interpretatione torquere. Accipite, manducate: hoc (id est, hic panis (inquit is) quem acceperat & fregerat) est corpus meum. Sed hæc est interpretatio Lutheri, non verba Christi, neque verborum sensus. Si *Lutheri interpretatio.* *Cõfutatio.*

panem quem accepit, quemadmodum acceperat, sic tradidisset discipulis: nec antè conuertisset in carnem, ac porrigendo dixisset, Accipite & manducate: rectè diceretur porrexisse quod in manus acceperat, nihil enim fuisset aliud quod porrigeretur. At quum priusquam daret apostolis manducandum, panem conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille susceperat, sed corpus eius in quod panè conuerterat. Hactenus ipse rex.

Christus cõuertit panem in carnem.

II. *Roffensis.*

Lector beneuole quisquis hæc legeris, te per eruditionem tuam precor, hic toto adsis animo, diligenterque pensites quàm verè Rex scopum attigerit, & quàm ineuitabile telum hic in Lutherum vibrauerit. Aduerte primũ quàm efficaciter diluat id, quod iusta argumentatione subsumere Lutherũ oportuit, nempe quòd ab Euangelistis Christi corpus verè panis, hoc est triticeus panis, vocetur: id quod ipse tam ex Euãgelistis quàm ex apostolorum actis atque etiam ex Paulo monstrare conabatur. Rex igitur, recensitis tribus Euangelistis, Matthęo, Marco, Luca, palam docet, ab eorũ nemine corpus Christi vocari panem, neque simul fuisse panem & corpus

Christi: sed tũc panem fuisse, quum illum Christus accepit in manus: at quum apostolis dedisset, non fuisse panem, sed verè corpus Christi. Quamobrem & dixit, Hoc est corpus meum: non hic panis, vt Lutherus interpretatur. Nam interea postquam acceperat panem, & antequã apostolis ad edendum porrexerat, conuertit ipsum in suum corpus: vt iam non panem acceperint apostoli, sed Christi corpus in quod fuerat panis antè conuersus. Si panis iste mansisset panis, nec mutatus fuisset in Christi corpus, dixisset Christus, Hic est corpus meum: vt esset pronomen eiusdem generis, cuius erat & panis demonstratus, de quo iam facta fuerat mentio, nempe generis masculini. nam huius generis panem esse constat non minus apud Græcos, quàm apud Latinos. Sed vt quod dixerat, fiat cunctis dilucidum, exemplum hoc attulit. Quemadmodũ (inquit) si quis quum semen accepisset, mox inde natum florẽ alteri daret, aliud accepit, aliud dedit: sic Christus (inquit) panem accepit, & panem nõ dedit, sed corpus proprium, in quod panis antè mutatꝰ fuerat. Vt igitur istam conuersionem factam Christus

Exemplũ Regis.

palam faceret, noluit dicere, Hic panis est corpus meum, sed, Hoc est corpus meum: nempe corpus propriũ ostendẽs, in quod erat versus panis. Quando igitur nullus Euangelistarum affirmat Christũ apostolis dedisse panem, sed accepisse duntaxat, dedisseq; suum corpus, nihil pro Lutheri parte (quod iam intelligis lector) Euãgelistarum testimonia valent.

Argumentum Luth. cõfutatur.

Ratio igitur Lutheri, quam tamen ipse magnã fuisse iactabat, iam nulla est, quantum ad Euangelistarum attinet testimonia, quin magis contra seipsum apertè pugnat. Nam si grammaticam sequi debeamus, quis non videt articulo neutri generis, id quod neutri generis est monstrandum esse, potius quàm quod est generis masculini? Sed neq; negat Lutherus Christi corpꝰ fuisse realiter prẽsens in eo quod apostolis suis ipse porrexerat, & antequam porrexerit. Quid ergo prohibet quin Christus ostendere potuit corpus suum, quum idipsum apostolis porrexit dicẽs, Hoc est corpus meum? Quæ violentia iam Christi verbis infertur? Nulla profecto: quum tamen si sic interpreteris, hoc id est hic panis, manifestissimè vim inferas. Quã rem

ex ipsius Lutheri verbis apertè docebimus. Nam is affirmat cuique liberum esse quid malit ex his verbis credere, vel panẽ esse, vel nõ panem. At si sic accipiẽda sint, hoc, id est hic panis, iam non est liberum. Ergo qui sic interpretatur, vim omnino Christi verbis infert. Istud (opinor) tam est perspicuum, vt nemo nisi pertinax opinionis Lutheranę defensor, nõ planè perspiciat. Et tamen ita conatur elabi Lutherus in hoc posteriori libello, vt dicat regem petisse principiũ, quum rex eius rationi respondeat, & planè cõuincat illum sua non probasse.

Sed & istud obserua candidissime lector, quàm dilucido rex ea quæ dixerat, exemplo comprobet è scripturis petito. Vt enim Aaronis virga quũ esset in colubrũ versa, & quũ vicissim ex colubro rediit in virgã, nunquã simul fuit & coluber & virga, ita nec panis in corpꝰ Christi versus simul fuit panis ac corpus Christi. Nã si cum colubro virga restare nõ potuit, vt idem simul esset & coluber & virga, quanto minus restare potest panis cum carne Christi tam incomparabili substantia, vt idẽ simul dicatur & panis & corpus Chri-

III. *Exemplũ Regis. Exod. 4.*

Obiectio. sti? Sed pro Lutheri parte quispiam obiectabit, contendens haud aliter fieri posse, quin panem verũ dederit apostolis: nam sic Matthæus apertè scribit: Vescentibus autem eis, accepit Iesus panem: & quum egisset gratias, fregit, deditque discipulis. Hæc vox, panem, tria verba respicit, hoc est accepit, fregit, dedit. Panis ergo fuit acceptus, fractus, datus. Nam & Lutherus
» hoc ipsum iam obiecit. Textus (inquit)
» sic habet: Accepit panem, benedixit, fre-
» git: & dixit, hoc est &c. Vides hic vt om-
» nia illa verba, accepit, benedixit, fregit, de
» pane dicantur. Et eũdem demonstrat pro-
» nomen hoc, quia illud ipsum quod acce-
» pit, benedixit, fregit. hoc (inquam) ac-
» ceptum & benedictum & fractum signi-
» ficatur, cum dicitur, Hoc est corpus meũ.
» non prædicatum, sed subiectum demon-
» stratur. Non enim corpus suum accepit,
» benedixit, & fregit, sed panem: ideo non
» demonstrat corpus, sed panem. At istud

Dilutio. nihil cogit. Nam similiter apud Lucam

Lucæ.22. de calice scriptum est: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Hic tametsi calicem accepisse scribitur, & gratias egisse, & dixisse, Di-

uidite inter vos: palam eſt non intellexiſſe diuidendum eſſe calicem. Sed nos obiectionem Lutheranam apertiori conabimur exemplo diluere. Tradunt hiſtoriæ Iuliam Octauiani Cæſaris filiam ouum in gremio ſuo tam diu fouiſſe, quoad ſubſtantia tota quæ intra teſtam continebatur, verſa fuiſſet in pullum. Nunc ſi dixeris Iuliam ouum accepiſſe, & poſteaquam diu fouiſſet, fregiſſe, dediſſeq; nutrici, verum dices: neque tamen verum eſt quòd ouum ipſa dederit, ſed pullum ſub teſta quæ pridem fuerat oui. Sic nimirũ & hic quum refert Matthæus de Chriſto, quòd panem acceperit, & gratiis actis fregerit, ac dederit diſcipulis ſuis, nihil ego dubito quin ſic interea Chriſtus hunc panem tractauerit, vt priuſquam eum accepiſſent diſcipuli, verſus eſſet in veram Chriſti carnem. Propter quod & Chriſtus non panem oſtendit quum dixiſſet, Hoc eſt corpus meum, ſed ſuum ipſius corpus ſub ſpecie panis qui iam conuerſus in carnem fuerat, indicauit.

Matt. 26.

Chriſtꝰ pænem vertit in carnem ſuam.

Similiter & quũ ex aqua vinum in nuptiis per Chriſtum fieret, verum eſt quòd ſex illis hydriis aquã infuderint miniſtri,

Iohan.2. & rursum hauserint, ac demũ obtulerint architriclino: sed plane falsum est q̃ hauserint & obtulerint aquã, licet aquam infuderint, quũ interea fuisset in vinũ aqua versa. Sed & Christus vt quum infunderetur in hydrias, dixisset, hæc est aqua: ita quum effunderetur, & propinaretur architriclino, pronunciasset hoc esse vinũ, non iam aquam, quæ non remanserat, sed vinum prorsus indicans. His itaque duobus exemplis dilucidum esse puto, quòd Christus non panem, sed suum corpus, in quod panis erat conuersus, demonstrasset. Nam haud dubie si panem demonstrasset, non articulo neutri generis vsus fuisset, sed masculini, quemadmodum & regium acumen superius annotauit. Facit pro nobis magnopere mos loquendi scripturæ. Nam articulus demonstrandi passim cum re demonstrata cõuenit: id quod apertissimè liquet per totam Euãgelij seriem. Christus enim quum apud Iohannem de baptista loqueretur, dixit: Ille erat lucerna ardens & lucens. articulus congruit cum re demonstrata. Et rursum quũ dicit apud Matthęum, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in

Articulorum obseruatio in scriptura.

Iohan.5.

Matth.21.

caput anguli. quoniam de lapide prius erat sermo, pronomen eiusdem generis est, cuius & lapis. Quamobrem quum in hoc loco quem tractauimus, planè variatum sit de genere, tam vbi de corpore loquitur, quàm vbi de sanguine: manifestum est quòd voluit intelligi mutationem vtrobique fuisse factam, & illud demõstratum esse, in quod facta fuisset mutatio, hoc est nõ panem, sed corpus: nec vinum, sed sanguiné: quibus & aptissimè respondent articuli, quum de sanguine dixisset, Hic est sanguis meus: & de corpore, Hoc est corpus meum. Suffragatur ita responsioni regis tam grammatica quàm etiam scripturæ loquendi modus.

IIII. Cæterum illud Lutherũ fefellit, quod apud Cardinalem Cameracensem, se quũ theologiam scholasticam hauriret, legisse gloriatur, nempe multo probabilius esse, & minus superfluorum miraculorum poni, si in altari verus panis verumq; vinum, non autẽ accidentia sola esse astruerẽtur. nam ex hac opinione nõ satis intellecta Lutherus in has tenebras decidit, vt opinetur eos qui cũ Cameracensi sentiũt, eundem omino panem facta conuersione

Lutherus ignorantia deceptus.

manere. quod sanè falsum est. Nã etsi possibilitatem illi doceant quomodo substãtia panis maneat, non hoc tamen voluit esse possibile, vt idem ipse panis restet, qui prior ante fuit, hoc est, idem suppositum panis, quemadmodum ipsi loquuntur. Sic enim nulla prorsus esset facta mutatio, neque Christus esset illic sacramentaliter, sed localiter duntaxat. Neque verum esset dicere, Hic panis quem acceperat Iesus, est hoc corpus Christi. Hæc omnia peritis & exercitatis disceptatoribus clara sunt. Nã si non aliter esset Christi corpus in pane, quàm idẽ fuerat in ianua vel in muro quando ad discipulos ianuis clausis intrauit, quod & citra mutationem omnem vel ianuæ vel muri contigit, nihilo verius erit dicere, Hic panis est corpus Christi, quàm, hic murus est corpus Christi. At neminem opinor adeo rudem esse, vt credat, ob solam Christi prẽsentiã in muro, murũ ipsum fuisse corpus Christi. Neq; enim sola coniunctio, quãtumuis intima fuerit, efficit vt res vna vere possit de altera affirmari. Nam etsi forma sit ita materiæ suæ cõiunctissima, vt vere compositũ vnum cõstituãt: nemo ta-

Ioan. 20.

men afferit hãc materiã esse formam istã, aut è diuerso formã istã esse materiã hanc: sed ex his vnum cõflari compositũ. Sed & quid intimius animæ nostræ cogitari posset, quàm sit deus? & tamen absit vt affirmemus animam esse deũ, quum nec anima Christi, quæ tamen in eodẽ supposito sit quod est deus, possit dici deus. Nõ est ergo verum, quòd idẽ ipse panis quẽ accepit Christus, & fregit, ita remansit cũ corpore, & vere vnquã hic panis dici potuisset hoc corpus. Nã si prorsus idẽ panis remansit, nulla fuisset in pane facta mutatio.

Quæ res vt apertior fiat, tria, quantum ad præsens negotium attinet, in pane cõsideremus. Primum ipsam substantiã panis, in quo singuli panes cõueniũt. Deinde id quo dicitur hic panis subsistere, suppositumq; (vt aiunt) esse diuersum nõ solum ab alio quouis pane, verumetiam ab alia quauis re quæ nõ est ipse panis. Tertium, accidentia quę cõsequuntur hũc panẽ. Iam si restẽt hæc omnia quæ prius fuerãt in pane, quæ (precor) mutatio facta est circa panẽ, quo iã dici possit corpus Christi, magis q̃ murus per quẽ intrauit ad discipulos Christus, aut saxũ per quod exiit

V. *Post consecrationem non remanet panis.*

Iohan. 20. Matt. 27.

Lucæ.2. è cõsignato sepulchro, aut demum vterus virginis per quem illæsum natus est in mundum? Hæc eadem exempla memorat & adducit ipse Lutherus: vt mirum sit eũ vsqueadeo cæcutire, vt nõ cernat seipsum suo iugulari gladio. Quid facient inquit?

Assertio Luthe. contra eum ipsum.

» Christus ex vtero matris natus creditur
» illæso. Dicant & hic carnem illam virgi-
» nis fuisse annihilatan, seu vt aptius dici
» volunt, transiubstantiatam, vt Christus in
» accidentibus eius inuolutus tandem per
» accidentia prodiret. Idem dicendum erit
» de ianua clausa, & ostio monumenti clau-
» so, per quæ illæsa intrauit & exiuit. Hæc
» Lutherus.

Cõfutatio. At nos, Luthere, vt non dicimus carnẽ vteri virginis annihilatam, aut transsubstantiatam, ita nec affirmamus eandẽ fuisse prorsus ipsius vteri carnem, & carnem Christi, sed aliã, & aliud omnino corpus vtriusq;. Neq; enim vterũ virginis Christum dicimus, tametsi fuisset in eo Christus: neque ianuam domus illius per quam ad apostolos introiit Christus, sed nec ostiũ deniq; monumẽti, per quod resurgens Christus exiuit, Christũ audemus apellare. Absit à nobis tanta temeritas. Et

tamen si non aliter esset in sacramento Christus, quàm fuisset in ianua seu in ostio, nihilo verius esset hoc sacramentum Christus, quàm fuisset ipsum ostium aut illa ianua. Vides ergo quàm dilucide propria tua exempla teipsum confodiunt.

VI. *Ad aliæ Lutheri exempla.*

Quid referam illud de ferro & igne, quo moliris ostendere corpus glorioſum simul esse posse cum pane? id cui nemo reluctatur. Neque enim inficiamur corpus Christi simul esse posse cum pane absque omni penitus mutatione panis, sed negamus ex hoc pane prorsus immutato factum esse corpus Christi. Nisi enim immutetur panis quantum ad aliquod trium de quibus supra disseruimus, nunquam fiet panis ipse corpus Christi. Sed neque sufficit accidentium permutatio, sicut fit in permixtione ignis & ferri: cuius exempli Lutherus quoque meminit. Sic enim (inquit) in cãdenti ferro permiscentur inuicem ignis & ferrum, vt quælibet eius pars sit simul ignis & ferrum. At istud planè falsum est. Nam etsi nulla sit portio ferri quantũuis exigua, in qua nõ simul reperiatur & ignis, tamẽ ob hãc permixtionẽ & vnionem nondũ verũ est

Substantia ignis non mutatur in ferrum.

quòd hic ignis sit hoc ferrũ, quum hæna-
turæ quantum ad substantias suas penitus
immutatæ sint, & omnino diuersæ rema-
neant. Multo igitur minus in hoc sacra-
mento panis est corpus Christi, si, quod
Lutherus affirmat, nulla prorsus facta sit
huius panis mutatio. Quando igitur, vt
cernimus, accidentia panis manent, neces-
sario cõsequitur, vt nisi vel depereat ipsa
panis substãtia, vel id saltem quo subsiste-
re panis dicebatur, vel vtrumque, nunquã
recte dicetur id esse corpus Christi. Errat
igitur apertissimè Lutherus, quum sic in-
terpretetur Christi verba dicentis, Hoc
est corpus meum, id est, hic panis, quẽ ac-
ceperat & fregerat, est corpus meum.

Matth. 26. Lucæ. 22. Marci. 14.

Ad hæc, anima Christi beatissima quã-
quam in vno supposito & eodem infinito
sic vnita sanctissimo suo corpori fuerit,
vt tota sit in qualibet illius corporis par-
te, non tamen ista satis conficiunt, vt hæc
anima verè sit hoc corpus, aut retrorsum
hoc corpus verè sit hæc anima. Quamob-
rem quandiu mansit idem panis qui prius
fuerat, nihil immutatus, nunquam ob so-
lam Christi realem præsentiam verè dici
possit, quòd hic panis, quem acceperat &
fregerat

fregerat Christus, erat ipsius corpus. Vides ergo lector nondum ex euangeliis Lutherum probasse panem fuisse datum apostolis, sed corpus Christi, in quod ante mutatus erat panis. Et propterea dixisse Christum, Hoc est corpus meum, non hic panis, vt falso Lutherus interpretatur.

Tantã sibi licentiam Lutherus in scripturis arrogat, vt pro mera sui capitis insania torqueat, addat, imminuat, inuertat. & quicquid libet faciat: sed & quicquid ita fecerit, ratum haberi vult, nulla reddita ratione, sed tantũ, sic oportet intelligi: quod tamen in regis illustrissimi libro nõ semel damnare præsumpserit.

VII. *Opinio Cameracensis non vsquequaque tuta.*

Quòd si quæsito subterfugio Lutherus dixerit, panem ita fuisse Christi verbis immutatum, vt esset assumptus in vnitatem suppositi cum Christo, quemadmodum & his placet qui cum Cameracensi sentiunt: hi tamen nec affirmãt nec defendere possunt, quòd hic panis quem Christus acceperat, sit corpus Christi, quomodo Luthe rus temere interpretatur. Sed & eorum opinioni reclamãt scripturæ, si, quod Lutherus vult, secundum grammaticam & simpliciſsimã significationem accipiendæ

sint. Nam quum isti dicant, Panis est corpus Christi, de corpore nolunt intelligi quod est altera pars compositi, sed de corpore quod est genus. At manifestum est tres Euangelistas, Matthæum, Marcum, & Lucam, quum recensent verba Christi dicentis, Hoc est corpus meum, de corpore quod est altera pars cõpositi, non de corpore quod est genus, intellexisse. Nam si de corpore quod est genus, intellexissent, scripsissent potius dixisse Christum, Hoc est corpus quod sum ego: non, Hoc est corpus meum. Quare nec istud subterfugium tutari potest errorem Lutheri. Adde, quòd Psalmo. 15. Dauid ait: Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quẽ locum omnes exponũt de corpore Christi. Sed & in actis Petrus, actorum. 2. Paulus item tertiodecimo testimonium affirmat de corpore Christi. Nam Petrus ita: Dauid enim dicit: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniã à dextris est mihi ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, & caro mea requiescet in spe: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre

Matt. 26. *Marci. 14.* *Luc. 22.*

Psal. 15.

corruptionem. Et Paulus ita: Quòd autem suscitauit eum à mortuis, iam non amplius reuersurum in corruptionem, ita dixit: Dabo vobis sancta Dauid fidelia. Ideo & aliàs dicit: Non permittes vt sanctus tuus videat corruptionem. Nam Dauid quidem quum suæ ætati inseruisset, consilio dei dormiuit, & appositus est ad patres suos, vidítque corruptionem, nempe secundum carnem. At is quem deus suscitauit, non vidit corruptionem. Ecce benigne lector, caro Christi non potuit videre corruptionem: quomodo ergo fieri potest, vt hic panis, qui si maneat, corruptioni obnoxius est, sit hæc caro Christi, quum vt iam audis, caro Christi non potest videre corruptionem? Neque enim semel visum est ex reliquiis panis in hoc sacramento per sacerdotum incuriam vermes & putredinem nasci. Quocirca tutius fuerit cuiuis æquo censori cum ecclesia credere, quòd caro Christi non sit ille panis triticeus, qui sanè putredini obnoxius est, quanquam sacerdos pridem illum benedixit: neque quòd verè dici possit, Hic panis est hoc corpus.

Psal. 15.

Species panis in sacramento corrumpitur.

VIII. Accedit huc id quod superius de spiri-
Ioan 14. tu sancto disseruimus, nimirum quòd ipse quum iuxta Christi pollicitationem sit perpetuus ecclesiæ custos, suggeret & insinuabit mentibus fidelium, & maximè patribus ob eam rem in vnum congregatis, veritatem verborum Christi, siquando quæpiam ex eis obscuritas orietur. Quando igitur in concilio Lateranensi mille trecenti quidecim patres, ob huius veritatis declarationem, ex toto orbe Christiano conuenerant, iidemque ipsi Christi verba sic duxerant explicanda, vt crederemus panem nequaquam restare cum corpore: neque vlla omnino suspicio fuit patres ipsos intuitum suũ aliò deflexisse, quàm ad ipsam veritatem conquirendam: Quum inquam hæc ita se habeant, si non frustra Christus diuini spiritus opem in his dubiis elucidãdis pollicitus fuisset, si non fefellisset tot orthodoxos patres spiritus ipse veritatis, tam suppliciter ab eisdem inuocatus, non est ambiguum quin ei decreto quod ipsa synodus tot sanctorum patrum Laterani tulerit, multo certior à quouis Christiano fides adhibenda sit, quàm vllis Martini Lutheri commẽtis,

Determinatio concilii super non remanentia panis.

Concilio fidẽdum est.

quantauis arte studióve politis. Cæterum si quis ipsius concilij verba forte requirat, sic hac de re fidelibus credẽdum tradidit: Vna est (inquit) fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos est & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, trãssubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem diuina potestate. Hactenus ex concilio. Nõ ergo rectè Lutherus nobis refert Christi verba, quum dicit, Hoc id est hic panis, est corpus meum: quum tot patrum synodus affirmet panem & vinum diuina potestate in corpus & sanguinem Christi transsubstantiari.

Sed decet quispiam, Lutherus pro nihilo concilium istud habet. Esto: Et nos Lutheri expositionem tantidem facimus. Cæterum nemo sanę mentis est, qui nõ Christi pollicitationibus fidat, quas de spiritu sancto traditas, toties recensuimus. Christus nequaquã fallere potest. Quare verissimũ est quod ipse fuerat pollicitus, nẽpe spiritũ veritatis nobis omnia suggesturũ, quę pridẽ apostolis Christus ipse dixisset.

Cauilli cõfutatio.

Adde, quòd quum Lutherus cuique liberum arbitrium esse contendat quid malit credere, cur non potius tot patribus fidem adhibebimus, quàm vni Luthero? Nam Luthero non credere nullum omnino periculum sit: at patres ipsos contemnere nemo potest citra manifestum animæ suæ discrimen.

IX. Sed adhuc quanto ingenio rex illustrissimus alteram argutiam Lutheri conuellit, aduertamus. Argutatur ita Lutherus: Nõne Christus videtur huic curiositati pulchrè occurrisse, quum nõ de vino dixerit, Hoc est sanguis meus, sed, hic est sanguis meus? Respondit rex: Quod argutatur, imò nugatur Lutherus hoc pro suæ fidei simplicitate facere, quũ de vino dicat Christus, non, Hoc est sanguis meus, sed Hic est sanguis meus: miror quid homini venerit in mentem quum istud scriberet. Quis enim non videt, quàm nihil omnino faciat pro eo: imò contrà videretur magis pro eo fecisse, si dixisset Christus, Hoc est sanguis meus: habuisset enim ansam saltem Lutherus qua demonstrandi articulum referret ad vinũ. Nunc verò quum vinum sit neutri generis, Chri-

ſtus ait, nõ hoc, ſed, Hic eſt ſanguis meus. Et quũ panis ſit generis maſculi, ait tamẽ, Hoc eſt corpus meum, non hic: vt vterq; oſtendat articulus Chriſtum neque panem propinare, neque vinum, ſed ſuum ipſius corpus & ſanguinem. Hactenus ipſe rex.

Videre licet hic mirã ingenij regij vi- *Roffenſis.*
uacitatem, qui tam acutè deprehẽdit hallucinari Lutherum: & id pro ſua defenſione Lutherum iam in medium attuliſſe quod eũ poti⁹ impugnat & euertit, quàm ei quicquam opituletur. Plus enim haud dubie pro Lutheri inſtituto feciſſet, ſi dixiſſet Chriſtus, Hoc eſt ſanguis meus, quàm dicens, Hic eſt ſanguis meus. Nam ſic quum vinum ſit neutri generis, debuiſſet pronomen hoc, ad vinum referri, nec facilè potuiſſet demonſtrare ſanguinem. Quoniam itaque Chriſtus dixit, Hic eſt ſanguis meus, non, Hoc eſt *Mat. 26.*
ſanguis meus: apertiſsimum eſt eum non vinum quod neutri generis eſt, ſed ſanguinem, quod eſt maſculi, demonſtraſſe. Et rurſum quum dixerit, non, Hic eſt corpus meũ, ſed, hoc eſt corpus meũ: apertè docuit ſe non panẽ, quod maſculi

generis est, sed corpus quod est neutri generis, indicasse. Quãobrẽ omnino contra Lutherum facit hæc propria, quam attulit, argutatio. Sed adhuc alterã audiamus. Sic enim pergit nugari Lutherus:

X. Quòd autem in græco & latino pronomen hoc, ad corpus refertur, facit similitudo generis. Sed in hebræo, vbi neutrum genus non est, refertur ad panem, vt sic liceat dicere, Hic est corpus meum. Quod & ipse vsus loquendi, & sensus cómunis probat, subiectum scilicet esse mõstratiuum panis, & non corporis, dum dicit, Hoc est corpus meum. Hæc Lutherus. cui rex ita respondit.

Rex. Quòd videri vult Lutherus pronomẽ hoc, ad corpus referri, non Christi proposito, sed occasione linguarum, nempe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam, an non ridiculum est? Nã Hebræa lingua si neutrum genus non habet, non potest tam apertè declarare, ad vtrum Christus retulit articulum, quàm Latina vel Græca. Nam in Hebræa lingua si articulus fuisset masculus, quanquã diceret, hic est corpus meum, tamen res relinqueretur ambigua: quia potuisset ea

locutio videri coacta, necessitate linguæ non habentis neutrum. Sed quũ apud Latinos panis & corpus sint diuersi generis, is qui transtulit è Græca, articulum coniunxisset cum pane, nisi apud Euangelistam reperisset demonstrationem factam de corpore. Hactenus ipse Rex.

Linguã Hebręa caret neutro genere.

Et hic planè cernis lector Regẽ apertissimè prodidisse Lutheri nugas. Et primum quòd miserit nos Lutherus ad linguam Hebræam, quæ quum neutrum genus non habeat, non potest non ob idipsum incerta nobis esse, vtrum panem an corpus voluerit demonstrari.

Sex rationibus corroborãtur regis asserta. Prima.

Adde quòd nihil ad hoc negocij spectans habemus in ea lingua scriptum, & ideo magis nugatur, quum id quæri iubeat, quod inueniri non possit.

Secunda.

Ad hæc, certum est Marcum & Lucam scripsisse Græcè, & quum vterque recensitis Christi verbis, panem exprimat voce generis masculi, corpus autem voce generis neutri, demonstrandi tamen articulum eiusdem generis adhibent cuius est & corpus, an non certissimũ est eos corpus voluisse demonstrari?

Tertia.

Præterea quum sit omnibus receptissi-

Quarta.

mum, Marcum velut abbreuiatorem fuisse Matthæi, idem apud vtrũque necesse est demonstretur. Quamobrem quum in Marco demonstrandi articulus cum corpore non cum pane conueniat, sic etiam oportuit apud Matthæum hebraicè scribentem fieri.

Quinta. Accedit his, quòd in verbis ad sanguinem spectantibus, perspicuum est articulum ad sanguinem referri debere. Quum enim duorum tantũ meminisset Christus, nempe calicis & sanguinis, neque de vino fecisset vllam mentionem, alterũ istorum, hoc est, aut calicem, aut sanguinem oportuit demonstrari. Sed nemo tam insanus est, vt calicem dixerit fuisse demõstratum, quũ calix nõ sit sanguis Christi. ergo verè fuit demonstratus sanguis. Quamobrem & de corpore nec dissimiliter sentiendum est, nempe corpus, non panem fuisse demonstratum.

Sexta. Postremò quum apud Græcos tam calix quàm sanguis generis neutri sint, & vinum generis masculi, debuissent Euangelistæ vinũ demonstrantes, pronomen apposuisse generis masculi. Istud igitur quũ palã sit eos neutiquam fecisse, diluci-

dũ item erit nec vinũ eos voluisse demõstrare. Quamobrẽ quũ neque calicem indicare licuit (vt ostendimus) reliquũ est vt solum sanguinẽ Christus ipse demonstrauerit. Quod similiter & de corpore feciſſe nõ est dubium. Cæterũ illustrissimus adhuc alia ratione refellit priores Lutheri nugas, nimirum hac:

Præterea quũ Lutherus fateatur idem generis discrimen esse & Græcis, facilè potuisset cognoscere, Euãgelistas, qui scripserunt grẽcè, articulum fuisse posituros qui referretur ad panẽ, nisi quòd conscijmentis dominicæ, voluerunt admonere Christianos, articulo corporis, Christum nõ panẽ cõmunicasse discipulis, sed corpus. Quãobrẽ quòd Lutherus interpretatur in suã partem verba Christi, Accipite & manducate, hoc est corpus meũ, id est hic panis, quẽ acceperat: non ego, sed ipse Christus contrà docet sua verba intelligi, nempe hoc quod eis porrigebat, non esse (quod ipsis videbatur) panem, sed suum ipsius corpus, si rectè Christi verba recensent Euangelistæ. Nam alioqui poterat dicere, non hoc (quod exponeretur, id est hic) sed apertè potius, XI

hic panis est corpus meum: quo sermone docerentur discipuli, id quod nunc Lutherus docet ecclesiam, nempe in Eucharistia pariter & Christi esse corpus, & panem. Nunc verò sic loquutus est vt ostenderet manifestè corpus dumtaxat esse, nō panem. Huc vsque Rex.

Rossensis. Hic etiam regia celsitudo planè prosternit Lutherum. Nam omnes qui græcè latineque quicquam sciunt, intelligunt idem in iis voculis, nempe panis & corporis, esse discrimen tam apud græcos quàm apud nos. Quando igitur Euangelistæ qui græcè scripserunt, demonstrandi articulum conuenire fecerint non cū pane, sed cum corpore, manifestum est q̄ idipsum dominicæ mentis conscij fecerint, ita volentes ipso pronomine demōstratiuo cunctos admonere, non panē, sed corpus fuisse communicatum apostolis: & similiter corpus, non panem fuisse demonstratum. Sed & Christus si voluisset panem intelligi, potuisset æqua facilitate dixisse, Hic panis est corpus meum. atque ita per vnius adiectionē voculæ prorsus hanc litem diremisset. Quū igitur ita nequaquam dixit, & tamē voluit (vt Luthe-

tus contendit) panem remanere, & eundē esse corpus suum: consequens esse videtur, vt aut non præuiderit hanc tantam in ecclesia sua futuram hac pro re controuersiam: aut si præuiderit, voluerit tamen vltrò suam ecclesiā errare: quorum vtrūque falsissimū est. Et hoc vt dilucidius intelligas, hæc te quæso lector paucula quædam expende.

Christus quibus rationibus noluit panem remanere post cōsecrationē.

Primum, quanta charitate Christus dilexerit ecclesiam, pro qua mortem horrēdam subire non recusauit.

Deinde, quanto studio cōcordiam inter nos expetiuerit, relicta nobis & donata sua pace.

Tertiū, quàm amanter promiserit non modo seipsum nobiscum ad finem vsque seculi futurum, verumetiam consolatorē alium se missurum, quem & veritatis appellauit spiritum.

Quartum, quòd is spiritus duceret nos in omnem veritatem, & aperiret ea nobis quæ pridem ille dixisset breuius.

Quintum, si quid obscurum videretur, id petentibus, quærentibus, pulsantibus pollicitus est fore dilucidum.

Sextum, grauissimas huius rei gratia li-

tes & digladiationes per hæreticos excitatas ecclesiam crebrò fuisse passam, cunctis notissimum est.

Septimum, ecclesiam ipsam quatenus fieret certior quid in hac re creditura foret, mille trecentos quindecim patres Laterani coëgisse diuini spiritus consulendi gratia.

Octauum, exploratissimum item esse nullam in illis patribus corruptionẽ fuisse, qua permouerentur negotiũ istud tractare non synceriter.

Nonum, si substantia panis in Christi corpus conuertatur, quemadmodum illi definierunt, nõ debuit aliter dixisse Christus quàm dixerit.

Decimum, si maneat substantia panis, quanquã tunc aliter dixisse Christus debuerat, tamen per vnius adiectionem voculæ potuisset totã hanc discordiã sustulisse. Nam si dixisset, Hic panis est corpus meũ, Hoc vinum est sanguis meus: omnis omnino sublata fuisset cõtrouersia. Quis igitur exactius ista secum pensitans, persuadere sibi potest, Christum, si mansisset substantia panis, voluisse tam obscurè loqui, vnde tot animabus periculũ tantum

Si remaneret panis, id à Christo fuisset reuelatum.

immineret, neque tamen postea mille trecentis patribus ob idipsum congregatis, huiusce rei veritatē aperire fuisse dignatum, presertim quum antè pollicitus esset petentibus, quęrētibus, pulsantibus, quòd acciperent, inuenirent, aperiretur eis? Cui iam credibile fuerit, noluisse Christum apostolos idipsum apertius docuisse, præuisa tanta tragœdia futura, si tamen sensisset mansisse panem? Haud dubie vel tunc apostolos idipsum apertius docuisset: vel nunc, saltem quum à patribus tam obnixè rogaretur, per spiritum veritatis indicasset veritatem. Nihil profectò dissimilius vero est, quàm quòd Christus hoc negotium Luthero reliquisset, qui iam docendæ ecclesiæ sibi magisteriū arrogat, suum spiritum secutus, & Christi verbum contorquens in suam hæresim, contemptis patribus, contemptaque diuini spiritus intra ecclesiam residentis præsentia. Quum itaque Christus tam apertè loquutus sit, vt articulo manifesto sanguinem non vinum, & corpus non panem indicarit, falsissimum id esse conuincitur, quod Lutherus interpretatur, quum dicat, hoc, id est hic panis (quem acceperat

Luc. 11.

Falso interpretatur Luthe. verba euāgelii.

Christus) est corpus Christi, nisi pariter adiungere voluerit, hic, id est hoc vinum, est sanguis meus: quod nemini non videtur, opinor, error apertissimus.

XII. *Altera duo Lut. argumẽta.*

Cæterum ne quicquam quod alicuius fuerit momenti, Rex intactum relinquat, redit iam ad alias argutias Lutheri delicè conuellendas, quas antè prætermisit.

» Sic enim eas Lutherus protulit: Et multo
» clarius (inquit) quum calicis miscet no-
» mẽ, dicens, Hic calix noui testamenti in
» meo sanguine: nónne videtur nos voluis-
» se in simplici fide continere, tantũ vt cre-
» deremus sanguinem suum esse in calice?
» Et in fine primæ rationis Lutheranæ sic
» habetur: Verum oportet intelligi panem,
» verúmque vinum, sicut verum calicẽ. non
» enim calicem transsubstantiari etiam ipsi
» dicunt. Hæc Lutherus.

Has duas argutiolas regium acumen pariter vno confodit ictu, sic inquiens: Quòd tam magnificè transfert ad se Lutherus, quòd Christus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat esse transsubstãtiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiæ. Quum dicit Chri-

Lucæ. 22. stus, Hic est calix noui testamenti in meo sanguine

sanguine: quid facit pro Luthero? Quid enim significat aliud, quàm id quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi verbis ostendet nobis Lutherus, manere vini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut vinum in sanguinem non posse mutari, quia adhuc restat calix?

Ecce lector & hic nihil omnino lucratus est Lutherus. Neque enim oportet, si calix ipse manserit prorsus immutatus, quòd idem intelligamus de pane seu de vino fieri. Nam calicis ad pyxidẽ in qua Christi corpus reponitur, iustior erit cõferentia, quàm si conferas ad panem: quandoquidem & tria tribus aptè respõdeant, nempe calix, vinũ, sanguis, pyxidi, pani, corpori. In illis vtique calix manet immutatus, at vinum in sanguinem vertitur. Et similiter in istis pyxis manet immutata, sed panis in corpus permutatur. Et quoniam regia sublimitas iam apertè convicit Lutherum haud minus impiè quam pertinaciter errasse, subdit:

Roffensis.

Vtinam præludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuisset ludere. Nam quum Bo-

Verba rebis.

hemos & Græcos sic excusset ab hæresi, vt hæreticos clamet omnes esse Romanos, multo magis ostédit se Lutherus hæreticũ, qui non solũ fidem abnegat, quam tota credit ecclesia, sed etiam deteriora credi suadet, quàm aut crediderũt Græci, aut vnquã credidere Bohemi. Huc vsque Rex, & acutè profecto. Nam Bohemi nunquam hactenus ausi sunt asserere panẽ esse corpus Christi, id quod Lutherana temeritas affirmare nihil veretur. Et quoniam hactenus copiosè rex ostendit non posse à quoquam euangelistarũ necessariò colligi manere panem in Eucharistia simul cum corpore Christi, nunc idipsum facit quantum ad Pauli verba: nam ea prius Lutherus obiectauit.

Rossensis.

Lutherus. Et Paulus (inquit) ait: Nõne panis quẽ
» frangimus, participatio corporis Christi
» est? Non dicit, in pane est, sed ipse panis
» est participatio corporis Christi. Hæc
ille.

Paulus corpꝰ Christi appellauit panem.

Regia celsitudo respondet: Apostolus panem non semel appellat, vel scripturæ sequutus in sermone morem, quæ solet interdum vocare quippiam, non id quod est, sed quod antè fuerat, vt quum virga

Aaron deuorat virgas magorum, quæ tamen tunc virgæ non erant, sed serpentes: vel contentus fortasse vocare quod specie præ se ferebant, quum satis haberet, rudem adhuc in fide populum, lacte pascere, nec primùm aliud exigere, quàm vt quocunque modo crederent, in sacramento esse corpus Christi, postea paulatim solidiore cibo pasturus postquã adoleuissent in domino. *Exodi. 7.*

Perspicis & hic lector, duplici telo superatum Lutherum, altero ex veteribus deprompto scripturis, altero ex nouis. Ex veteribus primum, quando in libro Exodi serpens in quem conuersa virga fuerat, adhuc virga vocabatur; neque tamen simul virga erat & serpens, vti Rex ipse superius meminit. Sic pariter & in hoc sacramento, Christi corpus, eo quòd in ipsum conuersus sit panis, panis item à Paulo dictum est: verùm non ita quòd ibi maneat panis, magis quàm cum serpente manserit virga. Et sanè multo durius serpens in quem virga fuerat conuersa, virga vocatur, quàm Christi corpus in quod mutatus est panis, vocetur panis, quũ serpens nullũ omnino prioris

XIII. *Reffensir.*

Ponitur panis pro specie panis S. Th. 1. Cor. 10.

virgæ retinuerit indicium, præter solam fortasis lõgitudinem. At in Eucharistiæ sacramento prorsus omnia panis accidentia remanent. Quando igitur scriptura propter priorem nomenclaturam, serpentem virgam vocat, quæ tum non erat virga, quid mirum si iam corpus Christi panem appellet ob conuersionem panis in ipsum? Hoc exemplũ nec adhuc suis dentibus in hac responsione sua contra Regem, Lutherus conterere potuit, quanquam in hac re multis verbis nugetur.

„ Sit verum (inquit) quòd virga dicatur
„ draco, qui fuit virga: qua consequentia se-
„ quitur & hic panem dici, qui panis non
„ fit, sed fuerit? An hoc est sine scriptura om-
„ nibus locis scripturæ aptandum, quod ri-
„ no loco reperitur? Hæc Lutherus. Cui respondemus, non id moliri Regem, vt quod vno scripturæ loco dictum sit, id cæteris omnibus indiscriminatim aptetur, sed potius, vt quemadmodum ibi serpens in quem conuersa virga fuerat, virgæ retinuit nomen, quum tamen virga non erat, sed verè serpens, ita similiter & hoc loco, corpus in quod panis mutatus fuerat, panis retineat vocabulum,

Non quisque locus scripturæ cuique quadrat.

quãquã ſubſtantia panis omnino deſie-
rit. Quis non videt iſtud conſequi per
locum ſimilitudinis apertiſsimæ?

Cæterum ex noua lege Rex telum a- XIIII.
liud item deprompſit. Paulus(inquit) Co 1.Cor.3.
rinthios ad hunc modum alloquitur: Et
ego,fratres,non potui loqui vobis vt ſpi-
ritualibus, ſed loquendum fuit vt car-
nalibus, vt infantibus in Chriſto. lactis
potu vos alui,& non cibo. Nõdum enim
poteratis,imò ne nunc quidem adhuc po
teſtis. Et rurſum ad Hebræos, Facti eſtis Hebr..5
quibus lacte opus ſit,nõ ſolido cibo. Om-
nis enim qui lactis eſt particeps, expers
eſt ſermonis iuſtitiæ. Hæc Paulus. Ex qui
bus perſpicuum eſſe poteſt,non omnia ſa
tis apertè dixiſſe Paulum,non quòd non
fuerint dicenda,ſed quòd plebs adhuc in
fide rudis myſteria capere non valuerit.

Et hac etiam ratione Rex docet Pau- Roffenſis.
lum potuiſſe moueri vt ſacramẽtum hoc
nomine panis appellarit, quoniam ſpecie
panem adhuc præ ſe ferebat. Satis enim
habuit Paulus, rudem adhuc in fide po-
pulum lacte paſcere: nec hoc initio quic-
quam aliud ab eis exigere ſtuduit magis,
quàm vt quocunque modo crederent in

hoc sacramento contineri corpus Christi. De substantia verò panis an manserit nécne, nihil adhuc apertè docuit: tantùm panem vocauit, propter ipsius panis similitudinẽ. nam aliquo nomine vocari debuit: neque aliud quoduis quo vocaretur erat commodius: tum quia verum panem cœlestem in sẽ continebat, tum quia panis etiam antè fuerat, & eiusdem adhuc forinsecus referebat speciem. Sed & scripturæ, Christi corpus panem vocant, neque triticeum sanè, sed spiritalem, quo modo Hieremias dicit in persona Iudæorum: Venite, mittamus lignum in panem eius. Per lignum, crux: per panem, corpus eius intelligitur. Ad quem certè modum & Tertullianus & Lactantius atque alij complures hunc locum interpretantur. Lignum (inquit Lactantius) crucem significat: & panem, corpus eius: quia ipse est cibus & vita hominũ, qui credunt in carnem quam portauit, & in crucem in qua pependit.

Eucharistia quare dicta panis

Corpus Christi vocatur panis in antiteſt.

Hiere. 11.

Adde, quòd in scripturis panis vocabulo dici solet, quicquid esibile fuerit. Nam vt scribitur. 1. Reg. 14. quum Saulis edicto maledicebatur quisquis vsque ad

Panis nomine, omnis cibus designatur

vesperam panem ederet, in hoc maledictum incidisse Ionathan, sortium indicio declaratum fuit, quum is tamen non communem panem, sed mel gustauit duntaxat. Similiter & 4. Reg. 6. quum panē Eliseus apponi iussisset, quanquam ille de solo pane loqueretur, magna ciborum præparatio fuit apposita. Et Matth. v. quum Pharisæi discipulos Christi calumniarentur, quòd nō antè lauarent manus quum ipsi panem essent manducaturi, palam est ibi panem indiscriminatim intelligi pro quouis cibo. Perspicuum est ergo quòd nomine panis omnis cibus accipi solet. Sed & Eucharistiam panem posse vocari, communis vsus loquēdi manifestat. Nam quum ouum de quo supra disseruimus, in carnem & substantiam pulli versum fuerit, nunquid non adhuc pro communi loquendi more vocatur ouum, & tamen haudquaquam ouum est, sed verè pullus? At propterea priorem oui nomenclaturam retinet, quia specie tenus referat ouum. Atque ita pariter & hoc sacramentum pro communi vsu loquendi potest adhuc panis dici, panisque vocabulum adhuc retinet

Eucharistia rectè appelletur panis.

Supra III. ibi, Traditæ historiæ.

in scripturis, quamquam omnino desierit ipsa panis substantia.

XV. Sed adhuc Lutherus hac duplici solutione nequaquam contentus, pertinaciter insistit, asserens verè panem adhuc esse. » Paulus (inquit) ait: Nonne panis quem » frangimus, communicatio corporis Chri- » sti est? nec dicit, in pane est, sed ipse panis » est participatio corporis Christi. Hic se- *Responsio.* Pauli verbis munit haud aliter quàm impenetrabili quodã scuto, quo mox quodque iaculum reiiciat. Cæterũ si Pauli verba pensiculatius excusserimus, nequaquã vsque adeo efficacia videbuntur pro Lutheri parte, atque Lutherus ipse putat. Nam similia quædam de calice non multo ante dixisse Paulum constat. Calix, in- *1. Cor. 10.* quit, benedictionis, cui benedicimus, nõne communicatio sanguinis Christi est? Et illico sequitur: Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Christi est? Profecto nihil ex posteriore parte colliget Lutherus, quantum ad panem attinet, quod ipsi non identidem ex superiori colligemus, quantum pertinet & ad calicem. At in propatulo cunctis est calicem nõ esse sanguinem: quare neque panis ex

his verbis mõstratur esse corpus Christi. Cernis itaque lector, quũ hãc vnicã Lutherus habeat scripturam cui nitatur, iam plane collapsum esse, quandoquidem ista Pauli verba non magis conficiunt panem esse corpus Chrstii, quàm calicẽ esse sanguinẽ. Quãobrem quũ sit omnibus apertissimum, calicem nullo modo posse dici sanguinem: nec panis credendus est esse corpus Christi.

Quemadmodũ calix non est sanguis, ita nec panis est corpus Chrsti.

Cæterũ quia mentionem Lutherus fecerat de gestis item apostolicis, quòd videlicet in eis hoc sacramentum panis vocaretur: & istud item Rex, eadẽ qua priorem argutiam abluit, deleuit spongia. Sic enim subiicit ipse Rex: Idem potuit & in apostolorum actis contingere, vbi nec beatus Petrus alloquens populum, & illis Christi fidem insinuans, ausus est adhuc apertè quicquam de eius diuinitate dicere. Ita abdita, & populis dubia mysteria, nõ temere proferebãt. Hactenꝰ ipse Rex.

XVI.

Verba Regis.

Ecce quã variè mõstrat, quomodo nõ omnes in primæua ecclesia protinꝰ ad solidiorem cibum admittebantur, & ad ipsa mysteriorũ penetralia, sed prius alebãtur aliquãdiu lacte, ita vt nec Petrus quũ ad

Roffensis.

Act. 2. plebem de Iesu seruatore nostro loqueretur, quicquam ausus fuerit de diuinitate eius loqui, sed virum eum appellauit approbatum a deo in omnibus virtutibus, prodigiis, & signis, pérque deū ad vitam a morte resuscitatum. Sic pariter & quantum ad hoc sacramentum attinet, factum fuisse dicit, nempe non apud plebem, alio quàm panis vocabulo solitum appellari, propter ipsam panis, vt diximus, similitudinem. Cæterum quum ad Apostolos, quorum erat nosse mysteria, simul & solidiori cibo pasci, sermonem Christus habuisset, ipsis articulis perspicuè docuit, non amplius remanere panis aut vini substantiam, sed vtriusque speciē salua, panem in carnem, & vinum in sanguinem omnino fuisse conuersum. Quare neque panem, quippe qui tūc non fuerat, Christus indicauit, quū dixit: Hoc est corpus meum. Neque vinum ostendit quum dixit: Hic est sanguis meus. Fuit enim vinum iam in sanguinem versum, vt sæpius ante diximus.

Matei. 4. Luc. 8.

Matth. 26. Marci. 14. & Luc. 22.

XVII. Confirmat demum Rex illustrissimus ea quæ dixit, etiam verbo Christi, qui se ipsum vocauit panem, quum tamen triti-

Ioan. 6.

eeus panis intelligi nequeat. Et quemadmodum ipse dictus est panis, ita potuit & hoc sacramentũ propter speciẽ panis quã refert, panis vocari, tametsi tritiĉe⁹ haudquaquã fuerit. Sed Regẽ ipsum audiamus.

Circunstantia, inquit, ipsa scripturæ declarat euidẽter vocabulũ panis, quũ panis mutatur in carnẽ, absque vlla violentia facta verbo diuino, panis significare speciẽ, nõ substantiã: nisi Lutherus adeò inhæreat proprietati verborũ, vt Christum credat in cœlis quoque fuisse panẽ triticeum aut ordeaceũ, propterea quòd ipse dicit de se: Ego sum panis, qui de cœlo descendi. Hucusque Rex ipse. *Regis verba.* *Ioan. 6.*

Cæterum hoc diluere Lutherus molitur, distinguens panem in spiritualem & triticeum. De illo Christum, de hoc Paulũ asserit fuisse locutum. Ipsa, inquit, consequentia verborum, absurditas rerum, pugnantia intelligentiarum, tum ipsiusmet interpretatio, cogunt Christum de pane spirituali loqui, sicut dicit: Verba mea spiritus & vita sunt. Quorum nihil est in verbo Pauli de pane loquentis: imò omnia vrgent Paulum de pane triticeo loqui. Hæc Lutherus.

Roffenſis. Quæ quantum habeant ſolidæ veritatis, iam excutiamus. Primum illud quod dicit Chriſtum de ſolo ſpirituali pane loqui, pro nobis facit. Nam ibi quoque de ſacramento iſto loquitur, quod & veteres abundè teſtantur, ſed & ipſa quoque verba Chriſti palam docent. Dicit enim, Panis quem ego dabo, caro mea eſt: quã dabo pro mundi vita. Hic lector aduertè dixiſſe Chriſtum bis, dabo, ſemel pro pane quem eſſet daturus in ſacramentum, quéque carnem affirmauit eſſe ſuam: atq; iterum pro carne quã eſſet daturus pro mundi vita. Datus vtiq; fuit pridẽ illis à patre, ad quos tũ locutus eſt: dedit & ipſe ſeipſum illis miniſtrũ & magiſtrũ, cui crederẽt. Superfuerũt adhuc alij duo modi quibus daret ſeipſum. Alter quidẽ vt ſeipſum adhuc ſub ſacramẽto daret, alter verò vt carnem ſuam daret crucifigendam: pro quibus dixit: Panis quem ego dabo, nimirum ſub ſacramento, caro mea eſt: quã in mortem dabo pro mundi vita. Hic te, quæſo, lector tecum diſpicias, an ipſa conſequentia verborum, aut rerum abſurditas, aut pugnantia quæuis intelligentiarum, aliud vrgeant, quàm hic de ſacramento Chri-

Ioan. 6.

Chriſtus multifariã dat ſemetipſum.

stum fuisse loquutum. Sed neque verbum Christi, quum dicit, Verba mea spiritus & vita sunt. Illis enim verba Christi non sunt spiritus & vita, qui Christum panem faciunt triticeum, nimirum qui in ventrem vadit, & per secessum emittitur. At nobis, qui Christum eiusmodi panem esse credimus, qui nos in se conuertit potius, quàm qui nostram in carnẽ conuertatur, panis verè spiritualis est Christus, eiusque verba verè spiritualia sunt. Si panis triticeus Christus fuerit, profectò digeritur in carnem nostram, & permutatur in ventre nostro: quod est absurdissimum. Et qui sic dicũt, haudquaquam verba Christi spiritualiter, sed planè carnaliter intelligunt. Nos igitur vt non inficiamur Christum illic de pane spirituali fuisse locutum: ita prorsus affirmamus de sacramento nonnullam fecisse mentionem.

Ioan.6.

Christus Iò an.6. fecit mẽtionem de sacramẽto.

Similiter & falsum est Paulum de solo triticeo pane fuisse locutum. Sunt enim hæc Pauli verba: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus: nam omnes ex vno pane participamus. Si de triticeo pane Paulus hoc dixerit, quis precor triticeus panis tantæ molis vnquam repertus fuerat, vn-

1.Cor.10.

de cuncti participarẽt Christiani? Quamobrem & hic de Christo, pane spirituali, Paulus loquitur, & non de triticeo pane. Tu iam lector iudicium feras, vter potius immobilis truncus cẽseri debeat, Rexne, qui Christi Paulique verba spiritaliter intelligit: an Lutherus magis, qui tã crasse, tamque carnaliter eadem interpretatur, vt Christum panem faciat qui per secessum emittitur. Quis vnquam credat, eiusmodi panem æternam vitam præstare posse, & non illum potius vel solum, qui postquam fuerit comestus, nos rapit, vertit, & transformat in sese, neque poterit vnquam in nos deformari?

XVIII. Persistit tamen adhuc Lutherus in pertinacia sua, ganniens in hunc modum:

» Stat ergo meus Paulus, inquit, aduersus
» transsubstantiatores istos futiles inuictus,
» & dicit: Panis quem frangimus. & dupli-
» ci cornu illos ferit. Primum, quòd sua af-
» ferere nulla ratione neque authoritate
» possunt. Deinde, quòd frigidis suis solu-
» tionibus aliud non faciunt, quàm quòd
» principium vitiosissimè petunt: ac sum-
» mum quod efficiunt, est, quòd posit sic es
» se sicut fingunt: quum probare debuerint

& factũ,& ius quòd ita sit, & quòd oportet sic esse. Hæc Lutherus: quibus per ordinem respondebimus.

Primum illud Pauli, Panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? non probat panem esse corpus domini: sicut nec illud quod proximè ante dixit, nempe, Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? haud comprobat calicem esse sanguinẽ Christi. Sed & dicam audacius: Ex nullis vnquam scripturæ verbis comprobabit Lutherus, panem triticeum esse corpus Christi. 1. Cor. 10.

Deinde testamur illud mẽdacissimum esse, quòd afferere nostra nec ratione nec authoritate possumus. Nam omni rationi penitus aduersatur, quòd Christus sit ille panis qui digeritur in stercus: aut quòd panis qui Christi caro est, viderit corruptionem. Habemus etiam & præter Euangelistarum testimonia quæ superius allata sunt, patrum etiam astipulationes pro nostra sententia: habemus & Concilij generalis decretum: quod & ex sacri spiritus pendet authoritate. Hæc apertè docent Lutherum non solum in isto menda-

cem esse, quum affirmat nos nostra asserere neque ratione neque authoritate posse: verumetiam in hoc mendacissimum, quo Christi verbum sic interpretetur, Hoc, id est hic panis, est corpus meum.

XIX. Ad tertium quod adducit, nos videlicet frigidis solutionibus principiũ vitiosissimè petere, dicimus quòd argumentantis hoc vitium est, nempe principium petere, non soluentis.

Postremo, quum adiicit summũ quod efficimus, esse, quòd docemus ita fieri posse, quemadmodum asserimus: & istud sanè non parui momenti cuiuis Christiano debet existimari, nempe docere possibilitatem credendorum. Sunt enim vsque adeo difficilia creditu, vt multo facilius impugnari queant, quàm comprobari.

» Opponit adhuc Lutherus inquiens: Et
» miror sapientissimum hunc Thomistam,
» cur non & accidentia transsubstantiet, cũ
» verba ista transsubstãtiationis iuxta suum
» cerebrum, solum corpus Christi sonent,
» Hoc est corpus meum. Ergo nihil ibi nisi
» corpus Christi erit, teste suo Ambrosio:
» quare nec albedo ibi erit cum aliis acci-
» dentibus: aut cur non differit, quidnã obstet ne

stet ne panis ibi maneat, quomodo acci- «
dentia manent? Quæ necessitas perimẽdæ «
substantiæ,& seruandorum accidentium? «

Hic primum aduerte lector,quòd ex omnibus authoribus quos Rex illustrissimus attulit,neminem Lutherus persequitur præter vnum Ambrosiũ, & vide quonam id faciat sophismate. Sic enim Ambrosium dixisse Rex recensuit: Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credendum est. Iam sic argutatur Lutherus: Si nihil aliud, ergo nec albedo cum aliis accidentibus. Quasi pueri non intelligant istud esse merè sophisma: quum Ambrosij verba solum id aliud quod quid est excludãt,hoc est substantiam aliam,non autẽ qualitatem, neq; cætera accidentia. Et tamen ex hoc impudentissimè Lutherus in principio Captiuitatis,huius errorẽ impingit Ambrosio. Vt Ambrosium,inquit, hic errasse palam palpemus etiã. Ita Luthero nihil est mendacius,sed neque impudentius quicquam. Ambrosius palam fatetur accidentia manere,quum dicit,Licet figura panis & vini videatur: sed negat aliam manere sub-

Lutherus falso sophismate insectatur Ambrosium.

stantiam. Nihil, inquit, aliud præter carnem & sanguinem Christi: hoc est, planè nulla substantia alia manet. Ambrosio certe, qui fuit vetustus author, & ante annos plus mille, cæterisque patribus ita visum est, aduenienti corpori Christi substantiam panis euestigio cedere. Sic illi suis temporibus eccl esiam erudierunt: quorum vestigia recētiores secuti, cessionem hanc vocabulo transsubstantiationis appellarunt. At nunc Lutherus exortus omnia perturbans, quærit, cur non & accidētia quoque transsubstantientur? quasi rationi consentaneum fuerit, vt accidentia queant in substantiam aliquam verti.

Panis substantia cedit corpori Christi venienti.

XX.

Sed vrget adhuc Lutherus: Quę necessitas, inquit, perimendæ substantiæ, & seruandorum accidentium? Respondebūt patres se metuisse talem aliquando exoriturū, qualis vel Vuiclefus fuerat: qui negaret illic esse substantiam corporis Christi, eò quòd maneat ibi substantia panis: vel qualis iam Lutherus est, qui diceret hanc substantiam esse illam: hoc est, substantiam panis, esse carnem Christi: quod illis non modo falsum, verumetiam absurdissimum videbatur. Patres ergo instinctu

Substantia panis transeūte remanent accidentia.

sancti spiritus, qui moderatur ecclesiã, errorẽ vtrunq; præuidentes, scriptũ posteris tradiderũt, non manere substantiã panis. Neque enim de accidentibus cuipiã oriri dubitatio potuit, essẽntne illa corp⁹ Christi: neq; metus ob hęc vllus patrib⁹ fuit, ne quis vnquã adeo crassus hæreticus oriretur, vt ea cõtenderet esse carnem Christi.

Subiungit Lutherus: Prętereo hic rhetoricissimum illum contemptum, dũ duas vrgentissimas similitudines apposui, de ferro ignito, & deo incarnato: vbi neque igni ferrum, neque diuinitati hominem necesse est cedere. Mihi enim etiam si nõ necesse sit mea asserere, tamen satis negotij fecero assertori, si suum figmentum aliter se posse habere demonstrauero. Itaque possum dicere Corpus Christi sic saluo pane in sacramento esse, sicut est ignis in ferro salua ferri substãtia: & deus in homine, salua humanitate, vtrobique sic mixtis substantiis, vt sua cuique operatio & natura propria maneat, & tamen vnum aliquod constituãt. Sic dicere, inquã, potero, donec papistæ hanc similitudinẽ non contemptu Thomistico, sed assertione fideli sustulerint. Ipsorum est enim af-

» firmatiuam probare, quam ego vna partí-
» culari possum labefactare. Non enim est
» hoc assertionem sacramentorum scribe-
» re, aduersarij argumenta transilire & con-
» temnere, vt hic facit insulsus Thomista:
» sed demonstrare ea esse nulla & inania:
» alioqui ea pro inuictis haberi cogit ipse
» assertor sua ridicula dissimulatione, &
» meticulosa fuga.

Roffensis. Dixi pridem, & ita sanè verissimum est, lõge facilius est oppugnare nostra, quàm eadem statuere, quandoquidẽ ex fide magis quàm ex humana ratione pendeãt. Satis nobis fuerit ea sequi, quæ patres tam eruditione, quàm vitæ sanctimonia probatissimi nobis reliquerũt. Quibus si quis hæreticus nolit credere, hunc oportet rationem efficacem reddere, cur ita credere minime teneatur: alioqui neutiquam audiendus est. Neque enim satis est vt reiiciat nostra, si dixerit ea non esse sufficienter probata: nisi rationem etiam omni luce clariorem attulerit, cur non debeant ea credi: qualem nullam hactenus Lutherus attulit. Et nunc post tam graues tumultus excitatos ita subterfugere molitur, quasi non incumbat ei suarum opinionum pro-

Assertа aduersus fidem nihil efficiunt sine demonstratione.

batio. Mihi, inquit, etiam si non necesse sit mea asserere, tamen satis negotij fecero assertori, si suũ aliter se posse habere demonstrauero. Et paulo post. Ipsorum, inquit, est affirmatiuam probare, quam ego vna particulari possim labefactare.

Et ego quidem in hoc assentior Luthero, quòd facilè cuiuis assertori negotium facessere possit, & sophismatibus suis non nihil impedire quæ statuat assertor. Nam facilius est (vt aiunt) demoliri, quàm exstruere: sed quòd ad oppugnatorem non pertineat vel asserere suã, vel ab incepto desistere, modis omnibus dissentio. Quid verò per affirmatiuam sibi velit, non intelligo. Nam quantum ad hoc negotium attinet, nostra est negatiua: panem videlicet non esse corpus Christi, & non manere substantiã panis: ex quibus colligitur trãssubstantiationem panis factam esse.

Cæterum vt iam ad similitudines quas attulit, veniamus:

Nil hic miror, si mentiatur Lutherus, qui nusquam fere non mentitur. Dicit hic Regem contemptu Thomistico similitudines suas, nempe de ferro & igne, & de deo incarnato, transiliisse: quod falsum XXI.

esse deprehendes lector, si Regis librum euolueris. Sic enim de priori exẽplo scripsit haud longe ante finem huius captiuitatis: Nec ego certè, inquit, veterum ferè sanctorum patrum quemquam puto fuisse probaturum concinnam istam Lutheri similitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo vnquam dixit sic ferrum in ignem conuerti, vt tantùm ferri species relinquatur, substantia ferri in ignis mutata substantiam: quod de pane & Christi carne veteres senserunt omnes. Hactenus ipse Rex. Quibus verbis abunde confutauit Lutheri sententiam, qua contẽdit ipse panem esse corpus Christi. Quòd si dixerit Lutherus hoc saltem exemplo patere, quomodo manere possit panis vnà cum corpore Christi: respondet ei Rex, se iam de re & non de rei possibilitate disputare. Neque enim quid possibile, sed quid factum sit, disquisiuit.

Verba regis.

Adde, quòd à posse ad esse, consequentia nullius roboris est. Sed & paulò superius rationes reddidimus cur vetustis patribus spiritu sancto plenis visum fuisset non manere substantiam panis, quorum patrum, & nõ minimo certè numero, sen-

tentias ipse rex recensuit. Et quæ est ista dogmatum constantia, vt Lutherus nunc asserat panem esse corpus Christi, nunc subterfugiens dicat panem non esse corpus, sed manere cum corpore? Vtrunque certè nõ est hominis habentis omnia sua dogmata de cœlo. Quãtum igitur ad exẽplum attinet de ferro ignito, satis constat nec ignem ferrum esse, nec è diuerso ferrum ignem: quare nec hoc exemplo conficitur vt panis verè dicatur caro Christi: quod Lutherus tamen per errorem asserit. Sed neque substantia ferri permutatur in substantiam ignis, quemadmodum de pane fieri in carnem Christi, patres tradiderũt. Hoc respondisse Luthero, regi satis fuit quãtum ad exemplum igniti ferri.

XXII. Cæterum quia Lutherus contẽdit hoc exemplo, manere posse substantiam panis vnà cum corpore Christi, Rex ex feruore fidei, quam habet erga sacratissimũ Christi corpus, nonnihil adiecit. Quisquis (inquit) beatissimum Christi corpus sic vt debet existimat, facilius assentietur quascunque duas substantias simul manere coniunctas, quàm vllum corpus aliud manere coniunctum cum venerãdo cor-

pore Christi. Neque enim vlla substantia digna est quæ cum ea misceatur substantia, quæ substantias omnes condidit.

Creatrix substantia.

Nec hic per creatricem substantiam Rex carnẽ Christi vult intelligi, quemadmodum Lutherus multis verbis postea blaterat: sed ipsum Christum, qui cũcta creauit. Neque enim negat Rex possibilitatẽ talis vnionis (modò sic visum fuisset deo) sed fatetur indignitatem, vt panis corrũpendus incorruptibili Christo sic misceatur. Et quis nõ intelligit etiam humanam naturam indignã fuisse quæ verbo misceretur? quanquam & ea præseruata fuerit à corruptione, ne videlicet id quod verbũ olim assumpsit, corruptionem pateretur. At panis si maneat, sæpe de facto corrumpitur, & sæpe reuera dimittitur. Quamobrem & rex eam ceu rem indignam cẽset, quæ cum incorruptibili Christo commisceatur. Nec verum est, vt gannit Lutherus, quòd accidentia permiscentur corpori Christi, quemadmodum accidentia ignis ferro. Nam sic & Christus esset albedine panis albus, sicut & calore ignis ferrum calet. Sed hactenus pro priori exẽplo: nunc alterius exempli mentionẽ Rex

Accidẽtia panis non permiscentur corpori Christi.

tontinenter subiicit, dicens:

Panis non restat cum carne, sicut humanitas cum diuinitate.

Præterea olim patribus opinor multo adhuc minus fuisse placituram illam Lutheri collationem, qua sic vult panem simul restare cum carne, sicut restabat in vna Christi persona deus cum homine. Nam vt passim veterum quisque patrum doctissimus atque sanctissimus fatetur panem mutari in carnem: ita nemo tam impius erat, aut inscius, vt humanitatem cõuerti senserit in diuinitatem, nisi forte nouam nobis personam fingat Lutherus, vt quomodo deus assumpsit hominem, ita deus & homo assumant panem & vinum. quod si credat, habebitur (opinor) hæreticus apud omnes qui non sunt hæretici. Ecce lector neutrã similitudinem rex transiliit, vt falso Lutherus mentitur: neque negat quin panis à Christo suppositari possit: modò Christus ita voluisset. Sed quoniam patres contrarium communiter asserunt: non dubitat Rex, eum qui contra tot sanctos & tam eruditos patres in re tam augusta sentiat, hæreticum habendum apud omnes qui non sunt hæretici.

Cæterum hoc secundum exemplum lõ-

ge diuersum est à priori. Vniuntur enim ibi duæ naturæ, diuina scilicet & humana sub vno suppositio verbi. Sed quoniã eiusmodi suppositatio supra naturæ vires est, æquè vt substantiam panis in carnẽ Christi mutari, multásque præterea secum habet absurditates, & hanc præsertim, quòd Christus sæpe dimissurus sit quod in vnitatem suppositi prius admiserat, ideo censet eam Rex non admittẽdam: & maximè quia nemo patrum eam tradidisse legitur. Cæterum si talem suppositationem panis in Christo Lutherus de facto, nõ de possibili probauerit, nos etiam contra patres cum eo sentiemus, & manus ei dabimus. At istud (scio) faciet nunquam. Interea nobis æquius est patrum sequi vestigia: simúlque quod spiritui sancto visum fuit per illos tradere nobis, æquius est amplecti, quàm Lutheri tortuosas ambages, quũ sub colore libertatis nihil aliud quàm nodos quærat quibus irretiantur imbecilliũ animi, quos tandem ad summam ita ducat perniciem.

Panis non suppositatur in Christo.

Multos vtique patres tam eruditione quàm sanctitate claros, Rex pro sua parte produxit, nimirum Eusebium, Emise-

tum, Augustinum, Gregorium Nyssenum, Theophylactum, Cyrillum, & Ambrosium, atque alios qui fatentur vnanimiter, panis mutari substantiam, & non manere facta consecratione. Atque ideo Rex istos introduxit, quòd Lutherus contendit ecclesiam mille ducentos annos credidisse manere panem, nec vsquam ante trecentos hos nouissimos annos patres de panis mutatione meminisse: quod apertissimè falsum esse Rex tot patrum testimoniis comprobauit: istud etiam adiungens, quod postquam ecclesia verum istud esse decreuerit: etiam si nunc primum decerneret, tamen si veteres non credidere contrarium, quanquam ea dere nunquam ante quisquam cogitasset, cur non obtemperaret totius ecclesiæ præsenti decreto, persuasus id nũc tandem reuelatum ecclesiæ, quod ante latuisset? Spiritus enim sicut vbi vult spirat, ita spirat & quando vult. Hactenus ipse Rex.

Multorum authoritate probatur panis trãssubstantiari.

De panis mutatione non est noua opinio.

Verùm hæc aure surda Lutherus, sicut & pleraq; alia, transiliit fortiter. Solũ ex omnib⁹ Ambrosiũ carpit, atq; id quidẽ

sophismate nimis quàm futili, de quo supra disseruimus.

Multa prætereo, ne sim alioqui nunquá finem facturus, & maxime si Lutheri conuiciis respondere vellem, quæ sunt innumera. Nihil tamen omisisse me memini quod vlla dignum esset responsione: vt nihil dubitem quin æquus lector diiudicaturus sit Regem solidis & rationibus & scripturis innixum fuisse, Lutherum contrà maxime friuolis. & quanquam ita res verè se habeat, audio tamẽ in huius quarti calce Lutherum ouantem, perinde ac si
» peruicisset. Ne sim ingratus (inquit) magi-
» sterio domini Henrici, nunc muto & trás-
» substantiare volo meam sententiam, &
» dico: Antea posui nihil referre, sic siue sic
» sentias de transsubstantiatione: nunc au-
» tem visis rationibus & argumentis asser-
» toris sacramentorum pulcherrimis, de-
» cerno impium esse & blasphemum, si quis
» dicat panem transsubstantiari: catholicum
» autem & pium, si quis cum Paulo dicat,
» Panis quem frangimus, est corpus Chri-
» sti. Anathema sit, qui aliter dixerit, & iota
» aut apicem vnum mutarit, etiam si sit do-
» minus Henricus nouus & eximius Tho-

mista. Hæc Lutherus.

Hic primum attende lector, hominis inconstantiam, qui tamen gloriatur se certum esse habere se omnia sua dogmata è cœlo. Si prius illud dogma de cœlo suscepisset, quî fieri posset vt istud item quod contrarium est, fuisset è cœlo? Nam certũ est è cœlo non iam venire pugnantia dogmata. At ista manifeste pugnant, licet, & non licet. Prius autem docuit licere, nec referre quicquam, sic, siue aliter sentiat quiuis: nunc autem impium decernit sic sentire.

Roffensis.

Lutherus secum pugnat.

Deinde consideres & istud, nempe quod affirmat catholicum & pium esse, si quis cum Paulo dicat, Panis quem frangimus, est corpus Christi. At Paulus istud nunquam dixit. Sic non pudet magistrum istum è cœlo nobis datum, de Paulo mẽtiri. Paulus vtique dixit, Panis quem frãgimus, nonne participatio corporis domini est? At ex eo non colligitur quòd panis quem frangimus, sit corpus domini: quoniam & idem ipse Paulus superius dixit: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis est Christi? Sed ex hoc haudquaquam colligitur

Mendacia Luthers. 1. Cor. 10.

Ꝑ calix iſte ſit ſanguis Chriſti. Quare neq; ex altero colligi poteſt quòd panis fuerit corpꝰ Chriſti. Poſtremò videbis lector, ſi Lutherũ obſerues, quàm aperto ſeipſum feriat anathemate. Anathema (inquit) ſit, qui aliter quàm Paulus dixerit, & iota aut apicem vnum mutarit. Quamobrem quum Lutherus longe aliter Paulum recenſeat, quàm vel ipſe dixerit, vel ex eius verbis poſsit colligi, an nõ plane ſeipſum anathemate ligat? Et hic finis eſto quarti.

Luthe. excommunicat ſeipſum.

Miſſam haudquaquam teſtamentũ eſſe.

I. SEd iam quinto loco nobis executiendum eſt, an miſſa rectè nouum dicatur teſtamentum. Aſtruere conatur Lutherus miſſam teſtamentum eſſe, atque id ceu fundamentum immobile, ſuper quo diabolicam ſuam ſtructuram erigat, conſtabilire modis omnibus nititur. Nos verò nõ ambigimus oſtendere non ſolum hoc fundamentum non eſſe immobile, verumetiam ea quæ ſuper hoc ædificare molitus eſt, nulla prorſus niti ſoliditate. Nã & ex eodem fundamento colligit miſſam nõ eſſe

Intentio authoris.

ſacrificium. Quæ res non ſolum authoribus omnibus tam recentibus quàm vetuſtis, verumetiam ipſis ſcripturis aduerſatur, vti poſtea ſuo loco docebimus.

Cæterum cauſa totius erroris eſt, quòd Lutherus Euchariſtiam arbitratur ſacramẽtum eſſe remiſſionis peccatorum, quũ ſit reuera nõ remiſſionis, ſed magis vnionis cuiuſdam ſacramẽtum. Noſtram enim vnionem cum Chriſto ſignificat, & eandem cum deo patre non minus efficaciter præſtat. Quã rẽ nõ modo teſtimoniis patrũ, verũetiã ſcripturis ipſis firmabimus.

Euchariſtia non eſt ſacramentum remiſſionis peccatorũ, ſed vnionis.

Dionyſius primùm cap. 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ ſacramentum iſtud ideo ſynaxim & communionem appellat, quòd noſtram cum deo perficiat vnitatem.

Et Damaſcenus item communionẽ vocat, quia per ipſum Chriſto communicamus, & participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vnimur inuicem per idipſum.

Sed & Chryſoſtomus in epiſtolam ad Corinthios priorem de hoc ſacramẽto loquẽs, Quare (inquit) nõ dixit Paulus participatio? Quia amplius quiddam ſignificare voluit, & multam inter hæc conue-

nientiam ostendere. Non enim participatione tantum, & acceptione, sed vnitate communicamus. Quemadmodum enim corpus illud vnitum est Christo, ita & nos per hunc panem vnione cõiungimur.

Accedit his Hilarius octauo libro de trinitate, sic dicens: Si verè corporis nostri carnem assumpsit Christus, & verè homo ille qui ex Maria natus fuit, Christus est, nósque verè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc, vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis: quomodo voluntatis vnitas asseritur, quum naturalis per sacramentum proprietas, perfectę sit sacramentum vnitatis?

Subscribit Augustinus in hunc modũ: Sicut, vt sit species visibilis panis, multa grana in vnum conspergũtur, tanquam illud fiat, quod de fidelibus ait scriptura
Act. 4. sancta: Erat illis anima vna, & cor vnum in deum: sic & de vino fratres recolite vnde sit vnum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in vnitatem confunditur. Ita dominus Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere voluit. Mysteriũ pacis & vnitatis nostræ in sua mensa cõsecrauit. Et alibi: Quomodo (inquit)

(inquit) videtis vnum esse quod factum est, sic vnum estote vos, diligendo vos, tenendo vnam fidem, vnam spem, indiuiduã charitatem. Hæretici quando hoc accipiunt, testimonium contra se accipiunt, quia illi quærunt diuisionem, quum panis iste indicet vnitatem. Ex iis itaque liquet, hoc mysterium vnitatis & communionis esse symbolum atque sacramentũ. At quid tot authoribus opus est, quum Paulus hãc rem abunde testetur? Poculũ (inquit) benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quid sibi vult his verbis aliud Paulus, quàm quòd hæc sint communionis & vnitatis sacramenta? Et ob id sequenti capite, posteà quàm dissidiorum inter Corinthios meminerit, subiungit: Iam non licet dominicam cœnam manducare, perinde ac si dixerit, Dominica cœna, concordiæ symbolum est, nec dissidentes admittit animos: at vos dissidetis inuicem, & non communem cœnam, sed priuatam quisque suam edere parat. Adde, quòd Paulus nec verbulum quidem facit de remissione pecca-

Eucharistia est sacramentũ vnionis.

1. *Cor.* 10.

1. *Cor.* 10.

torum, quum tamen integrè totum ipsius mysterij recensеat ordinem, secundum quod à Christo pridem fuerat edoctus.

II. Quis iam ex dictis & authoribus & scripturis non luculenter intelligit Eucharistiam vnionis esse sacramentum, & non remissionis peccatorũ? Nam peccata quãtum ad culpam, per sacramentum absolutionis ante deleãtur oportet. Nam & hoc absolutus (vt Lutherus affirmat) omnino credere tenetur. Quòd si verè deleta sint peccata, quid opus fuerit iam aliud sacramentum pro culpis redimendis accipere, quum sint per sacramentum absolutionis antea remissæ? Cæterum ob id Lutherus contendit eam esse sacramẽtum remissionis peccatorum, quòd de remissione peccatorum in consecratione sanguinis facta sit mentio. Verum istud quàm nihil instituto suo conducat, mox docebimus. Ex hac tamen basi struere molitur, & pertinacissimè quidem, vt credamus remissionem peccatorum per istud sacramentum nobis esse promissam: atq; vt ferè fit, vno quopiam errore semel admisso, procliuiter ad cõplures alios dilabimur. Ita Lutherus hoc errore posito seipsum in alios

Non licere nisi pura conscientia ad Eucharistiam accedere.

absurdissimos fœde præcipitauit. E quib⁹ hic vnus & pestilẽtissimus omnium est, q⁹ sceleratissimis & inquinatissimis hominibus ad hoc sacramentum tutò licebit accedere. Quam opinionem hactenus tota prorsus orthodoxorũ ecclesia ceu maxime detestandã abhorruit, Paulo ipso prorsus reclamãte, quum dicat, q⁹ qui indignè accedit, iudiciũ sibi mãducat & bibit, non diiudicãs corpus domini. Quamobrem & prius oportet à peccatis resipiscere, simul & absolutionẽ à sacerdote quopiã accipere, quàm ad hoc sacramẽtũ accedere quis præsumat. Postquã autẽ hæc dignè fecerit, nõ inficior quin ad delẽdas peccatorũ reliquias Eucharistia plurimũ cõferat, & maximè quatenus volut sacrificiũ deo pro peccatis offertur. Nã quatenus sacrificiũ est, repræsentat illud summũ Christi sacrificiũ, quo patri seipsũ obtulit in cruce, vbi & sãguinẽ suũ fudit in remissionẽ peccatorũ. Id enĩ pridẽ in cœna pollicebatur, dicẽs: Hic est sanguis me⁹ noui testamẽti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ. Ecce pro sanguinis effusione remissio peccatorũ promittitur, nõ pro calicis potatione. Neq; enim dixit:

1. Corin. 11.

Dignè cõmunicanti delentur peccata.

Matt. 26.

Hic est sanguis qui à multis bibetur in remissionem peccatorum: sed, Hic est sanguis qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Non igitur pro potatione calicis in cœna, sed pro effusione sanguinis in cruce, remissio peccatorũ fuerat promissa. Quamobrem nec Eucharistia sacramentum est remissionis peccatorum, quãdoquidem & solis illis quibus antea sint remissa peccata, cõferri debeat. Nam tales idonei sunt qui deo per Eucharistiam vniantur, non autem illi qui nondum abluti sunt, neque peccatis adhuc omnino renunciarunt. Porro certum est & effusio sanguinis in cruce valuit ad peccatorum omnium abolitionem. Atque ideo quùm sacrificium corporis & sanguinis oblatum in missa referat ipsum crucis sacrificium, fit vt quoties in missa corpus & sanguinem Christi sub panis & vini speciebus offerimus, toties nonnihil ex rubigine peccatorum adimatur, & ipsæ reliquiæ peccatorum his pro quibus hoc sacrificium offertur, haud dubie remissiores euadant. Neque tamen ob istud consequitur, quòd sordidis & sceleratis qui non se prius expiauerint, hæc sancta con-

Impœnitẽtes non poterunt dignè cõmunicare.

ferenda sint, quū idipsum olim fieri Chri- "
stus aperte vetuerit, dicēs: Ne detis quod *Matth.7.*
sanctum est canibus, neque proiecceritis "
margaritas vestras ante porcos. Non est "
igitur hoc sanctissimum sacramētum cui- "
uis exhibendum, qui sibi cōscius alicuius "
mortalis criminis, non seipsum ab eodem "
antea diligenter expurgauerit, sed his so- "
lis qui prius excusserint sese, & quoad fie- "
ri potest, ab omni sorde letaliter inficien- "
te diligentius expiauerint. His (inquam) "
cibus iste sacer ministrandus est, non au- "
tem canibus aut porcis. Nam hi ne-
quaquam antea seipsos probarunt, ne-
que diiudicarunt corpus domini, sed il-
lotis pedibus in hunc sacerrimum cibum
irruunt.

Duo igitur sunt quæ per ordinem re- III.
fellemus. Alterum, quòd missa testamen-
tum sit: alterum, quòd ipsa non sit opus &
sacrificium. Nam vtrumque Lutherus &
sanè pluribus astruere conatur. Sed de
testamento dicemus prius, quādoquidem
& hoc velut immobile fundamentum to-
tius structuræ suæ Lutherus posuerit. Sic
enī scribit in captiuitate sua Babylonica:
Stet ergo primum, & infallibiliter, missam "

» seu sacramentum altaris, esse testamẽtum
» Christi, quod moriens post se reliquit di-
» stribuendum suis fidelibus. Sic enim ha-
» bẽt eius verba: Hic calix nouum testamẽ-
» tum in meo sanguine. Stet inquã ista ve-
» ritas vt fundamẽtũ immobile, super quod
» omnia struemus quæ dicenda sunt. hoc e-
» nim videbis, vt subuertemus omnes ho-
» minum impietates in hoc dulcissimum ſ
» cramẽtum inuectas. Verax ergo Christus
» verè dicit hoc esse nouum testamentum
» in sanguine suo pro nobis fuso. Huc vsq;
Lutherus.

Rossensis. Hic primum aduerte lector quàm vafre suum dogma profiteatur inuoluens hæc omnia simul, missam, & sacramentum altaris, & testamentum Christi, atq; ita ex his tribus vnum faciens. Stet (inquit) primum & infallibiliter missam seu sacramentum altaris esse testamentum Christi. Veruntamen postea nec semel tantum inuenies missam ab eo dici promissionem, & sacramentum altaris esse rem annexam promissioni. Satis vtique constat missam seu sacramentum altaris non esse promissionẽ, tametsi per eius sumptionem bona plurima promittantur, sed de hac re mox plu-

ribus dicturi sumus. Porro quod subdit, Quod moriens post se reliquit distribuẽdum suis fidelibus: quis vnquam audiuit testamentum esse distribuendum? An non ea potius distribuenda sint, de quibus testamentum conficitur? Sed hæc est hominis vafricies, vt omnia cõfundat, intricet, inuoluat: nimirum vt quoties in arcto cõstitutus premitur, inuolucro quopiam è manibus elabatur protinus. Sed & verba Christi quæ producit, nihil ad hanc rem conferunt. Neque enim Christus his verbis distribui quicquam iussit præter corpus & sanguinem. Quòd si quicquam hic legatum sit, id oportet aut corpus aut sanguinem esse Christi. Nam remissio peccatorum hic neutiquam legatur. Neque enim pro sanguinis potatione remissio peccatorum (vt diximus) promittitur, sed ob effusionem ipsius in cruce. Quòd verò iam testamenti Christus meminerit, ideo fit, vt ipsum effusione sui sanguinis in cruce confirmatum ostendat, non vt sanguinem aut calicem testamentum faciat, quẽadmodum Lutherus fallaciter insimulat, sed magis vt nouũ testamẽtũ, hoc est legẽ nouã à se latã, pariter & cuncta quæ in ea

promissa sunt, suo sanguine doceat esse corroborata.

IIII. Cæterum quàm sit hoc Lutheranum fundamentum immobile, & quàm firmam inde structuram erigat, paulo post videbimus. Quòd autem postremo loco dicit veracem esse Christum: profectò verax, imò veracissimus Christus est. At Luthero nihil est mendacius, qui Christo id quod is nunquam protulit, ceu verè prolatum adscribere non veretur. Falsissimũ enim est quòd Christus, ad Lutheri sensum, vsquam asseruit calicem esse testamẽtum nouum, quod & inferius ostẽdemus. Interim videamus, quibus verbis Rex illustrissimus hunc errorem taxauit.

Calix non est testamẽtum nouũ.

Verba regis.

Non contendam (inquit) cum eo de testamento, & promissione, & tota illa definitione & applicatione testamenti ad sacramentũ. Non ero tam molestus ei quàm alios fortassis inueniet, si qui bonam ei partem istius fundamenti subruerint, qui & testamentum nouum dicant promissionem esse legis Euangelicæ, quemadmodũ vetus fuit Mosaicæ, & testamentum istud negent à Luthero satis scitè tractari. neq; enim testatori nuncupandum esse nomi-

natim quid relinquat hæredi quem ex asse instituat: neq; remissionem peccatorum, quam pro hæreditate nũcupatam Lutherus ait, idem esse quod regnum cœlorum, sed viam potius ad cœlum. Quas res, atque alias item aliquot quisquis vrgere velit ac premere, posset fundamenti Lutherani structuram machinis alicunde concutere: verùm istud eis permittam qui volent. Hactenus illustrissimus Rex.

Ecce quàm apertissimis verbis regia celsitudo breuiter subindicauit, quibus modis is error conuelli possit. Et quanquam nos id fusius ostẽderimus inter cõfutandam assertionem articulorum Lutheri articulo. 15. nunc tamen plusculum aliquid adiiciemus. Euoluat quisquis volet vniuersam scripturam sacram, non plura quæ testamenta noua dicantur, inueniet, quàm vnum. Vnicum enim est Paulo testamentum nouum, quemadmodum ad Hebræos octauo nonóque capite manifestum est, & nos inferius ostendemus. Neque opinor Lutherum posse subterfugere quin de testamento nouo loquatur. Nã id eius probationes manifestant. Probat enim ex eo missam esse testamentum,

Roffensis.

Vnicũ est testamentũ nouum.

quòd dixerit Christus: Hic calix nouũ testamentum est in meo sanguine. Et postea subdit: Verax ergo Christꝰ verè dicit hoc esse nouum testamẽtum in sanguine suo. Quamobrem nec potest Lutherus hic de alio quàm de nouo testamento loqui. Cęterum vt est ingenio satis vafro versutóque, definitionem testamenti quãdam introducit, quam & missæ conatur accómodare: quę qualis fuerit, primum audiamus.

Testamentũ quid sit secundum Lutherum.

Testamentum (inquit) absque dubio est promissio morituri, qua nuncupat hæreditatem suam, & instituit hæredes. Neque nos istam testaměti definitionem respuemus, sed & eã docebimus legi nouæ, quæ & Paulo testamentũ nouum dicitur, aptissimè conquadrare. Nam in ea Christus, qui pro peccatoribus erat moriturus, & sanguinem ad illius corroborationem fusurus, hæreditatem suam, nempe cœleste regnum, promisit. Hæredes verò pauperes spiritu, mites, lugentes, auidos iustitiæ, misericordes, mundo corde, pacificos, & denique propter iustitiam persecutionem passos instituit. Beati (inquit) pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum &c. Ecce definitio dicta non ineptè

Matt. 5.

quadrat in legem nouam, quum & huic singula illius membra conueniant. Cæterum quod Lutherus conatur eam accommodare missæ, tam inuitum est, ac si per capillos repugnantem velit pertrahere. Quam rem facilè perspicies optime lector, si diligenter expendas cuncta Lutheri verba, quibus missæ conatur hanc suã definitionem adaptare. Sic enim ait:

Inuoluit itaq; testamẽtum primò mortem testatoris, deinde hęreditatis promissionem, & hæreditatis nuncupationem. *Verba Lutheri.*

Attende lector quàm inuolutè sua tradit. Inuoluit (inquit) testamentum primò mortem testatoris. Profecto testamẽtum, vt certo constabiliatur, testatoris mortem exigit. Et huic Paulus astipulatur dicens: Testamentum in mortuis confirmatum est. Cęterum quod morte cõfirmatum est, aliud ab ipsa morte sit oportet, mortémque ipsam anteçedat necessum est. Quamobrem neque testamentum sic inuoluit testatoris mortem ceu rem legatam, sed unquam legatorum confirmatricem. Lutherus tamen non ita Christi mortem inuolui contendit, ceu rem legatam. Nam subdit: In verbis istis clarè videmus: *Rossensis.* *Hebr. 9.*

Mortem suam Christus testatur, dum dicit, Hoc est corpus meum quod tradetur: hic sanguis meus qui effundetur.

Ecce lector, Hic Lutherus Christum facit testari suam mortem, non autem sua morte corroborare testamentum, plane contra Paulum, qui clamat Christum sua morte testamentum suum corroborasse. Sed neque quicquam adminiculantur ea capita quæ citauit ex Paulo, quum Paulus tam apertè cap. 9. ad Hebræos, vetus testamentũ a nouo discriminet, inquiens: Ob id noui testamenti conciliator est Christus, vt morte intercedente ad redẽptionem earum præuaricationum quæ fuerant sub priori testamento, ij qui vocati sunt, promissionem accipiant æternæ hæreditatis. En lector, apertissimè Paulus explicuit iis verbis prius quoddam testamentum antecessisse, nempe legem veterem, quæ multarum præuaricationum occasio fuit. Post quod, subsecutum est alterum nouum, vtique lex noua, cuius conciliator erat Christus, quam sua morte sic intercedente cõstabiliuit, vt etiam omnes illas præuaricationes aboleret penitus. Hoc nouo testamento cœleste re-

Heb. 9.

gnum, velut æterna hæreditas, promissum fuit: hæredes autem instituuntur ij, qui a deo vocati sunt.

V *Epilogus.*

Cernis itaque lector optime, discrimen veteris & noui testamenti. Cernis & mortem Christi nõ ipsum testamẽtũ esse, sed ipsius testamẽti ratificatricẽ. Cernis identidẽ qui sint hæredes, nempe qui vocati sunt. Cernis postremo quæ sit hæreditas: non vtique remissio peccatorum, quæ per Christi mortem abolentur, sed æterna magis in cœlis beatitudo, ad quam nisi remissis antè peccatis nemo conscensurus est. Cæterum vt mortem a testamento diuersam nemo nõ intelligat, Paulus idipsum eodẽ loco manifestẽ docet. Vbi (inquit) testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris. Nam testamentum in mortuis ratum est, quando quidem nondum valet quum viuit testator. Quis hic nõ videt testamẽtũ preire testatoris mortẽ, quanquã citra mortẽ omnino sit inualidũ? Nondũ (inquit) valet quamdiu viuit testator. Quibus verbis etiã plane cõuincitur, sacramenta corporis & sanguinis Christi nõ fuisse testamentũ nouũ, quandoquidem & ipsa inualida fuerant ipso

Discrimen inter mortem & testamẽtum Heb. 9.

testatore nõdum mortuo. Dilucidum igitur ex his est, ineptissime Lutherum collegisse, quum paulo post subdat.

» Vides ergo quòd missa, quã vocamus, sit
» promissio remissionis peccatorum à deo
» nobis facta, & talis promissio quæ per
» mortem filij dei firmata sit.

Hic nisi Lutherus existimet cũctos qui sint ista lecturi, plane cæcos esse, miror quòd talem vnquam collectionem effutire non puduerit, quum nihil adhuc antecesserit probatum, vnde posset eiusmodi collectionem efferre. Insanit profecto, si credat homines talibus ineptiis posse fascinari. Recte nimirũ istud Euãgelio congruit, quo nobis & remissio peccatorum & cœleste regnum promittuntur: at missę nequaquam, quũ non ob eam, sed ob sanguinis effusionẽ sit promissa peccatorum remissio, vt iam ante diximus, & mox dicemus apertius.

VI. *Testamenti noui definitio.*

Testamentum itaque nouum, si quis apte iuxta scripturas definire cupiat, recte dixerit esse legem nouam a Christo latam & eius obsignatã sanguine, cuius professores heredes instituũtur cœlestis regni. Ecce definitionem hic habes ex omnibus

causis

tausis integratam. Materiali primum, quũ dicitur, Lex. formali, quum subiungitur, noua. Efficienti, quum adiicitur, à Christo lata. Instrumentali, quum adiungitur, eius obsignata sanguine. Finali demum, quum apponitur, cuius professores instituuntur heredes cœlestis regni. Cæterum & huius definitionis mẽbra singula, scripturarum testimoniis abundè roborabimus.

Testamentum nouũ est lex noua

Principio, quòd testamentum nouum sit noua lex, Paulus non solum ex iis quæ superius ex epistola ad Hebræos nono capite produximus, verumetiam ex octauo manifestius declarat, vbi docet Christum excellentius fuisse sortitum sacerdotium, quã sacerdotes veteris testamẽti, ac proinde testamenti præstãtioris interceſſorem esse, nimirum ipsius de quo citat prædixisse Hieremiam: Ecce dies venient, dicit dominus, & consummabo super domum Israel & super domum Iuda testamentum nouum, non iuxta testamentum quod feci patribus illorum in die quum apprehenderem manum illorum, vt educerem eos ex Aegypto: quoniam ipsi non perstitemunt in testamento meo, & ego negle-

Hieremiæ 31.

ctui eos habui, dicit dominus. Hoc inquã vaticinium Paulus ibi citat, & pergit ex eodem propheta docere quid sit testamẽtum nouum. Nam hoc est (inquit) testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit dominus deus: dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorum inscribam illas.

VII. *Testamentum nouũ est sanguine Christi confirmatum.*

Ecce iam hic habes lector, quid sit testamentum nouũ, nempe leges nouæ cordibus hominum inscriptæ. Has Christus ipse tulit ac promulgauit, nequaquam chartis & atramento, sed cordibus auditorum inscribens. Porro quòd easdem & sanguine ratificauerit suo, Paulus haud multo post, nempe capite nono, palam astruit, vbi & docet hoc testamentum nouum eximio Christi sanguine ratum fieri, quemadmodum & vetus illud antea pecudũ sanguine cõfirmabatur. Quũ (inquit) Moses omne præceptũ iuxta legem exposuisset omni populo, sumpto sanguine vitulorũ & hircorũ cum aqua & lana coccinea & hyssopo, simul & ipsum librum, & totum populum aspersit, dicens: Hic est sanguis testamenti quod mandauit vobis deus. Hæc Paulus.

Et

Et hic aduerte lector optime, quàm similibus Moses vsus erat verbis in testamẽti veteris cõfirmatione, his quibus euãgelistæ referũt vsum fuisse Christũ in cõfirmatione noui. Sic enim dixit Moses, Hic est sanguis testaméti quod mãdauit vobis deus. Hoc pro testaméto veteri Moses dixit: Matthæus autẽ & Marcus Christũ similia protulisse verba testãtur, quum sui sanguinis poculũ sub cœnã discipulis porrexisset. Nam Marcus ita scripsit, Hic est sanguis meus noui testaméti, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Fũdebatur enimuero prius in lege veteri vitulorũ & hircorũ sanguis tã pro peccato, quàm ob veteris testaméti cõfirmationẽ: sed illo sanguis nimisquàm inualidus fuit nõ solũ ad peccati deletionẽ, verumetiã ad perfectionẽ illius testaméti cõstabiliendã. Fuit enim impotẽs ad delendum peccatum, quẽadmodũ & Paulus testatur dicẽs: Non potuit sanguis taurorũ & hircorũ auferre peccata. Sanguis verò Christi (qui & nouũ testamentũ ratificatũ est) sicut in remissionẽ peccatorũ effundebatur, ita verè talem præstitit remissionem. Quis hic non perspicit singula sin-

Cõparatio pulchra.

Exodi. 24.

Marci 14.

Heb. 9.

gulis vel ad amussim respondere, Moseni inquam Christo, calicem calici, sanguinem sanguini, testamentum testamento? Nam vt Moses accepto calice, in quo sanguis pecudum fuit, eodem stabilire vetus testamentū est molitus, ita & Christus accepto calice, quo proprius ipsius sanguis continebatur, eodem prorsus nouum confirmauit testamentum.

Non est ergo sanguis testamētum nouum, quandoquidem sanguine testamentum nouum confirmatur. Quis enim non perspicit diuersa esse oportere duo hæc, nimirum id quo quicquam ceu quodam instrumento cōfirmatur, & illud quod ita cōfirmatur? Quamobrem quum calix sanguinis Christi sit id quo testamentū nouū corroboratur, vt ex Paulo iā ostendimus; Nā sicut vetus illud sanguine pecudū cōfirmabatur, ita & nouū sanguine Christi. Quū inquā ista sic se habēt, planè suā inscitiā prodit Lutherus, qui vel Christi sanguinē, vel sanguinis eius calicē, nouū appellat testamentum. Non est ergo sanguis testamentum nouū, tametsi sanguine testamentum ipsum fuerat solidissimè roboratum. Cui sententiæ patres omnes asti-

Hebr. 9.

Sanguis Christi nō est testamē tum.

stipulantur, quicunque putantur & sunt orthodoxi.

Sed & istud annotãdum est, quẽadmodũ id quod Moses protulit, nẽpe, Hic est sanguis testamenti: suppleri debet per voculã aliquã quæ ratificationẽ significat, vt dicamus, Hic est sanguis cõfirmatiuus seu constabilitiuus eius testaméti, quod mandauit vobis deus: sic & sermo Christi supplendus est, mimirũ vt intelligamus dixisse Christũ, Hic est sanguis meus cõfirmatiuus noui testamenti. Dilucidũ igitur est neque Christi sanguinem posse nouum testamentum dici, sicut neque vitulorum & hircorum sanguis testamentum vetus dicebatur. VIII. *Verba Christi supplenda.*

Adde quòd istud quoque satis apertum est ex ipsius Lucæ verbis. Neque enim dixit apud Lucam Christus, Hic sanguis meus est testamentum nouum, sed, Hoc poculum testamentum nouum in meo sanguine, seu per meum sanguinem, vt alius traduxit. Non est ergo sanguis testamentum nouum: & multo minus calix aut poculũ ita dici meretur. Quis em̃ ita insanit, vt Moseos poculũ aut craterã quã ipse plenã sanguine manu tenuit, vet⁹ fuisse *Lucæ.22*

testamentum opinetur? Quòd si neque poculũ, neque sanguis in poculo sit testamentum nouũ, palã est sermonẽ hũc eclipsim pati, verbóque carere quod ratificationẽ exprimat: ad quem sensum hactenus cuncti patres tam Pauli quàm Lucæ verba duxerunt intelligenda: neque ante Lutherum repertus est quisquã, qui vel poculũ vel sanguinẽ ausus est testamentũ interpretari. Tantũ igitur hoc loco Christus ob id noui testamẽti facit mẽtionem, quòd istud sanguine Christi ratũ habebatur, nõ ideo quòd missa testamẽtũ sit, quemadmodũ Lutherus pestiferè machinatus est. Arrogat enim sibi Lutherus libertatẽ, imò licentiã quandã interpretãdi scripturas quaslibet pro sui cerebri somniis, insánaque phrenesi. Sic enim superius Christi verba, quũ dixit, Hoc est corpus meũ, hoc id est hic panis interpretabatur. Nũc verò dicit, Calix, id est missa, est nouũ testamentum. Sed neque calix est missa, neque horũ alterutrũ est testamentũ nouum: quæres vel cunctis dilucida est, qui quid sit testamentũ nouum, haudquaquam ignorant.

Luthe. distortè interpretatur scripturas.

Ad hęc, Quum de corpore suo loqueretur

esset Christus, nihil omnino testamẽti sine noui seu veteris meminit, quod tamen ad missam nihilominus pertinere quàm sanguinem, quis dubitat? Quod & ideo fecisse clarissimũ est, quòd sanguinis effusio, mortis indicium sit. Quoniam igitur testamẽtum (vt inquit Paulus) in mortuis ratũ habetur, & mortis non inefficax symbolum est plena sanguinis effusio, sanguine decuit testamẽtum constabiliri. Quod si voluisset Christus his verbis intelligi missam esse testamẽtum nouum, testamẽtũ non minus meminisset quum de corpore suo, quàm quum de sanguine fuisset locutus, quũ ad missam æquè pertineat corporis atque sanguinis sui sacramentum. Liquet igitur ex his, testamentum nouum esse legem nouam a Christo latam, & eius obsignatam sanguine.

Christus nũ meminit testamenti cum de corpore suo loqueretur.

IX.

Iam verò quantum ad postremam attinet particulam, nimirum hanc, cuius professores hęredes instituuntur cœlestis regni, adeo palam est ex scripturis, ob hunc finem cætera fuisse facta, nimirum vt homines huius legis obseruatores, cœleste regnum velut hæreditarium adipiscerentur: vt omnino superuacaneum sit

vllas in hanc partem afferre probationes. Manifestum est igitur hanc quam attulimus, esse noui testamenti definitionem.

Anthypophora.

Quòd si contenderit Lutherus alium huius vocis vsum apud Lucam esse, quàm apud cæteros Euangelistas, id nemini persuadebit opinor. Nam etsi verbis aliis Euangelistæ dominicam cœnam enarrauerint, sensu tamẽ oportet fateamur omnes penitus conuenire. Quamobrem & apud Lucam nihil aliud hæc vox testamentum significat, quàm quod apud Matthæum & Marcum.

Euãgelistæ non dissidẽt de cœna vltima.

Quoniam igitur apud istos, vti superiùs ostẽdimus, nouum testamentũ nihil aliud est, quàm lex noua, cõficitur & apud Lucã nec aliud quicquã significare posse, quàm legem nouam. Quamobrem & funditus corruit vniuersa Lutheri structura, quam super hoc fundamentũ conatus est erigere. Quem ergo iam Lutherum, aut quo dignum epitheto censebimus, qui tam falsum fundamentum & ex Euangelio subornare molitus sit? Veracem hunc prophetam appellabimus, qui tantum & tam insigne mendacium ex Christi verbis commentus est? Aut pastorem bonum Chri-

stiani gregis, qui tam pernicioſè tot ſeduxit animas? Aut ſacrorum denique bibliorum correctorem, qui ſic Euãgelium corrumpere nihil eſt veritus? Quod tibi Luthere iam ſubterfugium eſſe poterit? quæ tergiuerſatio? quibus technis, quibúſve ſtrophis iam effugies? An non hęc ſcripſiſti: Stet ergo primum & infallibiliter miſſam ſeu ſacramentum altaris eſſe teſtamentum Chriſti? Et iſtud probare moliris ex his verbis quæ dixit Chriſtus, Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine. Et ingeminas: Stet inquam iſta veritas, vt fundamentum immobile. At iam Luthere cernis, opinor, ea Chriſti verba nihil inſtituto tuo conducere poſſe. Neque enim ipſe per teſtamentũ nouũ miſſam voluit intelligi, ſed legem nouam, legem videlicet Euangelicam, quæ præcepta ſimul & promiſſa, necnon & ſacramenta complectitur omnia. O nobilis olim Germania, quę nullis hactenus Bohemorum hæreſibus fœdari potueras, quoaduſque patieris hanc Lutheranam peſtem in tua viſcera graſſari? Et vos Lutherani, viri alioqui doctiſſimi pariter & eximij, niſi quòd de magiſtro tam peſtifero gloriamini, pudeat vos

Doctrina Luthe. perniciosa. Apostrophe.

Exclamatio.

tãdem vsqueadeo turpiter fuisse delusos. Nam vt hic fœdè simul & pernicioſè lapsus est, ita potuisse & in aliis quibus ecclesiæ catholicæ contradicit, labi, nemo dubitare potest.

X. Et quanquam sit vsqueadeo fœdè pernicioseque lapsus, non erubescit tamen illustrissimo regi insultare, quòd is intactũ

Lutherus. reliquerit hoc negocium. Protestatur (inquit) se relicturum intactum id, quod maximè omnium ei confutandum fuerat, nempe robur meum principale, & argumentum capitale, vbi ex verbis Christi probaui missam esse testamentum & promissionem, ideo non posse opus aut sacrificium dici. Hæc Lutherus.

Reffensis. At rex nusquam protestatus est se relicturum intactum, quanquã dixerit se nolle multis in hac re contendere. Breuiter enim & paucis indicauit, quibus rationibus error ille possit refelli, & ex eo potissimum, quòd testamentum nouum sit promissio quædam per legem Euangelicam facta, quemadmodum vetus fuit per Mosaicam. Nam vt in Mosaica lege terrena promittebantur, ita & in Euangelica lege cœlestia.

Quando igitur vnicum est nouum testamentum, vti suprà docuimus, palam est non posse Missam testamẽtum nouum dici. Conuincit insuper ipse Rex peccatorũ remissionem (quam pro hæreditate nuncupatam Lutherus aiebat) non idem esse quod cœlorum regnum, quum sit via potius ad regnum, & adiumẽtum quoddam, quo paulo pòst ipsam hæreditatem consequemur, modò persistamus in ipsa puritate. Neque enim omnis cui remissio peccatorum obtigit, cœlestem hæreditatem assecutus est. Quamobrem vt nemo rectè dixerit viam esse terminum, aut medium ad finem ipsum finẽ, ita nec remissio peccatorum cœlestis hæreditas dici poterit. His paucis regia celsitudo plane subruebat Lutheranum fundamentum, quo statuere molitus est missam esse testamentum nouum. Quocirca quum hoc ipsum Lutherus principale suum robur appellet, & argumentum capitale, quis nõ perspicit q̃ caduco sit innixus fundamento?

Remissio peccatorũ non est regnum cœlorum.

XI.

Cæterum vt hic elabatur, multa (scio) diuerticula quæret, ac propterea tam varius vbique est, & ipso Proteo mutabilior. Nam aliquando missam vocat sacra-

Varie ac-

mentum altaris, aliquando testamentum, nonnunquam testamentum Christi sacramento corporis & sanguinis sui commendatum, sæpissime promissionem, & nihil aliud quàm promissionem. Istudque nimirum ideo facit, vt quum in horum quouis durius vrgeatur, mox ad aliud confugiat. Quamobrem & singula refellamus necesse est.

Sacramentum altaris non est promissio.

Principio male cohærent, missam esse sacramentum altaris, & nihil aliud quàm promissionem. Nam apertissimum est, sacramẽtum altaris aliud esse quàm promissionem: quandoquidem sacramentum altaris nusquam est nisi sub panis & vini speciebus: quę si nusquam extarent, maneret nihilominus ipsa Christi promissio. Adde, quòd ante panis & vini consecrationem promissio firma stat. At ante consecrationem ipsam nemo tam impudens est vt dixerit missam esse. Non est ergo missa promissio sola. Ad hæc, Si post consecrationem, sacramentum corporis, vt in multis ecclesiis fit, in pyxide repositum seruetur, adhuc manet sacramentum altaris: manet & ipsa promissio: nemo tamen sic insanit, vt dicat missam durare quam-

Missa non est promissio.

diu sacramentum in pyxide sit repositum, aut quamdiu promissio Christi firma perseuerauerit. Quamobrem neque sacramentum altaris, neque sola promissio, missa dici poterit: sed nec proinde missa promissio est sacramento corporis & sanguinis Christi commendata. Manet enim promissio illa sacramento commendata, quamdiu sacramentum illud reseruatum fuerit. Nam vtrumque manet & sacramentum & promissio, nec tamen extare tam diu missam, quisquam, nisi insaniat, audebit asserere. Non est ergo missa promissio, quæ sacramento corporis & sanguinis Christi commendatur: neque proinde missa testamentum est eodem sacramento commendatum. Nam Luthero testamentum promissio quædam est: missa verò non est promissio. Nam si missa promissio fuerit, dicat velim constanter cuius rei promissio sit. Nam & in hoc se mirificè versipellem agit. Nonnunquam enim scribit missam esse promissionē mortis Christi, aliquando verò missam esse promissionem remissionis peccatorum. Illud verò firmare molitur ex eo quòd dixerit Christus, Hoc est corpus meū quod

Missa non est testamē tum.

pro vobis tradetur, & Hic est sanguis qui pro vobis effundetur. his (inquit) verbis Christus mortẽ suã testatur. Proinde quũ is qui testatur, promittat: promissionem mortis Christi, missam esse contendit. At istud stare non potest. Nã ipsa mors Christi præteriit. Christus (inquit Paulus) iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Promissio verò futuri est, & non eius quod præteriit. Quare missa, quæ iam fit, non est promissio mortis Christi.

Roman. 6.

Sed dicet Lutherus, in missa recenseri promissionem mortis Christi. Fateor: & ob id, missam quisquis dixerit esse repręsentationem mortis Christi per sacramentum corporis & sanguinis eius, meo iudicio rectè dixerit. Verùm ex hoc nõ sequitur missam esse promissionẽ mortis Christi. Aliquando verò scribit missam esse promissionem remissionis peccatorum, ob id, quòd dixerit Christus, Hic est sanguis qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Sed neque magis validum istud est. Nam si Christus (vti Lutherus ait) mortem suam testatus est, quũ dixerit, Hic est sanguis qui pro vobis effundetur: & ex hoc pendeat adiuncta pars

Missa non est promissio remissionis peccatorum.

ticula, In remissionem peccatorū: palam est ob effusionē sanguinis, & non ob eius potationem, promissam esse remissionem peccatorum. Non est igitur missa promissio remissionis peccatorum, quando non ob sumptionem corporis & sanguinis in missa, sed ob eius effusionē quæ iam olim in cruce facta fuit, remissio peccatorum promittebatur. Et hæc opinor sufficient ne missa nouum testamentum credatur.

MISSAM RECTE SACRIficium & opus ab orthodoxis vocari.

QVando igitur abunde satis constitit missam haudquaquam testamentum esse, iam sexto loco disquiremus, num queat ipsa sacrificiū & opus dici. Nam istud & pertinacissimè quidem Lutherus negat, inuincibili (si quis homini credat) argumentatione ductus, nimirū hac. Probaui (inquit) ex verbis Christi missam esse testamentum & promissionem, ideo nō posse opus & sacrificium dici. I.

In hoc ariete Lutherus ita spem omnē *Luthe. non*

repoſuit, vt ipſum, robur ſuum principale, ſimul & argumentum capitale iactitare nõ vereatur. At quàm imbecillum ſit hoc argumentum capitale, quamque nutabundum fuerit hoc principale robur, nemo non perſpicit, opinor, qui ſuperiora nequaquam ſomniculoſe perlegerit. Nam ex illis apertiſsimum eſt, nondum ex verbis Chriſti conſtare, miſſam teſtamentum eſſe. Nuſquam enim Chriſtus miſſam teſtamentum vocat. Nec iſtud hactenus oſtendit Lutherus ex vllis verbis Chriſti, quæ id plane doceant. Falſum eſt ergo quòd probauerit ex verbis Chriſti miſſam eſſe teſtamentum & promiſsionem. Quamobrem quum nos hoc fundamentum radicitus euulſerimus, par eſt vt reliquam ſtructuram penitus corruiſſe neutiquã ambigamus, adeo vt iam nihil opus erit pluribus hoc negocium perſequi, quũ idipſum de quo Lutherus vnicè confidebat, ita ſuſtulerimus, vt cunctis (opinor) perſpicuum ſit, id iam nihil habere ſolidæ veritatis. Quocirca nihil deinceps à nobis iure quiſquam exigere poteſt, quum apertè ſatis euerſum ſit Lutheri fundamẽtum. Sed neque tenemur aduerſus hæreti-

cum argumentis ea statuere, quæ communis ecclesiæ consuetudo tot annorum centenarios approbauerit: quin hæretico potius incumbit, aut pro sua parte rationes vsqueadeo validas in medium adducere, quæ prorsus à nemine reuinci queant, aut vestigio dare manus orthodoxis. Nobis ergo plus quàm satis fuerit, si docuerimus ab initio nascentis ecclesiæ missam pro sacrificio fuisse receptam, atque ab antiquissimis illis patribus, nimirum sanctissimis & illuminatissimis viris, vti supremum ecclesiæ sacrificium vsurpatam. Quod (opinor) abunde præstabimus. Neque tamen istud solum faciemus, verumetiam idipsum ostendemus esse scripturis & rationibus maxime consentaneum. Certe si nihil aliud pro nostra parte staret, quàm longæua consuetudo, & ea quidem à primis ecclesiæ incunabulis, ipsa sufficeret, quum nõ sit verisimile, spiritum sanctum qui perpetuus ecclesiæ datus est instructor, tamdiu fuisse passum totam ipsam ecclesiam errare in re tam necessaria cum tanto suarum animarũ discrimine. Quantum autem vim habeat antiqua consuetudo, non solum ex his quæ aduersus articu-

Ab ecclesia approbata non oportet rursum rationibus fulcire.

Argumentum à consuetudine.

los Lutheri disseruimus, constare potest, verũetiam ex authore vetustissimo, nempe Tertulliano, qui libro de corona militis, multa collegit, quæ nulla scriptura, sed consuetudine suum robur obtinent. Quã itidem consuetudinem idem affirmat ex apostolica traditione manasse. Sed age nunc ostendamus, quòd ab antiquissimis ecclesiæ temporibus missa pro sacrificio sit habita.

II. Clemens ille, qui fuit & discipulus & successor Petri, in epistola ad cunctos orthodoxos ita scribit: In aliis locis sacrificare & missas celebrare non licet, nisi in his in quib⁹ episcopus proprius iusserit. Ecce & missæ & sacrificij mentionem facit Clemens. Et rursum in altera epistola ad Iacobum: Præcipimus (inquit) ne vnquam extero ecclesiæ siue laico de fragmentis oblationum domini ponantur ad mensam. Et item Clemens hoc sacramentum oblationem vocat.

Dionysius item Pauli discipulus cap. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ sic ait: Oportet igitur nos, vt reor, nudata primi ac præcipui intelligentia signi, intra sacrosancta transire, diuinamque principalis huius signi

signi speciem intueri: ac pontificem augustius cernere à diuino altari vsque ad phani nouissima cum odoris suauitate pergentem, ac rursus ad altare ipsum consummandi sacrificij causa remeantem. Et huic, vt videre licet, missa sacrificium est.

Ignatius quoque, qui & contemporaneus apostolis fuerat, in epistola ad Smyrnæses dicit: Firma Eucharistia reputetur, quæ ab episcopo concessa fuerit. Vbi episcopus præsens fuerit, illic & plebs congregetur: sicuti & vbi Christus est, omnis cœlestis militia adest, tanquam principi militiæ virtutis domini. Et ipse est dispensator totius intelligibilis naturę. Propterea non licet sine episcopo neque offerre, neque sacrificium immolare, neq; missas celebrare. Et is missã intelligit sacrificiũ.

Hos subsecutus Origenes, vnus item ex priscis ecclesiæ patribus, in commentariis super Iob ita scribit: Hanc itaque pietatis ac religiositatis formam nobis omnibus demonstrans Iob, surgebat mane, & mundabat filios, offerens pro eis hostiã secundum numerum illorum. Primò mundabat, purificabat, sanctificabat, & ita demũ pro eis hostiã offerebat: vt cunctis in per-

petuum ostenderet quia mũdos & castos
* condecẽs. atque sanctos conderent* sacrificia, vt sanctè atque dignè immolata, sanctè atq; dignè à sanctis accipiantur. Sic nanque & a-
1. Cor. 11. postolus post hæc dicit: Probet seipsum homo, hoc est, mundet semetipsum, & ita de sanctissimis domini sacrificiis fruatur. Hæc Origenes, qui & sacramenta corporis & sanguinis domini sacrificia vocat.

Subscribit Chrysostomus homilia. 17. ad Hebræos ita dicens. Quid ergo nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, nõ multę. Quomodo vna est, & nõ multę? Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorũ: hoc autẽ sacrificiũ exemplar est illius. idipsum semper offerimus. Nec nũc quidẽ alium agnũ, crastina aliũ, sed semper idipsum. Proinde vnũ est hoc sacrificium: alioquin hac ratione, quoniã in multis locis offertur, multi Christi sũt? Nequaquam, sed vnus vbiq; est Christus, & hic plenus existẽs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & nõ multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Põtifex autem

noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factū est. Hoc enim facite (inquit) in meam cō- *Lucæ.22.* memorationem. Nō aliud sacrificiū, sicut pōtifex: sed idipsum semper facimus, magis autem recordationem sacrificij operamur. Hæc Chrysostomus.

Astipulatur his Damascenus de orthodoxa fide lib. 4. sic dicens: Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam dominus loquitur: corpus videlicet & sanguis Christi in stabilimētum animæ nostræ & corporis. Hæc Damascenus.

Sed & sexta synodus, quæ magnæ fuit III. authoritatis, testatur Basilium adiecisse quædam ob missæ celebrationē. Hactenus de Græcis.

Ex Latinis verō Tertullian⁹, qui & erat vicinus apostolorum temporibus: Is in eo libro quem de cultu fœminarum edidit, mentionem huius sacrificij facit, obiiciēs ipsis fœminis nullā esse foras progrediendi causam, quæ non sit grauis & tetrica.

Latini doctores asserūt missam esse sacrificium.

Fœminæ quando foras prodire possint.

Et tres eiusmodi memorat, vtpote aut quũ quispiã è fratribus mala valetudine laborat, aut quũ dei verbum populo prædicetur, aut quum sacrificium deo sit in tẽplis offerendum. Ecce hic sacrificij meminit Tertullianus quod in templis offerebatur, cuiusmodi nullum apud Christianos est præter missæ sacrificium.

Post hunc imitator eius Cyprianus, in epistola quadam ad Cæcilium ita scribit: Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuisse, quẽ dominus obtulit, & vinum fuisse, quod sanguinem suum dixit: vnde appareret sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici: nec sacrificiũ dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrũ responderit passioni. Ecce palam vocat sacrificium. Accedit his Hieronymus in epistola ad Hedibiam. Dominus (inquit) Iesus ipse conuiua & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur. Illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare nõ possumus, & quotidie in sacrificiis eius de genimine vitis vere rubẽtia musta calcamus! Et hic planè Hieronymus per sacrificia missam intelligit. Ambrosius item in lib. de sacramentis. 4. ca. 6.

recẽset verba ex canone, quibus plane testatur apud veteres missam pro sacrificio habitã. Sacerdos (inquit) dicit: Ergo memores glorioſiſsimæ eius paſsionis, & ab inferis reſurrectionis, & in cœlũ aſcenſionis, offerimus tibi hãc immaculatã hoſtiã: rationabilem hoſtiã: incruentã hoſtiã: hũc panẽ ſanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur, vt hãc oblationem ſuſcipias in ſublimi altari tuo per manus angelorũ tuorum, ſicut ſuſcipere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel: & ſacrificiũ patriarchę noſtri Abrahę: & quod tibi obtulit ſummꝰ ſacerdos Melchiſedech. Hactenus ex canone recenſuit Ambroſius.

Demum Auguſt. 17. lib. de ciuitate dei cap. 20. ſic inquit: Participem autem fieri menſę illius, ipſum eſt incipere habere vitam. Nã & in alio libro, qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait: Non eſt bonum homini, niſi quod mãducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationẽ menſæ huius pertinet: quã ſacerdos ipſe mediator teſtaméti noui exhibet ſecundũ ordinem Melchiſedech de corpore & ſanguine ſuo? Id enim ſacrificium ſucceſsit omnibus illis ſacrificiis ve-

teris testamenti, quæ immolabãtur in vmbra futuri. Hæc Augustinus.

Vnanimi priscorum sententiæ stãdum est.

Vides igitur amice lector, tam ex Græcis, quàm ex Latinis authoribus vetustiores huic sentẽtiæ suos addidisse calculos. Et quid est quod his Lutherº queat obiicere quo fidẽ eis abroget? Nihil penitus. Neq; enim in eis vlla fuit aut ambitionis, aut auaritiæ, aut malignitatis vel minima suspicio. Omnino nihil est quod quisquã possit in istis criminari. Omnes enim eruditione iuxtà atq; vitę sanctimonia cõspicui sunt: sed & vnanimi cõsensu rem omnes enunciãt. At quis hunc cõsensum eorum peccatoribus inspirauit alius, q̃ vnitatis & cõcordiæ spiritus? Cur ergo tot patribus tam priscis, tam sanctis, tã eruditis, tantaq; concordia rẽ hanc asseuerantibus, nõ erit maior fides adhibenda, q̃ vni Luthero, vt nihil dicã aliud, q̃ heri nato, qui tam arrogãter ab illis dissidet, nulla solida ratione, nullaq; scriptura, nisi perperã intellecta ductus, sed suo sensui suoq; spiritui prorsus innixus? Eiusmodi sanè prophetis Ezechiel seuerè cõminat, inquiẽs: Vę prophetis qui sequuntur spiritũ suũ. Si Lutherus non suũ sequitur spiritũ, nemo

Lut. instinctu satanæ nititur suo sensui.

Ezech. 13.

vnquam secutus est, quũ neminẽ patrum quantũuis doctissimũ, quantũuis probatissimum pro suo sensu nõ contẽnat, imò simul reiicit & aspernatur cunctos. Et quid illũ adhãc amentiã perduxit, nisi pessimus ille dissensionis & discordię spiritus? Nã vt sanctissimos illos patres diuinꝰ ipse spiritꝰ concordes afflauit, ita non est dubiũ quin spiritu diabolico (qui semper dissensionis author est) Lutherus ad hanc agendã in ecclesia tragœdiam sit afflatus.

IIII. Quod si forte cuipiã ista quæ produximus, parũ sufficiant, sed desyderet adhuc ex ipsis apostolis testimonia quædã, is profecto nõ satis æquus videri possit, quũ iniuria temporum deperiisse credibile sit, si quid hac de re scripsissent apostoli. Tamẽ ex eorũ actis, quæ per maiorũ nostrorum diligentiã hactenus reseruata sunt, abũdẽ liquet quod quærimus. Nam in actis Andreę sic is traditur ad Egeam respondisse: Omnipotenti deo, qui vnus & verus est, ego omni die sacrifico, nõ thuris fumum, nec taurorũ mugientiũ carnes, nec hircorum sanguinẽ, sed immaculatũ agnũ quotidie in altari crucis sacrifico: cuius carnes posteaquã omnis populus credentiũ man

ducauerit, & eius sanguinẽ biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus. In Matthæi quoq; vita sic habetur: Quumq; celebrata ab apostolo missa, vnusquisque ad propria remeasset, apostolus iuxta altare remansit. Affirmat & sexta synodus, Iacobũ domini fratrẽ modũ quendam celebrãdæ missæ tradidisse. Sed & opinio constans est, Petrum Antiochię primam celebrasse missam.

Modũ celebrandi tradidit Iacobus.

V.

Missa asseritur esse sacrificium ex actis põtificum.

Cæterum quicquid de iis fuerit, in pontificũ item actis res hæc satis est dilucida. Nã in decretis Anacleti qui Clemẽti proxime successit, 2. ca. sic habet: Episcop⁹ autẽ deo sacrificãs, testes secũ habeat, & plures q̃ alius sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruit: sic maioris testimonij incrementatione indiget. In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinq;, aut tres diaconos qui eius oculi dicuntur, & subdiaconos, atq; reliquos ministros secũ habeat, qui sacris induti vestimẽtis à frõte & à tergo, & presbyteri è regione dextra læuaq;, contritoq; corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu custodientes eũ à maleuolis hoĩbus, & cõsensum eius præbeãt sacrificio. Peracta autẽ cõsecratione,

omnes communicẽt, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia. Ecce hic affirmat episcopũ deo sacrificare: & missam appellat sacrificium.

Et Alexãder quoq; qui Anacleto proximè successit vno duntaxat intermisso, sic scribit in decreto suo: Ipsa veritas nos instruit calicẽ aut panẽ in sacramento offerre, quãdo ait: Accepit Iesus panẽ, & benedixit, deditq; discipulis suis, dicẽs: Accipite & mãducate. hoc est enim corpus meũ, quod pro vobis tradet. Similiter postquã cœnauit, accepit calicem, dedit discipulis suis, dicẽs: Accipite & bibite ex eo omnes, quia hic est calix sanguinis mei, qui ꝓ vobis fundetur in remissionẽ peccatorũ. Crimina atq; peccata oblatis his domino sacrificiis delentur. Iccirco & passio eius in his cõmemorãda est, qua redẽpti sumus: & sæpius recitãda, atq; domino offerẽda. Talibus hostiis delectabitur & placabitur dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis maius esse potest, q̃ corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura cõscientia est domino offeren-

Matth. 26.
Marc. 14.
Lucæ. 22.

da,& pura mente sumenda. Hactenus Alexander primus.

VI. *Concilia generalia asserunt missam esse sacrificium.*

Complures item alios ex pontificibus memorare liceret, qui in decretis suis missam vocant sacrificium: sed hos duntaxat hic duximus inferendos, quòd ex primis erant,& ipsis apostolorum temporibus vicini. Subscribunt etiam huic veritati concilia plurima: sed vnum huc adduxisse satis fuerit, Nicænum videlicet, in quo fuerunt episcopi decem & octo supra trecentos. Verba concilij sic habẽt: Peruenit ad sanctum magnumque concilium, quòd in quibusdam locis & ciuitatibus Presbyteris gratiam sacræ communionis diaconi porrigant: quod nec regula nec consuetudo tradidit, vt ab iis qui potestatem nõ habent offerendi, illi qui offerunt, Christi corpus accipiant. Ecce cõcilium, quod & apud omnes orthodoxos maximę semper authoritatis fuit, affirmat sacerdotes iure sacram Eucharistiam offerre, quam potestatem diaconis apertè negat. Et vbi quæso talem oblationẽ faciunt sacerdotes alibi quàm in missa? Quẽ ergo tot episcoporum subscriptiones, vel si nihil aliud esset, ad huius rei fidẽ non adigerẽt? Missam

Nicænum concilium.

igitur ab exordio nascentis ecclesiæ fuisse pro sacrificio semper vsurpatã, oĩbus omnium patrũ suffragiis apertissimè constat.

Iam & scripturis consentaneum esse VII.
monstremus, quòd missa dicatur opus & sacrificium. Et quanquam scripturæ perparum hac de re loquantur, in his tamen paucis nonnihil lucet, quod ad hanc rem aperiendam abundè sufficiat.

Negat Lutherus ideo missam opus & sacrificium dici, quòd promissio quædam sit adiecta signo in pane & vino: quorum vtrumque nobis datur, nempe tam verbũ promissionis, quàm signum in pane & vino. Quamobrem & vsus vtriusque (vt ipse videri vult) nequit in offerẽdo aut operando, sed solũ in recipiendo & patiendo cõsistere. Atqui nos ex ipsis scripturis hæc apertissimè falsa esse, paucis docebimus.

Principiò dilucidum est ex ipsius Pau- 1. Cor. 11.
li verbis, nõ solum dari nobis missam, vti Lutherus astruere conatur, verumetiam aliud quiddam nostro ofício fieri, quum dicat: Quotienscunque manducaueritis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Ecce dicit, annunciabitis mortem domini,

donec veniat. Nec istud Paulus de priuata sumptione voluit intelligi, sed de ea quæ fit in publico cõuẽtu. præmisit enim: Quum conuenitis in eundem locum. In conuentu igitur publico vbi sacrosancta ista mysteria tractantur, ac panis & vinum in corpus & sanguinem Christi consecrantur, iam repręsentatur & annunciatur dominica mors, & eius in cruce sacrificium. Quare nõ solum donari nobis hoc sacramentum, verumetiam eodem sacramento Christi mortem & sacrificium (quod idẽ in cruce pendens obtulit deo patri) per nos repręsentari manifestum est. Quid enim est aliud, annunciare mortem domini, quàm sacrificium illud crucis repręsentare? de quo Paulus alibi loquitur dicens: Tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam deo in odorem bonæ fragrantiæ. Quam quidem oblationem & victimam ipse procul dubio voluit per hoc sacramẽtũ à nobis repręsentari, vt quẽadmodum ille seipsum in cruce pro nobis immolauit patri, ita nos pariter corpus eius & sanguinem in hoc sacramento iugiter immolemus. Non igitur vsus sacramenti solum in recipiendo & patiendo

Mors Christi repręsentatur in sacramento altaris.

Ephe. 5.

Vsus sacramenti con-

do consistit, sed etiam in annunciando & repræsentando Christi mortem, & crucis sacrificium. Adde, quòd si missa non sit aliud quàm promissio, neq; præterea quicquam operis complectatur, frustra Paulus ingeminasset hoc, facite. semel enim post panis consecrationem ex ore Christi subiecit, Hoc facite in mei memoriã. Et iterum consecrato calice subdit, Hoc facite quotiescunque biberitis, in mei memoriã. Sed neque Lucas hoc ipsum tacuit pane consecrato. Mox enim adiecit, Hoc facite in mei memoriam. Quid toties inculcant hoc verbum, facite, non aliter quàm ab ipso Christo pronunciatum, si missa tantùm sit promissio, neque secum operis quicquam inuoluat? An vllum quæso verbum operationẽ & opus magis exprimat, quàm hęc vox facite? Nullum profecto. Quando igitur missa nõ fit, nisi quod Christus mãdauerit faciendum, idipsum sacerdos opere compleuerit, omnino dilucidum est, nõ posse nisi ab impudentissimo negari, opus aliquod nostrum ad missæ substãtiam exigi. Certissimũ enim est, si nemo post Christum hactenus consecrasset, neque id fecisset quod Christus fecit post cœnam,

sistit in annunciatione & repræsentatione mortis Christi. I. Cor. 11.

Luce. 22.

certissimum (inquam) est, nunquam ab eo tempore missam fuisse. Quare quum aperte constet ad missæ cõsistentiam opus nostrum exigi, palã est missam non esse promissionem solam. Liquet igitur ex Pauli Christique verbis, missam citra nostrum opus haudquaquã fieri. Liquet & missam non esse promissionem solam, quum promissio rata maneat absque nostro opere, missa verò sine opere nostro nõ habeatur.

VIII. 1. Cor. 5. Ad hæc, Paulus quum dicat, Pascha nostrum immolatus est Christus: an non plane discriminat pascha nouum à veteri, & nostrum, hoc est Christianorũ, à Iudaico secernit? Plane profecto docet Iudæorum pascha sic ad Christianorum pascha se habere, quemadmodum figura se habet ad veritatem, & ad corpus vmbra. Quamobrem vt illorum pascha legalis agni sacrificium fuit, ita nostrum, hoc est Christianorum pascha, veri agni sacrificium est. Et quãquam is verus agnus in cruce pro nobis fuerat immolatus, non in cruce tamen edebatur, sed in altari duntaxat. Et agnus item ipse verus, nempe Christus Iesus, qui in cruce passus fuit, in altari quoque fit nostrum pascha. Neque duo tamen pa-

Vnum pa-

schata sunt, aut duo sacrificia, sed vnum pascha, vnumque sacrificium: quando quidem alterum alterius est repræsentatiuũ. Nam in vtroque verus & idem agnus est Christus Iesus, qui vt olim in cruce per mortem fuerat immolatus, ita nunc & immolat quotidie, nimirũ vt apud nos mortis Christi memoria quotidie renouetur.

sibi est qđ tunc Christus obtulit, & modo sacerdos.

Sed & quum de mensa domini, & de mensa dæmoniorum loquatur Paulus, tandem rem satis euidenter insinuat. Sic enim scribit: Videte Israëlem secundum carnem. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid? Sed quæ immolant gẽtes, dæmoniis immolant, & non deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mẽsæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Est ergo ratiocinatio Pauli hæc: Sicut qui victimas iuxta legẽ veterẽ immolatas edebant, participes effecti sunt altaris, & cõsortiũ quoddã inibãt cũ eo cui sacrificabãtur ipsę victimę, ita fit & passim vbi tales victimę cuiuis offerũtur, siue deo

1. Cor. 10.

seu dæmonibus. Nam vt in mensa dæmoniorum dæmonibus oblationes fiunt, & quisquis ex eis ederit, consortium habet cum dæmonibus: ita & in mensa domini quod immolatur, immolatur domino: & qui talibus oblatis vescitur, communionem init cum domino. Quamobrem omnino cauete ne gustetis quicquã ex his quæ dæmonibus immolantur. Nolim enim vos consortes esse dæmoniorum: cuiusmodi certe si fueritis, communione domini carebitis, quum non potestis vnà participes esse & mensæ domini, & mensæ quoque dæmoniorum. An non Paulus hic plane docet, quòd quemadmodum in mẽsa dæmoniorum qui participes fiunt eorũ quæ illic dæmonibus offeruntur, consortium cum ipsis ineunt dæmoniis: ita & qui in mensa dei communicant oblatis istic victimis, consociationem quandam ineunt cum deo? Quòd si quis neget hunc esse sensum argumentationis Paulinæ, is plane non aduertit quid hac argumentatione Paulus efficere conatur. Molitur enim his verbis Paulus, q̃ omnes qui in mensa domini sumimus Eucharistiam, eius corpori pariter ac sanguini communicamus.

Nam

Nam proximè superius admonuerat Corinthios, quatenus fugerent ab idolorum cultura: & mox rationem subdit: Quoniã Christo communicamus per victimã carnis & sanguinis sui, quibus in eius mensa vescimur. Et istud qua ratione probat? Quoniam (inquit) vt carnales Iudæos victima quam offerebant, ipsos effecit participes altaris, ita & victima quæ vel in mensa domini, vel dæmoniorum offertur, aut illius aut istorum constituit participem. Dilucidum igitur est ex Paulo, corpus & sanguinem domini victimam esse & sacrificium oblatum in mensa domini.

His accedit, quòd in scripturis plerun- IX.
que de sacerdotio nouo secundum ordinem Melchisedech mentio facta sit, & ✠
Christus secundum ordinem illum sacerdos fuerit, sæpius asseritur. Quod si verũ sit, oportuit aliquando Christum in pane & vino sacrificasse, quẽadmodũ & Melchisedech in eis sacrificasse traditur. At nusquã id fecisse legitur præterquã in cœna quãdo sub specie panis & vini sacramenta sui corporis & sanguinis instituit. Quãobrem & in cœna verè sacrificauit, verúmque patri suo sacrificium obtulit. Et quo-

niam apostolis, vt idipsum postea iugiter facerent, mandauit, eosdem etiam voluit ad eum ritum sacrificare. Nec ab illis dũtaxat, sed ab eorum item successoribus, q̃diu foret ecclesia duratura, sacrificiũ istud similiter offerri voluisse credendum est: quum iam huiusmodi sacrificio nõ minus egeat ecclesia, quàm apostolorum temporibus indigebat. Quamobrem & hodie quoq; sacrificiũ istud extare dilucidũ est.

Hebr. 7. Super hæc, quum Paulus ad Hebræos testetur vetus illud sacerdotium quod secundum ordinem Aaron fuerat, iam prorsus antiquatum esse, oportet apostolorum successores, qui iã nouæ legis sacerdotes sunt, sacrificium aliquod habere quod respondeat ordini Melchisedech: quẽ ordinem & deus pater æternũ fore iureiurãdo confirmauit. At nihil eiusmodi palã est in ecclesia reperiri, præter hoc augustũ & in primis adorandum corporis & sanguinis Christi sacrificium, quod in omnibus ecclesiis omnipotenti deo per sacerdotum manus iugiter offertur. Id enim apertissime nõ solũ illã oblationẽ, quam solitus est offerre Melchisedech, verum etiam ipsum sacrificiũ summè colẽdissimũ, quod in ara

crucis Christus pro nostris peccatis obtulit, repræsentat. Quamobrem & manifestè scripturis consentaneum est, quòd missa dicatur & opus & sacrificium.

In omni lege fuit sacrificium.

Præterea, nulla vnquã lex absq; sacerdotibus, neq; sacerdotes vnquã absq; sacrificio fuisse leguntur. Nam & in veteri lege, quæ nostræ legis (quã nouã dicimus) vmbra fuit, erant sacerdotes & sacrificia, quibus & in hac noua lege similia quædã oportet respõdeãt. Nam iussus est Moses omnia facere secundũ exemplar quod in monte sibi monstratũ fuit. Et quanquam Christus summus noster põtifex templũ non manufactum, nec sine sanguine semel sit ingressus, nos tamen qui sacerdotes inferiores sumus, ociosos esse nõ decet, sed in altaribus istis quæ in atrio sunt, hostiã oportet aliquã immolemus, quę pro peccatis & nostris & alienis satisficiat. Quũ igit nulla talis assignari possit p̃ter hostiã & sacrificiũ corporis Christi, planè colligitur missã vel ob id maximè sacrificiũ dici oportere. Nã p̃ter missã nihil habem', quod iuxta Lutheri rationẽ à nobis queat offerri. Quicquid enim nostrũ est, sordet, & indignũ est qd̃ offerat. Quicquid verò

Exod. 25.

Hebr. 9.

dei fuerit, id à nobis accipitur, & nobis ab ipso datur, vsusque eius (si Luthero credimus) in recipiendo & patiendo consistit, non in offerendo & operando. Quamobrem quum omnia vel nostra sint vel dei, nihil omnino relinquitur nobis quod offeramus deo. Neq; enim dei dona (vt Luthero visum est) possumus offerre: sed nec opus aliquod nostrũ est, quod offeramus, quum quicquid eiusmodi fuerit, immundum & sordidatum sit, authore Luthero. Denique nosipsos si moliamur offerre, quum carere nequeamus peccati fomite (quem & Lutherus verè peccatũ esse contendit) sacrificium nostrũ non potest non impurum esse. At sacrificium quo placatur deus, oportet omni macula carere. Quare quum tale nihil apud nos haberi potest præter ipsum in primis venerandum missæ sacrificium, supereſt vt hoc ipsum apud Christianos sacrificij loco potissimum habeatur.

Corollariũ. Quo fit vt quisquis hoc sacrificium ab ecclesia tollere moliatur, nihilo minorem ei iacturam intentet, quàm si mundo solẽ eripere studuerit. At quispiã dicet: Luthero nihil est discriminis inter plebem & sa-

cerdotes. Fateor, Lutherus ita dicit: at scripturæ discriminant inter vtrosque. Quid enim aliud Paulus cap. 3. 1. ad Corin. agit, quũ dicit, Dei cooperatores sumus, dei agricultura estis, dei ædificatio estis? Sacerdotes, dei cooperatores vocat, plebẽ verò cẽset agricolationẽ, ædificationemq; dei. Num in his nihil esse discriminis quisquã audebit asserere? Plebs ad modũ agri sacramentis vitalibus excolitur, neq; minus eadẽ salutaribus documẽtis ædificatur. In quo opere tametsi Paulus deo primas partes tribuat, se tamẽ & cæteros commystas suos, nimirũ sacerdotes, deo facit cooperarios. Quamobrẽ & quũ sub Christo põtifice summo plures cõperiantur esse minores sacerdotes, quemadmodũ in veteri lege sub maximo põtifice minores erant haud pauci qui plebis curã agebãt: cõsentaneũ est vt & illis pariter deputatum sit quoddam sacrificij genus, quo pro peccatis tam suis q̃ alienis deo satisfieri queat.

Tacitæ obiectionis dẽ lutio.

Sacerdotes à plebe distant.

X.

Passionis Christi per sacramenta efficimur participes.

Nam etsi redemptio illa in cruce semel facta sempiternum habeat vigorem, non tamen singulo cuiq; peccatori virtus eius accõmodatur, nisi per media quædã. quod nec Lutherꝰ ipse negabit. Nã etsi Christus

pro peccatis omniũ abolendis mortu' sit, nemo tamen huius abolitionis particeps euadit, nisi qui crediderit, & sacris ecclesię mysteriis submiserit sese. Hoc est ergo participem fieri redemptionis illius semper stantis, credere videlicet, & sacramentis ecclesiæ quemlibet rite initiari. Huius autẽ initiationis ministros quosdã oportuit designari, quos & sacerdotes vocamus, quorũ est & hoc altaris offerre sacrificiũ: quod quoties faciunt, etiã crucis ipsius & mortis referunt sacrificium.

Participẽ redemptionis fieri quid sit.

His accedit, quòd quum sacrificare nihil aliud sit, quàm sacra facere: vbi sacra fiũt, illic sacrificatio sit oportet: atque per locũ a cõiugatis cõsequitur & illic agi sacrificiũ. At palã est ex scripturis, mandasse Christũ, vt hæc eadẽ quę ipse pridẽ in cœna fecerat, ipsi faceremus. Quæ certè quũ non sint prophana, sed sacra, & nos eius iussu sacra facimus. Quamobrẽ & monitore Christo, quoties panẽ & vinũ consecramus, toties & sacra facimus, ac sacrificamus, omninoq; sacrificiũ agimus. Et quis hominũ est, qui quũ de sacerdote quopiã audierit eũ feciſſe sacra, nõ protinus eundem intelligit missæ sacrificiũ obtuliſſe?

Sacrificare quid sit.

Manifestum igitur est, id tam rationibus quàm scripturis cõsentaneum esse, quòd missa dicatur opus & sacrificium.

XI.

Sed vt dicere cœperam⁹, Luther⁹ missã ideo testamẽtũ & promissionẽ esse cõtendit, quatenus inde facili⁹ colligere queat, nec op⁹ eã esse, nec sacrificiũ. Quòd si Lutherus iã primũ hoc missæ vocabulũ reperisset, liceret pro suo arbitrio vocẽ eã interpretari: neq; valde reluctarer, si quid ipso vocabulo vellet intelligi, nobis apertè definiret. At quũ non heri & nudiustertius (vt aiunt) sed ab ipsius ecclesiæ ptimis vnguiculis hoc vocabulũ vsurpatũ sit, omnino temerariũ & ĩpudẽs fuerit, aliã ei definitionẽ adhibere, q̃ quæ mẽti & sensui illorũ qui primùm eã vocẽ instituerũt, conquadret. Quãdo igitur priores patres omnes quotquot de missa locuti sint, ipsum missæ vocabulũ pro opere & sacrificio cõcorditer vsurparũt, improbissimum fuerit, illi definitionem vllam accommodare, quæ a patrum dissentiat institutis.

Missæ vocabulũ omnes antiquè pro sacrificio vsurpant.

Ex ipsis verò patrum traditionibus apertissimum est, missam non rẽ vnam simplicem esse, sed multas in se complecti. Complectitur enim missa, multa verba sa-

Missa rẽ cõplectitur multas.

cra, tam ea quæ Christus post cœnã protulit, quàm cætera quæ per apostolos & viros apostolicos ad eius sacrificij decorem adiecta sunt. Complectitur & verborum ipsorum ratiocinationem, sine qua nihil omnino fit. Per hanc enim de pane fit corp⁹ Christi, si mul & de vino sanguis. Quamobrem & hæc recitatio non aliter ad missę substantiam exigitur, quàm quod maximè. Hæc etiam prolatio si per idoneum ministrum super panevinoque fiat, iam corporis & sanguinis cõsecratio est. Quamobrem & panis ac vini præsentia ad hoc vt missa peragatur, necessaria est. Complectitur insuper & repręsentationem mortis Christi, atq; ita per missæ sacrificium annunciatur aliud, nimirum illud quod in cruce Christus pro nobis olim obtulit. Complectitur item preces & commendationes tam viuorũ quàm mortuorum, quemadmodum in vetustissimis patrum traditionibus apertissimũ est cernere. Complectitur demum & mutuam incorporationem tam Christi nobis, quàm nostri Christo, quę non tam efficaciter sola fide fit, quàm per hanc realem corporis & sanguinis Christi sumptionẽ.

Hæc inquam omnia missa complectitur, vt nequeat vna simplex res dici, sed multiplex.

XII. *Missæ definitio.*

Meritò igitur sic describi missa poterit. Missa est cęremonia seu functio sacerdotis, dum in altari conficitur eucharistia, simul & Christi crucifixi sacrificium annunciatur. Sicut enim paschalis agni cæremonia seu religio (quæ sane res non paucas exigebat) phase vocabatur, id est trãsitus: sic & eucharistiæ conficiendæ cæremonia missa dicta est. Porro quantum ad etymologiam spectat, parum refert vnde deductam hanc missę vocem putes, an ab emittendo, an à demittendo, aut à promittendo, aut demum (vt nonnullis placet) a transmittendo, de qua re postea nonnihil dicemus. Interim istud ad rem pertinet annotare, quòd sicut phase, quãquam omnes autores transitum interpretentur, alij tamen aliam huius transitus considerationem faciunt: (nã quidam ideo transitum dici volunt, quòd tunc populus ex Aegypto versus terram sibi promissam transierit: alijs verò placet vt dicatur transitus, quòd tum transierit angelus per domos Aegyptiorum, eisdem percussis)

Missa vnde deriuatur.

Phase trãsitus.

sic & missæ vocabulum originem variam habere potest. Sed quorsum ista? Nimirū vt intelligamus argutiam Lutheri qua missam colligit nō esse sacrificiū, esse merum sophisma. Sic enim argutatur: Missa promissio est, sacrificiū autē res est: nō est ergo missa sacrificiū. At sic de phase quiuis pariter argutari poterit: Phase transitus est & motus quidā, nō autē res: at agni sacrificium res est: non est ergo phase sacrificium. At qui tali sophismate vteretur, nonne protinus exibilaretur & explodereretur ab omnibus, quum in scripturis tam aperte neque semel phase vocetur sacrificium?

1. Cor. 5. Paulus vtiq; dicit: Pascha nostrū immolatus est Christus. Et quādo precor sacrificium istud edimus potius, quàm vbi sumimus eucharistiam? Quamobrem & eucharistiæ cōsecratio, verè sacrificium est, quum illud olim in cruce factum sacrificium, eucharistia palam referat. Merum itaque sophisma est: Phase transitus est & motus: sacrificium res est: non est ergo phase sacrificium. Et eiusmodi profecto Lutherus se nunc sophistā præstat, quum sic argutetur, quemadmodū infra non se-

nel facit: Missa promissio est, sacrificium nutẽ res est, nõ est ergo missa sacrificium: sicut neque promissio quæ in verbis consistit, res esse potest. At istud sophisma nemo diluet apertius, quàm si nouam istam cæremoniam cum illa veteri conferat, & vocabulum huius cum illius componat vocabulo. Nam & ad cæremoniã illã veterem exigebãtur multa, nõ solùm agnus qui debebat immolari, verumetiã panes azymi, pariter & agrestes lactucę, q̃ post quàm agnus assus esset, vnà cum agni carnibus ederẽtur: postes item & superliminaria domorum, agni sanguine necessum erat obliniri. Multa quinetiam vetabãtur, ne videlicet aut crudũ, aut aqua coctum ederent, néve caput aut pedes amputarẽt à corpore. Nõnihil verò promittebatur, nimirum quòd à plagis quibus affligerentur Aegyptij, tuti forent ipsius agni comestores. Quis non perspicit hanc veterem cæremoniam, nouæ nostræ cæremoniæ qua verum agnum immolamus, ferme per singula respondere, non aliter quàm vmbram aliquã suæ rei, figuráque clarissimę veritati? Propter quod & *Exodi. 12.*

Matth.26. Marci.14. Lucæ. 22. Christus postquam in cœna veterem illam agni typici complesset: nouam aliam protinus instituit cæremoniam, qua seipsum verum & immaculatum agnum obtulit. Obtulit inquam gratiis actis patri: simul & oblatum vnà cum discipulis suis comedit: iussitque quatenus hanc cæremoniã exercerent in memoriam suæ mortis, qua sanguis suus in remissionem peccatorum effunderetur.

XIII. Eat iam Lutherus, & obganniat Missam esse promissionem, nec ob id sacrificiũ esse posse. Nihilo certè magis ipsum audiemꝰ, quàm si de veteri cęremonia sic argutaretur: Phase transitus est, & ob id non potest esse sacrificium. Sicut enim phase vocabulum à trãsitu fuerat impositum illi veteri, sic & nunc huic nouæ cæremoniæ, Missæ vocabulum inditum est à missione. Fuerunt vtique qui missam ab emissione vocatam existimarunt, quòd tum emitterentur catechumeni, quum sacerdos esset sacrorum mysteriorum confectionẽ aggressurus. At aliis placet à demissione sic dictam, nimirum ob id quòd à patre tũ ad nos hostia ipsa viua demittatur è cœlis. Aliis visa fuit à transmissio-

Missæ vocabulũ vnde dictum.

ne vocari, quòd per sacerdotem, qui mediatoris vice fungatur inter deum & homines, preces & vota simul & oblationes deo transmittantur. Nonnulli verò censent à remissione missam appellari, quòd ea finita populus ad sua remittatur.

Et quanquam in Etymologia vocis ita varient, nemo tamen repertus est qui negaret missam sacrificium esse, quoad iam tandem exortus sit Lutherus, qui ceu novitatis author, ne videatur quenquã priorum imitari, Missam promissionem facit, quòd in ea promittatur remissio peccatorum. Neque nos negamus promissionem remissionis peccatorum in missa recensitam esse, & per missam item præstari, quatenus missa crucis annunciat sacrificium, in qua sanguis effundebatur in remissionem peccatorum. Et quid prohibet missam ita nomenclaturam suam à promissione remissionis peccatorum accepisse? Neque enim istud impedit quo minus ipsa missa dicatur sacrificium. Vtcunque fuerit, istud haud dubiè compertissimum est, missam concorditer à patribus creditam & habitam fuisse pro summo sacrificio: sed hos Lutherus arrogantissimè

Regis verba. contemnit. In quare profectò Rex hominẽ scite simul & acute salsissima perpunxit acrimonia. Vnus (inquit) Lutherus perspicuè videt missam non esse sacrificium, nec oblationem. Mirum est, ex tot sanctis patribus, ex tot oculis, quot in ecclesia tam multis seculis idem legerunt euangelium, nullum fuisse vnquam tam perspicacem, vt rem tam apertam deprehenderet, imò omnes etiamnum tam cœcos esse, vt nec adhuc quidem queant id, quod cernere se Lutherus iactat, quamquam ipso monstrãte, perspicere. An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid se videre putat, quod non videt, & digito conatur ostẽdere, quod nusquã est? Hactenus ipse Rex, non minus verè quàm eleganter, quibus verbis apertissimè docet, non esse Luthero contra tot sanctissimos pariter & eruditissimos patres fidendum in hac hæresi, qua cẽset missam non esse sacrificium, nisi dogma suum scripturis vsque adeo manifestis comprobauerit, vt nemo vel pertinacissimus queat contradicere.

Rossensis.

Epilogus. Vides itaque lector, quanto consensu traditum sit à patribus, missam & opus &

sacrificium esse. Ab illis (inquam) patribus, qui tam eruditione quàm vitæ sanctimonia, ceu totidem astra, fulserunt in ecclesia dei. Sed & vsu tot seculorum, ab ipsis videlicet Ecclesiæ crepundiis comprobatum, neque id solum, verum etiam scripturis & rationibus omnino consentaneum. Lutherum verò contra nihil attulisse pro sua hæresi fulciēda prętер meras nugas, & inania commenta. Contorsit enim scripturam illam cœnæ dominicæ tam violenter in partem suam, vt nemo non intelligat iniuriam Christi verbis illatam, atque id temerrimè.

Cæterum quia disputatio nostra de vocabulo missæ iam agitur, non abs re fuerit huc citare quid amicus noster Ioannes Capnion vir in omni literatura celebratissimus, hac de re scripserit. Sic enim in rudimentis quæ pro linguæ sanctæ notitia digessit, sub dictione מָס tradidit. מָס (inquit) munus personale, collecta, tributum, &c. Et paucis interpositis ita subdit: Inde venit per additionem ה literæ in fine מַסָּה, id est oblatio quæ fit superiori domino propter debitum munus personale. Deut. 16. Oblationem sponta- Capnion.

neam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem dei tui. Quod nomen nos Christiani sacrificio nostro impositum retinuimus vsque ad hoc tempus, vt à nobis appelletur missa, quod à Grecis λειτουργία. Nota igitur quòd missa neque græcum neque latinum est, sed hebraicum, sicut etiam pasha neque græcum neque latinum extat, sed ab Hebræis mutuatũ. Hactenus ille. Ecce lector audis hic missæ vocabulum neque græcum neque latinum esse, sed hebræum, quemadmodum & pasha. Audis & Hebræis idem oblationem dici, quæ fit superiori domino propter munus debitum personale. Audis & scripturæ locum ex Deuteronomio citatum, quo vocabulũ ipsum מִנְחָה, hoc est missa, per interpretem oblatio spontanea vocatur. Audis & idem vocabulũ ab Hebræis mutuatum, hactenus apud nos Christianos vsurpatum esse pro sacrificio nouo, hoc est, pro illo quod antiquatis Mosaicæ legis sacrificiis, in lege noua successit. Audis denique, Latinis hoc ipsum dici missam, quod græcis est liturgia Et sanè priscorum Hebræorũ complures (quemadmodum in libello quem pro sacerdotio stabiliendo

Missa dictio hebræa est. Roffensis.

stabiliẽdo cõtra Lutherũ edidimus, aper tũ est) affirmãt futurũ Messię tẽporib⁹, vt iuxta ritũ sacerdotij Melchisedech in pane & vino sacrificetur. Quãobrẽ & hi plurimum astipulãtur Capnioni nostro pariter & scripturæ, quæ מִנְחָה vocabulũ interpretatur oblationem. Sed & Malachias meo iudicio rem istam haud obscurè prodidit. Nam haud multo posteaquã sacerdotib⁹ Iudęorũ exprobrauit ꝙ panẽ pollutũ obtulissent in altari: Offertis (inquit) *Malach. 1.* super altare meũ panẽ pollutũ: nõ multò pòst subinfert: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiã de manu vestra. Ecce hic munus panis per sacerdotes Iudęorum oblati, prorsus auersatur deus. Sed iam aduerte quodnã aliud à gentibus oblatũ, se susceptũrũ pollicetur. Ab ortu (inquit) solis vsque ad occasum, magnum est nomẽ meũ in gẽtibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quænã precor est hæc oblatio munda, nisi panis ipsius qui de cœlo descẽdit, hoc est corporis Christi sub spe cie panis ĩ Eucharistia? Nã quicquid aliud à nobis proficiscitur (si Luthero credimus) impurum est, & panno menstruatæ

Argumentum ad hominem ex Luthe. sentia. Ioan. 6.

sordidius, nimirũ ob peccatũ (vt illeait) quod in nobis residet cõtinuo. Quo fit vt nullum omnino sit opus nostrum (si Luthero fidem habeamus) quod peccato careat. Quamobrẽ neque nõ pollutum esse potest, quicquid est operis nostri. Hæc iuxta Lutheri sẽtẽtiã & hæresin dicimus. Verum cœlestis iste panis, quẽ sacrificamus deo, nihil habet impuritatis, sed est immaculatum sacrificium, & idem iugiter in omnibus ecclesiis per totum Christianismum immolatur. Sicut igitur oblatio panis, quẽ super altare Mosaicum sacerdotes veteris legis offerebant, iã plane spreta est & contẽpta prorsus à deo, ita sacrificium panis quod super altaria nomini Christi dicata per sacerdotes nouæ legis iugiter offertur, acceptum erit, & magnoperè gratum. Quis non itaque iã exploratissimum habet, istuc omnia cõquadrare, nimirũ vt missa verè dicatur sacrificium? Verissimum equidem est, quod Ethnicus quidam ait: Omnia vero consonant. Nam huic sanè veritati cõsentiunt omnia. Subscribit enim cum primis receptissima totius ecclesiæ consuetudo. Eandẽ itẽ comprobat sanctissimorum iuxta & doctissi-

morum patrum omniũ calculus. Scripturarum etiã authoritas eidem astipulatur. Sed & infensissimi Christiani nominis aduersarij, huic plane suffragantur, quandoquidẽ suis libris testãtur palã, quòd ceteris abrogatis veteribus sacrificiis, hoc solum quod iuxta ritum Melchisedech in pane vinoque fit, vsu perpetuo celebrabitur. Sed hæc in libello quem diximus, fusius & apertius continentur.

STROPHAE QVAEDAM & mendacia cauillique Lutherani deteguntur. Cap. VII.

NVnc igitur septimo loco quibus strophis, mẽdaciis, sycophantiis, argumenta Regia refellere conetur, expẽdemus. Insimulat primò Regem vnicam rationem attulisse, nimirum hanc: Si missa nõ esset opus bonum, « leici nihil pro ea tribuerent clericis temporalis beneficij. « Nec hoc mẽdacio cõtentus, tandem post multa conuicia subdit: Memento lector, ab assertore Rege « nullam aliam afferri rationem pro missa « sua, quàm istam. At vtrumque profectò «

mendacium est, & quòd Rex hac ratione molitus fuerat probare missam opus esse, & quòd nullam aliam ad id probandũ attulerat, præter hanc. Prius illud facilè cõstabit, vbi contextum ipsum totius Regij sermonis describserimus. Sic enim Rex, vbi cęteros Luthero cõcionatores æquat, nisi quòd hi concinnius ac verius quoque quàm Lutherus, ad ipsum testamentũ referebant non tantũ ea quæ Christus fecit in cœna, sed etiam quę passus est in cruce, continuò per ironiam ludit: Hoc vno tãtum, inquiẽs, impares Luthero, quòd mirabiles & hactenus inauditos Missæ fructus non inuenerunt quibus & clerus prę sentis vitæ fructum omnẽ, & populus futurę perderet. Cuius rei ratione Rex illico subiecit, dicens: Neque enim sacerdotibus quicquam laici temporalis boni cõferrent ob missam, è qua persuaderentur nihil se spiritualis boni referre. Ecce lector, hac ratione Rex haudquaquam molitus fuit ostendere Missam esse opus, sed quòd clerus omnem fructum emolumenti temporalis esset perditurus, si laici nullum ex missa per clerum celebrata spiritalem fructum se sperarent assecuturos.

Lutheri primum mendacium.

Hic igitur, vt vides, vnum mẽdaciũm est, iam audies & alterum. Negauit Lutherus aliam à Rege rationem præter illã quam Lutherus falso cõmentus est, afferri: quod etiã falsissimum est. Nam ex ipsis Lutheri fundamentis docet Rex, Missam & opus & sacrificium esse. Verum quũ Regia ratio prolixior sit, & oratorio more fluat, nos eam in formã breuiorẽ contrahemus. Ego (inquit Rex) istud fundamẽtũ ei permittã. quod immobile postulat esse, non mouebo: tantùm ostẽdã ędificium quod superstruxit, facilè per se corruere. Esto Christus fuisset in cœna testatus: par tamen est, vt id sit testatus, quod post mortem voluit in sui memoriam fieri. Quãobrem & præcipua testamenti pars fuit, vt in sui commemorationem hæc ipsa discipuli facerent. Propter quod & dixit, Hoc facite in meã cõmemorationem. At non tum cœnantis cõmemorationem intellexit, sed postea crucifixi: quod & ex verbis Pauli manifestum est, qui simul atque dixisset, Quocienscunque panem hunc comederitis, & calicem biberitis: protinus adiecit, non cœnam domini, sed mortem domini annunciabitis Hoc est ergo quod

Secundum

Lucæ. 22.

1. Cor. 11.

in missa repræsentatur, ipsum videlicet crucis sacrificium: quod quum ipsa Missa palam referat, eadem satis appositè sacrificium appellatur. Quamobrem & sacerdotes qui mortem eius in missa repræsentant, corpus à sanguine seorsum offerunt & immolãt. Iã enim exequitur quod in memoriã suę mortis fieri in cœna mãdauit. Mortẽ etenim testatoris, vt Lutherus ait, testamẽtũ inuoluit: neque antè vires & robur sumit, quàm absoluta perfectione cõsummatur, quàm sit is mortuus qui testatus est. Concludit itaque Rex, quod si quis diligenter hæc expenderit, videbit Christũ sacerdotẽ æternũ, loco sacrificiorũ omniũ quæ sub Mose fuerãt, & huius sacrificij gerebãt typũ, hoc vnũ instituisse, quod & offerretur deo, & in cibũ itidẽ populo diretur. Inteligis itaque lector, quando quidẽ hæc ratio lõge diuersa sit à priori, iam bis mendacem fuisse Lutherum.

II *Licet pro missa recipere temporalia.*

Cæterum vt calumniis eius respõdeamus, quis sacerdotibus iimpingit, qui temporarias opes pro Missis accipiunt? an non in libro Geneseos cap. xiiij. legimus, vbi Melchisedech deo sacrificium

panis & vini pro Abrahæ victoria obtulerit, hunc illi vicissim omnium spoliorum quæ conquisierat, decimas? Et Pau.j.ad Cor.9.dicit:Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus?

Sed ad reliquas Regis argumẽtationes transeamus, quas quũ non ignorarit Lutherus,vtpote qui conatus est easdem refellere,nõ pudet tamen inficiari Regem aliã pro sua Missa rationẽ attulisse, præter illã primã.Audi igitur lector adhuc & aliã per ipsum Regẽ introductã. Quæremus (inquit)a Luthero, an non aliquod opus tum Christus fecerit, quando panem & vinum in suum corpus & sanguinem consecrauit? Quod si neget, mirabimur profecto, si quum is opus faciat, qui imaginem facit ex ligno, Christus nullum prorsus opus fecerit, quum carnem suam faceret ex pane. Hactenus ipse Rex.Et hanc rationẽ Lutherus recenset peruersissimè. Thomisticatus (inquit) in hunc modum Rex, Qui lignum cædit, facit opus:ergo qui consecrat,facit opus. quare Missa etiã opus erit. Hic perspicis lector Lutherũ haudquaq̃ ignorasse quin

Secũda Regis ratio pro missa.

Responsio.

Rex aliam attulerit rationem qua missam opus esse doceat, quàm primã illã: quod tamen superius impudentissimè negauit.

Cæterum iam videamus quanam stropha conetur hãc rationẽ eludere. Iocatur vbique duplicem acceptionem Missæ faciens. Alteram, vt eius verbis vtar, pro eo quod est consecrare seu proferre verba cõsecrationis. Alterã pro eo quod est verbum promissionis, adiecto signo panis & vini. Iuxta priorẽ acceptionẽ fatetur Missam opus esse: negat tamẽ seipsum ita vel per febrẽ vel per phrenesin de Missa cogitare potuisse. Affirmat etiã ad hunc modũ Missam posse multa alia dici. Nam (vt ait) si Missa, consecrare est, potest etiam clamare, cantare, thurificare, cereolos incendere, calicem mundare, hostiã leuare, forte & sternutare, & excreare, Missa dici.

At quis tam crassus est, vt nihil inter hæc & opus consecrationis intersse iudicet? Nam sine pluribus horum missa non incongruè celebrari potest. Neque enim cantus & clamor & thurificatio, vt Missa fiat, exiguntur. Verum consecratio sic Missæ substantiam ingreditur, vt

sine consecratione Missa nunquam esse queat. Quis enim vnquam vsque adeo phreneticus est, aut per febrem insaniens, vt putet se Missam habere posse citra corporis & sanguinis cõsecrationem? Quòd si panem & vinum quis habuerit, & librum in quo scripta fuerint ipsa Christi verba, nisi quis eisdem prolatis panem & vinum consecrauerit, Missa neutiquam habebitur. Vnde & perspicuum est, neque secundum posteriorem acceptionem (quam supra distinxit Lutherus) Missam definiri posse, quam tamen ipse verè & propriè dici Missam affirmat, nempe verbum ipsum promissionis cum signo adiecto panis & vini. Quod & paucis monstrabimus. Nam & si præsens fuerit (vt diximus) panis & vinum, simul & verbum promissionis vel in mente vel in libro quouis scriptum, hauddum habetur Missa, nisi quispiam idoneus ipsa eadem verba cum studio consecrandi pronunciet. Frustra ergo separat ista Lutherus, quum ad Missæ subsistentiam hæc tria pariter exigantur. Neque enim verba sola, neque signa sola, neque vtraque hæc sine verborum aliqua prolatione qua panis

Cõsecratio exigitur ad essentiam Missæ.

Prolatio verborum consecrationis necessaria est.

& vinum consecrantur, Missam faciunt. Ipsa nimirum sacerdotis actio seu functio potissimum requiritur, quemadmodum in cœna Christus iubebat, inquiens, Hoc facite in mei memoriam.

Sed iam ad cauillum, quod aduersus superiorem Regis rationem obiicit Lutherus, respondeamus. Egit vtique Rex ratione priori non solum vt Missa probaretur opus, verumetiam vt esset bonum opus. Si Christus, inquit, vllum opus fecerit: quin id bonum fuerit, nemo opinor dubitabit. Nam si bonum opus fecit mulier, quæ caput eius perfudit vnguento, quis potest ambigere an bonum opus fecerit Christus, quum corpus proprium & in cibum exhibuerit hominibus, & in sacrificium constituerit offerri deo? Quod si negari non potest, nisi ab eo qui in re maximè seria velit nugari, bonum opus feciſſe Christum: nec istud etiam negari potest, in Missa bonum opus facere sacerdotem, quippe qui non aliud facit in Missa, quàm Christus in cœna fecit & in cruce. Hactenus ipse Rex.

Missa est opus bonum. Verba regis.

Hic Lutherus mire cauillatur. Hac, inquit, ratione Missa non erit bonum opus, nisi bonus sit consecrator. Malus enim male facit consecrando, id est missando. Itaque non licebit malo sacerdoti consecrare, imò neque poterit, quum Missam velint necessariò bonum opus esse. En perspicis optime lector merum Lutheri cauillum. Sic enim cauillatur, perinde quasi nihil operis boni nisi à bono ministro prodire possit: quod planè falsum est. Nam & sacerdos malus baptizans operis boni minister est, tametsi non bene faciat. Et malus item sacerdos, qui peccatorem confessum & resipiscentem absoluit, bonum opus facit, quanquam non bene. facit enim vterque male, tametsi neuter in opere suo malum agat. Et de consecrante similiter dici potest, quòd licet ipse malus fuerit, opus tamen quod facit, bonum est, non solum pro opere operato, verumetiam pro opere operantis: quemadmodum conferens eleemosynam, dum expers fuerit gratiæ, bonum opus haud dubie facit, quanquam nõ omnino bene feciſſe credatur.

Rossensis.

Malitia ministri nõ officit sacramento.

Lutherus itaque Regem hic stolidè carpit, ceu pluribus sui regni negociis occupatum, quàm vt huius theologiæ recordetur, nempe de opere operato & operantis. In qua re planè suam insciciam Lutherus prodit, quum illa distinctio locum hic non habeat. Neque enim hic de de fructu Missæ quæritur, qui semper vberrimus est quãtum ad opus operatum, siue Missa fiat à bono siue à malo. Verum non ita quantum ad opus operantis, vbi malus fuerit qui sacrificat. Is enim nullum sibi fructum reportat ex opere operantis, quanquam opus bonum faciat non bene. At bonus contrà plurimum tam sibi quàm aliis fructum parit: & non modo bonum opus facit, verumetiam bene.

Opus duplex.

» Parum scitè igitur Lutherus dixit per-
» iisse magnificam illam Theologiam, qua
» definitum est, Missam etiam mali sacer-
» dotis esse semper bonum opus, virtute o-
» peris operati, licet non virtute operis o-
perantis. Quod dico propter hanc secundam partem, quam nullus theologorum (opinor) asseret vnquam. Nam sacerdos consecrans, quantumuis ipse prauus fuerit, tamen opus eius, siue pro operato,

Cõsecratio mali sacerdotis est bonum opus.

siue pro operãtis opere intelligas, bonum est, licet ex ipso opere nihil mereatur. Nã & consecratio quę est opus operantis, bonum est: & quod fit item ipsa consecratione, sacramentum videlicet corporis & sanguinis Christi, quod est opus operatum, bonum est similiter. At id fefellit Lutherum, quòd quum theologi negent fructum & meritum aliquod ex opere mali sacerdotis vt operãtis oriri, ille putet eos etiam omnem ab eius opere bonitatem sustulisse: id quod ipsi neutiquam sentiunt. Et tamen adhuc tanta est hominis aut cæcitas, aut impudentia, quòd non contentus hoc semel exprobrasse, inculcat id denuo, Regi quasi victor insultans, quum sit nihil minus. Opprobrat enim Regi, se sua propria ignorare, nempe quid interst inter opus operatum & operantis: atque ita se ipsum confutare, dum impugnat Lutherana: quum tamen haud dubie Rex ipse certò sciat eam distinctionem huc nihil attinere, Lutherus contrà cæcutiat turpissimè.

MISSAM NON ESSE promissionem solam. Cap. VIII.

I. CAeterum nec id intactum prætermittemus quo Lutherus „ pbare molitur Miſ
„ ſam verè & „ ppriè eſſe ver-
„ bum promiſsionis. Nam ſi
„ cætera (inquit) omnia de-
„ ſint, & credideris his verbis Chriſti, Hoc
„ eſt corpus meum quod pro vobis datur,
„ verè Miſſam integram habes. Deinde ſi
„ acceperis ſignum eadem fide, vſum & fru-
„ ctum Miſſæ accepiſti.

Multa inconuenientia sequũtur si solum credere verbis sit Miſſa.

Duo ſunt quæ iam audiſti lector. Alterum quid ſit integra Miſſa. Alterum, quonam modo fructum ipſius Miſſæ cõſequi valeas. Iam illud prius expendamus. Si cætera (inquit) omnia deſint, & credideris his verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, verè Miſſam integrã habes. Ergo ſi verbis illis vbilibet aut viſis aut auditis fidem adhibeã, erit Miſſa iam integra, tametſi reliqua defuerint omnia, etiam ſi panis & vinum deſint, etiam ſi de verbis cæteris quæ ad ſanguinẽ ſpectant, nemo vel cogitat quicquã, ſi dicta verba ſola vel inſculptã lapidi memorentur, vel à puero ſeu mulierecula quauis pronunciẽtur, modò credam illis, iam erit

integra Missa. Et si cẽties in die fiat istud, toties erit Missa integra. Hęc profecto satis mirãda sunt. Sed velim dicat nobis adhuc Lutherus apertius: Quid si dicta verba nusquam à quouis pronũciata fuerint, sed ne cogitata quidẽ, num & tunc Missa non erit? Si dixerit iam non esse Missam, mirum est, quum adhuc & verba dicta maneant, quandoquidẽ scriptum est: Verba mea non transibũt. fides quoque manet in cordibus hominum, quam & Lutherus viuum quendam actum & motũ esse contendit. Quando igitur & verbum ipsum perpetuò maneat, & actio fidei nunquam nõ vigeat, erit iuxta Lutheri dogma Missa quoque semper extans omnibus horis atque momentis, non diei solum, sed & noctis, dormientibus quoque sacerdotibus eẽq; atq; vigilãtib⁹, aut sacra faciẽtib⁹. Nã si præter verbũ & fidẽ nihil ad Missæ integritatẽ exigatur, & si per hæc sola, quãquã cętera oĩa defuerint, Missa prorsus habeatur integra, quis non intelligit eiusmodi Missam durare semper, & indesinẽter haberi, quando fides & verbũ semper & indesinenter maneant? Sed video sic vrgeri Lutherũ, vt præter verbũ & fidem tatea- *Matth. 5.*

tur alium aliquem actū exigi ad Missæ integritatē, quo cessante cessat & Missa. Et hunc puto dicturum actum recitationis illorum verborum. Nam ad hoc vt Missa fiat, oportet ipsa verba recenseantur, alioqui non faciemus aut quod in cœna Christus ipse fecit, aut quod iussit à nobis fieri. Hoc (inquit) facite in mei memoriam. Pronūciauit enim ipse dicta verba super panē quem sacris acceptum manibus consecrauit. Quamobrem & apertum est, præter fidem & verba, simul & verborum recitationem, etiam panis præsentiam omnino necessariam esse.

Luc. 22.

Longe igitur alienū à veritate est, quod supra dixit Lutherus. Nempe si cætera omnia desint, & credideris his verbis Christi, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: verè Missam integram habes. Nunquam enim haberi Missa integra potest, nisi sacerdos idipsum Christi verbis fecerit quod Christus iussit faciēdum, hoc est panem & vinum in Christi corpus & sanguinem cōsecrauerit. Is nimirum actus & circa panem item, ita Missæ essentiam ingreditur, vt sine hac nec Missa fieri, neque esse quouis pacto valeat. Et hunc actum si

quispiam

quispiam sacerdos exerceat, tametsi nemo circunstantiū crediderit, nihilominus erit Missa: non tamen ita, quòd solus is actus ad Missæ integritatem exigatur, sed quòd citra hunc Missa nullo pacto queat subsistere. Hactenꝰ ergo pro priori assertione refellenda, quam Lutherus nulla scriptura seu ratione fultā, sed propriæ innixus temeritati protulit, à nobis dictum sit.

Fides circūstātium nō impedit Missam.

Iam excutiamus & posteriorem, quam extulit in hunc modum: Deinde si acceperis signum eadem fide, vsum & fructum Missæ accepisti. II. «« «« ««

Et hac intelligi vult, quòd ille vsum & fructum Missę cōsequitur, quisquis Christi verbis habita fide, panem consecratum acceperit, quem & signū corporis vocat.

Hic primū aduerte lector, quod dicit, eadem fide. Nam supra dixit, Si credideris his verbis Christi, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, etiam si cætera omnia defuerint, verè Missam integrā habes. Et protinus subdit: Deinde si eadem fide signum acceperis, vsum & fructum Missæ accepisti. Hic lector perspicis (opinor) q̄ temeraria sit hæc assertio. Nā vt panis in corpus Christi consecretur, nō dicet opi-

Fides formata non exigitur ad consecrationem.

nor fidem formatam exigi, sed informem sufficere: alioquin idololatriâ sæpe plebs committeret, nimirū pro corpore Christi merum panem adorās. Verùm hæc eadem fides haudquaquam sufficit, vt per esum corporis, vsum & fructū Missæ consequaris, imò iudicium edisti potius, vt testatur Paulus, & dominici corporis reum te constituisti. Nam ad hunc sacrosanctum cibum edendum accedit indignè, quisquis citra formatam fidem accesserit.

1.Cor.11.

III. Ist ad insuper obseruandū est, quā stropha simul vsum & fructum Missæ coniungit, dicens: Si signum acceperis, vsum & fructum Missæ accepisti. quod planè falsum est. Nam vsus Missæ, ipsa functio sacerdotalis est: qua finita, Missa quoque (quantum ad hoc negocium attinet) cessat. Atqui finita Missa, fructus tamen aliquis ipsius durat in sacramento, quamdiu sacramentum ipsum superfuerit post finitam Missam. Et huius fructus particeps efficitur, quisquis deuota mente sacramentum ipsum acceperit, quanquam nulla Missa eo ipso tempore celebretur. Quare sic accipiens, iam nō vtitur Missa, tametsi rectè credatur vti sacramento.

Vsus Missæ ab eius fructu distat.

Vt igitur negocium istud apertius euoluamus, non fuerit inutile quiddam exempli gratia subiicere. Sic Missam existimabimus perinde atque cuiusdam aromatarij functionem, dum is medicamen conficiat quod, antè medicus quidam non imperitus pro restituendis ægroti cuiuspiam viribus excogitauit. Nam fit aliquoties, vt posteaquam aromatarius arte sua functus fuerit, & confecerit medicamen, ipsum ægroto protinus administret, aliquando tamen seruet in pyxide, quoad occasio dabitur ministrandi commodius. Quod si medicamen ex pyxide prolatum cuipiam ægroto deferatur, nemo vocabit hanc deportationem functionē artis aromatarij, quum illa per alium quemuis qui nō sit aromatarius, æque fieri poterit. Hoc exemplo certe quiuis facilè intelliget, plurimum interesse inter ministrationē Eucharistiæ, quæ per diaconum fieri possit, & sacerdotis functionem, sacriq; medicaminis huius confectionē, quæ sola propriè Missa vocatur ab omnibus. Vides igitur lector hoc exemplo, medicū esse Christum, aromatariū sacerdotem, ministrum diaconum: functionem sacerdotis, & con-

Exemplum pulchrum.

fectionem medicaminis, Missam esse. Vsus ergo missæ non diutius durat, quàm ipsa functio sacerdotis. Fructus tamen plurimus in sacramẽto post finitam Missam viget, quemadmodum in medicamine iam intra pyxidem reposito.

Neque tamẽ concesserim totum & integrum Missę fructum in sacramento manere. Nam quum in Missa sacrificium offeratur pro salute viuorum, & requie defunctorum, complureſque sacrę precationes adiungantur, quibus vota fidelium circunstantium deo commendantur, non est credibile, quòd is qui domi quantauis fide sacramentum istud acceperit, tantum ex eo fructum referat, quantum is qui pari fide Missæ deuotus interfuit, atqi precum quæ in Missa dicuntur, simul & sacræ ipsius communionis ibidem factus sit particeps.

Multum refert an quis Missæ interfit.

Ob hæc iam latere neminem opinor, quàm sit absurda Lutheri sententia, quum ex ea consequatur, quòd quoties ex pyxide sacramentum profertur, vel cuiuspiam ægroti causa, qui morti proximus fierit, toties Missam fieri dicamus. Et quis non perspicit quãtum hoc sit veritatis expers,

quum nemo tunc faciat quod ipse Christus in cœna fecit, & quod sacerdotibus iussit faciendum? Nemo enim tunc ex pane & vino corpus & sanguinem Christi facit, quod tamen ipse discipulis mādauit vt facerent. Hoc (inquit) facite in mei memoriam. *Lucæ.22.*

Liquet igitur ex his Missam non esse aut sumptionem signorum, aut promissionem signis adiectam, atque ideo multo minus promissionem solam. *Conclusio.*

Pergit tamen adhuc Lutherus ex prædictis illis duabus assertionibus colligere quod sequitur: Vnde (inquit) manifestissimum est Missam non esse aliquid nostri operis aut verbi, sed solius Christi dantis tam verbum promissionis quàm signum in pane & vino: atque vsum eius nō posse in offerendo aut operando consistere, sed in recipiēdo & patiēdo dūtaxat. Et vnde (te quęso) manifestissimū est? Tibi forsitan ex meris insaniis tuis quas vel per febrem (vt ais) aut per phrenesin excogitasti, manifestum est. At nobis tantum abest vt ex vlla scriptura (quam hactenus attulisti) manifestum sit, vt etiam neque videatur in se quicquā habere probabilitatis. Nos *IIII.* « « « « « « « « *Apostrophe.*

enim apertissimam habemus scripturam ex ore Christi prolatam, qua iussit vt hæc faceremus, hoc est vt panem & vinum in corpus & sanguinem suum cõsecraremus: id quod citra nostrum opus haudquaquã fieri potest. Et quanta est ista impudentia tua, vt velis nos absq; scripturis, imò cõtra scripturas, tuis nugis insanissimis credere, somniisque plane phreneticis adhibere fidem?

Porro quòd toties inculcas verbũ promissionis, haud scio quod verbum intelligas. In hoc enim & plus quàm Proteum exhibes temetipsum, nunc vnum, nunc alterum faciens promissionis verbum. Nã id quod paulo superius recensuisti, videlicet, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, nihil omnino promissionis in se continet. Promittuntur enim, quæ sunt futura. Sed & licet Christus apostolos quitum præsentes erant, certiores verbo suo reddidit de præsentia corporis sui sub illa specie panis, quo (te precor) scripturæ verbo nobis promittitur, quòd quũ nos consecramus, idem fit futurum? Neque enim scriptum est, quòd quotiescunque super panem sacerdos mea verba recensuerit,

protinus ex pane fiet corpus meum. Hoc vtique verbũ promissionis esset. Sic enim & alia quædam sacramenta promissiones factas legimus in euangeliis. Nam de baptismo scriptum est: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et rursum de sacramẽto remissionis peccatorum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Hæc certè verba promissionis sunt. Cæterum in his ipsis sacramentis agendis nemo verbis illis vtitur, sed aliis, quæ non sunt promissionis, nimirum, Ego baptizo te. & Ego absoluo te. quæ neutiquam in scripturis leguntur.

Marci.16.

Iohan.20.

At Lutherus dicet ex hoc verbo, videlicet, Hoc facite in mei memoriã, totã huius rei pendere certitudinẽ. Ergo hoc magis est verbum promissionis, quàm illud prius allatum. Quare si tanta vis in verbo promissionis est, istud inter consecrandũ corpus & sanguinem recenseri potius debet, quàm cætera. quod planè falsum esse nemo nõ credit, quum omnes asserant cõsecrationẽ antè factam, quàm istud verbũ pronunciaretur. Sed & pariter in aliis sacramentis, vtpote baptismatis, & abso-

lutionis, promissionis verbum recenseri potius debet, quod nemo tamen vnquam facit, vt ante diximus. Nemo enim quum absoluit, his verbis vtitur: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Neque quum abluit, ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sed vterque tam abluens quàm absoluens in persona sua loquatur necessum est, & dicat ille: Ego baptizo te. & iste, Ego absoluo te. alioqui certe nihil fit.

Cæterum in captiuitate Babylonica Lutherus Missam vocat promissionem remissionis peccatorum. Sic nunquam secum constat, sed est ingenio vsqueadeo versatili atque versipelli, vt promissionis verbum nunc vnum, nunc alterum faciat. Sic enim in captiuitate Babylonica scribit: Vides ergo quòd Missa (quam vocamus) sit promissio remissionis peccatorũ à deo nobis facta. Quòd si quæramus ab eo, vbi scripta sit hæc promissio, scio respondebit, In his verbis esse scriptam, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Hic certe non inficiamur quin expressa sit promissio remissionis peccato-

rum. At hæc promissio nequaquã fit pro sumptione sacramẽti, quemadmodum sæpè diximus, sed pro sanguinis effusione, dum Christus in cruce seipsum immolauit. Huc accedit, quòd iuxta Lutheri sententiam quisque consecrat æqualiter, siue iuxta Matthæum, siue iuxta Marcum aut Lucam, aut Paulum pronunciet. At palam est nec Marcum, nec Lucam, neque Paulum de remissione peccatorum fuisse locutos. Quamobrem ad consecrationem faciendam nihil opus est promissione remissionis peccatorum.

Adde, quòd inferius in eodem impio libello testatur totam ipsius Missæ virtutem in promissione remissionis peccatorum consistere. Quod si verum sit, tum Paulus vsum & virtutem ipsius Missæ prorsus ignorauit, quũ & ille Corinthios instruens hac de re, verbum istud promissionis omnino prætermiserit, & tamen à Christo se testatur accepisse quæ tum Corinthios docuit. Quamobrem si tantum ex hoc verbo momentum pendeat, vt tota penitus Missæ virtus in eo consistat, profecto Paulus, & eo præsertim loco, vbi mysterium istud docet, id ipsum minime 1. Cor. 11.

tacuisset. Non est ergo Missa promissio remissionis peccatorum.

Sed neque vsus Missæ tantùm in recipiendo & patiendo consistit, quemadmodum falso Lutherus conatur asserere, verumetiam in offerendo & operando. Neque enim res vnica & simplex est, sed multas (vt ante diximus) in se complectitur. Vt enim Pharmacopolæ functio non in vno solum opere consistit, sed nunc tũdit aromata, nũc liquores admiscet, deinde pariter coquit omnia: ita & sacerdotis functio varia est, nunc consecrat, nunc offert, crebro precatur, viuos item & defunctos per ipsius virtutem sacrificij deo commendat.

V. *Luther. destruit argumentum regis.*

Post hæc Lutherus aliud insuper argumentum illustrissimi regis impugnaturus, ipsum prius omni prorsus ornatu pariter ac robore spoliat, atque ita spoliatum recenset, ad hunc modum: Deinde pro sacrificio Missæ defendendo, Rex (inquit) ita thomisticatur. Esto (inquit) Missa sit promissio, nõ hinc sequitur non esse simul & sacrificium, quando in veteri lege erant sacrificia quæ simul erant & promissiones. Rex verò suam argumenta-

tionem non tam inermem & elumbem protulit, sed multo munitiorem. Nam argutiæ Lutheranæ respondens, Obsecro (inquit) qualis est ista probatio, quum docere nititur Missam non esse sacrificium, ex eo quòd sit promissio, quasi promissio & sacrificium ita sibi mutuo pugnarent, quemadmodum frigus & calor? Quæ Lutheri ratio adeo prorsus friget, vt nec responso digna videatur. Nam legis Mosaicæ tam multa sacrificia, quanquam essent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promissiones erant & ipsa. Promittebant enim ea propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa quorum erant figuræ, sed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præsentis, pro quo more solenni quotannis offerebantur. Quæ res cum tam aperta sit, vt nemo prorsus eam possit ignorare, ridicula plane dissimulatio est ista Lutheri, quum nunc argumentatur fieri id non posse, quod non ipse tantum, sed populus quoque nouit tam sæpe factum. Hactenus ipse Rex.

Verba regis.

Roffensis. Sacrificia sunt promissiones.

Vides lector quem in modum Rex probat sacrificia promissiones esse, duplici ratione. Altera, quòd ea certò pollicebantur veritates euenturas quarum erant figuræ. Altera, quòd liberationes, expiationes & purificationes populi tunc præsentis (pro quo quotannis offerebantur) etiã promittebant. Non quòd Rex intellexerit, nihil inter sacrificium & promissionẽ interesse, sed quòd sacrificiis vt plurimũ promissiones adiungebantur, vti mox ostendemus. Obiicit tamen huic argumẽto Lutherus duo. Primum, quòd huiusce rei Rex nullum attulit exemplum. Huius (inquit) assertionis Thomisticæ debuit Rex vel vnum exemplum producere.

Sacrificiis iungebãtur promissiones.

» (inquit)
» Rex

Verùm quid si rex nullum exemplum produxisset? Num propterea non valebit argumentatio regia? Rex enim putauit se eum eo congressum, quem exempla eiusmodi minime latuissent, quippe quum his exemplis abundant scripturæ veteris instrumenti, quas Lutherus præcipue callere se iactitat. Nam in scripturis, eiusmodi passim occurrunt exempla, quemadmodũ ostendemus.

Exemplũ primum.

Primum Leuit. 4. posteaquam Moses,

quem in modum pro peccato ignorantiæ populi vitulum sacrificandum ostenderet, scriptum est: Et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis dominus. Ecce promissionem adiunctam sacrificio. Rursum, vbi per ignorantiam princeps peccauerit, docet hircũ sacrificari debere, subdens: Rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius: & dimittetur ei. Ecce rursum peccati dimittẽdi promissionem annexã sacrificio. Ad hæc. Si priuatus quispiam per ignorantiam peccauerit, docet capram aut ouem offerendam, & pollicetur ob vtrumque sacrificium peccati dimissionem. Prolixum esset sacrificia cætera commemorare, quæ cap. 5. & 6. sequentibus pro diluendis aliis peccatis & delictis fieri docentur, vbi & cuilibet sacrificio remittẽdi delicti promissio subiicitur. Vides itaque lector, quot iam illius rei produximus testimonia, nimirũ quòd sacrificia veteris legis peccatorum remissionem promittebant: quamobrem & iuxta morem loquendi scripturarum promissiones dici non iniuria possunt.

Secũdum.

Tertium.

Neq; sophisma Lutheri, quod secundo loco producit, alicuius ponderis erit. Nã

VI.

& hoc alterum est quod obiectat. Promissio (inquit) est verbum: sacrificium res est. quare impossibile est vt promissio sit sacrificium. Ecce merum sophisma. Neque Rex collegit q̃ promissio sacrificium esset, quũ promissio minime sacrificetur. At retrorsum sacrificium vocauit promissionem, eo quòd per ipsum remissio peccatorum promittatur. Nam propter expiationes & purificationes sacrificia fieri mandabantur in lege.

Ad hæc. Quoties Luthero placet, Missa non sola promissio dicitur, sed promissio signis adiecta, ita quòd Missa non modò promissionem, verumetiam & signa pariter inuoluat. Quæ signa prout res veras, hoc est veram Christi carnem, verumque sanguinem ipsius contineant, non minus Missa propter ipsa signa res dicetur, quàm verbum ob ipsam promissionem. Nam vti superius de veteri quadã cæremonia diximus, quam Hebræi phase vocant, quòd non solum promissionem complectatur, verumetiam ipsum agni sacrificium: ita & de noua hac cæremonia nó dubitamus asserere, quòd præter promissionem & verba, consecrationem etiã

Eucharistiæ comprehendat, & ipsius corporis Christi, nimirum agni veri & immaculati sacrificium. Quamobrem & plus quàm puerile fuerit sic argutari: Missa promissio est & verbum, quare nõ potest res esse: quum ipse Lutherus nõ semel cõfiteatur in libello aduersus regem, Missam esse promissionem signis adiectam. Quod quid est aliud, quàm Missam verba pariter & rem esse?

Lutherus nihil discriminat inter Missã, sacramentum & testamentũ.

Sed & hæc tria sæpe confundit, vnum pro alio frequenter vsurpans, nempe Missam, sacramentum, & testamẽtum, de quibus in captiuitate Babylonica sic scribit: Stet ergo primũ & infallibiliter, Missam seu sacramentum altaris esse testamentũ. Ecce si testamentum de vtroque dicatur; hoc est, & de Missa, & de sacramento altaris, necessium est vt ista quoque alterum de altero mutuo dicantur. Atque ita Missa quum sit Luthero sacramentum, erit etiam & res.

De promissione verò multum hæsitanter loquitur. Nam de ipsa paulo post ita subdit: Vides ergo quòd Missa (quam vocamus) sit promissio remissionis peccatorũ. Hic aperte promissionẽ remissionis

peccatorum Missam facit. Et plusculum inferius vbi dicit: Recte itaque dixi totam virtutem Missæ consistere in verbis Christi, quibus testatur remissionem donari peccatorum. Et hic iterum Missam facit promissionem remissionis peccatorũ. At in libello contra regem, Nos (inquit) in Missa potissimum vocamus promissionẽ, ipsa scilicet verba Christi sine quibus panis & vinum essent neque signum neque sacramentum neque Missa. Quid iam his verbis intelligi velit, obscurum est. Nam si promissionem aliã intelligat quàm remissionis peccatorum, nimisquam recte loquitur & inuolute, nedum inconstanter. At syncera veritas his ambiguis inuolucris tegi non quærit: lucem postulat, nõ tenebras.

VII. *Virt⁹ Missæ non consistit in remissionis peccatorũ promissione.*

Cæterum quòd nec tota Missæ virtus in promissione remissionis peccatorum consistat, neque sit id sine quo panis & vinum nec signa sint, nec sacramenta, neque missa, iam plenius ostendemus. Dilucidum itaque vel ex hoc solo fuerit, totam ipsius Missæ virtutem nequaquam in promissione remissionis peccatorum cõsistere, quòd Paulus de hac nihil omnino loqua-

loquatur, & tamẽ ab ipso Christo doctus formulã corporis & sanguinis consecrandi tradidit sufficientẽ. Sed & de remissione peccatorum solus meminit Matthæus, vt si sine hac particula nec panis & vinũ essent neq; signum, neq; sacramentũ, neq; missa, quemadmodum Lutherus affirmat, non solũ Paulus, sed & Marcus, & Lucas vehementer aberrassent: quod nephas est credere. Nullus enim horũ de remissione peccatorũ verbũ vllum facit. Sed Paulus ipse præ cæteris grauissimè peccasset, qui magistrũ huiusce rei se pollicit⁹ est Corinthiis, quibus & conficiẽdi corporis & sanguinis Christi modũ tradidit illa sublata particula de remissione peccatorũ. Quam obrẽ si in promissione remissionis peccatorum tota virtus missæ consistat, vti Lutherus opinatur, Paulus haud parua Corinthios affecisset iniuria, nimirum ipsos fraudãs omni penitus virtute toti⁹ missæ. Nec est credibile quin ipsum totũ, quod ante fuerat edoctus à Christo, Corinthiis exposuerit. Quo fit vt etiam nõ dissimile vero sit Christum illam particulam omisisse: id quod neutiquam feciſſet, si totius negocij virtus in ipsa promissione vi-

Mat.26.

1.Cor.11.

guisset.

Adde, quòd si tota Missæ virtus in promissione remissionis peccatorum consistat, sine hac nihil omnino fieret: quod falsum esse Lutherus ipse testabitur. Nã paulo post in libello contra regem affirmat non minus verè consecrare, si quis forma Lucæ, Marci, Pauli vteretur, quàm qui canonis istius impij & falsi vtitur. Sic enim effrons audet sacro missæ canoni conuiciari, impium & falsum illum appellans. Atqui certum est in forma quam Lucas, Marcus, Paulus tradunt, nec verbum quidem esse de promissione remissionis peccatorum. Quare nec in ea promissione tota Missę virtus cõsistit, neque Missa dici potest sola promissio remissionis peccatorũ. Id qđ adhuc denuo cõfirmabimus ex ipsius Lutheri verbis. Nã si Missa fuerit sola promissio, neque præter eam sit res vlla, cur toties Lutherus Missam promissionem vocat adiectam signis? Quid enim signis opus erit, si Missa fuerit sola promissio? Auferat ergo signa penitus, que planè res sunt, nempe corpus & sanguis domini. Nam citra hæc, promissio manet promissio. Quocirca si Missam appellet

Confutatio

promissionem solam, & promissio signis absumptis nihilominus extat: Missam etiam oportet fateatur extare, tametsi nulla remanserint signa. Nam & ante cæremoniam (quam nos Missam esse non ambigimus) & rursum postquam eadem sit finita, viget ipsa promissio. Nunquam enim ipsa promissio cessat, quum verbum Domini maneat in æternum. *Psal.118.* Quare manifestum est nec Missam dici posse promissionem solam.

Et quanquam sophisticè contendat, sacrificia vetera non fuisse promissiones, neque promissionem esse rem, negare tamen haudquaquam potest quin simul & promissio & res ad Missæ complementum exigantur. De promissione ipse confitetur: & de signis item quæ sunt res veræ, quin exigantur, nemini dubium esse potest ex his quæ iam diximus.

Sed & prēter hęc, quum ipsa res Missæ, hoc est prēsentia corporis & sanguinis Christi, nequeat haberi sine consecratione panis in corpus, & vini in sanguinem, subterfugere nullo pacto licet, quin is actus pariter ad essentiam

Missæ prorsus requiratur. Atque hoc est quod sæpe diximus, Missam nō esse quiddam simplex, sed in se multa complecti. Neq; multum refert, vnde Missæ nomen fuerit inditū, modò constiterit de re ipsa. Nam vt ostendimus illam cæremoniam quę phase dicta est, non accepisse nomen à quauis ipsius cęremoniæ parte, sed à trāsitu angeli qui pertransiit Hebręos dum Aegyptij percuterentur, atq; ideo phase dictam esse, id est transitum: sic & Missa dici potest ab externa quapiā ratione, neque est necesse vt ipsum vocabulum mox in frōte singula prodat, quę sub ipsa Missa fiant & gerantur.

VIII. Frustra igitur Lutherus in captiuitate sua Babylonica nobis imponere suis argutiis molitur, cum ex paupere similitudinem hanc introducit. Nullus (inquit) audet tantum insanire, vt dicat bonum opus facere eum qui pauper & indigens venit accepturus de manu diuitis beneficium. Quamobrem quum sit Missa beneficium promissionis diuinæ per manum sacerdotū omnibus hominibus exhibitū, ipsa nō potest aut opus aut sacrificiū esse. Hac similitudine Luther⁹ nos fallere conatur,

natur, quum alioqui plurimum interfit inter pauperem munus accipientem à diuite, atque sacerdotem qui consecrat munus vtique plebi distribuēdum. Plebs enim vicem pauperis gerit, & sacerdos vicem diuitis agit, hoc est ipsius Christi. Christus enim in cœna sacerdotis officiū vsurpauit, Eucharistiam consecrans, eandemque discipulis qui tum plebem referebant, administrans. Tunc enim discipuli recipiendo tantum & patiendo (vt Lutheri verbis vtar) exhibuerūt sese: Christus autem erat operator & consecrator, atque etiam immolator. Quid enim aliud sibi volunt Euāgelistæ, quum singuli memorent eum gratias egisse, quod & Paulus non tacet? Sed & idem officium quod ipse tunc exercuit, suis discipulis commēdauit agendum. Hoc, inquit, facite in mei memoriam. Quibus verbis & Lutherus fatetur tum apostolis Eucharistiæ consecrandæ tributam fuisse potestatem. Facere (inquit) est, hoc totū imitari quod ipse tunc fecit. Quando igitur ipse tum fuerat operator, consecrator, immolator, illos etiam operatores, consecratores, & immolatores huius sacrificij constituit.

Mat.26.
Marci 14.
Lucæ.22.
1.Corin.11.

Sacerdos facit missam, sed plebs accipit eam.

Sacerdos itaque quoties panem & vinum in Eucharistiam consecrat, Missam facit. Plebs verò quæ dum aguntur mysteria sacramentum accipit, non tanquam negocij gestores, Missę præesse, aut Missam facere, sed interesse Missæ dicuntur. Quá obrem & plebs ad instar pauperis est, qui solum accipit: at sacerdos qui velut hierarcha mysteriis præest, cũ sit inter Christum & plebem ipse mediator, nonnihil vtrinque repræsentat. Quatenus enim consecrat ac ministrat, Christum refert qui donat: quatenus autem accipit, eatenus cum paupere plebe communicat.

IX.

Multa requiruntur ad Missam

Iam igitur cunctis opinor dilucidum est, Missam præter ipsam promissionem remissionis peccatorum, alia multa requirere, quę quantum ad ipsius Missę substantiam attinet, longe plus habent momenti, quàm promissio quęuis. Nam Paulus epistola priori ad Corinthios, Missæ substantiam explicuit absque mentione qualibet remissionis peccatorum. Sed & remissio peccatorum etiam ex veteribus sacrificiis promittebatur, quemadmodum & hic remissio peccatorum pro-

1. Cor. 11.

mittitur, non quidem ob sumptionem sacramenti, quemadmodum sæpe diximus, sed ob virtutem sacrificij quod in Missa repræsentatur, nempe sacrificij crucis.

Species vtique panis in Missa Christi corpus refert, quod exangue pendebat in cruce: & species vini sanguinem, qui similiter in cruce fundebatur in remissionem peccatorum. Propter quod in mysticis illis verbis dicitur, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Atque ad hunc modum vetera nouis vel ad amussim quadrãt, quemadmodum & Mosi iussum fuerat, vt cuncta secundum exemplar faceret quod in monte viderat. Nam vt illic populus res quasdam offert, subinde sacerdos eas ipsas immolat, altare sanguine conspergens, mox igne quicquid est adipis adolet in altari, post hæc admiscet & preces, atque ita promittitur remissio peccatorum: sic & in hac noua cæremonia panis & vinum à populo consueuit offerri, subinde per sacerdotem igne cœlitus misso quicquid est adipis, hoc est intima panis & vini

Matt. 26.

Conferũtur nouæ veteribus. Exodi. 25.

ſubſtantia prorſus abſumitur, pane vinóque mutatis in ſacram euchariſtiam. Sanguis verò ſeorſum à corpore repreſentatus, quid aliud quàm iugulationem quandam & immolationem inſinuat? Calix interea madet ſanguine Chriſti: quo tametſi non reſpergatur altare, non eſt dubium tamen, quin ab illo nonnihil ſanctitudinis accipiat. Admiſcentur demum & preces: atque ita virtute tam eximij ſacrificij vera promittitur peccatorum remiſsio.

Euchariſtiæ ſacramentum non ſumãt niſi pœnitentes.

Quis iam nõ perſpicit illas figuras huic veritati prorſus reſpõdere, ac viciſsim veritatem iſtam vmbris & figuris illis? Nemo tamen ex hac cõparatione credat cuiquam ad hoc ſacramentum accedere licere, quem non ante verè pœnituerit. Nã ſi quum ad ipſa vetera ſacrificia accedebãt, confitebantur peccata ſua domino, quem admodum Num. 5. iubentur: multo magis ad hoc ſacrificium acceſſuri tenentur ſe prius expurgare, & dignè præparare, quũ ob hoc ipſum inſtitutum ſit abſolutionis ſacramentum. Nõ eſt ergo quod quiſquã ad euchariſtiam accedere præſumat cum peccati mortalis conſcientia. Nam eiuſmodi peccata per ſacramẽtum abſolutio-

nis expurgari pridem oportuit. Veruntamen hic delentur peccatorum reliquiæ, simul & peccata quorum inter confitẽdum non est habita memoria. Neque sacramẽtum istud, vt sæpe diximus, est signum remissionis peccatorum, sed vnionis est sacramentum, & incorporationis Christo, nõ remissionis peccatorũ. Aliud est enim præstare peccatorũ remissionem, & sacramentum esse talis remissionis.

Quædam quę Lutherus falso impingit illustrissimo Regi, diluuntur. Cap. IX.

IAm satis abunde cõfectum est, opinor, Missam nõ esse promissionem solam, neque totam ipsius Missæ virtutem in promissione remissionis peccatorum consistere. Quamobrem & à veritate longe alienum est quod Lutherus cõminatur, nempe quòd nisi Missam obtinuerimus esse promissionem seu testamẽtum (vt ipse falso iactitat verba clarè sonare) totum Euangeliũ & vniuersum solatiũ amittimus. Nam & in- 1.

tegra nihilominus erit totius euangelij veritas. Sed neq; ſolatij quicquã eſt quod Lutheranũ commẽtum hominibus queat afferre, quod nõ iuxta communem totius eccleſiæ ritum & fidẽ ídque longe cumulatius q̃ pro Lutheri ſomniis exhibeatur.

Corp⁹ Chriſti fieri per cõſecrationẽ nõ probatur ex nudis euãgelii verbis ſine pia interpretatione.

Addam & iſtud, quòd niſi ritus eccleſiæ tot ſeculorum vſu, pariter & patrum aſſertionibus eſſet comprobatus, nec Lutherus neque alius quiſquam ex euangelij nudis verbis aduerſus proteruientẽ euinceret corporis Chriſti præſentiam in ſacramento fieri per cuiuſuis ſacerdotis cõſecrationem. Et quantum damnum eſſet nobis hoc ſolatio priuari, aut in hæſitationem aliquam leuiculam huius rei venire? At in iſtam inciderimus hæſitationẽ haud dubie, ſi cum Luthero nihil patrum interpretationi nihilq; conſuetudini cenſeremus deferendum. Veruntamen ex euãgelij verbis vnà cum aſſertionibus patrum, atque diuturna conſuetudine, præſertim in re tanti ponderis, nihil dubito quin euincetur aduerſum omnes, in Miſſa verè carnẽ & ſanguinem Chriſti conſecrari, donariq; fidelibus. Sed de iis rebus poſtea copioſius dicemus. Interea certum

habeamus, nullum in toto euangelio verbum esse, quo Lutherus valeat aduersus proteruientem firmare Missam esse promissionem, quod tamen ipse toties & tam magnifice iactitat.

Age iam excutiamus & istud quàm nõ erubescat homo impudẽtissimus Regi & mendacium & contradictionem impingere, quòd is hoc loco fateatur sese ad tædium vsque de testamentis & promissionibus à concionatoribus audiisse, & tamẽ postea cum de sacramento ordinis loquatur, neget vllam in tota cœna dominica esse promissionem. At in hoc plane mendacissimus esse Lutherus deprehenditur ab eo qui verba Regis illic scripta velit perlegere. Sunt enim hæc verba regis: Legatur locus de cœna dominica, non reperietur apud vllũ euangelistarum in susceptione sacramenti promissam gratiam. Legitur à Christo dictum, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ. Quibus verbis significauit semetipsum in cruce per passionem redempturũ genus humanum. Sed quũ dixit ante: Hoc facite in meã cõmemorationem, nullã hoc facieti, *Matt. 26.*

II.

id est sacerdoti consecranti, neque eucharistiam recipienti, gratiam ibi promittit, nullam peccatorũ remissionẽ. Hactenus ipse rex. Quibus verbis palã est regem negare vel gratiã vel remissionẽ peccatorũ in missa promissam esse vel ei qui consecrat, vel ei qui recipit eucharistiã. Et hoc sanè verissimum est. Nõ negat tamẽ quin in ipsis verbis Missæ recenseatur promissio remissionis peccatorũ: quæ promissio, vt dicit, facta est propter effusionẽ sanguinis in cruce, & propter ipsam passionem, qua genus redemit humanũ, non propter esum sacramenti. Mendacium igitur est apertissimum, quòd rex negarit vllam esse promissionem in Missa.

Luth. falsò ẽmponit regi contradictionem.

Sed & istud quoque nihilominus mendaciũ est, quòd rex sibi ipsi contradixerit: quũ nihil repugnet concedere, se ab aliis audiisse de testamentis & promissionibus istiusmodi, & negare tamen quòd in missa fuerit vlla gratia seu peccatorũ remissio vel cõsecranti vel suscipienti eucharistiam aperte promissa. Rex vbique secum cõstat, & pro his quæ docet, aut scripturas aut rationes affert efficacissimas, quas vel aure surda Lutherus pertransit, vel

mẽdaciis &cauillis eludere conatur, quẽ-admodũ & in hoc (quod proximè ſequitur) manifeſtũ eſt. Nã ait regẽ citra vllam probationẽ aſſeruiſſe fieri à ſacerdotibus non modo id quod Chriſtus in cœna, ſed quod in cruce fecit. quod eſt haud dubie mendacium apertiſsimum. Nam rex ad id comprobandum duas affert ſcripturas, vtranque ex Paulo.

Rex binæ autoritate probauit id a ſacerdotibus fieri quod Chriſtus fecit.

Sed verba regis ſubiiciã. Si nobis (inquit) inſtet Lutherus, ſacerdotẽ offerre nõ poſſe, quia Chriſtus in cœna nõ obtulit: recordetur eorũ quæ dixit ipſe, teſtamentum inuoluere teſtatoris mortẽ, nec antè vires & robur ſumere, & tota perfectione cõpleri, quàm eo moriẽte qui teſtatus eſt. Quamobrẽ non ſolũ pertinẽt ad teſtamẽtũ quæ prius fecit in cœna, ſed etiã oblatio eiꝰ in cruce. Nã in cruce cõſummauit ſacrificiũ, quod inchoauit in cœna: eóque totius rei cõmemoratio, nẽpe cõſecrationis in cœna, & oblationis in cruce, vno celebratur ac repræſentatur ſacramento Miſſæ, atque adeo verius mors repræſentatur quàm cœna. Apoſtolus enim quum Corinthiis ſcriberet, Quotieſcunque panẽ hunc comederitis, & calicem biberitis,

III.

1. Cor. 11.

adiecit, non, cœnam domini, sed mortem domini annũciabitis. Hactenus ipse Rex.

Rossensis. In quibus verbis lector apertè vides regem testimonio Pauli communiisse quod dixerat, nimirum in missa verius mortem Christi repræsentari, q̃ dominicã cœnam. Annũciabitis (inquit) mortem domini donec veniat. Quam scripturam & nos ante latius tractauimus.

Verba regis. Sed audi iã alterã scripturã ex Luca, quã rex ad idipsum cõprobãdũ produxit. Verba regis sunt hęc: Negari nõ potest sacerdotem in Missa bonũ opus facere: quippe qui nõ aliud facit in missa, quàm Christus in cœna fecit & cruce. hoc enim declarãt verba Christi, Hoc facite ĩ meã cõmemorationẽ. Quibus verbis quid aliud volebat vt in missa repræsentarẽt ac facerent, quàm quod ipse faciebat in cœna, & cruce? Hucusque rex. Lutheri tamẽ tanta est improbitas, vt nihil pudeat asseruisse regem id dixisse solũ, & nõ probasse, quum tamẽ pro vna re duo scripturarũ testimonia Rex produxerit, vt iam ostendimus.

Luca. 22.

Cauillum Luth. Audisti mendacium lector, accipe nũc & cauillũ quod illico subiecit. Dico (inqt) ego contrà, manifestũ esse sacerdotes

in Missa id omittere quod Christ⁹ in cœna fecit, & id facere quod Iudæi fecerunt in cruce Christo. Nec dico hoc solũ, sed probo quoque. Nã qui verbũ dei peruertit & extinguit, is verè crucifigit filiũ dei: id quod faciunt omnes qui ex promissione opus faciunt, quũ hoc verè sit veritatẽ dei mutare in mẽdaciũ. Hæc Lutherus. "

Confutatio

Ego certè neminẽ hactenus audiui, qui promissionẽ opus fecerit. Neq; si quisquã id tutari vellet, quòd promissio fuerit opus: nõ video quomodo veritatẽ dei commutet in mendaciũ. At vnũ scio, quòd si peruertere & extinguere verbũ dei, sit filiũ crucifigere, Lutherus Christũ ita crucifigit, vt nemo magis. Nam ipse tam illud, Annũciabitis mortẽ domini, quàm illud, Facite in mei commemorationẽ, peruertere simul & extinguere conatur penitus.

Luth. Christum crucifigit.

Subinde non minus impudenter & sacrũ ipsius missæ canonẽ, tot seculis à patribus non minori eruditione quàm vitæ sanctimonia prẽditis honorificè cultũ, ipse cõtẽnit, ac pro nihilo ducit. Canonem (inquit) ego reiecci & reiicio, quòd prorsus apertè contra euangelium vocat sacrificia, quæ sunt signa dei promissionibus

IIII

adiecta, nobis oblata, à nobis recipienda, non offerẽda. Primum hic audis lector, quòd sacrũ reiicit canonẽ, quo nihil hactenus apud orthodoxos, exceptis euangeliis, antiquius habitũ est. Qui cõtẽptus (si nihil aliud esset) abũde monstrat quale monstrũ & quàm horrendũ sit Lutherus. At causſam subdit, nempe quòd prorsus apertè contra euangeliũ vocat sacrificia, quæ sunt signa dei promissionib' adiecta. Verũ istud apertissimũ est mendacium, quòd canon prorsus apertè contra euangeliũ ipsa dei signa vocet sacrificia. Proferat velim ipsum euangelij locũ, qui canoni tam apertè contradicat, id quod scio nũquam faciet. Nos autẽ abunde satis produximus, cur verus agnus Christus Iesus, verè sub illis panis & vini speciebus in altari sacrificetur. Et quid prohibet signa dei vocari sacrificia? Nam & in veteri lege quæ sacrificia vocantur, fuerũt itẽ & Christi per suam passionem immolãdi signa, simul & promissionibus adiecta, quemadmodũ superius ostendimus. Quid mirum igitur si panis & vini species, quæ non modo signa sunt carnis & sanguinis ipsius agni iam olim in cruce pro nobis

Signa dei vocãtur sacrificia.

Species panis & vini vocãtur sacrificia.

bis immolati, verumetiam eundem verè præsentem annunciant ob reficiendam eiusdem immolationis memoriam, quid inquam mirum est, si eiusmodi signa sacrificia vocentur? quando nusquam (quod tamen ob consequendam veram vitam oportuit) agn⁹ ille comeditur præterquam ex hoc sacrificio. Geminum itaque mendacium, vt ferè solet, Lutherus huc inuexit: alterũ, quòd signa ipsa nõ debeant vocari sacrificia: alterũ, quòd affirmet id tam prorsus apertè facere cõtra Euangelium. *Duplex Luth. mendacium.*

Quod verò subdit ideo signa hæc non esse offerenda, quòd nobis oblata sint, & à nobis recipienda, quid stolidius dici poterit, quum nihil penitus habeamus offerendum, quod nõ à deo prius accepimus? Sic enim Dauid deo confitetur. 1. Paralipomenon. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et Paulus identidem ait: Quid habes quod non accepisti? Quare si nihil deo sit à nobis offerendum, nisi quod nõ accepimus, nihil vnquam offeremus. Præcluditur enim ad hunc modum omnis oblatio penitus, id quod apertissimè scripturis contranititur, quippe quæ passim hortantur *1. Cor. 4.*

vt hostiam aliquam offeramus deo. Quod si possit quidpiam quod à deo pridem accepimus, deo rursum offerri, quid vetat quo minus hunc immaculatum agnum, tam acceptabilem patri, quippe qui pro peccatis olim offerebatur, & ad nostram vtilitatem à deo nobis donatus sit, quid inquam vetat quo minus eundem rursus offeramus patri, ceu iuge quoddam sacrificiū, pro peccatis quæ quotidie facimus, quotidie redimendis? Nā etsi Christus semel oblatus fuerit pro peccatis omnibus abolendis, tamen oblationis illius meritum & fructus, non nisi mediis idoneis, peccatoribus omnibus applicatur. Alioqui nemo peccatorum fieret saluus, sed eūcti damnarentur.

Filius patri offerendus.

Meritū passionis applicatur hominibus.

Quod si Lutherus dixerit sufficere cuique suam fidem, neque ego refragor, vbi cætera defuerint. Verum vbi cætera queant obtineri, nec tamen conquirendi sufficiens adhibeatur diligentia, talem fidem ego minime suffecturam opinor, sed protinus ipsa negligentia deformari. Nam alioqui frustra non modò baptismus, verumetiam absolutionis sacramentum & Eucharistia quoque fuissent instituta.

Sola fides non sufficit cuilibet adulto.

Per hæc ergo sacramenta, passionis illius fructus peccatoribus communicantur. Nihil ergo, phibet quin sub signis Christus verus agnus offerri possit, quum hæc hostia nulla altera purior, nulla sanctior, nulla denique patri acceptior excogitari queat.

VI *Luth. mentitur omnia oblata fuisse incensa.*

Hic multis cõuiciis, multis insaniis, multis deniq; puerilibus ineptiis præteritis, ad illud solenne de sacris literis mendacium venio, quo Lutherus cõtendit nullum in lege fuisse sacrificium quod recipiebatur, & non penitus totum incendebatur. Mihi (inquit) satis. In lege quicquid offerebatur, totum incendebatur. Putat enim offerri nihil, quod nõ igne prorsus absumebatur, quum scripturæ palam asserant, nõ modo populum obtulisse sacerdotum manibus, verumetiam & ipsos sacerdotes immolasse lõge plũra quàm incenderint. Sed de populo prius exẽplum producamus. Leuit. 2. sic scriptũ est: Anima quũ obtulerit oblationẽ sacrificij domino, similа erit eius oblatio. Istud omnino de quouis offerente quantumuis laico debet intelligi. Porro sacerdotis officium erat, ex tota ipsa oblatione me-

moriale quoddam decerpere, mox ignibus exurendum, vt ibidem traditur. Nam paulo post sequitur, Ac deferet ad filios Aaron sacerdotis. Quorum vnus tollet pugillum plenum similæ, & ponet memoriale super altare &c. Ecce vides lector priuatum illum de populo prius ad sacerdotis manum offerre, deinde sacerdotem ipsum offerre denuo. Rursum in eodem capite sequitur apertius: Sin de craticula fuerit sacrificium tuum, æquè simila conspergetur oleo, quam offerens domino trades in manibus sacerdotis. Ecce traditio manibus sacerdotis oblatio dicitur, & oblatio domino facta. Quam (inquit) offerens domino, trades in manibus sacerdotis. Et continenter sequitur de sacerdote: Qui quum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare. Ecce vides lector quòd prius quàm id quod pro memoriali desumitur exurendum, totum illud pridem oblatum à laico dicitur oblatio: & denuo per sacerdotum oblatum, vocatur sacrificium.

Memoriale quid significet.

Cæterum ne in verbo memoriale scrupulus habeatur, Moses quinto

Leuitici, quid per hoc velit intelligi, docet apertius. Nam postquam pauperi (qui non haberet quicquam viuum offerendum) similam offerre iussisset, illico mandat vt sacerdos plenum ex ea pugillum hauriens cremet super altare in monumentum eius qui prius obtulerat: quodque residuum esset, sacerdos in suam partem acciperet. Ecce vides id quod incenditur, in eius memoriale & monumentum fieri, qui prius obtulerat. Bis igitur oblatum fuit, semel per laicum, & denuo per sacerdotem: tertio nonnihil ipsius oblati cremabatur. Sed & in eodem capite plenius aperitur non solum id offerri quod incenditur, sed totum quod apportatur ad manus sacerdotum. Nam iubetur ibi pauper, qui pecus non habeat, duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, alterum pro peccato, alterum in holocaustum. Offerebatur igitur vterque, sed alter tantùm incendebatur. At in re nimis aperta nimis laboramus: verùm istud ideo facimus, vt nemini non dilucidum sit quàm sit impudens Lutheri mendacium.

VII. Et quanquam ex his quæ diximus, aliquousque constet, etiam sacrificium aliquod in lege fuisse quod recipiebatur, & non totum incẽdebatur, quemadmodum de altero turture aut altero pullo columbarum apertissimum est: non grauabimur tamen & alia super hac re producere testimonia. Ego certè demiror hominem, qui tantam sibi de sacris bibliis peritiam arrogat, contrariũ asserere tam impudenter, quum in bibliis occurrant eius rei tam frequenter exempla. Nam Leuit. x. legitur ita sacerdotibus dictum: Tollite sacrificium quod remansit de oblatione domini, & comedite illud absq; fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Ecce quòd reliquũ fuit præter oblationem domini, hoc est præter id quod incendebatur, sacrificium erat, quod & sacerdotibus in cibum fuit. Et quãquam aliqua pars totius exurebatur in memoriale, nihilominus ipsum totum erat deo verè sacrificatum. Nam vbi quispiam è populo sacerdotum manibus rem quamuis obtulisset, primum, si fuisset ipsa res inanimis, cuiusmodi simila est, siue cruda, siue cocta, frixáve, mox eandem sacerdos in sacrificium

Sacrificiũ non semper comburebatur.

offerebat, vt nuper diximus: atque ita demum portiuncula quadam eius sacrificij in altari exusta, quicquid residuum fuerat, ab ipsis edebatur sacerdotibus. Sic enim apertè iussit Moses Leui. 2. Quicquid (inquit) reliquum est, erit Aaron & filiorum eius sanctum sanctorum de oblationibus domini. Quòd si pecus offerendum esset à populo aut à principe, aut à priuato quouis, posteaquam sacerdotum manibus id semel oblatũ fuisset, tum sacerdos idem pecus immolabat in altari sanguinem eius effundens, & eodem altaris basim respergens, iamque hostia & sacrificium appellabatur. Postremò nõnullam eius partem sacerdos exurebat in memoriã ipsius muneris, si vel pacificorum hostia fuisset, vel victima pro peccato. Quicquid autem reliquum erat, sacerdotibus in esum vertebatur. Is ordo Leuit. 3. 4. &. 5. patet apertissimè. Quamobrem & Nume. 18. dominus ad Aarõ dicit: Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, atque cedit in sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. in sanctuario comedes illud. Quid potest apertius dici? Propter quod & Moses, vti

Leuit. 10. traditur, iratus fuit aduersus Eleazar & Ithamar filios Aaron, quòd hircum oblatum pro peccato non comedissent, sed exussissent penitus. Cur (inquit) nõ comedistis hostiam pro peccato in loco sancto qui sancta sanctorum est? An nõ ex his verbis palam est idipsum quod edebatur, oblationem & sacrificiũ fuisse? Sed & Exo. 29. Panes (inquit dominus ad Mosen) qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonij comedent, vt sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Ecce ipsa receptio & comestio panum, sacrificiũ illud effecit placabile, quo manus item offerentium sanctificabantur. Et Deutero. 18. scriptum est: Non habebunt sacerdotes & leuitæ, & omnes qui de eadem tribu sunt, partem & hæreditatem cum reliquo populo Israël, quia sacrificia domini & oblationes eius comedẽt. Falsum est igitur, quòd nullum in lege fuisset sacrificiũ quod recipiebatur, & non totum penitus incendebatur.

Cæterum & ex euangelio probemus hoc ipsum. Christus enim apud Matthæũ cap. 12. vocat sacerdotum opera, sacrificiũ. An nõ legistis (inquit) in lege, quòd sab-

batis sacerdotes in templo sabbatum prophanant, & crimine vacant? Et quomodo prophanãt, nisi faciẽdis sacrificiis? Nam & hãc eorum operam sacrificiũ appellat, quũ subdit: Misericordiam volo, & non sacrificium. At ob hæc quę incendebantur, solius ignis opera suffecit citra sacerdotum sudores. Sacerdotum labor erat potissimũ in iugulandis & excoriandis pecoribus: quod opus adeo sacrum fuit, vt nemini alteri præterquam sacerdoti liceret id facere. Quamobrem & palam est hoc opus à Christo vocatum sacrificium. Mendacissimum igitur est quod Lutherus affirmat, nempe quòd in lege quicquid offerebatur deo, totum incendebatur. Nec enim solum quod exurebatur, sed & quod edebatur ab ipsis sacerdotibus, erat verè sacrificiũ: nisi quis malit cum Luthero scripturas omnes peruertere, quàm assentire veritati.

Satisfecimus igitur (opinor) quæstioni Lutheranæ, qua tam arroganter quæsiuit, vbi reperiretur in lege sacrificium quod recipiebatur, & non penitus totum incendebatur. Palam igitur ex his est nihil omnino repugnare, quòd Christi corpus *Corp⁹ Chri*

sti & sanguis vocatur sacrificium à nobis sumendum.

& sanguiné in missa vocemus sacrificium. Et eadem identidem fateamur non solum antè nobis à deo donata fuisse, verùetiam à nobis rursus in cibum esse recipienda. Sic enim in ipsis typis factum legimus, nimirum in veteri lege, res videlicet à deo donatas, eidem rusum immolatas, demum à sacerdotibus in cibum sumi. Ex his iam discat lector quanta sit vel inscitia vel impudentia Lutheri. Inscitia primum, si tot scripturarum inscius fuerit, quarum notitiam vni sibi præ cæteris vendicat. Impudentia verò, si non ignorauerit, & tamè dissimulet, imò neget eas nusquam in lege reperiri posse.

Sed prolixiores quàm oportuit in re nimis dilucida fuimus. Veruntamen si (quæ sequuntur) meras amentias quibus Lutherus haud aliter, quàm furiis actus infernalibus debacchatur, persequi velimus, nimio certe lectorem quemuis afficeremus tædio. Quamobrem illis dimissis, ad ea quæ sunt maioris momenti transeamus.

INTERPRETATIONI quam de scripturis patres concorditer reliquerunt, fidē adhibendā esse.

Cap.

Cap. X.

HAud multo post hæc Lutherus cõtrouersiam quandã agitat, an videlicet præter scripturas vlla traditionibus patrum habenda sit fides. Quam sanè controuersiam Rex haudquaquam (vti Lutherus fingit) sed Lutherus ipse callidè mouit, quò regiis argumentis, quæ fuerant ob aliud institutum in medium allata, posset abuti cõmodius. Nam vbi Lutherus duobus potissimum, hoc est verbo Christi pariter & exemplo probare cõtendit Missam esse promissionem, Rex vtrumq; pluribus rationibus atque scripturis confutans, docet, neque verbum vllum Christi, neque exemplum quoduis, solidã eius rei præstare probationem. E quibus argumentis Lutherus quædam decerpsit, aliò contorquens quàm Rex instituerat, vt facilè quiuis lector iudicabit. Cæterũ quia Lutherus hanc cõtrouersiam introduxerat, ex eo iustissima nobis datur occasio iam præstandi quod antè pollicebamur, nimirum ostendendi, quòd intellectus Euangelij certius haberi potest ex inter- I. Euangelij

sensus ex patrum interpretatione petendus est.

pretatione patrum, & vsu nobis ab eisdem tradito, quàm ex nudis ipsius Euangelij verbis. Simulque patebit non posse ex ipso Euangelio probari missam esse promissionem.

II. Sed prius illud aggrediamur & doceamus, quòd citra patrũ interpretationem, & vsum nobis ab eisdem traditum, nemo probabit ex ipsis nudis Euangelij verbis sacerdotem quempiam his temporibus veram Christi carnem & sanguinem consecrare. Non q̃ res hęc iam ambigua sit, sed quòd eius certitudo non tam habeatur ex verbis Euangelij, quàm ex patrum (vt diximus) interpretatione, simul & vsu tanti temporis quem illi posteris reliquerunt.

Ioan. Vviclef negat Christũ consecrasse in cœna.

Principio si quis donauerit (quod tamen Vviclefus prorsus negat) Christum in cœna verè corpus & sanguinem suum ex pane vinoque confeciſſe, nequaquam ex hoc infertur, quòd vnusquisque sacerdos ita similiter panem in corpus, & vinũ in sanguinem permutabit. Nam Christus pleraque feciſſe non dubitatur, quæ iam nemo quãtũuis aut sanctus aut sapiẽs fuerit, queat efficere. Quamobrem, nisi fuerit in dictis verbis apertè promissum, quòd

quisquis siue laicus siue sacerdos eandem rem tentauerit, idem effectus sequetur, nulla nobis aderit huius negocij certitudo. Sed eiusmodi nihil in Euangeliis, vt patebit, est ꝓmissum. Sic enim refert Matthæus: Accepit Iesus panem: & quum egisset gratias, fregit ac dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. & accepto poculo gratiis actis dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus qui est noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum. Hactenus Matthæus, qui & solus testamēti noui meminit. Neque vllum hic verbum positum est quo probetur, in nostra missa veram fieri carnis & sanguinis Christi præsentiam. Nam & si Christus ex pane carnem suam, & ex vino sanguinem effecerit, non ob id consequitur, virtute alicuius verbi hic positi nos quoties idipsum tentauerimus, idem effecturos. *Matth. 26.*

Matthæus itaq; nihil facit ad huius rei probationem, ac multo minus ad Lutheri commentum, quo contendit ipse Missam esse testamentū nouum, vti sæpe diximus. Neque enim scripsit Matthæus: Hic sanguis est testamentum nouum, sed hic est

sanguis testamenti noui.

Marc.14. Marcus item nihil confert, qui de remissione peccatorum nec verbũ quidem faciẽs, in cæteris ferme cõsentit Matthæo. Quamobrẽ nec ille aut huic instituto aut Lutheri figmẽto conducit quicquam. Sed Lucas (inquit) & Paulus rem satis aperiunt. Istud iam excutiamus. Primum, hi nil omnino de remissione peccatorum loquuntur. Quare & dilucidum est, quantum ad promissam remissionem peccatorum attinet, nihil eos iuuare Lutherum. Quamobrem & clarissimum est, non posse Lutherum ex toto Euangelio probare, Missam esse promissionẽ remissionis peccatorum. Sed dicet: Ex Luca pariter & ex Paulo manifestè colligitur, sacerdotes ex pane simul & vino carnem ac sanguinem Christi conficere. Nam vterque narrat dixisse Christum, Hoc facite in mei memoriam. At istud apud eum, qui nihil præter scripturas admittit, neutiquam probabit institutum. Nam vt largiamur Christum apostolis dixisse, non propterea cõsequitur quòd omnibus eorum posteris eandẽ tradiderit potestatem. Nam & illis data fuit potestas eiiciendi dæmones, morbos-

Anthypophora.
Luca.22.
1.Cor.11.
Matth.10.
Marc. 3.6.

que curandi, quæ iam in illorum vicarios haudquaquam competit.

III. Adde, quòd in Euangelio nonnulla legũtur apostolis dicta, quæ non conueniant omnibus, cuiusmodi & istud est: In viam gentium ne abieritis. Quoniam igitur illud nusquam in toto legatur Euangelio promissum, iam planè deest quo probemus, quicquid in cœna dictũ erat apostolis, id etiam cunctis eorum posteris fuisse dictum. Quòd si nequeat hoc de vicariis apostolorũ comprobari, multo minus id de quouis alio Christiano conuinci possit, quum & apostolis & eorum vicariis multa fuerant tradita, quæ non ad omnes pertineant Christianos. Non potest igitur per vllam scripturam probari, quòd aut laicus aut sacerdos quotics id negotij tentauerit, pari modo cõficiet ex pane vinoque Christi corpus & sanguinem, atque Christus ipse confecit, quum nec istud in scripturis contineatur. *Matth.10.*

Cõsecrationis fides ex priscorũ pẽdet eruditione.

Ex iis (opinor) nemo non intelligit, huius rei certitudinem, non tam ex Euangelio pendêre, quàm ex vsu & consuetudine quæ per tot secula nobis ab ipsis primis patribus commẽdata est. Sic enim ip-

sis, docente spiritu sancto, visum fuit hanc Euangelij partem nobis interpretari. Sicque suis temporibus vtendam arbitrati sunt: vt iam quisquis aut alium sensum aut vsum velit introducere, is omnino repugnabit spiritui sancto, cuius instinctu priores patres hunc ritum & cæremoniam in Eucharistiæ consecratione tradiderunt. Nam persuasissimum esse potest ei qui nõ ignorat euangelium, spiritum sanctũ (qui datus est ecclesię perpetuº instructor) nũquam in re tanti ponderis fuisse passum ipsam errare tanto & tam prolixo temporum successu.

IIII. *Magis fidendum est consuetudini probatæ quàm nudis euangelij verbis.*

Cæterum vt confirmetur illud quod diximus, nempe maiorem habendam esse fidem vsui diuturno, quem à primis ipsis patribus ecclesia certò traditum confidit, quàm nudis ipsius Euangelij verbis, adiiciam exemplum aliud. In verbis Euangelij quæ supra recensuimus, duo sunt dumtaxat, nempe factum Christi, & mãdatum de sic faciendo. Ego verò iam alia verba Christi producam, in quibus præter factum & mandatum adiicitur & tertium, nempe promissio, nec tamen his diebus vllus ex eis effectus sequitur. Proferam inquam

inquam ex Euãgelio quiddam, quod olim Christus ipse fecit, quemadmodum & illud consecrationis opus Euangelistæ referunt feciſſe Christum. Deinde quòd & idem opus apostolis iubebat facere, quẽadmodum & Lucas & Paulus illic docẽt mandaſſe Christum vt ita facerent. Denique præter hæc in eisdem verbis ostẽdam promisisse Christum, vt effectus ex conamine futurorum Christianorum palam sequeretur. Id quod in cœnæ dominicę verbis nusquã scribitur CHRISTVM fuisse pollicitum. Et quanquam hæc omnia tradita sint in Euangelio, & vnius effectus gratia, nunquam tamen his diebus aut quàm rarissimè talis euenit effectus. At video præstolaris lector quidnam exempli sim productur⁹. Accipe quid id sit. docent Euangelia Christum eiecisse dæmones, illuminasse cæcos, ægrotos sanasse. Ecce factum. Apostolis insuper mãdasse, quatenus ipsi facerent eadem opera. Sic enim Lucas scribit: Conuocatis autem Iesus duodecim, dedit illis potestatem & authoritatem super omnia dæmonia, & vt morbos sinarent. Ecce iussum. Iubetur enim apostolis vt similia faciant. Datur

Miracula Christus fecit, quæ & apostolis facienda commisit, cum certitudine effectus.

Lucæ.22.
1.Cor.11.

Lucæ.9.

enim eis potestas eadem faciendi quæ fecit Christus. Sed aduerte simul & tertium, promissionem videlicet factam effectus secuturi, atque cunctis qui creditturi essent in CHRISTVM. Signa, inquit Christus apud Marcum, eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽtur nouis, serpentes tollent: & si mortiferũ quid biberint, non eis nocebit. super ægros manus imponent, & bene habebũt. Ecce tertium, promissionem videlicet, quam certè nullum his diebus effectũ sortiri dilucidè cernimus. Nemo enim est qui iam aut dęmones corporaliter eiicit, aut sanat morbos: & tamẽ ambigimus minime quin hodie plurimi sint qui fidẽ habeant. Quod si nullus iam effectus ex hac promissione sequatur, vbi tam factũ quàm iussum Christi præcesserit, quam certitudinem habebimus ex illis verbis in quibus non certo promiserit succesſuris sacerdotibus consecrandi potestatem?

Marc. 16.

Sed dicet forte quispiam: Inanis igitur erit promissio Christi? nequaquam. Non enim voluit Christus promissionem hãc efficaciã habere perpetuã, sed pro tempo-

Promissio miraculo-

re nascẽtis & adolescẽtis Ecclesiæ. Quod tamen ex ipsis Euangeliis haudquaquã didicimus, sed ex vsu & interpretatione patrum dũtaxat. Cõmuniter enim in ipsis Ecclesiæ primordiis à verè credentibus hæc facta sunt ad corroborandã Euãgelij fidẽ. *rum oportunè impleta est.*

At postquã fuerat euãgelica doctrina per totum orbem vsquequaque diffusa, nihil deinceps opus fuit eiusmodi miraculis. Veruntamen si nudam Euangelij lectionem sequeremur, certũ haberemus hodie neminem verè credere, nisi qui posset ea ipsa signa facere, hoc est & eiicere dæmones, & sanare morbos, quũ Christus tã apertè sit pollicitus, & eos qui crediturĩ forent, hæc signa subsequerẽtur: hoc est, vt per ei⁹ nomen dæmones eiicerẽt, morbosq; sanarẽt. *Non semper miraculis opus est.*

Quis itaque non ex iis iam planè perspicit, maiorẽ vsui & interpretationi scripturarum nobis concorditer ab ipsis patribus relictæ, quàm nudis ipsius Euangelij verbis adhibendam fidem? *Conclusio.*

Cæterum quid hic Lutherus forte cauilletur, nũc præuideamus. Fortasse dicet & hodie promissionẽ istam effectũ sortituram, si nõ defuerit fides. At velim istud dicat explicatius. Nam deesse fidẽ, tripha-

V.

Tẽpora nostra non carent miraculis ob fidei defectũ

riam intelligi potest. aut ꝙ ipsa fidei sub-
stãtia, hoc est, quum nulla penitus fides in
mundo fuerit: aut pro fidei magnitudine,
hoc est, quòd non sit tanta fides in quouis
homine, quanta sufficiat ad agẽda miracu-
la, & quã tam habuerant illi prisci: aut de-
niq; pro qualitate fidei, quòd scilicet ob
inopiam & defectũ fidei viuæ & formatæ
res nõ succedat. Non est, opinor, dicturus
primũ, nisi prorsus insaniat, quãdo palam
est multos credere confiteriq; Christum.
Neque secundum affirmari potest, quum
non sit credibile, quin hodie tãta sit fides
in vno aliquo totius Ecclesiæ mẽbro, quã-
ta fuerat tũc in singulis. Nam singulo cui-
que credituro promissum erat, ꝙ eum illa
signa sequerentur. Neq; tertium dici po-
terit, nisi quisquam asserere velit Christũ
frustra fuisse mortuum, quum ob id ille
mortem obierit, vt nos fide viueremus.

Cæterum quouiscunque modo fidem
acceperit Lutherus, si nequeat ipse mira-
cula nobis edere, suopte iudicio confite-
tur sibi deesse fidẽ, de qua tamen alioqui
toties iactitat se certissimũ esse quòd eam
habeat. Quod si Lutherus ipse tanta fide
careat, nihil tamen ambigo quin in tota

prorsus Ecclesia quisquã fuerit, cuius fides æque vera, viua grataq; sit deo, atque fuerat aliquorũ fides, qui pridem eiusmodi miracula patrauerant. Nam ad eiectionem dæmonum sufficiebat olim fides non formata, quemadmodum ex euangeliis aperte constat. Multi, inquit Christus, dicent mihi in illa die, Domine domine nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc cõfitebor illis, quia nunquam noui vos. Ecce fides horum haudquaquã viua grataq; fuit, & tamen eiecerunt dæmonia, complureſque alias virtutes patrarunt. Quicquid igitur Lutherus dixerit, idem periculum eueniet, ne quis iam ex pane vinoque carnem & sanguinem Christi cõficiat, sicut ne dæmones eiiciamus, quandoquidẽ & illud opus magis arduum sit, nimirum ex pane Christũ facere, quàm eiicere dæmonem. Quamobrẽ quum illa verba quibus in re minoris mometi Christus adeo dilucidè promiserit effectũ subsecuturũ, iam frustrari videamus, nec effectum sortiri, multo magis in re maioris põderis, & vbi nulla promissio facta sit, metus esse

Ad miraculorũ operationẽ nõ requiritur fides formata.

Colligit nihil certum ex verbis Euãgelij de consecratione colligi.

potest, vt ob defectum fidei non eueniat, quod iubebatur duntaxat, non item promittebatur.

VI. *Hic nonnulli refutãtes patrum interpretationes, blasphemant Euangelia esse nudas fabulas.*

Hæc iccirco dixerim, ne quis nudis ipsius Euãgelij verbis pertinacius adhęrear, spreta patrum interpretatione, quẽadmodũ Lutherus facit, vsum & interpretationẽ à patribus Ecclesiæ traditã nihili pendens, & nuditati verborum insistens, quæ non sufficiunt ad id quod velit conuincẽdum. Nam vsus quẽ patres vnanimiter approbarunt, plerumq; multo certius docet quid sit amplectẽdum, q̃ ipsa Euangelij verba, quẽadmodũ in ipsis opinor exẽplis per nos ante productis abũdè patuit. Nam ex priori exẽplo dilucidũ fuit conuinci minime posse, quòd vel apostolorũ successores, vel singuli Christiani, vel soli demum sacerdotes cõficere queãt Eucharistiam, & ex pane vinoq; corpus & sanguinem Christi cõsecrare. Nunquã enim hoc Vviclefus ex illis verbis admisisset, neque alius quisquam qui velit nudę literæ contentiosius inhærere.

Sed neque ex posteriori exemplo quis effugiet, qui nudum verborũ sensum amplectitur, quin aut concedat neminem his

temporibus parē cuiuis illorum qui fuerant in primitiua ecclesia fidē habere, aut plane iā esse fruſtratā Christi ꝓmissionē.

At prꝫcipuè Lutherus id subterfugere nequit, quū is tam apertè neget quicquā vel à Paulo, vel ab euangelistis traditum, quod nō ex æquo pertineat ad oēs Christianos. Quod si verum sit, tum ad nos qui iam hac tempestate sumus, æquè spectabit ipsa Christi promissio de miraculis faciendis, atq; ad illos qui primi fuerant in Ecclesia. Quāobrem quū nemo suꝫ fidei iam eiusmodi fructū experiatur vel in se, vel in quouis alio, palā est aut iam nō vigere promissionem illam Christi, aut si vigeat, non extare nunc in vllo homine tantā fidem, quāta passim in singulis olim fuerat Christianis: quod neutiquā est credibile.

VII. Manifestū est igitur id quod ante polliciti sumus ostēdere, nempe ꝙ diuturnus vsus, & cōcors patrū interpretatio, nemine dissidente, solidiorē præbent certitudinem, quē in modū intelligi debeat obscurus quiuis Euāgelij locus, q̄ ipsa nuda verba, quæ variè possunt à cōtentiosis ꝓ suo cuiusq; placito detorqueri. Neq; enim dubito quicquā, quin is qui studia consiliaq;

Spiritus ſancti inſtinctu euangelia recepta ſunt & interpretata.

patrũ adeo fulciuit ne lapſi fallerentur in diſcernendis veris Euangeliis, ab iis quæ fuerant cõmentitia: eoſdẽ etiã illuſtrauerit, ne totam Eccleſiã per eorundẽ Euangeliorum vſum & interpretationẽ in tam impios errores abduceret. Nam quid profuiſſet Eccleſiæ, verum Euangelium à cõmentitio diſcreuiſſe, niſi pariter & ipſius veri Euangelij verus intellectus nobis innotuiſſet? Quamobrem vt euangeliis patrum vnanimi conſenſu receptis indubitatam fidẽ adhibuimus, ita par eſt vt vſui & interpretationi per eoſdem Eccleſiæ concorditer exhibitis, credamus inhæſitãter. Neq; minor certitudo nobis eſſe debet quòd recta ſit ipſa Euangelij interpretatio, quæ per patres (nemine diſſentiente) nobis tradita eſt, quàm quòd ipſum euangelium per eoſdem nobis exhibitum, pro vero ſit habendum Euangelio. Nam & idem vtrobique ſpiritus, illorum animis vtriuſq; ſuggeſsit veritatem, hoc eſt tam Euãgelij, quàm vſus & interpretationis eiuſdem. Errare quidem poteſt vnus aut alter patrum, non diffiteor, homines enim ſunt: ſed vt omnes inſimul aberrẽt, atq; adeo turpiter hallucinẽtur in his quę

Eccleſia nõ errat circa fidem.

sunt fidei, neque benignitas spiritus, qui perpetuus Ecclesię custos datus est, neque verax Christi promissio de fide nunquam defectura, per tot annorum centenarios passa fuisset. Quamobrem vt per Ecclesiã & Ecclesiæ patres certò nobis innotuit quodnam sit verũ, quódve sit fictum Euãgelium, ita per eosdem haud minus innotesceret, qui sit verus vsus, veraque Euangelij interpretatio: quum eisdem instrumentis, hoc est patrum linguis spiritus ille sãcer tam in Euangeliorũ discrimine quàm in sensuum interpretatione fuisset vsus. Ego sanè cum Augustino liberè clamo, me nec Euangelio crediturum, nisi quòd Ecclesiæ patribusque credam. Sed neque aut his aut illi fidem haberem, si non certo siderem & hos & illam à spiritu gubernari. Spiritus vtique sic Ecclesiam gubernat, vt eam prorsus vniuersam in rebus fidei necessariis non sinat errori diuturno subiacere. At Ecclesiam spiritus ipse non instruit nisi per linguas patrum. Quamobrem quum ab his edocta sit quodnam prę cæteris euangelium amplecti debeat, ab eisdem identidẽ & eiusdẽ interpretationẽ omnino conuenit obtẽperanter accipere.

DIIVDICATIONEM dogmatum ad patres potius quàm ad plebem spectare.

Cap. XI.

SVpereſt adhuc in loco quidam error cõuellendus, de quo Lutherus haud mediocriter gloriatur, nẽpe quòd ad plebẽ ſpectat de dogmatib⁹ iudicare. Sic enim ait: De doctrina (inquit) cognoſcere & iudicare pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos: & ita pertinet, vt anathema ſit qui hoc ius vno pilo læſerit. Ecce quàm captet & aſſentetur plebi. Plebeio certè fauori, quem ſtultũ iudicem nemo vnquam ſapiens non planè cẽſuit, Lutherus totus innititur. Animaduertit enim callidus vcterator plebẽ ſuis peſtiferis opinionibus applaudere, atque ideo iudiciũ plebis tanquam oraculum quoddam ſolidiſsimum extollit, & ſacris ipſis literis fulcire conatur. Sed de populari fauore ſatis appoſitè dixit Seneca: Malis artibus fauor popularis quæritur. Et certè peſsimis artibus Lutherus populum ſibi conciliauit, quum ſolam fidem ſufficere doceat, nec

satisfactionem pro sceleribus quantumuis enormibus exigat, sed absolutione simplici (modo firmiter ei credatur) non solum culpam, verumetiam pœnam omnem deleri, tam impudenter quàm etiam perniciosè contendit. Et cuius animum, quanquam alioqui rectè sapientem, hæc tanta flagitiorum impunitas, & in omne vitium licentia permissa, non facilè peruertat, alliciatque ad sequelã? Ac maximè plebeiorum animos, qui leues & incõstantes semper esse consueuerunt, atque ad deteriora paratissimi. Quale fuerit iudicium populare, satis constat ex Ethnicorum historiis. Neque enim Camillus aut Scipiones à Romanis, neq; Lycurgus à Lacedæmoniis, neque ab Atheniẽsibus Solõ tantam iniuriam fuissent passi, si iudicio integro & incorrupto fuissent eorum ciues. Nec de Ethnicis tantum loquor, verum etiam & de populo dei, quem & deus ipse peculiarem sibi fecerat. An non legimus Hebræorum populum, posteaquam eductus fuerat à misera qua apud Pharaonem detinebantur seruitute, post tot portẽta pro eis ostensa, post tot exhibita eisdem beneficia, nihilominus ad idololatriam de-

Exempla Ethnicorũ.

Exempla legis veteris.

Exo. 1. 32.

clinasse, atque deo vero posthabito vitulum adorasse conflatilem? Hoc scilicet egregium & præclarum eorum iudicium fuit, quòd spreto vero deo, qui tot prodigiis eos ab Aegyptiaca seruitute liberauerat, fictitium vitulum, deum suum arbitrati sint. Sed veniamus ad nostra. Num idem populus qui Christi sermonibus pariter & miraculis allectus credidit, omnibus honoribus illum dignum arbitratus, intra vnius hebdomadæ spacium sic ab eo fuerat alienatus, vt tollendum & affigendum cruci plusquam insana rabie conclamauerit? Paulum item & Barnabam quum essent Lycaoniæ (quod in actis refertur) populus auditis eorum sermonibus & visis miraculis tanto in precio habuerũt, vt vix compesci valuerint, quin illis tanquã diis immolarent: cæterum sequenti die sic immutati fuerant, vt Paulum lapidibus obrutum, velut mortuum reliquerũt. Sed & Christianum populũ quis ignorat per hæreticorum dogmata sæpenumero delusum, & à tramite veritatis abductum fuisse? An non Donatistæ gloriati sunt multo maiorem populi partem sibi quàm orthodoxis assensum præbuisse? Et quoties quę-

Exempla Euangelii. Matt. 21. 27.

Act. 14.

Exempla à populo Christiano.

so vel sola populi multitudine Arriani cõtra orthodoxos præualuerint? Tanta certe fuit inconstantia iudicii popularis, vt nunc vera fidei dogmata, nunc apertissimas hæreses approbarent. Quæ res apertior est, quàm vt negari queat. Nam Athanasius dum viueret, totum Alexandrinensem populum aduersus Arrii dogmata sibi coniunctissimum habuit, quibus & moriturus Petrum virum orthodoxum, & pro fide catholica plurima perpessum, ceu futurum Episcopum obnixius commendauit. Illi tamen (tanta fuerat eorum inconstantia) Lucium quendam Arrianæ partis Episcopum admiserunt: id quod neutiquam feciissent, si recto fuissent siticeróque iudicio. Sed eiusmodi multa cõperiet quisquis illorum temporum percurret historias. Nunquam certe vel Arrij, vel Aetij, aut Eunomij vesania, Sabellij, Photini, Paiuli Samosateni, aut denique Macedonij venenũ à Christianis receptũ fuisset, si nõ defuisset eis iudicij integritas.

II. *Iuditium de dogmatibus nõ est plebi deferendum.*

Sed & quomodo fieri potuit vt tã subtilia dogmata discerneret populus, quæ vix ab illis qui plurimum essent in scripturis exercitati, diiudicari valuissent?

Perfectorum enim est cibo solido vesci, cuiusmodi sunt, vt ait Paulus, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni pariter & mali. Quibus verbis plane manifestat Paulus, non ad plebem super dogmatibus iudicium attinere, vt discernant quæ sana sint, & quæ pestifera dogmata. Paucorum semper & perfectorum (hoc est spiritualium) id erat officij, potius quàm multitudinis, quæ lacte magis alenda est, quàm solido cibo, quemadmodum
Heb. 5. & Paulus eodem testatur loco. Facti (inquit) estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. Neque enim qui credunt cuncti sunt vsque adeo spiritales, vt de fidei dogmatibus ilico iudicare queant.
1. Cor. 1. Nam Paulus tametsi Corinthios laudasset velut in omnibus diuites effectos, in omni verbo & in omni scientia, ita vt nihil eis defuisset in vlla gratia, mox tamen eos velut carnales arguit, & quibus lacte sit opus. Ego (inquit) fratres
1. Cor. 3. non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed

nec nunc quidem potestis. Adhuc enim carnales estis. Ecce quos Paulus ante prædicauit vsque adeo ditatos, vt nihil eis deesset in vlla gratia, iam carnales vocat, negátque adhuc vesci posse cibo solido.

Verum istud prorsus non de eisdem accipiendum est. Erant enim in eo populo spirituales aliquot, apud quos Paulus & ipse quoque spiritualis tanquam ad perfectos dei sapientiam in mysterio loquitur, quæ recondita quidem est.

Erant præterea carnales quidã & crassi, & hi longe plures quàm qui perfecti spiritualésque fuerunt.

De spiritualibus igitur & perfectis intelligit Paulus quum dicit, quòd spiritualis omnia diiudicat.

De carnalibus autem & imperfectis ait: Animalis homo non accipit ea quæ 1. Cor. 2. sunt spiritus dei, neque potest cognoscere quòd spiritualiter ea diiudicantur.

Palam igitur ex his est, quum sit carnalium & crassorum numerus longe maior quàm spiritualium & perfectorum, non ad multitudinem pertinere iudicium de

dogmatibus quæ ſpiritualiter fieri debẽt, & à ſpiritualibus, vtpote qui per longam
Hebr. 5. aſſuefactionem (vt Paulus ait) excercitatos habent ſenſus in ſcripturis ad diſcretionem boni pariter atque mali.

Adde quòd nec Lutherus ipſe tantum tribuiſſet multitudinis iudicio, niſi quòd in rem ſuam id plurimum facere ſibi perſuaſerit. Nam & alibi contemnit multitudinis iudicium. In captiuitate namque Babylonica dicit: Quid mihi cum multitudine & magnitudine errantium? Fortior omnium eſt veritas. Ecce hic ſoli confiſus ei (quam opinatur) veritati, pro nihilo ducit quòd multitudo ſibi aduerſetur. Sed dicet de multitudine errantium hic ſe fuiſſe locutum, non de ſuo grege, quem neutiquã errare contendit. Sed quomodo iſtud probat? Non aliter certè quàm Arrius & ſequaces ſui probant ſeipſos errore vacare. Afferunt enim ſcripturas, ſed quas ipſi pro ſuo ſenſu perperam interpretantur. Si talibus ſcripturis per vim contortis fides adhibenda ſit, iam Lutherus recte docet non errare Lutheranos.
Lutherus per vim cõ torquet ſcripturas. Sed tolle ſcripturas, quas ita prauè contorſit, & quid aliud erit Lutherus quàm peſti-

pestilẽtissimus hæresiarcha? Et quid grex Lutherianus, quàm populus à recto veritatis tramite seductus, & actus in præcipitium? Cæterùm in hac re Lutherus nihil à suis progenitoribus degenerat. Refert enim Socrates in historia tripartita, quòd quum optimi principis Theodosij studio pax fuisset ecclesiæ reddita, & Nouatiani relictis erroribus ad ecclesiæ gremium rediissent, maximáque pars Arrianorum, Eunomianorum, atque Macedonianorum ab hæresibus suis resipuisset, paucis exceptis Episcopis, qui plane contumaciter in sua vesania perstiterunt: hi quamquam antea de multitudine sui sequacium gloriati fuissent, tunc tamen ab ipsis derelicti, mutuo se consolabantur, illud Christi recensentes, Multos quidem esse vocatos, paucos autem electos. Sed operæprecium erit eiusdem historiæ verba subscribere. Sic enim illic habetur: Admiratus princeps, eorum (hoc est Nouatianorum) concordiam circa fidem, lege præcepit vt propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atque fidei possiderent. Verum aliarum religionum Antistites propter discordiam suam

Hæretici aliquando cõmendant multitudinẽ, & quãdoque dãnant.

Matt. 22.

lib. 9. ca. 19.

in repræhensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiáque confusi discedebant, & literis consolabantur alteri alteros, vt non cruciarentur quòd plurimi deficientes ad fidem τοῦ ὁμοουσίου accederent, dicentes, Multos quidem vocatos, paucos autem electos.

Quod certè tum non dicebant, cum multum populum per potestatem sibi ipsis aggregarent. Hactenus ex historia. Ex quibus verbis apertè liquet Arrianorum Episcopos nunc quidem laudasse, nunc verò damnasse multitudinis iudicium.

Ad quem modum & Lutherus nunc facit. Quando libet, & quoties in rem suam id faciat, multitudinis iudicium approbat: & rursus quando non libet, eorũ iudicium contemnit & damnat. Sed vt ad rem veniamus:

III. *Non est stãdum iudicio populi.*

Si iudicio populi standum fuerit, cur populo non æquè credimus dum Arrij, Eunomij, aut Macedonij dogmatibus acclamat, atque dum veram orthodoxorum patrum approbat doctrinam?

Neminem enim reor vsqueadeo desipere,

sipere, vt tum cum hæreticis populus applaudat, hunc rectum habere iudicium asserat: & contrà quum faueat orthodoxis, iniquum.

Quamobrem quum exploratissimum habeamus eundem populum nunc pro orthodoxis, nunc pro Arrianis, nunc pro Macedonianis, nunc pro aliis hæresum authoribus iudicasse, quis vnquam sapiens populi iudicio standum esse decernet, & maximè, quum nulla dari queat ratio, cur vno tempore fides illius calculo, magis quàm altero firmiter adhibebitur?

Præterea libet hic à Luthero scisciari quid sibi velit per iudicium intelligi, quum dicat populum habere ius iudicandi.

Si ius intelligat assentiendi verbo dei, nihil refragor.

Populus enim eiusmodi ius habet, vt credat & assentiat.

Sin dixerit eos item ius habere dissentiendi si velint, falsum id est, quandoquidem sic assentire teneantur, vt dissentire non liceat.

Non licet dissentire à recte docentibus.

Luce. 1. Nam & Zacharias ob id mutus effectus est, quòd verbo dei per angelum prolato non protinus assenserit. Et gentes in hoc laudantur, quòd in auditu auris obediuerint. Sed & Christus in Euangelio dicit: Super cathedram Mosi sederunt scribæ & pharisæi. omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite. Neque magis plebi Christianæ iam dissentire licet his qui docendi cathedram in ecclesia Christi legitimè susceperunt, quandiu nulla hæreseos aut falsi dogmatis laborent suspicione, sed omnino necesse est vt his præsidibus ritè vocatis fidem indubitatam adhibeant. Alioqui quot hæsitationes, quantas turbas, quantásque confusiones eam rem excitaturam quis non videt? Non de his loquor qui seipsos ingerunt non legitimè vocatos, aut qui manifestè contraria docent, & scripturas interpretantur contra sensum antiquorum patrum. Nã de his intelligi potest quod Ezechiel ait: Væ prophetis insipientibus, qui spiritum sequuntur suum. Et quod apud Heremiam dicitur: Non misi eos (ait

Psalm. 17.

Matt. 23.

Non licet dissentire à rectè docẽtibus.

Ezech. 13.

Hiere. 27.

dominus) & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter. Nemini dubium sit, eos qui huiusmodi sunt, falsos esse prophetas, hoc est qui sese ad concionandum populo non legitimè vocati ingerunt, quique manifestè contraria docent his quæ nobis vnanimiter ab orthodoxis patribus sunt tradita. Nec est quod obiiciant nobis, Multa ab eis fuisse dicta, quæ in scripturis nequaquam continentur. Nam & hoc Arriani pridem orthodoxis obiecerunt, nempe quòd consubstantialitatis vocabulum non erat in tota scriptura sacra repertum. At hi pro sua defensione satis habuerunt, vti refert Athanasius apud historiam tripartitam capite septimo, quòd priores orthodoxi qui se præcesserant, idem vocabulum vsurpassent. Vbi & videre licet callidissimas Arrianorum interpretationes de scripturis factas, quas à captu & iudicio populi tantum abfuisse constat, vt nisi ab oculatissimis & perspicacissimis ingeniis vix potuissent deprehendi.

Orthodoxi vtũtur vocabulis quæ ab antiquis olim reperta sunt.

IIII. Cæterum videamus quid in vtroque testamẽto patres fecerint, an ad iudicium

de dogmatibus accersierint plebem, nec ne. Certum est apud Israeliticam gentem fuisse septuaginta seniores, quibus quoties aliquid ambiguitatis emergeret, fides adhibebatur: nec licebat cuiquam illis nõ obtemperare. His, vt Numerorũ. 11. traditur, impertitum fuit de spiritu qui in Mose fuerat, quatenus in dubiis omnibus diiudicandis essent perspicaciores. His & deus effigiem quandam sui Exodi. 24. luculenter ostendit, id quod non fecit vniuerso populo, vt in Hebræo codice manifestius habetur: quod & magistri Hebræorum concorditer affirmant. Ad illos quoque pertinere confirmant quod de sacerdotibus Leuitici generis. 17. Deuteronomij scriptũ, est nimirum quòd in cunctis ambiguis ipsi iudicij veritatem aperirent. His tamen vnus adiungebatur Moseos loco, sic quòd totiꝰ collegij numerus vnum supra septuaginta eõtinebat. Quam obrem & quum Moses esset in montem ad deum ascensurus, reliquit apud eos Aaron & Hur, qui vices eius tum absentis agerent. Ex quibus apertissimum est, quòd in ambiguis & difficilibus do-

Septuaginta senioribus reseruabatur dubiorũ determinatio.

Exodi. 24.

gmatibus, populi iudicium in veteri lege neutiquam expectabatur. In lege verò noua Christus duodecim apostolos & septuaginta duos discipulos designauit, quibus & plebem voluit fidem adhibere, non iudicem fieri eorum quæ docerent. Nam & illis dixit (vt alibi docuimus), & non singulis Christianis: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Spreuisse autem intelligas quisquis non assensisset illorum documentis. Et quanquam Paulus idem accepisset à Christo Euangelium, quod & cæteri, tamen quia non vt illi Christum hic in terris fuisset secutus, ideo iussus fuit Euãgelium suum cum apostolis conferre, vt ab ipsis idem approbaretur. Ascendi (inquit) Hierosolymam secundum reuelationem, & Euangelium quod inter gentes prædico, contuli cum apostolis, sed priuatim cum his qui erant in precio. Ecce non iudicium populi, sed procerum Ecclesiasticorum Paulus exegit.

Matt.10. Marci .3. Luc.6.10.

Luc.10.

Galat.2.

Adde, quòd quum Antiochiæ quidam ex fratribus docuissent circunciſionem esse necessariam, Paulus & Barnabas qui

huic dogmati contradicebant, missi fuerunt Hierosolymam ad apostolos & presbyteros super hac quæstione consulendos. Conuenerunt igitur (vt in actis traditur) apostoli & presbyteri, vt dispicerent de hoc negocio: & re definita, scripserunt his qui tum abfuerant, quid essent crediturí. Et certum est complures Christianos, non solum eos qui tum Antiochiæ fuerãt, verum etiam alios in aliis orbis partibus nequaquam ad hanc synodum fuisse vocatos, nec eorum sententiam in hoc negocio fuisse requisitã. Ad solos enim apostolos & presbyteros attinebat super hoc negocio sententiam ferre, quémadmodum illic scriptum est: Conuenerũt (inquit) apostoli & presbyteri vt dispicerent de hoc negocio. Sed dicet quispiam: Inferius item est facta mentio de fratribus & de tota ecclesia, quorum etiam nomine literæ missæ sunt Antiochiam. Non reluctor. At hoc fuit humilitatis apostolicæ magis quàm absolutæ necessitatis, quòd ita scripserint. Nam quum apertum sit fratres inferiores, qui tum Hierosolymis aderant, nihilo maiorem authorita-

Actor. 15.

Actor. 15.

Obiectionis dilutio.

tem habuisse quàm qui tunc Antiochiæ vel in Syria seu Cilicia fuerant absentes, neque fratrum aut discipulorum absentium vllus petebatur assensus, sed tantum imperabatur, consequens est vt & hi minores qui tum præsentes fuerant, ius nullum habuerint dissentiendi. Sed & Lucas capite sequenti sic de illis decretis prodidit. Cum (inquit) pertransirent ciuitates, *Actor. 16.* nempe Paulus & alij fratres cum eo, tradebant illis seruanda decreta quæ erant ordinata ab apostolis & presbyteris qui erant Hierosolymis. Hic vides lector, quòd apostolorum & presbyterorum decreta facta Hierosolymis tum ligabant absentes omnes ad ea seruanda. Similiter & cap. 21. scribit Iacobum & presbyteros ad Paulum quum postremò veniisset Hierosolymam, dixisse. De his (inquiunt) qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus decernentes, ne quid huiusmodi obseruent. Ecce testantur se decreuisse: id quod ipsis inconsultis haudquaquam feciissent, si licuisset eis apostolorum decreta contemnere. Et hic item aduertendum est, apostolos & presbyteros nihil fuisse veri-

tos asserere suum hoc decretum à sancto
Actor. 15. spiritu processisse. Visum (inquiunt) est spiritui sancto & nobis, ne quid amplius imponeremus vobis oneris.

V Ad hæc, quum principio recepta fuerint euangelia, non est dubium quin præter ipsa quatuor, quæ nunc in ecclesiis legimus, alia fuissent oblata, vtpote Petri, Thomæ, Matthęi, Nicodemi, necnon & illud quod secundum Hebræos euãgelium dicitur, verùm in his vel reiiciẽdis vel approbãdis quid valuit iudiciũ populi? Nihil penitus. Nam populus (vt par fuit) apostolorum & discipulorum calculis in hisce rebus credere tenebatur,
Psal. 71. quum scriptum sit: Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Montes equidem erant, qui tum velut principes in ecclesia præeminebant nõ minori vitæ sanctimonia, quàm scripturarum intellectu: & hos decebat pacis euangelium non modò suscipere, verumetiam populo susciendum prębere. Porro colles inferiores intelligi debent, quorum fuit reuerenter admittere, & ad iustitiam credere, quicquid mõtes ipsi credẽdũ ĩdicauerint.

Cæterum si iudicium plebis in hoc negocio fuisset requisitum, credibilius est quòd euangelium illud quod secundum Hebræos inscribitur, cæteris prętulissent, quum tunc maxima Christianorum pars fuissent Hebræi, neque adhuc penitus omnẽ humanũ exuissent affectum. Alioqui nec murmur inter Græcos & Hebræos fuisset exortũ propter ipsorum viduas, eo quòd in ministerio quotidiano despicerentur. Vtcumque fuerit, dilucidum esse cuiuis potest quòd in approbandis aut reiiciendis Euangeliis turbę iudicium non fuerit expetitum, sed eius rei vel approbatio vel repudiatio ex principibus ipsis pendebat, & non ex rudiori turba. Quod si plebis iudicium in recipiendis Euangeliis neutiquam exigatur, multo minus in obscuris Euangeliorũ locis elucidandis illorum iudicio stabitur. Quid enim quum olim emergeret de cõsubstantialitate quæstio, iudicium rudis populi valuit, quando multos etiam eruditos & in scripturis sacris plurimum exercitatos eius rei subtilitas hallucinari fecerit? Eusebiũ enim Cęsariensem virũ optimũ, pariter & eruditissimum, aliosque

Acto. 7.

In elucidatione euangelij non statur iudicio vulgi.

Eusebius aliquãdiu errauit.

plurimos aliquamdiu tenuit in errore, quem tamen postea clariori scripturarum luce depulerunt. Quamobrem quum tanti viri cæcutierint in iudicandis rebus & negociis fidei, quis tam insanus est vt indoctæ plebis iudicio censeat confidendum?

VI. His accedit, quòd si iam in quæstionem venerit, an epistola Iacobi sit inter catholicas epistolas connumeranda, an, vt Luthero videtur, eximenda penitus, quis iudex erit? populúsne rudis qui gregis obtinet vicem, an eruditi potius & optimi præsides ecclesiarũ, q̃ pastores in apostolicis vocantur literis? Hos profecto longe magis consentaneum est iudices huiusce rei quàm plebem fieri, & quod illi decreuerint, absque contradictione recipi debere à cæteris. Nam alioqui si Lutherus gregi suo persuaserit hanc epistolan non esse catholicam, & hi subscripserint illius sententiæ, iam vel erit manifestum schisma, vel omnes tenebimur pro iudicio Lutheranorum ex bibliis nostris diuum Iacobum euellere. Et quãquã Origenes, aut alius quiuis, si quis in scripturis examinandis repertus fuerit eo diligentior

Male negat Luth epistolam Iacobi non esse catholicam.

& circumspectior, asseruerit hanc esse verè catholicam, nõ tamen audietur contra Lutherum. Et quamobrem? Quòd scilicet populus Lutheranus ita sensit, ita iudicauit, iudicio populi stabitur. Quis hic non videt latebras Lutherum quærere? Sed quid si Christianorum cœtus longè copiosior quàm Lutheranorum è diuerso censuerit, & hanc epistolam in bibliis reponẽdam decreuerit, eamque omnino catholicam asseuerauerit, vtpote à sanctissimis & eruditissimis patribus hoc nomine sibi commendatam: quis iam inter vtrumque populum iudex erit? non enim æquum est, vt nos, quibus legitima successione fides à primis ipsis ecclesiæ columnis per totfide dignos intermediatores promanauerit, iam horum diligentia doctrináque spreta, dextras iungamus eorum aduersario, qui tam ingratè simul & impiè lacerat eorum vitam, doctrinam & eruditionẽ. Sed nec ille vicissim p nos, aut p maiorũ nostrorũ scripta, quæ, p nihilo ducit, iudicari patitur. Quid ergo dicemus? Existimabimus Christum qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos, non solum pro nobis nasci, verumetiam

emori dignatus est, & carnis & sanguinis sui sacramẽtis nos alere, spiritum suum è cœlis promittere, qui nobiscum residens nos omnem doceret veritatem. Hunc inquam tam ardentem adamatorem existimabimus ita suum gregem, quem tanto precio redemit, in tam horrẽdis errorum tenebris, atque nobis opponit Lutherus, & per tot annorum centenarios iacere permisisse, neque vllum reliquisse nobis iudicem, & harum tenebrarum excussorẽ, præter vnum Lutherum? quem nemo, qui furias has contra regem illustrissimum scriptas perlegerit, non planè perspicit à dęmone quodã actum, & à diuino spiritu longe alienum esse. Præscriptum est igitur aduersus Lutheri Lutheranorumque iudicium, non solum quòd ipse carnalem se prodiderit, cuiusmodi Paulus nullum omnino iudicium de spiritualibus permittit, verumetiam quòd nobis doctrina spiritus integerrimo conductu per sacros canales eruditissimorum atque sanctissimorum patrum ab ipsis fontibus deriuata sit. Quamobrem si vel contra epistolam Iacobi, aut aliã quamuis scripturam, seu scripturæ quamlibet interpretatio-

nem concordi patrum astipulatione factam Lutherus populusve Lutheranus iudicium sibi arrogauerit, manifestum est idipsum nullius esse momenti, neque licere nobis vllo pacto Lutheranam interpretationem quatenus maioribus nostris aduersatur, admittere, nisi velimus Paulo repugnare, qui districtius monet, vt non simus amplius pueri, qui fluctuemus & circunferamur quouis vento doctrinæ per versutiam hominũ, per astutiam qua nos adoriuntur vt imponant nobis. *Ephe. 4.*

VII

Iudicium populi antiqui cõtra Lutherum.

Superioribus accedit, quòd si momenti cuiuspiam fuerit iudicium populare, iam plurima de quibus hodie litigamus, in rem (vt aiunt) iudicatam transierunt. Nam exploratissimum est, per vniuersam totius orbis ecclesiam has veritates quas Lutherus damnat, à præsidibus ecclesiarũ fuisse prædicatas, populumque easdem citra contradictionem aliquam approbasse. Quid ergo super hac re diutius contendimus, quandoquidem & iudicio populi iam olim in hoc negocio cõclusum sit? An non æqualis, vt ne maioris dixerim, authoritatis erit apud quosque bonos & æquos iudicium populi, qui sanctis

ipsis apostolis ac martyribus vicinior erat quàm huius populi nunc superstitis, qui certè vix rationem sæcis habet ad purum vinum, si cum priori illo populo conferatur? Quamobrem si quicquam in hac causa valeat iudicium populi, iam dirempta lis est, nec reuocari per deterioris notę populum licebit id quod per lõge prę-stantiorem fuerat approbatum. Nisi forte velimus pueriles imitari ludos, qui quod heri construxerant, hodie demoliuntur. At hoc erit semper discere, & nunquam ad scientiæ veritatem peruenire. Nam qua ratione præsenti populo iam licet prioris populi iudicium in dubium reuocare, eadem licebit & subsecuturo populo præsentis damnare iudicium. Atqui istud quid aliud est, quã contra doctrinam Pauli, nunquam adolescere, sed semper esse pueros, atque fluctuare & circunferri quouis vento doctrinæ per astutiam & versutiam hominum? Et vt in Ecclesiastico scriptũ est, Vnus ædificans, & vnus destruens, quid prodest illis nisi labor? Sed hic dicet Luth. Adempta fuerat tũ populo sua libertas. At hoc falsissimum est. Nam Lutherani nequaquam hodie

Ephe. 4.

Eccle 34.

Obiectionis dilutio.

hodie cõstantius Luthero, quàm priores populi suis prę̃sidibus adhę̃serũt. Quę res manifestissimè cõstitit in Athanasio, Ambrosio, Chrysostomo, aliisque compluribus. Nam erant eorum auditores etiam ad mortem subeundã parati potius, quàm eos auferri sibi paterentur. Ista iam sufficiunt, opinor, vt quiuis intelligat populum omnino ius nullum habere dissentiendi ab eorum dogmatibus qui legitimè constituti sunt diuini verbi prę̃cones, & scripturarum sacrarum interpretes, maximè in his quæ ad fidem pertinent, & quandiu priorum patrum concordi sententiæ sese conformes reddiderint.

SED NVNC PAR EST vt rationes Lutheri quibus contrarium astruat, in mediũ afferamus.

PRIMA RATIO. VIII

CHristus (inquit) hoc ius statuit inuictis & variis sententiis. Mat. 7. Attendite à falsis prophetis qui veniũt ad vos in vestimentis ouiũ. Hoc verbum certè dicit ad populũ aduer

» sus doctores, & mandat eis, vt falsa do-
» gmata eorum vitent. At quomodo vitare
» possunt nisi cognoscãt? quomodo cogno-
» scere, nisi ius habeant iudicãdi? Nunc aũt
» nõ solũ ius, sed præceptũ iudicãdi statuit,
» vt hæc sola authoritas satis esse queat ad-
» uersus omniũ pontificũ, oĩm patrũ, omniũ
» cõciliorũ, oĩm scholarũ sentẽtias, quę ius
» iudicãdi & discernẽdi solis Episcopis & mi
» nistris tribuerũt, & impiè ac sacrilegè, id
» est ecclesiæ reginæ rapuerũt. Stat etenim
» Christ⁹ dicẽs, Attẽdite à falsis prophetis.

Rossensis. Primum hic aduerte lector quàm vio-
lentè contorqueat hanc scripturã Luthe-
rus, quũ nihil hic vel de dogmatib⁹ vel de
iudicio neverbũ quidẽ fiat. Neq; em̃ Chri
stus hic dixit, Attendite à dogmatibus, vt
inter ea discernatis quæ sunt praua, quæ-
ve salubria. Neque dixit, Attendite à fal-
sis dogmatibus, ne vos inficiant. Sed dixit,
Attẽdite à falsis prophetis. hoc vero quid
Christ⁹ dehortatur audire falsos prophetas. aliud est, quàm si dixerit, fugite consortiũ
falsorum prophetarum, ne audieritis eos?
Vetat enim Christus ne tales audiantur,
nimirũ quòd eorum sermo protinus infi-
ciat, & facilè capiat simpliciores. Propter
quod & Paulus Romanos hortatur, vt

huiusmodi seductores declinent, quòd scilicet per blãdiloquentiã & assentationem decipiant corda simplicium. Tales etiam 2. ad Cor. 11. idem Paulus vocat pseudoapostolos. Istiusmodi (inquit) pseudoapostoli, operarij dolosi sunt, sumpta persona apostolorum Christi. Ab his metuit ibidem Paulus, ne quemadmodum serpens Euam decepit versutia sua, ita corrumperentur sensus eorum à simplicitate quæ est in Christo. Profecto nimisquàm periculosum est istos audiri nõ solũ à simplicioribus, verumetiam ab his qui vel mediocrem habent peritiam scripturarum. Res hæc notior est, quàm vt multis egeat verbis. Quis ignorat Nouatum, Arrium, Macedonium innumeros corrupisse, qui si protinus vt per orthodoxos de periculo fuissent moniti, fugissent & declinassent ab illis, nihil omnino discriminis incurrissent? Propterea Christus hoc verbo iussit, vt à falsis prophetis caueamus, qui Christianitatis nomen ceu pelles ouium prætexunt sibi, verum intrinsecus (vt verè Tertullianus ait) lupina rapacitas delitescit, hoc est subdoli sensus & spiritus operiuntur ad infestãdum gregem Chri- *Roma. 16.*

sti. Vetat igitur hic Christus ne audiantur huiusmodi falsi prophetæ: nõ aũt præcipit vt à singulis examinentur & diiudicentur eorum dogmata: quod certè longe periculosissimum foret.

Sed dicet Lutherus: Ex hoc verbo plane sequitur, quòd omnes habent ius iudicandi. Nam Christus hoc verbũ dicit ad populum aduersus doctores, & mandat eis vt falsa eorum dogmata vitent. At quomodo vitare possunt nisi cognoscant, & quomodo cognoscent nisi ius habeant iudicandi? Respondeo, si vir quispiam vxori suæ mandauerit quatenus attendat ab alienis: putabimus iam vxori licere vt alienorum peruersas audiat suasiones sub eo prætextu vt diiudicet eas? Nequaquã: sed hoc molitus est vir, ne charissima sibi cõiunx in periculum incidat, atque ideo penitus omne colloquium interdicit. Eiusmodi profecto zelum & sponsus noster Christus Iesus habet erga nos. Propterquod & nolens vt ab eiusmodi falsis prophetis seducamur, iubet vt ab eis omnino
Matth. 7. caueamus. Attendite inquit à falsis prophetis. Falsi prophetæ sunt, qui, sicut in
Apoc. 2. Apocalypsi traditur, se dicunt apostolos,

& non sunt, hoc est se dicunt esse missos, & nemo tamen eos miserit. De quibus & alibi Christus dicit, quòd seducent multos. Quamobrem & qui nolit ab eis seduci, huic necesse est vt colloquium eorum pariter & consortium deuitet. Nam vt Paulus ait, Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Non ergo iussit Christus hoc verbo, quatenus eorum dogmata singuli iudicarent, id quod absque periculo simplicium fieri nequit : sed vt eos quos vel de errore suspectos, vel non esse legitimè missos accepissent, declinarent, quoad eorum doctrina per eos quibus incumbit doctrinarũ examinatio, solidius fuisset approbata.

Matth. 24. Marci. 13.

1. Cor. 15.

IX

Iam etiã & istud aduerte candide lector quàm subdolè molitur Lutherus ex illo Christi verbo colligere ius iudicamdi dogmata. Prińcipio scripturam ipsam recenset, dicens : Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. Deinde subiicit intellectum eius. Christus (inquit) hoc verbum certe dicit ad populũ aduersus doctores, & mandat eis vt falsa dogmata eorum vitent. Subdit tertio loco : At quomodo vitare pos-

sunt nisi cognoscant? Et demum apponit: Quomodo cognoscent, nisi ius habeant iudicandi? Ita sensim & gradatim introducit venenum. Ego verò tametsi possem singula mẽbra facillimè subruere, tamen ad hoc postremum respondeo, populum posse cognoscere non dico dogmata de quibus Christus ne verbũ quidem dixit, sed falsos prophetas, vel ex eo quòd hi qui non sint legitimè missi, docendi tamen cathedrã vsurpent, vel quòd vehementer à probis habeantur suspecti, vel quòd palam eorum doctrina condemnata sit, vel demum ex aliis indiciis, quibus Paulus epistolas suas passim respergit. Ait enim (vt vnum locũ exempli gratia producam) ad Romanos. 16. Obsecro vos fratres, vt considéretis eos qui dissidia & offendicula contra doctrinã quam vos didicistis, gignunt: & declinetis ab illis. Hæc certe verba non Romanis modo, verumetiam omnibus Christianis haud dubiè scripta sunt. quod & Lutherus (si tamen secum constet) non negabit. atque vtinam omnes Lutherani dignè verbum istud expenderent. Sed vt ad rem redeam: Talibus vtiq; notis discerni potest pro-

Falsi prophetæ variis deprehẽdũtur indiciis.

pheta falsus, vt nihil oporteat singulum quenque Christianum habere ius iudicãdi. Similiter & ad tertium dico, quòd propheta falsus vitari potest à simplicioribus per aliorum admonitiones, quanquam illius dogmata nequiuerint iudicare. Et ad secundum identidem aio, quòd vitabunt falsa dogmata, qui falsorum doctorum & libros & colloquia fugerint, id quod fieri potest absque dogmatum auscultatione.

Postremo demiror hominis impudentiam, quòd hãc scripturam, quę cum primis eum tangit, non erubescit introducere. Neminem enim percellit hoc verbum potius quàm Lutherum: qui si falsus propheta non sit, nemo vnquam fuit. Quis enim non pseudoprophetam appellabit eũ, qui deũ tam impiè malorũ authorem pronunciat, qui liberum tollit arbitrium, qui necessitate cuncta prorsus agi non veretur asserere, qui tam apertè contra scripturas fidei totum tribuit, operibus nihil, qui scripturas sacras fœdè lacerans, alias penitus damnat, alias perperam interpretatur, qui sacra patrum concilia sanctissimáque scripta cõtemnit prorsus, qui denique nullum non mouet lapidem,

Lutherus pseudopropheta.

vt ſuam hæreſin ſtabiliat? O ſi nunc ſanctiſsimus ille Polycarpꝰ viueret, qui quoties aliquid cõtra fidem audiret noui, ſolitus erat aures occludere ſuas, & in hunc modum exclamare, Deus bone, in quæ tẽpora me reſeruaſti, vt hæc audiam? Quid nunc piiſsimus ille faceret, tot & tam perniciosis auditis hæreſibus? Sed & integerrimus ipſe pater & Epiſcopus Irenæus qui Florinum acerbius repræhẽdit, quòd is malorum authorem deum aſſeruerit, quomodo nunc excandeſceret in Lutherum, qui veterem illam hæreſin reſuſcitauit? Legat quiſquis velit orthodoxorum pugnas aduerſum hæreticos, & inueniet illos non alteri fundamento ſolidius innixos eſſe, quàm vt dicerẽt, Hęc à fide dignis maioribus noſtris qui ante nos fuerunt, accepimus, vt nunc hanc fidem nullis hominum aut dæmonum impoſturis nobis liceat immutare. Iſtud olim ſuffecit ad reuincendos quoſuis hæreticos. Quam obrem quum Lutherus etiam in hanc baſim impingit, vel is eſt falſus propheta, vel alius nullus vnquam fuit.

Antiqui pugnabant aduersꝰ hęreticos ex patrũ aſſertionibus.

Obiectio. Sed adhuc dicet quiſpiam: Lutherus à ſectatoribus ſuis libenter auditur, & in-

gentem fructum ex concionibus suis parit, quo fructu Christus pios prophetas ab improbis censuit discernendos Ex fructibus(inquit)eorum cognoscetis eos. Egoverò quòd libenter audiatur,nihil miror, quandoquidē licentiā tātā permittit omnibus. Nullis enim legibus alligari Christianos permittit, neque pōtificibus vllam condendarum legum finit habere facultatē. Quo fit vt omnē à subditis,quā hi præsidibus suis debēt,auferat obedientiam & subiectionem. Neque id solū,sed & omnē dirimit conatū obseruandarum legum dei: quandoquidem & has prædicat impossibiles esse cuiuis, neminemque posse diuina seruare mandata. Resecat & omne studium conterendi pro peccatis, quum contritio(vt ait) quæ nō fit in gratia,deteriorem faciat peccatorem. Confitendi quoque diligentiam sustulit, eam inquam quę sacerdotibus fieri solet,quòd ad eam neminem teneri dogmatizet. Sed & contendit nullam pro sceleribus vllis quæ secreta sunt, satisfactionem & pœnam exigi debere, sed omnia liberè condonari per fidem affirmat. Sacerdotes quirasi sunt,omnes fictitios esse clamat, quū

Dilutio. In the. omne malum persuadet.

sit omnis christianus (vt dicit) verè sacerdos. Negat & opera bona necessaria esse ad salutem, quũ nullũ sit opus quantũuis bonũ quod peccato careat. Hæc nimirum & alia plurima quæ multã habent malitię libertatem, passim prædicat apud populũ. Et quis sceleratus est, qui ista non audiat libentissimè? Porro fructus quos parit, omnium amarissimi, sunt schismata, rixæ, contentiones, inimicitiæ, furores plusquã rabidi, impudentia, scelerum omnium copia, adulteria sponsarum Christi, votorũ fractiones, sanctę virginitatis defloraciones, monachorum ad secularia negocia fœminarumque complexus, reditus: sanctum canibus apponitur, & margaritæ porcis.

Plurima vitia sequũtur Lutheri doctrinã

XI. At inter hæc (dices) deo creditur, & Christus diligitur, Falsum & hoc est, nisi fuerint scripturæ prorsus falsæ. Nã Christus dicit Ioã. 14. Si diligitis me, mandata mea seruate. Et rursum: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Et paulo post: Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit. Et Paulus quoque: Circuncisio nihil est, sed obseruatio mãdatorũ dei. Ioãnes itẽ: Qui dicit, noui

Non credit rectè, qui non obseruat mandata.

1. Cor. 7.
1. Ioãnis. 2.

eũ,& præcepta eius nõ ſeruat, mẽdax eſt, & in eo veritas nõ eſt. Fingant igitur iſti quantũ velint ſe & credere & diligere: ſi mãdata non ſeruẽt, nihil eſt quod faciũt. Sed neque credibile eſt eos mandatis obſeruandis incũbere, quũ negẽt fieri poſſe vt vel minimũ mãdatũ obſeruetur à quoquã. Ex fructib⁹ ergo ſuis Lutherus qualis ꝓpheta fuerit,abũde cognoſcitur, bonús ne,an mal⁹. Propter quod & Chriſtus ſubiũxit: Ex fructibus eorũ cognoſcetis eos.Si ſchiſmata, ſi cõtẽtiones,ſi furores, ſi cõuicia,ſi maledicẽtiæ, ſi ſcripturarũ ſacrarũ adulteratio, ſi ſcelerũ oĩm ĩpunitas, ſi votorũ fractiones, ſi ſanctimonialiũ inceſtus,ſi monachorum ſcortationes,ſi precationum horariarũ contẽptus,ſi ieiuniorũ violatio nephãda, ſi blaſphemię ĩ Chriſti & ſanctorũ imagines, ſi probra in ſanctiſsimã dei genitricẽ,ſi nepharius abuſus ſacræ Euchariſtiæ, ſi iſta inquam & alia innumera flagitia boni fructus dicenda ſint, iam Lutherus erit propheta bonus. Sin iſta peſsima ſint, & auribus omnibus verè Chriſtianis execrãda, quis Lutherũ ceu peſtem quandã teterrimã non fugiat, non horreat,non abominetur?

Cæterum vt ad institutũ reuertar: Iam liquere satis opinor non posse Lutherum ex illo verbo Christi colligere, quòd populus habeat præceptum aut ius iudicandi dogmata, sed fugiendi cauendiq; falsos prophetas, inter quos & antesignanũ quendam apertissimis indiciis Lutherus ostendit sese. Nam iudicare de dogmatibus vsqueadeo difficile est, vt in illis etiã hi qui eruditiores sunt, sæpius hallucinentur, quemadmodum de Eusebio superius ostendimus. Eat igitur nunc Lutherus & glorietur quòd hæc sola authoritas satis fuerit aduersus omniũ pontificum, omnium patrum, omniũ conciliorum, omniũ scholarũ sentẽtias, quos clamat impiè atq; sacrilegè populo ius istud rapuisse. Eat inquam, & talibus adulationibus pergat ludificare populum, qui à tali propheta merito seducitur, quum nec monẽte Christo dolos & fraudes huius lupi declinent. Stat enim Christus dicẽs: Attẽdite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Nec est quòd Germani putent Romanos hic lupos vocari, quòd aurum sibi rapiãt,

Matth. 7.

Neque enim aurū lupi, sed sanguinem sitiunt: quod & hæretici faciunt. Rapiunt enim id quod auro quouis præstātius est, animas videlicet, de quarū præda maximè gloriantur. Et eiusmodi sanè lupum sub ouilla pelle sese Lutherus iam præstitit. Et quāquam hæc authoritas (vt sibi videtur) huic negocio vel sola sufficiat, tamē ex veteri testamento voluit eam reddere paulo cōfirmatiorem. sed ipsius verba subiūgam.

Secunda Lutheri ratio.

XII.

HVic subscribunt ferme omnes omnium prophetarum syllabæ. Quid enim agunt prophetæ, nisi quòd populum monēt ne falsis prophetis credat? At quid est hoc monere, nisi iudicandi & cognoscendi ius penes populum esse, declarare & confirmare, ipsumque sui operis monefacere & excitare aduersus omnes omnium suorum sacerdotum & doctorū doctrinas? Quare hic concludimus quoties Moses, Iosue, Dauid, omnesq; prophetæ, in veteri lege populum à falsis prophetis vocant & monēt, toties clamant, mandāt, confirmant, excitant ius cognoscendi & iudicandi omnium omnia dogmata. At hoc infinitis locis faciūt. Habet hic Hen-

» ricus noster, aut vllus impurus Thomista
» quod istis ogganniat? nónne obstruximus
Reffensis. os loquentium iniqua? Et hic se rursum o-
stendit fallacem esse prophetam, quòd hu-
ius vocis acceptione duplici nos fallere
Propheta dupliciter dicitur. studeat & circũuenire. Nam propheta bi-
fariam accipitur. Paulo propheta dicitur,
1. Cor. 14. qui scripturas enarrat, & exponit eas po-
Primo. pulo: ad quem sensum Lutherus intellexis-
se videtur prædictum Christi verbũ, quo
populum admonuit à falsis attendere do-
ctoribus, & à falsis (vt ait) dogmatibus.
Secundo. Cæterum quum in veteri testamento mo-
» nemur à falsis cauere prophetis, de falsis
» vatibus & futurorum euentuũ prædicto-
» ribus intelligi debet: ad quem modum in
» Deuterono. 18. capite quoddam indicium
» traditur, quo discerni queat propheta fal-
» sus à vero. Hoc, inquit, habebis signum.
» Quod in nomine domini propheta ille
» prædixerit, & non euenerit, hoc dominus
» non est locutus. Hoc vtique signo falsus
» propheta diiudicabatur apud eos. Et quã-
» quam prẹter prophetas alij fuerint & scri
» pturarum interpretes & doctores, hos ta-
» men in veteri testamento nusquam lego
» vocatos prophetas. Quamobrem neque

hæc posterior argumentatio Lutheri priorem illam confirmat, neque cum ea quicquam habet affinitatis. Nam in diiudicandis vatibus oportuit, vt diximus, euentum rerum expectare. verùm ad veritatem interpretum discernẽdam nihil remoratur eorum iudicium qui gratiam habent spiritus, & sensus in scripturis plurimum exercitatos. Quo fit vt alia ratione vates diiudicentur, alia scripturarum interpretes.

Sed dicet Lutherus, hi qui vates erant, etiam docuerunt plurima. Ego istud non inficior. At hoc nomine, nempe quòd docuerint, neutiquam prophetæ dicebãtur. Neque enim per trecentos annos ante Christum doctores & interpretes defuerunt apud Iudæos, & tamen constat eo tempore prophetas nullos fuisse vsque ad Zachariam Iohannis patrem. Quamobrẽ apertè falsum est q̃ quoties Moses, Iosue, Dauid, omnesque prophetę in veteri lege populum à falsis prophetis vocant & monent, toties clamant, mandant, cõfirmant, excitant ius cognoscendi & iudicãdi omnium hominũ dogmata. Nam & veri prophetæ sępius monent populum ne falsos quouis modo prophetas audiãt. Sic enim

Trecentis annis ante Christũ nẽ defuerunt prophetæ.

Veri prophetæ dehortabãtur à malorum auditu.

Hieremias ait: Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & maleficos. Et rursum: Nolite audire verba prophetarũ dicentium vobis, Non seruietis Regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Et paulo post, Hæc dicit dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum qui prophetant vobis dicentes: Ecce vasa domini reuertẽtur de Babylone cito. Mendacium enim prophetãt vobis. Nolite ergo audire eos. An hic tibi videtur Hieremias præcepisse populo quatenus ipsi falsorũ prophetarum dogmata diiudicent, an magis vt auersentur eos, & aures suas occludant eis penitus? Sed & Mosen quoque num opinaris tum iussisse populo vt dogmata iudicaret, quũ dixerit ei: Caue ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inueniatur in te qui lustret filium suũ aut filiam, ducẽs per ignem, aut qui ariolos scisciteatur, aut obseruet somnia atq; auguria, ne fit malefícus, nec incãtator, neque pythones consulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. An non longe tutius istorum hominum dogmata Moses existimauit populum debere ignorare, quàm scrutato-

Hiere. 27.

Deut. 18.

scrutatorem & iudicem horum suo maximo fieri periculo? Quod si Lutherus adhuc contendat vniformem huius vocis acceptionem in vtroque testamento fieri, tamen vellem aduertat quàm seueriter istiusmodi falsis prophetis comminatum sit vbique. Sic enim Deuter.18. scriptum est: Propheta qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum deorũ, interficietur. Hic si Lutherus seipsum excusserit, quot errores & falsa dogmata sub nomine Christi protulisset citra mandatum vllum sibi datum à Christo, sed sola deprauatus arrogantia, vel spiritu maligno concitatus, audiet omnino se condemnari. Neque potest hãc scripturam in orthodoxos patres aut sequaces eorũ quouis modo retorquere, quum in compluribus eorum nec leuissima fuisse arrogantiæ suspicio, neque maligno spiritu ad scripturarum interpretationes per eos editas essent impulsi, quin contra potius à spiritu sancto, quem & ad hoc missum non dubitabant, vt ipsi fideliter Ecclesiam erudirent. Et quis tam impudens est, vt istos neget ad docendã ple-

Punitio falsorũ phetarum quadrat in Luth.

Sancti patres id ad quod vocati erant, in humilitate docebant.

bem fuisse legitimè vocatos, atque instructos ab ipso spiritu? nisi spiritum sanctum frustra fuisse missum, & ociosum in Ecclesia residere contendat: quod impiũ est vel cogitare. Quod si priores interpretes fuissent legitimè vocati, manifestè palam est Lutherum, qui nõ vnum aliquem horum, sed omnes indiscriminatim conténit, arrogantia deprauatum esse, malignoq; pariter afflatum spiritu. An non mirè arrogantem in his friuolis argutiis ostentat sese? quæ quum mera blateramenta sint, vt iam opinor intelligis optime lector, his tamen se vicisse gloriatur, & Regem illustrissimũ ob has impurum vocat Thomistam, nec habere quod istis ogganniat, hisq; obstruxisse se iactitat os loquentiũ iniqua. Quod si fecerit, mirum est quòd non suum ipsius os in primis obstruxerit, quo nullum iniquius aut impudentius loqui potest. Sed iam ad scripturas quas attulit ex nouo testamento, respondeamus.

Lutherus malignospiritu afflatus cõtenit omnes.

Tertia ratio Lutheri.

XIII. » REdeamus (inquit) ad nouam legem; » Christus Ioan. 10. dicens, Oues meæ » vocem meam audiunt: vocem vero alie- » norum non audiunt, sed fugiunt ab eis.

Nónne hic oues facit iudices, & ius cognitionis transfert ad auditores? Hic primum aduertamus quanta licentia Lutherus scripturam istam recenseat. Nusquam equidem hoc verbum Christus de suis ouibus protulit: Oues meæ vocem alienorum non audiunt. nam plane falsum est, quòd oues Christi nunquam audiunt vocem alienorum, sed quòd semper fugiunt ab eis. Sæpius enim compertum est oues Christi secutas fuisse vocem alienorum, & maximè dum hæresis Arriana vexaret Ecclesiam Christi. Tunc enim complures falsis dogmatib⁹ erãt seducti, quorum aliqui tamen postea resipiscentes, redierunt ad catholicam fidem, vti mox docebimus. Neque desperamus quin de Lutheri sectatoribus idem eueniet, per quẽ complures ex ouibus Christi iam à recta semita veritatis abductas esse nihil ambigimus. De communibus tamen ouibus id dixisse Christum non inficior, & de huiusmodi verum est quòd non sequuntur vocem alienorum, sed vocem pastorum suorum cum quibus longam & diuturnam habuerunt consuetudinẽ. At palam est nonnullas ex ouibus Christi mysticis aliquã

Prædestinati tãdem conuertentur.

diu vocem alienorum fuisse secutas, tametsi postea rediissent ad Christum. Neque enim fieri potest vt ouis Christi prędestinata, quantumuis interea plaudat hęreticis dogmatibus, non finaliter ad Christi vocem redeat, eam auditura. Quam rem & Christus testatur hoc ipso capite: Alias, inquit, oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere: & vocem meam audient: & fiet vnum ouile, & vnus pastor. Ecce vocat eas oues suas, quę tamen adhuc non Christi vocem auscultarunt, sed alienam à Christo. Ex Iudæis etiam plurimos, qui dum hic in terris prędicaret Christus, vocem eius contempserunt, post ipsius tamen ascensionem verbo eius credidisse in actis apertissimũ est, quare planè falsum est quòd oues Christi nunquam sequantur vocem alienorum, neque hoc in Euangelio traditum est vsquam. Quod si dixerit Lutherus in parabola sic haberi, non reluctor: at nõ oportet, vt quicquid in parabola sit dictum, id omnino mysticam habeat veritatẽ. quod Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus ac cæteri patres non semel affirmãt. Murmurabãt equidẽ in parabola hi qui diuti-

Ioan. 10.

Parabolarum verba non habent omnia mysticã veritatem.

laborarũt, aduersus patremfamilias quòd parem aliis qui sero venerãr, dederit mercedem. Indignabatur item & in parabola senior filius aduersus patrẽ, quòd redeunti fratri vitulum saginatum occiderit. verum à mysticis operariis aut fratribus abest omne murmur. Cæterũ vt institutum nostrum apertius ostendamus, proponatur exempli gratia verbum istud Christi: Ego & pater vnum sumus. Assentiuntur huic singuli tam hæretici quàm orthodoxi, atque id quidem propterea, quòd norunt hoc ipsum à Christo fuisse dictum. Sed nũc ex ipso verbo propter duplicem eius intellectũ varia suborta sunt dogmata, quibusdam dicentibus, quòd pater & filius vnum sunt substantialiter, aliis contra negantibus inter eos vnitatem substantiæ, sed concordiæ duntaxat & animorum vnitatem inter eos statuentibus. Orthodoxi prorsus affirmabant filium patri consubstantialem esse: at Arrius & sequaces sui modis omnibus inficiabãtur. Sed dum ita contenderetur, periclitabantur complures ex ouibus Christi. Nec de simplicioribus tantum loquor, sed de robustioribus ipsis arietibus, qui præter lumen fi-

Matth.20.

Lucæ.15.

Ioan.10.

Hæreses ex malo intellectu scripturæ nascuntur.

Eusebius Arrii dogmate corrupt⁹ fuit.

doi, plurimam insuper in scripturis habuerũt eruditionem. Eusebius ille Cæsarienſis, quem Hieronymus in catalogo ad Desiderium, propter exercitationẽ ipsius in scripturis, clauem appellat scripturarum, custodémque noui testamenti: Is quũ esset talis ac tantus vir, audiens tamen interpretationem ab Arrio factam, credidit illi, secutus aliquandiu partes Arrij: & tamen quis dubitat illum ouẽ Christi fuisse, quum hinc in veram fidem Christi migrauerit? Quòd si periclitatus est Eusebius, & ita collapsus in iudicio, quam iudicij, quæso, certitudinem habet reliquus populus? At, inquies, audiuit Eusebius tãdem, & credidit filium patri consubstantialem esse. nõ reluctor, sed mihi sufficit, suopte eum iudicio (cum esset ouis Christi) falsum esse, & sic perinde secutus est vocem alienam à Christo. Quod si ius habuit iudicandi, iure suo tum id fecit, & bene sibi licuit hoc ipsum facere. At nemo non videt illum in hoc pessimè feciſse, sequendo iudicium proprium, quum non ignoraret maiores suos contrarium & sensisse & docuisse: id quod ipsemet resipiscens cõfitebatur, vt in historia liquet

ab eodem scripta.

XII. *Christiani assentire debent & Christi verbis & sanctorum patrum.*

Istud apertissimè conuincit quale ius in diiudicandis dogmatibus habeant Christiani, nimirum assentiendi duntaxat, atque id non solum Euangelio, verumetiam omni veritati catholicæ quæ per maiores nostros vnanimi consensu relicta est ecclesiæ vt credatur. Nam in eis non est dubium quin ipse Christus vnà cum Christi spiritu sit locutus.

Quamobrẽ & hanc vocem tandem audient omnes quicunque verè sunt oues Christi. Et qui finaliter hanc vocem non audierit, apertè monstrat se nequaquam ouem fuisse Christi. Sed neque ius vllum habet quiuis Christianus ab hac voce disidendi. Nam si tale ius habuerit, licebit item & verbo Christi dissentire: id quod planè falsissimum est. Nam vnde cognoscimus Christi vocem, nisi per maiores nostros, qui nobis eam indicauerunt? Vnde (precor) scimus quæ vera fuerint Euangelia, quod Matthæi fuerit, aut Lucæ, aut Iohannis, nisi per illos? Quamobrem vt fidem eis habuimus in Euangeliorum decernenda veritate, ita par est & in-

Veritatem Euangelii per patres susceptam.

terpretationi per eos traditæ, præsertim vbi omnes consentiunt, pariter adhibeamus. Nam si quisque nostrum suum iudicium & proprium spiritum sequatur, tot haud dubie sensus erunt, quot fuerint capita. Quocirca standum esse maiorum definitionibus quis non planè perspicit? Errare quidem potuit vnus aut alter patrum, non diffiteor. At quòd omnes erraverint etiam in re seria quæ ad fidem pertinet, & tum quum vnanimiter de illa cõsenserint, tantum abest vt credam, vt etiã in hac fide mori sim paratus. Neque enim credibile est sacrum illum spiritum, quem & veritatis spiritum Christus appellauit, atque ob id mittẽdum pollicitus est, quatenus ob docendam nos omnem veritatẽ in ecclesia resideret, fuisse passum, vt tot duces qui nos præcesserunt, errarint omnes, & tanto tractu temporum, & in tantam perniciem & stragem animarum.

Patres simul cõsentientes in veritate fidei non erranerunt.

Addã & istuc, quòd qui maiores istos, hoc est priores patres sequi cõtemnit, neque dignatur habere ceu duces ingressus sui, sed suopte iudicio fretus, spiritumque proprium secutus, irruit in ouile Christi, euidentissimum indicium est, ostiarium

illi non aperuisse, neque per verum ostiũ intrasse, sed tanquam furem & latronem aliunde quàm per ostium & ostiariũ conscendisse. Nam quis ambigit, priores patres in stabulum ouium legitimè fuisse ingressos, ostiariumque sibi perfamiliarẽ habuisse, rectáque tendisse ad ostium? Quamobrem quum Lutherus plusquam superbissimè contemnat illorum incedere vestigiis, quis vnquam credat aut ostiarium illi, quem suis familiaribus nouerit infensissimum aperire voluisse, aut hominem tam arrogantis animi per ostium tam humile potuisse intrare? Sed vereor ne mea prolixitate nimio lectoribus tædio sim futurus. Quamobrem & succinctius ad reliqua respondebo.

Quarta Lutheri ratio.

ET Paulus (inquit) quum. 1. ad Corint. XV. 14. dicit, Vnus dicat, cæteri iudicent. « quòd si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat: nonne & hic iudicium penes auditorem esse vult? «

Respõdeo. Apud aliquot auditores iudicium esse vult, sed non apud omnes. Nam probè nouit Paulus inter eos fuisse complures qui iudicare nequiuerint: id

quod ex epistolæ principio cõpertissimũ
1.Cor.3. est, vbi & dicit: Ego fratres non potui vobis loqui vt spiritualibus, sed vt carnalibus, vt infantibus in Christo. lactis potu vos alui, & nõ cibo. Nõdũ enim poteratis, sed ne nũc q̃dẽ adhuc potestis. Nã adhuc carnales estis. Quisquis autẽ carnalis est, is (vt paulo superius ostẽdit) nõ percipit ea quæ sunt spiritus dei, nẽpe q̃ ea quæ sunt spiritus dei, spiritualiter diiudicentur. Falsum est igitur q̃ cæteris omnibus permiserit iudiciũ, sed tantum his qui verè prophetæ vereque spirituales essent. Nam & significauit inter ipsos aliquot fuisse qui videbantur eiusmodi, nec tamen erant, quum in eodem. 14. cap. subiunxerit inquiens: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, agnoscat quæ scribo vobis, quòd domini sint præcepta. Liquet igitur ex his, haudquaquam cæteris omnibus de populo, sed tantum his qui verè prophetæ veréque spirituales essent, permissum esse iudicium. Nam id alioqui non mediocris cõfusionis & disidij foret occasio, si quisq; iudicium sequeretur suum, & de suo cerebro loqueretur. Propter quod &
1.Cor.14. Paulus idipsum prohibẽs dixit: Nõ est de-

Paulus nõ reliquit cõmuniter omnibus iudicium.

cõfusionis author, sed pacis, vt in omnibus cõgregationibus sanctorum. Perinde ac si dixerit: Ad hunc modum omnis ordo perturbaretur, & magna fieret in ecclesia cõfusio, quæ nõ potest à deo proficisci, à quo pax & ordinis integritas promanat. Quæ verba si Lutherus exactè perpẽderet, sciret planè dissensiones istas, quas in ecclesia iam excitauit aduersus priores patres, quum tãtam confusionem tantamq; iusti ordinis perturbationem pepererint, nequaquam ex deo esse, qui non est confusionis author, sed pacis.

Doctrina Luther. non est à deo.

Quinta Lutheri ratio. XVI.

SIc quicquid Christ⁹ Matth. 24. & vbique de falsis doctoribus, quicquid Petrus & Paul⁹ de falsis apostolis, magistris, & Iohannes de probandis spiritibus præcipiunt, eò pertinet, vt iudicandi, probãdi, dãnandi authoritas apud populũ sit. idq; iustissime. Respõdebim⁹ ad singula. Christus Matt. 24. dicit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim veniẽt in nomine meo dicentes: Ego sum Christus. & seducent multos. Et mox eodem cap. subdit: Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia,

ita vt in errorem inducatur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. An non iam ingens prodigium est, magnam Germaniæ partem per vnum fraterculum seduci, ne tot proceribus ecclesiasticis qui nos præcesserunt, quicquam credant? Cæterum quid pro illis subiecerit Christus, palam est. Iussit enim ne quisquam eiusmodi pseudoprophetis crederet. Nolite (inquit) credere. perinde ac si dixisset, State in doctrina quam accepistis, nec relinquatis eam propter istorum noua dogmata. Paulus item. 2. ad Corint. 11. metuit, ne per astutiam huiusmodi pseudoapostolorum, quos & illic vocat operarios subdolos, & transfigurantes se in apostolos Christi: Metuit (inquam) ne per eorum astutiam Corinthij corrumperentur, quemadmodum & per astutiam serpentis Eua fuerat olim seducta. Et hic molitur Paulus, quòd ab his audiendis Corinthij potius in totum abstineant, quàm vt eorum dogmata patiantur audire. Et Petrus eiusmodi pseudoprophetas magistros vocat mendaces, qui clam inducunt sectas perniciosas. Et mox in eodem subdit, eos carnem sequi, in concupiscentia

2. Petr. 2.

pollutionis ambulare, dominationem cõtemnere, audaces præfractósque esse, nec vereri alios qui gloria præcellunt, conuiciis incessere. Quibus profectò verbis aut Lutherum expressit, aut neminem.

Porro discretio spirituum peculiare donum est, nec ad singulos pertinet, vti Paulus apertè testatur. 1. ad Corin. 12. Iohannes igitur in epistola. 1. cap. 4. quum de probatione spirituũ sic loquatur, Chariſsimi, ne cuiuis spiritui credatis, sed probate spiritus an ex deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. Hoc inquam loco Iohannes vel nõ à singulis examinari spiritus iubet, vel talem examinationem fieri mandat, quæ nõ multam aut subtilem exigit eruditionem. Nam hoc solo indicio pseudoprophetam dignosci vult, quòd ecclesiam scindat, & schismatum spinas, hæresumque tribulos introducat. Nam hi sunt fructus quos tales arbores pariunt. Sed Iohannem audiamus. Per hoc cognoscite spiritum dei. 1. Ioan. 4. Omnis spiritus qui cõfitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est. Quid hic dicemus? An non Arrius confitebatur Christum Iesum in carne venisse? Et

Aetius, & Eunomius, & Macedonius, sed & alij hæretici complures? Confitebantur haud dubie, sed voce tantùm, factis verò negabant, cum tamen Christus in carnem venerit ob vnitatem & charitatem, quam illi scindunt, lacerant, discerpũt. Nõ enim colligunt cum Christo, sed dispergũt, imò soluunt Christum, hoc est mystici corporis eius dilaniant vnanimitatem. Propter quod in Iohanne sequitur: Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex deo non est. Sic enim habet translatio quæ communiter legitur, quam & hoc loco veriorem esse puto. Nam annotauit Beda, qui Theodorum audiuit natione Græcum, & in scripturis egregie doctum, quosdam ex hæreticis (qui prauo dogmate Christi diuinitatem ab hominis dispensatione separare conabantur) hunc versiculum ex epistola Iohannis erasisse. Certum est igitur omnem spiritum, qui quouis modo Iesum soluit, ex deo non esse. Quis ergo non apertissimè cernit Lutherũ, qui tanti schismatis author est, tamque misere scidit & dilacerauit ecclesiastici corporis vnitatẽ, priorésq; contẽpsit patres, vere schismaticum esse, & hac nota manifestarium esse

Versus ex epistola Iohannis erasus fuit ab hæreticis.

Luth schismaticus est.

pseudoprophetam? Hoc iudicandi ius licere cuique de populo non inficior, id est, vt quamprimum quempiam aliqua suspicione senserint esse schismaticum, eius dogmata communionémque prorsus vitent, donec legitime fuerit purgatus. Cæterum de subtilitate dogmatum iudicare, nec ad plebem pertinet, nec scripturis vllis, vt id à plebe fieri debeat, vsquam traditur. Iohannes verò paulo post in dicto capite manifestum subdit indicium, quo quisq; possit spiritum erroris à spiritu veritatis discernere, idque citra magnam eruditionem, aut subtilem dogmatũ diiudicationem. Sic enim ait: Qui nouit deum, audit nos. Qui non est ex deo, nõ audit nos. Per hoc cognoscimus spiritum veritatis & erroris. Hactenus ille. Neque enim quũ dixerit, Qui nouit deum, audit nos: hoc pro solis apostolis & discipulis qui tunc fuerant, intelligi voluit, sed & pro cæteris quicunque forent in ecclesia legitime succeſſuri, seruaturíque mystici corporis vnitatem. Quomodo igitur Lutheri spiritus ex deo poterit esse, qui cunctos apostolorum & discipulorum successores pro nihilo ducit, & contemnit penitus?

1. Iohan. 4. *Spiritus erroris facile deprehenditur.*

Lutherus habet spiritum erroris.

An non ex hoc manifestè constat spiritum eius spiritum erroris esse, non veritatis? Vix potuit igitur Lutherus aliis vti testimoniis quæ magis eum demonstrarent pseudoprophetam esse. Neque tamè assecutus est quod molitur, nempe quòd ob id sua dogmata credantur à nobis esse catholica, quòd talia censeantur à sectatoribus suis, & populari iudicio pro dogmatibus verè orthodoxis comprobentur.

XVII. Sexta Lutheri ratio.

» NAm vnusquisque suo periculo rectè
» aut falsè credit: ideóque cuique pro
» se curandum est, vt rectè credat; vt etiam
» communis sensus & salutis necessitas vr-
» geat necessariò iudicium doctrinæ penes
» auditorem esse.

Respondemus, quòd quemadmodum in emendis rebus, emptoris periculo sit si quid vel rectè vel secus ematur: tamen quia non omnes æquè periti sunt in discernenda bonitate rerum emendarum, ideo quicunque non planè stolidi sunt, consulunt peritiores, quibus in eiusmodi negocio credunt, neque suo ipsorum iudicio fidunt, nempe quòd intelligant se

per

per imperitiam facile falli posse: ad eum modum & simpliciores Christiani qui falli nolunt, facere tenentur, & eo certe magis, quòd ex errore fidei maius immineat periculum, quàm si quis errauerit in re quapiam emẽda. Nam hic solam pecuniã amittit, illic verò perdit & animã. Discriminosum est igitur cuiuis crassiori suum hic ingenium aut iudicium sequi velle, sed illorum sequetur tutius, quorum probitati confidit, & de quibus nullam vnquam audierit falsi dogmatis suspicionẽ. Quòd si viuos habere magistros nequeat, habere potest vel mortuos, de quorum fide, vita, eruditione nullus vnquam bonus dubitauit: veteres inquam illos quibus ipse sacer spiritus plenius & copiosius illabebatur. Hi profecto longe securius audiuntur, quàm plerique eorum qui iam viuunt, quum plus illi de spiritu credantur imbibisse. Porro quòd dicit Lutherus comunem sensum & salutis necessitatem vrgere, vt necessario penes auditorem sit iudicium, apertissimè falsum est, nisi plane spiritualis & in scripturis exercitatus auditor ipse fuerit: imò communis experientia salutísque necessitas nos

Peritiores consulendi sunt Christianis.

admonent, vt aliorum potius iudicium sequamur, de quorum eruditione probitateque confidimus magis quàm de nostra. Sed nunc ad id quod subdit Lutherus.

XVIII. Septima Lutheri ratio.

» ALioqui frustra dicitur, Omnia probate, quod bonum est tenete. Respõdemus, Id dictum fuisse toti corpori ecclesiæ, non singulis ipsius membris: quemadmodum si quis vni homini dixerit, Vide, audi, contrecta, curre: non pro singulis quibusque membris hæc dicuntur, sed aliud ad oculos pertinet, aliud ad aures, ad manus tertium, & quartum demum ad pedes. Sic quum toti ecclesiæ dicit Paulus, Omnia probate: non singulis hoc dicit, sed spiritualibus, quorum est pro toto corpore solicitos esse, rectumque super dogmatibus & examen & iudicium ferre. Quicquid autem ipsi sanum iudicauerint, idipsum à cæteris absque scrupulo debet approbari. Nam quemadmodum gustus in humano corpore pro cæteris membris diiudicat quid sapiat, quidve contra fuerit insipidum: sic & in corpore totius ecclesiæ spirituales viri gustum obtinent pro cæteris, quos & decet citra quamuis

1. Thess. 5.

hæsitationem illorum iudicio stare: neq; minus tutum id erit, vt ostendimus, imò longe tutius, quàm si suo quisque confidat ingenio, quod nec sine periculo, neque citra detestabilem arrogantiam fieri solet. Cæterum & hic optarim Lutherus attenderet quod ilico subiunxit Paulus: Ab omni specie mali abstinete vos. *1.Thess.5.* Hoc si vel ipse, vel sectatores eius diligẽtius expenderent, nunquam relictis patrum priorum dogmatibus ad alia noua prorsusque repugnantia sese conferrent, maximè quum Paulus ad Hebræos iusserit, Doctrinis variis & peregrinis ne circunferamini. Hæc si species mali non sit, non intelligo quid aliud species mali dici queat. *Hebr.13.*

Octaua Lutheri ratio. XIX.

ET iterum: Spiritualis omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur. At quilibet Christianus est spiritualis à spiritu Christi.

Paulus eo ipso loco quo dicit spiritualem omnia iudicare, & ipsum à nemine iudicari, hoc & epistola priori ad Cor. testatur, complures Christianos carnales *1.Cor.2.*

fuisse, & non spirituales, vti superius ostendimus, ac proinde nec posse de spiritualibus iudicare. Neque enim omnis qui spiritum sanctum habet, protinus est Paulo spiritualis, sed qui dilucide mentem habet illuminatam à spiritu, & affectum ab eodem feruenter inflammatum. Variis enim gradibus secundum varia dona spiritus illabitur hominibus. Et multi spiritum habent, qui non tanta perspicacitate illustrantur, vt iudicare queant de omnibus. Istud nihil ambigo quin sit cũctis manifestum. Quamobrem & huiusmodi spiritualis, qui sic illustratur & afflatur, omnia diiudicare nouit, nec debet aut potest à crassiori & carnali populo diiudicari. Verum istud nequaquam in singulos de populo competit.

Spiritualis homo non quilibet dicitur, qui spiritũ sanctũ habet.

XX. Nona Lutheri ratio.

QVod postremo subdit ex eadem epistola, Omnia vestra, siue Apollo, siue Paulus, siue Cephas: nihil ad institutum Lutheri facit, quum Paulus hoc vbique agit, vt de se iudicare nihil ad ipsos pertineat: quandoquidem & ante sit testatus se tenere mentem Christi, ac proinde spiritualem esse,

1. Cor. 3.

nec debere à quoquam iudicari. Similiter & inferius cap. 4. dicit. Mihi pro minimo est vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Et paulo post. Qui me iudicat, dominus est. Nihil igitur ad rem attinent priora verba quæ Lutherus produxit. Sed & manifestè falsam attulit interpretationem, quum subiecit: Id est de omnium dictis & factis iudicandi ius habetis. Nam & subsequenter vetat Paulus eiusmodi iudicia, dicēs: Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat dominus. Quare falsum est, quòd de omnium dictis & factis haberent ius iudicandi. Quæ verò sequuntur in Luthero, conuicia iactantiæque sunt, quibus ego non respondeo, sed iudicio lectoris permitto: quem obnixius precor, vt cum illis conferre velit quæ supra diximus. Ipsa verò conuicia quisquis legerit, intelliget ea nequaquam à sancto spiritu, sed à dæmone quopiam impurissimo processisse potius. 1. Cor. 4.

Ordinem & matrimonium esse sacramenta, conferréque gratiam efficaciter.

Cap. XII.

I. TAm postremo loco quum prope calcem libelli quædam aduersus ordinis & matrimonij sacramẽta Lutherus obiecit, ad ea paucis respondebimus. Contendit hic Lutherus, ordinem haud quaquã sacramentũ esse, quòd sacramenti ratio quam ipse excogitauit, neutiquam, vt ait, conueniat ordini. Ego (inquit) ordinem negaui sacramentum esse, id est promissionem & signum gratiæ adiectũ, quale est baptismus & panis. Nullum itaque Luthero sacramentum est, nisi quod apertam in scripturis habeat gratiæ promissionem, cui signũ quoque sensibile sit adiectum. At quid opus fuit vt Lutherus hanc nobis nouam sacramenti rationem excogitaret? Intellige lector, ob id hunc nodum in scirpo studuit immittere, quò suum errorem (quem de fide concepit) securius tueatur. Nam perspexit homo vaferrimus, si per sacramenta quis gratiã assequi valeat, iam consequens esse, vt non sola fide iustificemur, sed per sacramẽtorum etiam opera. Quod si quis admiserit, iã corruit funditus vniuersa Lutheri structura. At quàm sit illud

Definitio sacramenti à Luthero.

Opera ad iustitiã cõducunt.

scripturis consentaneum, pluribus inter confutandum articulos per illum assertos ostendimus,ar. 1. Quibus iam hoc vnum adiiciemus.Si fides sola iustum efficiat, & opera nihil penitus adiiciant iustitiæ,tum Iohannes in epistola prima cap.3.non rectè iustũ diffiniuit quum dixit: Qui exercet iustitiam, iustus est.Quod si verum sit, vt & est omnino verisimum, oportet cũ qui velit iustus esse, iustitiã exercere, neque sufficit cuipiam vt credat solum. Nã quantumuis quis crediderit, si sua sponte peccet,iniustus euestigio redditur:quemadmodum è regione Iohannes subdit: Qui committit (inquit) peccatum,ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. Ecce qui sua sponte peccat, ex diabolo est. Quomodo ergo non est ex diabolo, qui in omni opere quod facit peccat, id quod Lutherus vbique contendit? At his annectit Iohannes: Ad hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Venit ergo filius dei, non solum ob id vt crederemus, verumetiam vt in præceptis eius incederemus, neque sponte peccaremus nostra.Quisquis autem hæc facit, iustitiam exercet,

& iustus est, neque sola fides eum iustum reddit, sed opera quoque præter fidem. Hortatur etiam Timotheum Paulus. 1. ad Tim. 1. quatenus præter fidem, conscientiam insuper bonam habeat. Habens (inquit) fidem, & bonam conscientiam. Non sufficit ergo fides, sed oportet insuper & bona fulciri conscientia, quam & ille fortitus est solus, quem prius admissorum verè pœnitet, & voluntatem habet firmã deinceps rectè operãdi. Quisquis horum sibi conscius non fuerit, is profectò non habet conscientiam bonam, neque iustus dici poterit. Hæc diximus, vt intelligas optime lector, quàm insolidæ caducæque basi Lutherus innitatur, quum fidem sine operibus sufficere doceat, nec opera iustitiæ quicquam fidei superaddere. Super qua basi structuram hanc molitur, vt pro sacramentis nulla conferatur gratia, sed hanc (vt ait) sola fide consequimur. Nos verò vt non inficiamur quin prima iustificationis gratia per solam fidem acquiri possit, vbi fides valida fuerit: ita non dubitamus & in his in quibus fides admodum tenuis est, per sacramenta gratiam conferri, & per opera bona collatam au-

geri posse. Cæterum Lutherus vt suam hæresim facilius astruat, hanc nobis nouam sacramenti rationem excogitauit: quam si admiserimus, tum vix vllum è septem habebimus pro sacramento, tum alia plura (de quibus nemo quicquam tale cogitauit) sacramenta fore concedemus.

Sed age prius illud doceamus. Eucha- II.
ristia nullam apertam habet gratiæ promissionem, & maxime si quis negauerit sextum caput euangelij Iohannis ad Eucharistiam spectare, quemadmodum omnino contendit Lutherus. Nam de remissione peccatorum promissio quæ illic memoratur, haud dubie propter effusionem sanguinis in cruce fit, & non ob eius potationem è calice, quod multis ver bis ante perspicuum fecimus. Quamobrem nec erit iuxta hanc sacramenti rationem Eucharistia sacramentum. Et baptismus quoque, si quis velit contentiosior esse, & cum Luthero nihil admittere, nisi quod palam in sacris literis exprimatur, nusquam habet apertam gratiæ promissionem sub expresso nomine gratiæ. Atque ita nullum è septem habebitur sa-

cramentum.

Quòd si dixerit argumento colligi posse, gratiam pro susceptione vtriusque promissam esse: verum id quidem: sed non quicquid argumento colligi potest, id protinus conuincitur esse palam expressum. Nam pleraque sunt quæ possunt argumentis induci, quæ tamen primâ frõte plurimum obscura sunt. Sed & argumento colligi potest, gratiam fuisse promissam ob singulum quodque sacramentum. Nam si gratiam recipiat quisquis rite præparatus sacramentum aliquod accipit, cum id citra pactum à deo nobis factum fieri non possit, consequens est vt hoc ipsum ante promisisset deus futurum. Ecce iam argumẽto colligitur promissam fuisse gratiam pro quouis sacramento. Quòd si neget Lutherus ex scripturis ostẽdi posse gratiam ad alia sacramenta dari, præterquam ad baptismum & Eucharistiam: doceat ipse primùm hoc in Eucharistia baptismóque fieri, & nos eadem facilitate docebimus idipsum de reliquis. Atqui sat scio, nisi petierit suppetias è. 6. ca. Ioãnis, quod ipse palam recusauit, hoc de eucharistia nunquam est ostensurus.

Sed iam alterum quod polliciti sumus III.
ostendamus,nempe quòd iuxta rationem excogitatam à Luthero multa alia de quibus nihil tale existimatur, erunt sacramẽta. Nam eleemosyna sacramentum erit,& dimissio fraternæ iniuriæ,& precatio, atque id genus alia. Pro eleemosyna primũ est aperta Christi promissio dicẽtis: Date eleemosynam,& ecce omnia munda sunt vobis. At sine gratia nõ purgatur animus. Quamobrem & hic promittitur gratia, quæ quum absconsa sit & inuisibilis, neq; desit hic sensibile quoddam signum, res videlicet quæ donatur: iam consequitur vt eleemosyna verum sit Luthero sacramentum. Dimissio quoq; fraternæ iniuriç sacramẽtum erit. Nam promisit Christus, Dimittite, & dimittetur vobis. Dimissio verò peccatorum non fit nisi per gratiã. Ecce igitur promissionem gratiæ. Porro sensibile signum est, quando verbo vel nutu condonatur fratri. Sic in precatione promissio est. Petite,& accipietis. Sensibile signum est gestus, & orantis verba. Quamobrem quum sit in horum singulis promissio, & signum gratiæ adiectum, quis negabit quin iuxta Lutheri

Ad Luthe. dicta consequitur diuersa esse sacramẽta.

Lucæ.11.

Lucæ.6.

Lucæ.11.

traditionem hæc erunt verè ſacramenta? Neque hic affirmo quòd hæc ſacramenta ſint, aut vbiuis alibi prius affirmauerim, quẽadmodũ & captioſe Martin⁹ Bucerus, ſed parũ prudẽter mihi obiicit. Hoc tantũ dixi, & dico, quòd iuxta rationẽ à Luthero ſuperius traditã, neceſſe eſt hæc ſacramẽta dici debere. Nihil igitur oportuit huiuſmodi nouã ſacramẽti rationẽ excogitare, ſed potius oſtẽdiſſe, eã quæ apud omnes cõmuniter exiſtimatur ſacramẽti ratio, nequaquã his cõuenire quæ orthodoxi pro ſacramẽtis habẽt. Quod ſi nõ fecerit, nihil agit. Nã parũ dialecticè ſubinfertur: Nõ ſunt ſacramẽta iuxta rationẽ ſacramẽti quàm ſomnia, ait Lutherus, ideo nõ ſunt ſacramẽta. Sufficit enim orthodoxis, ſi iuxta rationẽ quã ſchola theologorũ hactẽn⁹ approbauit, ſacramẽta dici queãt, hoc eſt, quòd ſigna ſint rerũ ſacrarũ, & formæ quędã viſibiles inuiſibilis gratię. Quũ igitur ad iſtũ modũ hæc ſeptẽ (quæ pro ſacramẽtis eccleſia numerauit) habeãtur & ſint ſacramenta, incaſſum Lutherus nobis aliam ſacramenti rationem comminiſci molitus eſt. Et quanquam rex illuſtriſsimus pluribus & apertis ſcriptura-

Definitio ſacramentorũ catholica.

rũ testimoniis ostenderit, ordinẽ ad hunc modũ sacramẽtum esse, Lutherus tamen, tanta est hominis impudẽtia, nihil eorum agnoscere dignatur, præter vnũ quod ad Titum scripsit Paulus, de quo sic ait: Nihil proferunt dignũ responsione per tota sex sacramenta, nisi vnum illud, quod de sacramento ordinis adducit, Paulum scilicet ad Titum iubentẽ, vt per ecclesias ordinet presbyteros. Hoc enim loco vult institutum ordinis sacramentum. Hæc Lutherus. At Rex ipse nũquam asseruit his verbis, aut hoc loco sacramentum ordinis institutũ fuisse, sed & locos alios ex Paulo & multo sanè dilucidiores attulit, quibus luculenter ostendit manuum impositione dari gratiam in ordinatione presbyterorũ. An non hanc rẽ vel digito Paulus indicat, quum ad Timotheum ita scribat epistola priori: Noli negligere gratiã quæ est in te, quę data est tibi per prophetiã cum impositione manuũ presbyterij? Et rursum in epistola posteriori: Admoneo te vt resuscites gratiam dei quæ in te est per impositionẽ manuum mearum. Et iterum vbi vetat ne abutatur authoritate sibi data, dicens: Nemini citò manus im-

Gratia deî cõfertur in ordinatiõe per manũ impositionẽ

1. *Tim.* 4.

2. *Timot.* 1.

posueris. An non ex istis perspicuum est impositionem manuũ in ordinationibus presbyterorũ fieri, & eadẽ insuper donari gratiã? Impositio igitur manuum, quæ & in ipsis ordinatio est, sẽsibile signũ est inuisibilis gratię, & perinde verũ sacramẽtũ.

IIII Sed hanc gratiam alibi contendit Lutherus accepisse Timotheum quũ à Paulo baptizaretur, & nõ quum institueretur episcopus. At probet istud prius oportet, quàm ei credamus, nempe quòd Timotheus à Paulo fuisset baptizatus. Doceat istud ex scripturis, quod scio nũquam faciet. Et nisi scripturas attulerit, inanis erit eius probatio. Sed dicet: Paulus in vtraque epistola filiũ suũ vocat Timotheum. Estò. Sic & Corinthios vocat filios. Nam in epistola priori sic eos alloquitur: Non quò vos pudore suffundam, hæc scribo, sed vt filios meos dilectos admoneo. Nã etiam si innumeros pædagogos habeatis in Christo, non multos tamen habetis patres. Siquidem in Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Ecce Paulus & apud ipsos Corinthios gloriatur se per euangelium eos genuisse, quos vt audisti, filios suos dilectos vocat, & eorum se

Paulus nõ legitur baptizasse Timotheũ.

1. Cor. 4.

dici patrem gloriatur: & tamen certum est eos à Paulo neutiquam fuisse baptizatos. Gratias (inquit) ago deo, quòd neminem vestrum baptizauerim, nisi Crispum & Gaium. Et mox subdit: Non enim misit me Christus vt baptizarẽ, sed vt euangelizarem. Nihil ergo probat Timotheum fuisse baptizatum à Paulo, quòd Paulus eum vocarit filium. At Lystris (inquit) erat Timotheus, quũ Lystrenses per Paulũ & Barnabã cõuertebãtur ad fidem. Et istud vt donemus tibi, nõ tamen ob id consequitur quòd Paulus illum baptizarit. Nam quum euangelio Corinthij primùm credidissent & baptizarentur, erant Corinthij alij cõplures præter Crispum & Gaium & Stephanæ familiam, nec tamen (vt iam diximus) à Paulo fuerant baptizati. Adempta est igitur Luthero facultas omnis penitus qua monstret ex sacris literis Timotheum à Paulo fuisse baptizatum. Quamobrem & hæc tergiuersatio nihil ei conducit. Sed habet tortuosus coluber diuerticulum aliud, nempe quòd hæc manuum impositio nihil ad ordinis pertineat sacramentum. sic enim paulò pòst ait: 1. Cor. 1.

V. Quæ verò de impositione manuum ad
» ordinis sacramentum trahit, vident pueri
» nihil ad ordinis sacramentum pertinere.
» Sed more suo papistico sic è scripturis fa-
» cit quodcunque visum fuerit. Impositio
» manuum tunc erat donatio visibilis spiri-
» tus sancti. hæc Lutherus. Nos verò cō-
Spiritꝰ sanctus diuersimode collatus est. cedimus impositione manuum visibiliter donatum fuisse spiritum, vt hi quibus ita donatus fuerat, eueſtigio linguarum donum acciperent, & etiam quibus vellent linguis loquerentur. At istud nihil prohibet quin ad alium effectum idem spiritus iterata manuum impositione donari possit inuisibiliter. Nam ad varios effectus conferebatur idem spiritus, & variis
Actor. 2. item modis. In ipso die quinquagesimo datus fuit absque vlla manuum impositione, nimirum quando sedit super singulos eorum, & repleti sunt omnes quitum aderant, spiritu sancto. Inter quos & Stephanum & Philippum pariter accepisse spiritum nemo dubitat. Verumtamen quum iidem postea Diaconi fuis-
Actor. 6. sent constituti, impositione manuum denuo spiritum acceperunt, sed ad alium effectum quàm vt linguis loquerētur, ni-

mirum

mirum vt munus diaconij quod illis per apostolos collatum fuerat, alacrius obirent, & adimplerent efficacius. Nam antea linguarum donum acceperant, nunc autem gratiam aliam inuisibilem. Sic Paulus quum ab Anania, iussu spiritus, manus illi imponebantur, linguarum donum accepit, verùm postea quum per eundem spiritum iussus fuerat in apostolatum segregari, tum à prophetis & doctoribus denuo spiritum, & ad alium quidem effectum iterata manuum impositione concepit. Nam prophetæ simul & doctores qui tùm Antiochiæ fuerant, vbi inter ieiunandum & sacrificandum, de segregandis Barnaba & Paulo mandatum spiritus accepissent, imposuerunt eis manus. Atque istud ieiunãtes pariter & precantes fecerunt: vt. xiij. actorum dilucidè cõstat. Neque tunc iterũ Paulus & Barnabas spiritũ visibiliter accepisse creduntur, sed gratiam eius inuisibilem, qua magis idonei redderẽtur ad officium apostolatus dignè exequendum. Similiter & presbyteros, qui postea per Paulum & Barnabam etiam impositione manuum creabantur, vt. 14. ca. palã est, bis accipesse.

Actorũ. 9.

Presbyteri bis recepe-

spiritum non est ambiguum. Semel quidem quum essent confirmati, quod & cõmune fuerat cunctis illius temporis Christianis: atque iterum, quum essent ordinati presbyteri. de qua quidem ordinatione sic tradit Lucas: χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους. Et quanquam hoc verbum χειροτονέω ad plebem alibi pertineat, quum hi manuum eleuatione deligerent magistratus, nunc tamen palam est non de plebe, sed de apostolis ipsis, nempe Paulo & Barnaba, fuisse dictum, vt hi videlicet manibus, hoc est manuum impositione, tum creassent & præfecissent plebi presbyteros, precatique essent cum ieiuniis. Ecce ieiunia, precationem, & manuum impositionem.

VI Nunc censuram adhibe lector, vter è duobus, Réxne an Lutherus scripturis verius & accommodatius vtatur. Iam vides, opinor, quàm perspicuum sit, impositione manuum creatos fuisse non diaconos modo, verumetiam apostolos atque presbyteros. Sed dicet Lutherus: Cur ergo Mathias non fuerat impositione manuum ordinatus? Ego rursum percontor Lutherum, vnde nouit Ma-

thiam non ita fuisse ordinatum? Si dixerit quòd in scripturis istud non traditur, At hæc argumentatio quum sit merè negatiua, nihil efficit. hæc vtique dialectica neque rarò Lutherum fefellit. Veruntamen & ex ipsis actis videri potest Mathias etiam impositione manuum fuisse constitutus apostolus. Nam illic scribitur: Et cooptatus est in numerum vndecim apostolorum. At hanc cooptationem non nisi manibus impositis per apostolos fuisse factam credibile est. Sed estò, nulla fuerit hic manuum impositio. Potest tamē hoc in causa fuisse, quia nondum aduenerat spiritus, qui docuit apostolos hoc signo donandam esse gratiam. At postquam idipsum reuelatione spiritus habuissent compertum, iam deinceps passim & confirmandis & ordinandis imponebant manus. Nam certum esse cuiuis potest, quòd nisi spiritus hoc ipsum apostolis inspirasset, nec hi rem tam incredibilem tentassent vnquam, neque si tentassent, sperare tamen effectum & tam infallibiliter secuturū quomodo potuissent? Hæc haud dubie spei certitudo, qua tum in

Sanct. Mathias fuit impositiõe manuū ordinatus.

Actorū. 1.

Impositio manuū fiebat spiritu sancti instinctu.

hoc negotio freti sunt apostoli, palam indicat, spiritum cũ eis super ea re pactum iniisse, quòd scilicet ipse præsto foret gratiam exhibiturus his vel confirmandis vel ordinandis, quibus illi tantæ rei caussa manus essent imposituri. Ex quo loco, si non obstinatæ mentis esset Lutherus, scire facilè potest multa esse credenda, quæ sacris literis minime commendata sunt.

VII Ex his iam, opinor, manifestum est diaconos & presbyteros impositione manuum ordinari, simul & eadem illis conferri gratiam, atque id ex inspirationis diuinæ pacto. Quamobrem quum ad peculiarem sacramenti rationem nihil amplius exigatur, quàm sensibile signum & gratia ex pacto, quis deinceps hęsitare poterit, quin ordinatio, per quam ceu per sensibile signum confertur ex pacto gratia, sit verè sacramentum? Cæterum quòd populi suffragiis Lutherus electionẽ quãque fieri debere cõtendit, ad quẽ modum *Actor. 6.* & diaconi septem instituti fuerãt, nõ valde reluctarer, si populus posset sepositis affectibus citra cõtentiones & tumultus de quouis vno cõuenire. Verũ quũ istud pro-

pemodũ impossibile sit vt fiat, Ecclesię proceres ob crebra dissidia, pariter & seditiones, imò cædes quę nõ raro cõtigerunt in his electionib⁹, dũ vna pars vni, atq; altera pars alteri ptinaciter esset addicta, prorsus adacti sunt negotium istud autoritate sua icõsulto populo trãsigere. Cæterũ electio si p populũ celebraretur, ipsa nihilo magis aut presbyterũ aut episcopũ facit, sed posteaq; quis ita fuerit electus, oportet nihilominus eundẽ ab iis qui autoritate pollent, rite ordinari. Quod etiã in ipsis septẽ diaconis erat apertissimũ, de quorũ ordinatiõe sic in actis traditur: In diebus illis crescente numero discipulorũ, ortum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quòd despicerentur in ministerio quotidiano viduæ ipsorum. Duodecim itaque quum iussissent adesse multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est placitum, vt nos derelicto sermone dei, ministrem⁹ mensis. Circũspicite ergo fratres, viros ex vobis spectatæ probitatis septem, plenos spiritu sancto & sapientia, quibus delegabimus hoc negocij. Ecce lector hic vides primùm necessitatem ob quam apostoli diaconorũ electionẽ toti

Electio non fit suffragio populi.

Actor. 6.

multitudini permiserunt, nimirum quòd subortũ murmur vix aliter sedare valuissent, nisi populus pro sui animi sententia ministros accepisset. Cernis insuper apostolos ita rem hanc illis permisisse, vt sibi nihilominus ipsius muneris delegationẽ reseruarint. Quibus (inquiunt) nos hoc negocij delegabimus. Porro qua cęremonia diaconos ipsos apostoli constituerint, palam est ex verbis quæ mox sequuntur. Et quum orassent (inquit) imposuerunt eis manus. De ieiunio quoque supra locutus est Lucas. Nam his tribus in ordinatione quauis vsi sunt apostoli, nempe ieiunio, precationibus, & manuum impositione. Nihil ergo cum actis apostolorum pugnat factum Titi, qui fretus authoritate sibi data per Paulum, presbyteros in Ecclesiis ordinauit, quum vbique per presbyterorum manus ordinabantur presbyteri. Sed neque Pauli verba quicquã dissident ab apostolorum exemplo, quum non populus, sed apostoli diaconis ipsum munus delegassent, & precatione facta manus ipsis imposuissent. At populus (inquies) nominauit eos septem, eosdemque statuit in apostolorum cõspectu. Non reluctor: sed

Tribus vtebantur apostoli in ordinatione.

Ad Tit. 1.

hæc nominatio non fecit eos diaconos. Nam postea diaconi constituti sunt, manibus (vt ostensum est) ipsis per apostolos impositis. Clarissimum est igitur apostolos impositione manuum suarum tam presbyteros q̄ diaconos ordinasse. Quamobrem quum in hac ordinatione conferatur infallibiliter gratia, nisi per ipsum qui ordinatur steterit, apertum est ordinationem esse verè sacramentum. Nam in eam verè competit ratio sacraméti peculiaris. Est enim inuisibilis gratiæ visibilis forma, sic vt imaginē teneat, & causa existat. Comitatur enim ordinationem illam velut signum indubitatum & efficax inuisibilis quędam gratia. Cæterum quum alibi de sacerdotio sacrificioque missæ copiosius dicturi simus, hic quantum ad ordinis attinet sacramentum, finis esto.

Ordinatio est sacramentum.

Pollicetur alium librum.

De matrimonio quoq;, quòd & ipsum identidem sacramentum sit, paucis ostendere conemur, quanquam idipsum fide quiuis multo facilius assequetur, quàm argumentis vllis. Mihi sanè magnopere probatur illud Augustini, quum dicit: Sacramentis diuinis fides plus quàm verborum argumentatio adhibenda est. Et profectò

VIII.

sufficere cuiuis bene Christiano deberet, quòd Ecclesia nobis illa septē pro sacramentis dedit, mandans vt his fidem adhiberemus. Nam si reperiri queat in terris vsquam veritas, nusquā infallibilius quàm in Ecclesia reperietur. Quæ res quum ob alia multa, tum ob tria potissimum scripturæ testimonia cuique potest esse perspicua. Et primū est, quòd Christus qui se veritatem appellat, pollicitus est se cū Ecclesia futurum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: Si Christus qui est ipsa veritas, Ecclesiam nullo tempore destituet, certum est nec eam esse veritate destituendam vnquam. Alterū est, quòd idem ipse Christus promiserit spiritū sanctum in Ecclesia perpetuò futurū, & eam ducturum in omnem veritatem. Ego (inquit) rogabo patrem, & alium consolatorem dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis Et haud multo post: Quum venerit ille qui est spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatē. Si spiritus veritatis Ecclesiæ nūquam nō aderit, & eādem in omnē ducet veritatē, quî fiet vt pro veris falsa nobis tradi patiatur sacramenta? Tertium est, quod primę ad

Ecclesiæ veritas trib⁹ afferitur rationibus. Prima.

Ioan.14.

Matt.28.

Secunda.

Ioan.14.

Tertia.

Timotheũ. 3. scribitur, Vt noris (inquit) quomodo te oporteat in domo dei versari, quæ est Ecclesia dei viui, colũna & basis veritatis. Si domus dei quæ est Ecclesia dei viui, sit columna basisq; veritatis, ruere is non potest, qui doctrinæ per eã traditæ constanter innititur. Ista profectò me vsque adeo mouent, vt non hæsitanter adhæream his quæ sciam per Ecclesiæ definitionem esse comprobata. Quamobrem quum in œcumenico concilio Florentiæ habito, quò Græci pariter & Latini conuenerunt, definitum sit, Ecclesiæ sacramẽta septem esse, quæ gratiam dignè suscipiẽtibus cõferant, in quibus & matrimonium pro septimo connumeratur, nemo deinceps orthodoxus de veritatis huius determinatione secum dubitare potest.

In concilio decretũ est septem esse sacramẽta.

IX.

Cæterum ne concilium illiud citra scripturas & efficaces rationes hoc decreuisse putetur, nos quædam in medium afferemus testimonia, quibus id iure fecisse credatur ab omnibus. Et primum me mouet, & magnopere sanè, Iohannis martyrium, qui pro cõiugij violati reprehẽsione mortem oppetiit. Fuerunt vtique scelera multa in speciem grauiora, pro quibus coar-

Iohãnes Baptista occisus est propter adulterij correp-

ptionem. guendis ille pateretur, sed nullum conue-
Matth. 14. nientius pro quo sponsi amicus funderet
Marc. 6. sanguinem, quàm adulterium, & coniugij
Lucæ. 9. violatio, quum ipsa potissimũ in non me-
diocrem Christi iniuriam, qui spõsus erat,
redundabat. Porro sponsum fuisse Chri-
Iohan. 3. stum Baptista testatur, inquiés: Qui habet
sponsam, sponsus est. Amicus autem spon
si qui stat & audit eũ, gaudio gaudet pro-
pter vocem spõsi. hoc ergo gaudium meũ
impletum est. Hæc Baptista. Ecce spon-
sus, Christus est. Ecclesia, Christi sponsa.
Iohannes, amicus sponsi. Sicut igitur ami-
cus sponsi Iohannes, impensè gauisus est
de vnione sponsi & sponsæ, hoc est Chri-
sti & Ecclesiæ, ita non potuit non habere
molestissimum, hanc iniuriam publicitus
irrogatam fuisse coniugio, quod cõper-
tum habuit vnionis ipsius fuisse sacramen
Cauilli di- tũ. Sed hic scio Lutherus dicet, nos prin
lutio. cipium petere, incumbereque nobis pri-
mum, vt probemus coniugiũ huius vnio-
nis sacramentũ esse. Istud, nisi fallor, post-
ea faciemus. At interea velim expendat le
ctor, quantum pertinuit ad amicum sponsi
Iohannem, iniuriam ipsam vindicare, quũ
non potuit in hoc non lædi sponsus, si

coniugium quod coniunctionis Christi cum Ecclesia signum erat, quouis modo violaretur. Nam ita quiuis facilius colliget,& violationem cõiugij in ipsius sacræ vnionis derogationem redundasse, & Iohannem appositè pro violato coniugio martyrium fuisse perpessum.

X. *Matrimonium est signũ vnionis Christi cũ ecclesia.*

Cæterum quòd coniugium siue matrimonium sit vnionis ipsius sacratissimæ signum,Rex illustrissi. ex ipsius Pauli verbis ad Ephe.5. hoc adeo copiosè docet,vt non videã quid facile queat addi, aut qua possit Lutherus tergiuersatione subterfugere, quin vel inuitus herbam porrigere debeat.Neque enim est quisquam,nisi pariter cũ Luthero insaniat,qui negare possit ea verba de primis illis coniugibus dicta fuisse,quum & Christus in Euangelio Matth. pariter & Marci testetur idipsum. Docet enim ex illis verbis, vinculũ quod est viri cum vxore,indissolubile esse. Ab initio (inquit) creaturæ masculum & fœminam fecit eos deus. propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adglutinabitur vxori suæ, & erũt duo in carnem vnam.Itaque iam nõ sunt duo,sed vna caro.quod ergo deus copulauit, homo non

Matth.19. Marc.10.

ſeparet. Perſpicuum eſt igitur ad viros & vxores hęc verba ſpectare. Quod ſi de cõiugibus ea dicta ſint, quæ vnionem illam quæ eſt Chriſti ad Eccleſiam ſignificent, quis non perſpicit primorũ coniugum copulam ei ſimilẽ fuiſſe, quam Chriſto cum Eccleſia eſſe fatemur? Nam in illis verbis omnino Paulus aſtruit magnum eſſe myſterium: quod ſanè quãquam aliò ſpectet, nimirum ad Chriſtum & Eccleſiam, tamẽ ex ipſo coniugio velut è ſigno baſiq; pullulat. Coniugium itaque mariti cum vxore, Chriſti & Eccleſię ſuæ coniunctionem inſinuat. Alioqui nec virum Chriſto, fœminamq; Eccleſiæ Paulus comparaſſet, dicens ita virum eſſe caput vxoris, quemadmodũ Chriſtus caput eſt Eccleſię: iubénſque, vt ita viri diligant vxores, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Et ſubdens quoque, ſic ex carne & oſsibus Chriſti, Eccleſię membra formari, quemadmodum olim ex carne & oſsibus primi viri, prima vxor ſumpſit originem. Quamobrem & verba quę de primis ipſis coniugibus enunciabãtur, annectit, nimirum hæc: Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhęrebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnẽ vnam. Atque

Epheſ. 5.

ita Paulus demum infert, Hoc mysterium magnum esse, nimirum quòd vir relictis parentibus adhæreat vxori, & fiat vna caro. hoc vtique mysterium & sacramẽtum magnum est, quatenus Christi cum Ecclesia copulam repręsentat. Nec inficior tamen, si rem istam introspectes, pusillum quiddam esse, nempe quòd vir & fœmina coniungantur in carnem vnam: verùm si respicias ipsam Christi cum Ecclesia coniunctionem, quam & illud coniugium refert, certè non pusillum, sed magnum mysterium seu sacramentum esse cognosces.

XI. Et quanquam hæc sint apertissima, Lutherus adhuc obstinatè persistit, negás matrimonium sacramẽtum esse. Sic enim ait: Et quid dicam? Ne nomen quidem sacramenti voluit intelligere. Quod euidenter ostendit, quũ locum Pauli Ephe. 5. tractat de matrimonio, quem Paulus de Christo & Ecclesia ponit, dicens: Sacramentũ hoc magnum est. ego autem dico in Christo & Ecclesia. Neque enim scriptura patitur vt matrimonium sacramentum dicatur. "

Hæc Lutherus. Sed aduerte lector quã necessitate Lutherus adigitur, vt tãto studio sacramẽtum istud damnare moliatur.

Is enim & mordicus contendit in quouis opere bono peccatum esse: fomitem etiam in quantūuis sanctissimis hominibus esse peccatum: quamobrem & actum coniugalem omnino negat citra peccatum fieri. Quo fit vt consequenter matrimonij sacramentum auferat. Cuius præcipua necessitas hæc fuit, vt actus ipse coniugalis citra peccatum exerceri possit, & vt vir vxori, pariter & vxor viro siue quauis in deum offensa, debitam redderent mutuò beneuolentiam. Non enim adduci possum vt credam hunc actum esse de se malum, sic vt nequeat vllo pacto bene fieri. Nam alioqui nec ipsum deus primis ipsis mandasset parentibus: quod tamen fecisse cōstat, quemadmodū apertum est Gene. 1. Et ne quis dicat tunc fieri potuisse citra peccatum, eo quòd caro nostra nondum spiritui rebellis facta fuisset, hoc ipsum rursus Gen. 9. pro statu naturæ lapsæ præcipitur: Crescite (inquit) & multiplicamini. Id quod sine opere cōiugali fieri neutiquam potest. At quicquid deus iubet, eo ipso quòd iubeat, bonum sit oportet, quemadmodum de spoliatis Aegyptiis est manifestum. Neque enim Iudæis licuisset

Actus coniugalis non est de se malus.

istud facere, nisi deus idipsum eis ante præcepisset. Quando igitur hunc actum deus fieri iussit, certum est non esse de se malum, sed eiusmodi circunstantiis agi posse, vt bonus euadat, imò bene fiat, & citra quoduis peccatum: alioqui non dixisset Paulus: Si duxeris vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit. ecce palam testatur Paulus istos non peccare. Et iterum paulo post: Si quis indecorum virgini suæ putat si prætereat nubendi tẽpus, & sic oportet fieri, quod vult faciat, non peccat, iungantur matrimonio. & hic iterum affirmat Paulus non peccare eos qui matrimonio copulantur. Et mox in eodem capite subdit: Qui elocat nuptum, bene facit. Ecce non modo bonum hunc actum esse, verum etiam bene fieri Paulus docet. Bene inquit facit. Vt coniuges igitur hunc actum citra peccatum valerent exercere, matrimonij sacramentum institutũ fuit. Cæterum vt ea res luculentius appareat, nos quasdam veritates firmare moliemur ex scripturis, ex quibus colligemus, matrimonium esse verum sacramentum, atque id iuxta peculiarem sacramenti rationem.

1. Cor. 7.

Hinc deinceps probat matrimoniũ esse verum sacramentum.

Prima veritas est.

Matrimonium perfectum, est etiam indissolubile.

XII. HVius veritas patet Matth. 5. Ego dico vobis, quòd quisquis repudiauerit vxorem, nisi causa stupri, efficit vt illa sit adultera: & quicunque repudiatam duxerit, adulterium cõmittit. Et rursum. 19. eisdem prope verbis cõfirmat hoc ipsum: & Marci. 10. Christus ait: Quicunque repudiauerit vxorẽ suam, & duxerit aliam, adulterium committit aduersus illam. Et si mulier repudiauerit virum suum, & nupserit alteri, adulterium committit. & Lucæ. 16. Quisquis dimittit vxorem suam, & alteram ducit, adulterium cõmittit: & qui dimissam à viro ducit, adulterium committit. & Paul. 1. ad Cor. 7. Coniugatis præcipio, non ego, imò dominus, vxor à viro ne separetur. Quod si separata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus vxorem ne dimittat. Ecce in his omnibus patet, matrimonium quod inter virum & fœminam consensu mutuo contrahitur, mutuo consensu dissolui non potest: sed quamdiu pars vtraque superstes fuerit, manet quantum ad hominem

hominem pertinet, indissolubile.

Is nodus indissolubiliter, non ab hominibus, sed à deo coniugum animis affigitur.

Secunda veritas. XIII

Et huius item veritas ex Mtthæo Marcóq; perspicua est. Nam vt traditur Mat. 19. Pharisæi Christū rogāt, licét ne homini diuortiū facere cū vxore sua qualibet ex causa? Christus autē respōdet: An non legistis, quòd is qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit illos, & dixit: Propterea deseret homo patrē & matrem, & adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam? Quod igitur deus copulauit, homo ne separet. Ecce Christ⁹ apertè dicit hanc indissolubilē coniugū copulam à deo processisse. In qua re subscribit & Marcus ca. x. Quamobrem apertum est, coniuges authoritate dei mutuo copulari, nexúque quodā ab eodem alligari, qui, quantum ad hominem pertinet, indissolubilis est.

Non est hæc indissolubilitas plene absoluta nisi per fidem Christi, & tempore plenitudinis gratiæ.

XIIII *Tertia veritas.*

Non antea matrimoniũ plenam & absolutam perfectionẽ sortitur, quàm pars vtraq; Christianismum acceperit: quoniã si quũ alter coniugũ Christi fidẽ admiserit, factúsq; sit Christianus, pars altera nolit in Christũ credere, sed Christi fidẽ penitus aspernatur, & odio nominis Christiani repudiat siue maritus fœminã, siue maritũ fœmina, iã ea pars quæ ad Christũ conuertitur, sui iuris est, nec ita seruituti subditur, vt teneatur alterã sequi, sed quũ velit, alij cuilibet se coniugare poterit. Istud Pau. 1. Cor. 7. docet, inquiẽs: Quòd si incredulus discedit, discedat. Nõ enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi. Ecce tã fœminæ quàm marito si priusquam ad Christianismum venerit, copulã quãlibet inierit, & pars altera quæ fuerit incredula, discesserit odio Christi, liberũ facit Paulꝰ vt discedat, nec eã sequi teneatur. Quãobrẽ & palã est ipsum coniugiũ quod antea fuerat vel inter Iudæos contractũ, nequaquam plenã & absolutã indissolubilitatẽ habuisse: nec obstat qđ superius adductum est, nempe quod deus copulauit, homo non separet. Nam hoc diuortium fit non homine sed authore

Matth. 19.

deo, qui talem Christianis præstitit libertatem, ne si partẽ incredulã sequerentur, periclitaretur eorũ fides. Vnde potest & cuiuis esse perspicuũ, non prius accepisse matrimonium completã & absolutissimã perfectionem suam, quàm Christus ecclesiam sibi copulauerit, hoc est sub tempore plenitudinis gratiæ.

XV.
Quarta veritas.

Quoties deus ita coniuges alligat, gratiã item confert, qua seruare facilius queant indiuulsam vitæ consuetudinem.

Et istud intelligo, si non per ipsos cõiuges steterit quo minus ipsi gratiam accipiant. Neque enim ex baptismo, aut eucharistia, aut alio sacramento quouis gratia confertur his qui inter suscipiendum mortalis culpæ repagulũ obiiciunt. Nam quantum in his faerit qui copulãdi sunt, obstacula quæque prius amolienda sunt, & animi præparandi: quemadmodũ & Salomon in prouerbiis ait, Hominis est animũ prẹparare. Et apud Matt. Esaias dixisse traditur, Parate viam domini. Si coniuges ita suos animos prẹparẽt, nõ est dubiũ quin deus cõtrahentibus gratiã infundat. Et hic primũ videamus quàm sit istud ra-

Matrimonium dignè suscipientibus confertur gratia. Prouer. 16. Matth. 3.

tioni cõsentaneũ, mox verò per scripturas id ipsum ostendemus. Certũ est hunc nexum quo vir vxori suæ nectitur (si quis attentè consideret) esse perdifficilẽ, nimirum vt ab ea, si vel iracũda, siue iurgatrix aut maledica, si malis moribus, si temulenta, gulosa, vagá ve fuerit, separari non liceat. Propter quod & apostoli Christo dixerunt: Si ad istũ modũ habet causa hominis cũ vxore, nõ expedit cõtrahere matrimoniũ. Parum itaq; cõueniret immẽsæ largitati dei, qui tã opulẽtus est in misericordia, tã arcto vinculo cõiugatos astringere, nisi pariter & gratiam donaret qua possent in ipso nexu durare placidius, tribúsque bonis illis inseruire, nẽpe prolis, fidei q;, & sacramẽti. Nam difficile est, ne dicam impossibile, vt à cũctis coniugatis citra quoduis auxilium gratiæ, prolis bonũ studiosè curetur, fides vtrinque seruetur integrè, ac demũ vt summæ illi? cõiũctionis Christi videlicet & ecclesiæ signum haudquaquam violetur. Sed dicet quispiã: Neq; iã ista fiũt ab omnibus qui matrimoniũ alioqui legitimè suscipiũt. At huic respõdeo, non id euenire, q? sacramento matrimonij desit gratia, sed magis quòd illi

Ratio.

Matt. 19.

Sinegratia non seruantur bona cõingij.

Obiectionis dilutio.

qui sic copulantur, gratiæ desunt: quum sicut de Roboam scriptum est, corda sua neutiquam præparauerint vt quærerent dominum. Cæterum his qui se rite præpararũt, non est dubium quin gratia conferatur. Nunquam enim deus, præsertim hoc tẽpore plenitudinis gratiæ, quẽquam donat aliquo munere quicquam faciendi, cui nõ cõferat gratiã quæ valeat idipsum implere. Quamobrẽ & cũ in hoc munere fœderéque cõiugali deus marẽ ac fœminã indissolubiliter colligauerit, nemini debet ambiguũ esse, quin gratiã idẽtidem largitus sit, qua dignè queant actum illius muneris exercere. Sed age scripturis istud comprobemus. *2. Par. 12.*

XVI

Authoritatibus probatur matrimonium cõferre gratiam.

Occurrit hic primum præter ea quæ superius attulimus, istud, quod ab initio feciſſe legitur deus, nimirũ vbi coniunxisset primos parentes nostros, benedixit eis & dixit, Crescite & multiplicamini. Nec fuit ista benedictio beneficentia quædam corporalis duntaxat, verum etiam spiritualis. Nam operatur benedictio dei iuxta capacitatem eorum quibus benedicit. Quanquam enim creaturæ cæteræ, quibus illic benedixe- *Gene 1.*

rat, nullam inde gratiã ſpiritus reportaſſent, nimirum quòd non erãt huius gratię capaces: homines tamen ratione præditos nihil vetuit, quum ipſi benedicerẽtur, accipere gratiam. Nam cui poteſt ambiguũ eſſe, quin puelli quibus Marc. 10. Chriſtus benedixit, gratiã ex ea benedictione ſint aſſecuti? fuerunt enim gratiæ capaces. Sed & Gen. 9. quum deus Noe pariter & filiis eius benedixiſſet, iuſsiſſetque creſcere & multiplicari, non ſolis eorum corporibus virtus quædam ea roborans, verumetiam & mentibus gratia diuinitus imprimebatur. Quòd ſi tũc quum decurreret tempus naturæ vitiatæ, neque coniugij ſacramentum adhuc eſſet plene abſolutum, ita patriarchis illis deus negocij coniugalis cauſa benedixiſſet, nũc ſub tẽpore plenitudinis gratiæ, & cum pleniſsimè ſacramẽtum iſtud abſoluatur, nexuque penitus indiſſolubili coniugatos alligauerit, nulla reſperget eos benedictionis ſuæ gratia?

Deinde ſuccurrit & illud quod & in Tobia ſcribitur, nimirũ quòd in eos qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt deum à ſe & à ſua mente excutiãt, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, dæmonium ha- *Tobiæ. 6.*

bet potestatem: quum ediuerso fiat his qui filiorũ amore magis quàm libidine ducti copulãtur. Nam & à dęmoniis hi tuti sunt, & in semine pariter Abrahæ benedictionem in filiis consequuntur. Sic deus coniugiis piè contractis aspirauit, vt talem cõiugibus impartiret gratiam, quum nondũ illud magnum de Christo & ecclesia mysterium esset reseratum, neque prorsus indissolubile coniugiũ factum esset: & nunc quando Christus verè sponsus ecclesiam sibi in sponsam copulauerit, tantisque matrimonium decorauerit præconiis, nullã his qui sanctè coniugantur, donabit gratiam? Sed iam veniamus ad nouam legem.

XVII. Paulus priori ad Thessa. 4. sic ait: Hæc est voluntas dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis à scortatione, & sciat vnusquisque vestrum suum vas possidere cum sanctificatione & honore, non cum affectu concupiscentiæ, quemadmodum & gentes quæ ignorant deum. Certũ est his verbis non id molitũ fuisse Paulum, vt Thessalonicenses cuncti viuerent cœlibes, aut qui coniugati fuissent inter eos, sese prorsus continerent ab vxoribus. nam 1. ad Corint. 7. quid in aliis omnibus ecclesijs hac

de re ſtatuerit teſtatur, nimirum vt ob ſtupra vitãda ſuam quiſque vxorem, & ſuum quęque virum habeat, vtque vir vxori debitam beneuolentiam reddat, ſimiliter & vxor viro. Addit quoque quòd vxor proprij corporis ius non habet, ſed maritus: ſimiliter & maritus proprij corporis ius non habet, ſed vxor. Nequaquam igitur illis verbis Paulus Theſſalonicẽſibus vſum operis coniugalis interdixit. Quamobrem nec actus coniugalis obſiſtit aut honori aut ſanctificationi vaſorum, ſiue corpora virorum ſiue ſuarum coniugum per vaſa mauis intelligere. Quum Paulus itaque dicat voluntatem dei eſſe, vt ſanctificẽtur, & vt ſciat vnuſquiſque ſuum vas poſsidere in ſanctificatione & honore, quis iam dubitare poteſt an coniugatis qui nullo affectu concupiſcentiæ ducti, ſed procreandæ prolis & vitandæ ſcortationis cauſa coniugium inierũt, gratiam donauerit deus, qua tam mente quàm corpore ſanctos in opere coniugali ſeruare ſeſe valeant?

Atque ad hoc ſpectat & illud Pauli ad Heb. 12. Honorabile inter oẽs cõiugium, & cubile impollutũ: Ecce coniugiũ vocat honorabile Paulus, & eorũ cubile teſtatur

impollutũ esse. Quamobrẽ & potest adeo sancte mutua cõiugibus reddi beneuolentia, vt nec actᵘ cõiugalis eos peccato quouis prophanet aut polluat. Nã si labe quauis peccati vel animos polluat, vel dedecore quolibet afficiat corpora, iam nõ erit honorabile cõiugium, nec impollutũ cubile reputabitur. At istud quis nõ intelligit, præstari nequaquã posse citra quoduis donũ gratiæ? His item suffragatur & illud Pauli 1.ad Cor.7. Sanctificatus est maritus incredulus per vxorẽ quę credit, & sanctificata est vxor incredula per maritum qui credit. Quę verba sic opinor accipi debẽt, quòd id opus maritale quod cũ vxore orthodoxa maritus incredulus exercet, non imputabitur illi ad mortalem culpam, sed is actus à mortali culpa protegitur per vxoris fidem, & per gratiam nexus quo interim viro colligatur quàm diu nolit is ab illa discedere. Quod si viro prorsus infideli contingat istud propter fidem & gratiam nexus, quo iam nec prorsus indissolubiliter ei copulatur vxor, quid sperabimus vbi vinculũ prorsus indissolubile fuerit, & integra de Christo fides in vtroque?

Adde quòd.1.ad Tim.2. Paulus tantum

ſancto coniugio tribuat, vt dicat etiã promereri coniuges per filiorum generationem. Saluabitur (inquit) mulier per filiorum generationem, ſi permãſerint in fide. hoc eſt, ſi eo animo genuerit eos mulier, vt Chriſto inſererẽt. Atqui generare quis dubitat opus coniugij eſſe? Quocirca & per ipſum opus mulier quæ ſanctã & ſynceram in Chriſto prolis educationem ſibi proponit, ſalutem æternam ſibi valet promereri: id quod ſine gratia fieri nequaquã poteſt. Poſtremò quemadmodum ſuprà diximus, 1. ad Cor. 7. Paulus affirmat non peccare eos qui ſanctè coniugantur: Si duxeris (inquit) vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccat. & paulo poſt: Qui virginem ſuã nuptum elocat, bene facit. Verum ſi cõiugalis actus nequeat abſque peccato fieri, quomodo non peccabit qui cõſentit in illum? aut quî poteſt bene facere, qui ſibi conſcius eſt eo ipſo quod agit, peccare, ſimul & actũ perpetrare malum? Quòd ſi bonus actus fuerit, & bene faciat is qui illum operatur, quum id ſine gratia fieri nequeat, quis non perſpicit cõſequẽs eſſe, vt deus quum nexum indiſſolubilem affigat, infundat pariter & gratiã

Sed hæc pro quarta sufficiunt.

Nec ista fiunt absque sensibili signo, quo certò cõstet iam huius indissolubilis vinculi gratiam coniugibus ipsis esse donatã. *Quinta veritas.*

Et huius item veritas est dilucida. Nam & si vir quispiã non coniugatus rem habuerit cum fœmina similiter incõiugata, nisi pariter manifestis verbis, aut aliis euidentibus indiciis mutuũ inter sese cõtractum fecerint, mutuoq; spoponderit alter alteri, nullũ adhuc matrimoniũ agitur, neque vinculo inter se vinciuntur quod nõ facilè diuelli queat, sed omnino liberũ est vtrique quàm primũ voluerint ab inuicẽ discedere. Veruntamen si fuerit vterq; sui iuris, & ab alieno cõtractu penitus liber, neque legitimum aliquod impedimẽtum intercesserit, si iam verbis aut indiciis id palam testantibus sua corpora mutuo cõmunicauerint, sancte se præparantes ad sacramentum istud peragendũ, haud dubiè nodus indissecabilis, & gratia pariter eorum animis diuinitus infundũtur. Signum ergo sensibile tam nexus huius indiuisibilis, quàm gratię qua perfundũtur coniugũ animi, verba ipsa sunt, aliaq; indicia quib⁹ contractus vtrinque fit. Nam si cõtractus

XVIII.

Signa sensibilia veri matrimonij.

claudicet ex alterutra parte, nihil agitur, nullũ obfirmatur matrimoniũ. Cæterum quantum ad hæc visibilia signa pertinet, Lutherus nõ admodũ reluctatur. Sic enim haud procul ab eo loco quẽ iam oppugnamus, de matrimonio loquitur: Matrimonium (inquit) adeo nõ est res abscondita, aut fide percepta, vt nisi palã ob oculos fiat, matrimoniũ esse non possit, cũ sit copula maris & fœminæ externa & publica professione & cõuersatione firmata. Hactenus ille. Quæ verba sanè quantũ ad posteriorem partẽ attinet, planè docent non esse matrimoniũ, nisi manifestis indiciis & signis apertissimis, quæ palã ob oculos facta sint, firmatũ fuerit. Cæterum quantum ad priorẽ spectat partem, quis nõ videt ex illis quæ supra collegimus, apertissimã in se continere falsitatẽ, nempe q̃ non sit matrimonium res quædam abscondita, fideq; percepta? Nam si nihil aliud in penetralibus animorũ geratur, q̃ quod palã ob oculos fiat, nulla coniugibus gratia cõfertur, nulloq; diuinitus indissolubili vinciũtur nodo. At nodus iste si defuerit, quis vllũ affirmabit adhuc pactũ esse matrimonium? Quãobrẽ cũ nodus iste, res quędã absco-

Matrimoniũ est res quædã fide percepta.

dita sit,& nõ aliter quàm fide percipiatur, & quũ gratia similiter, quæ cum hoc nodo,nisi per cõiuges steterit,pariter infunditur,inuisibilis fuerit, & sola fide cognita,quum deniq; contractũ ipsum, qui ceu sensibile quoddã signũ forinsecus agitur, tam indiuulsibilis ille nodus q̃ gratia comitantur,quis non dilucidè cernit matrimonium quod tribus istis conficitur, rem quandam absconditã esse,fideq; perceptã, & optimo iure vocatũ esse sacramentum? Est enim & iuxta peculiarẽ sacramenti rationem,matrimoniũ inuisibilis gratię visibilis forma, sic vt imaginẽ gerat, & causa existat.Nam palã ex prædictis est,cõtractũ ipsum exterius initũ,interioris nexus, qui ex deo est,pariter & gratiæ signum & causam esse:quando protinus hoc exhibito signo,si nihil aliud obstiterit,& nexus indissolubilis,& gratia pariter inuisibilis à deo conferantur.Quòd si quis obiecerit posse contractum hunc fieri sine gratia, supra rẽspondimus baptismi pariter & eucharistiæ sacramenta conferri posse citra gratiã. Atqui nihilominus gratiæ signa sunt, & quidẽ infallibiliter efficacia, si tamẽ illi qui susceperint,nullũ præstiterint obicẽ,

Matrimonij definitio.

Obiectionis dilutio.

Sacramenta sunt gratiæ signa infallibi-

tia, licet nõ semper sequatur.

sed ad eadem suscipienda se rite præparauerint. Atque ita de matrimonij sacramento pariter est dicendũ. Nihil enim dubitamus quin cõtrahentibus, modò sua corda dignè præpararint, gratiã largiatur deus. Et si contractũ gratia nulla comitetur, nõ id dei, sed contrahẽtium culpa certissimũ est prouenire. Et quoniã istud ex scripturis adeo dilucidum est, quis ambigere poterit, quin eiusmodi pollicitationem deus emiserit aliquãdo, tametsi nusquã in scripturis ipsa legatur apertè facta, sicut nec pro Eucharistiæ susceptione gratia legitur vsquam apertis promissa verbis?

Epilogus.

Cernis ergo lector, conciliũ Florentinum haudquaquã temere decreuisse, matrimonium vnũ è septẽ sacramentis esse, quæ conferunt gratiã. Et huic sane concilio, quod vniuersalẽ ecclesiã tam ex Græcis q̃. ex Latinis congregatã repræsentabat, etiam citra scripturas meritò credendum est, tum propter veritatẽ Christi, qui nec illis defuit, tum propter veritatem spiritus, qui perpetuò nobiscum residet, tum denique propter ipsam ecclesiã repræsentatam, quam columnã & basim veritatis nihil veritus est Paulus appellare. Cæterum

cum res ipsa tot scripturis insuper diluci-
da sit, quis nisi prorsus insanus, & omnino
mentis obstinatissimæ fuerit, hæsitare de-
inceps hac de re poterit, & eam in dubiũ
vllo pacto reuocare?

Conclusio authoris.

IAm, quantum opinor, nihil in maledi-
cẽtissimo Lutheri libello, quod alicuius
momẽti fuerit, à nobis prætermissum est,
cui nõ abunde respondimus, preterq̃ con
uiciis ipsis: quæ quũ omnẽ modũ & mali-
tiã item excesserint omnẽ, iustissimè in ca-
put authoris sui sua spõte recidere passi su
mus. Neque enim quicquã ambigo, quin
æquus lector, qui susceptã ab illustrissimo
rege veritatis catholicæ defensionem, &
eiusdem veritatis per hũc impiissimũ hæ-
resiarcham virulentissimã oppugnationẽ
dignè librabit, hunc omnibus illis conui-
ciis, & longe pluribus, fuisse dignissimum
arbitrabitur. Sed & tantum abfore certus
sum, vt bonus quisquã ob vllam Lutheri
maledicentiam aut cõuicia Regem opti-
mum vel tantillũ lædi censeat, vt cõtrà ma
gis ob hęc, & multo quidẽ clariorẽ, splen-
didiorem, illustriorem euasisse diiudicet.
Iam optime lector vale.

FINIS.

DEFENSIONIS ASSERTIONUM Regis Angliæ de fide Catholica aduersus Lutheri captiuitatem Babylonicam, Index Alphabeticus.

A

A Posse ad esse, consequentia nullius roboris est. 99.b

Ab ecclesia approbata non oportet rursum rationibus fulcire. 120.a

Absolutio relinquit reatum pœnę in peccatore. 20.b in fi. & 21.a.b

Accidentia manent in Eucharistia, non substantiæ. 97.a

Accidentia panis non permiscentur corpori Christi. 100.b

Actus coniugalis non est de se malus. 215.b

Ambigua & difficilia in dogmatibus, ad quos referenda sint. 179.b & dein.

Ambrosium Lutherus falso sophismate infectatur. 97.a

Amplior dignitas & honor iis debetur, qui gratiis præstant. 3.a. in fi.

Andreæ

Andreæ apostoli respõsum ad Egeam tyrannum. 124.a
Antiqui pugnabãt aduersus hæreticos ex patrum assertionibus. 188.b
Apologia inanis Lutheri, qua vitia quædam insignia tegere laborat. 12.a
Apostoli, fundamẽta ecclesię. 37.b. & 49.a
Apostoli multa tradiderunt ecclesiæ, quæ nusquam in scripturis inueniuntur. 72.a
Apostoli non omnia scripturis probant. 38.b
Apostolorum acta multa, temporũ iniuria deperdita. 124.a
Aqua in vinum in nuptiis versa. 77.a
Aquæ admistio in calice consecrationis vnde manarit. 66.a. 67.b. 68.a
Aquæ admixtio quam significationem habeat. 69.a. 70.b
Argumentum à sola consuetudine. 120.a.b
Articuli quanti sint momenti in scripturis. 75.a.b. 83.b. 77.b. 85.a
Aspersiones aquæ in veteri testamento. 63.b
Asserta aduersus fidem, nihil efficiunt sine demonstratione. 98.b

Augustinus ea retractauit, quæ male docuerat. 19.a
Augustinus non excusauit sua dogmata contrarietatis. 19.a
Augustini sentẽtia de auctoritate scripturarum. 53.b

B

BEluis feris comparatus Luth. pag. 13. literæ A. in prologo.
Bibite ex eo omnes, quibus sit dictum. 40.b. 56.a
Bohemi non tam hæretici quàm Lutherus. 89.b
Bohemorum schisma vnde natum est. 61.b
Bonum opus fieri potest non bene. 142.a

C

CAeremoniæ paschatis antiqui. 134.a
Calix aqua & vino mixtus à Christo apostolis traditus. 69.b
Calix nõ est testamentum nouum. 108.b. 114.a
Calix quemadmodum non est sanguis, ita nec panis est corpus Christi. 93.a
Canis cur dictus Lutherus. pag. 13. literæ A. in prologo.
Canonem missæ Lutherus impium & fal-

ſum appellat.153.b.& 160.a
Cardinalis Cameracenſis opinio de Eucharistia.78.a. non vſquequaque tuta.81.a
Carnales quare dicantur plebeij.53.a
Catholicos contrarietatis inſimulat Lutherus.35.b
Celebrandi modum tradidit Iacobus apoſtolus.124.b
Cephas cur dictus Petrus.36.b
Chriſtus conuertit panẽ in carnem.74.b. 75.a. 77.a
Chriſtus dehortatur audire falſos prophetas.185.b
Chriſtus Ioannis.6.fecit mẽtionem de ſacramento.95.a
Chriſtus multifariam dat ſemetipſum. 94.b
Chriſtus nõ dedit paſsim omnibus ligandi facultatem.20.a
Chriſtus an infuderit aquam dum conſecraret ſacramentum in vltima cœna. 66.a.68.a
Chriſtus non meminit teſtamenti, cum de corpore ſuo loqueretur.115.a
Chriſtus quãdo tandẽ de diabolo triumpharit.10.b.

Christus quare dictus sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 129.a
Christus quibus rationibus noluit panem remanere post consecrationem. 87.a
Christi acerbitas aduersus phariseos. 27.b 29.a.b. 30.b
Christi doctrina non est quicquid Christus dixerit, nisi &c. 32.b
Christi instituta ab ecclesia mutata. 60.b. supplenda. 114.a
Christi verba sensu hæreticorum hæreses sunt. 30.a
Christianus vocatur lapis in script. 36.b
Christiani assentire debēt & Christi verbis, & sanctorum patrum. 196.a
Concilium Lateranense determinauit super non remanentia panis. 82.b
Concilium Nicænum. 125.b
Concilio fidendum est. 82.b
Concilia generalia asserūt missam esse sacrificium. 125.b
Concilia in ecclesia, à spiritu sancto diriguntur. 43.b
Commemoratio Christi facienda quæ sit. 139.a
Communicabātur olim sub vtraque specie. 58.b

digne Communicanti delentur peccata. 106.a
Communicandi modus rationabiliter mutatus est.58.b
Communicatio laica sub vna specie, approbata.44.a
Communicatio plebis qualis esse debeat. 38.a
Communicatio sub vna specie, introducta est communi consensu. 42.a. idque à spiritu sancto. ibidem.ab ecclesia approbata.ibid.b
Communicatio sub vna specie,non repugnat legi diuinæ. 40.a
Comparatio pulchra.113.a
Coniugij bona non seruantur sine gratia. 218.b
Consecratio in missa necessaria est. 141.a
Consecratio mali sacerdotis est bonum opus.142.b
Consecrationis fides ex priscorum pẽdet eruditione.168.a
de Consecratione certum nihil ex verbis euangelij colligi potest.171.a
post Consecrationem non remanet panis. 79.a
Cõsentanea scripturis doceri oportet.51.a

Consuetudo bona pro lege habetur. 38.b
Consuetudo firmum est argumentationis medium. 120. a
Consuetudo non aduersatur euangelio. 44.b
Consuetudini probatæ magis fidendum, quàm nudis euangelij verbis. 168.b
Consuetudinum discrimen. 39. a
Contrarietas dogmatum quæ censeatur. 18. a
Controuersię de fide, quomodo dirimendæ. 43. a
Conuicia in Lutherum regerenda. 59. a
Conuicia Lutheri diabolica. 49. b
Corpus Christi à ieiunis sumendũ. 64. b
Corpus Christi & sanguis vocatur sacrificium à nobis sumendum. 165. b
Corpus Christi fieri per consecrationem non probatur ex nudis euãgelij verbis sine pia interpretatione. 157. b
Corpus Christi vocatur panis in antiquo testamento. 91. b
Creatrix substãtia quæ intelligatur. 100. b
Credenda quæ sunt, facilius impugnari queant, quàm comprobari. 96. b. 98. b
Credere, quàm facile sit iuxta Lutheri sententiam. 24. b

non Credit recte, qui non obseruat mandata.189.b
Crimina non excusantur cõsuetudine longa.45.b

D

DEsperatio quibus potissimum contingat. 11.a
Desperatione sępe grauiter impetitus Lutherus.11.a
Deus non est causa peccati. 4.a
Diabolus haud facilè triumphatur. 10.b
Dignitas & honor amplior quib⁹ debeatur.3.a.in fi.
Discipuli in Emaus euntes sub vna duntaxat specie communicati. 41.a
Discrimen inter Eucharistiæ sacramẽtum & alia.57.a
Discrimen inter mortem & testamẽtum. 111.a
Dispositio Eucharistiæ relinquitur sacerdotibus.66.a
Distinctio eorũ de quibus Lutherus scribit.16.a
Diuturnitas consuetudinis bonitatem nõ arguit.45.b
Doctrina ecclesiastica quomodo probata & confirmata.48.a

Doctrina Lutheri longè diuersa est à doctrina euangelica. 29. b
Doctrina Lutheri non est à deo. 198. a
Doctrina Lutheri perniciosa. 116. a
Dogmata diiudicare, difficile est. 190. b
Dogmata Lutheri, peruersę scripturarum interpretationes. 30. b
Dogmatum diiudicationem ad plebẽ non pertinere. 173. b

E

Ecclesia, quæ dicatur. 54. b
Ecclesia mutat ordinationes euangelicas. 65. b
Ecclesia mutauit instituta Christi. 60. b
Ecclesia non errat circa fidem. 172. b
Ecclesia Rom. ex Petro dimanauit. 54. a
Ecclesiæ dogmata, quàm certa ac sancta sint. 30. b
Ecclesiæ fundamentum, quod. 48. b
Ecclesiæ veritas tribus asseritur rationibus. 212. b
Electio non fit sine suffragio populi. 211. a
Epistola Iacobi à Luthero damnata. 1. b
Epistolam Iacobi cur reiiciat Lutherus. 15. a b
Errorum Lutheri capita. 5. b
Euãgelia quædã apocrypha reiecta. 181. b

Euãgelia nudas esse fabulas quidam blasphemant.171.b
Euangelia spiritus sancti instinctu & recepta sunt,& interpretata.172.b
in Euangelij elucidatione non statur iudicio vulgi.182.a
Euangelij obscura vnde potius intelligi debeant.172.a
Euãgelij sensus ex patrum interpretatione petendus est.166.b.196.a
Euangelistæ græce scripserunt.86.a.b
Euangelistæ non disident de cœna vltima.115.b
Euangelicas ordinationes ecclesia mutat. 65.b
Eucharistia quare dicta panis. 91.b. 92.a 93.b
Eucharistia non est sacramentũ remissionis peccatorũ,sed vnionis.104.a.105.a.
Eucharistiæ sacramentum & alia quomodo inter se differant.57.a
Eucharistiæ sacramẽtum pro suo arbitrio ministrabant apostoli.56.b
Eucharistiæ sacramentum quibusdam iure subtrahitur.58.a
Eucharistiæ sacramentum non sumant nisi pœnitentes.156.b

ad Eucharistiam non licet nisi pura conscientia accedere. 105. b
ad Eucharistiam quomodo accedendum sit ex Lutheri sententia. 25. a
Eusebius Cæsarienſis aliquandiu errauit. 182. a. 195. b
Excommunicatio Pontificia ab Hieronymo Florentino contempta. 8. a
Exemplum pulchrum. 146. a

F

FAcere hoc, quid sit. 155. a
Facere, verbum, opus aliquod exprimit. 127. a
Falsos prophetas audiri Christus dehortatur. 185. b
Falsi prophetæ variis deprehenduntur indiciis. 187. b
Ferri cãdentis exemplum in materia Eucharistiæ. 80. a. 100. a
Fides circunstantium licet desit, non impedit missam. 145. a
Fides ecclesiæ Romanæ, à Christo & apostolis est. 51. b
Fides deesse tripharíam intelligi posse. 170. a. in fi.
Fides formata non exigitur ad consecrationem. 145. a

Fides non par in omnibus. 3.b
Fides sola non sufficit cuilibet adulto. 161.b.204.b
Fidei descriptio secundum Luth.22.b
Fidei ratio duplex secundum Lutherum. 25.b.& dein.
Fidem habere qui dicãtur ex Lutheri sententia.22.b.23.a.b.& dein.
Fideles quique rectè iudicant, sententia Lutheri.5.a
Filius patri offerendus.161.b
Fœminæ quando foras prodire possint. 122.b
Fundamenta Lutheri corrupta.59.b
Fundamentum Christanorum.43.b.

G

GEntium idololatria, tẽporis præscriptione non defenditur.46.a.
Germanorum exhortatio ad profligãdam Lutheranam hæresim.116.a.
Gratia dei confertur in ordinatione per manuum impositionem.207.a.

H

HAereses ex malo intellectu scripturę nascuntur.195.a.
Hæretici multitudinem modò commendant, modò damnant.177.a.

Hæretici omnes criminantur papã. 18.a.b
Hæretici quibus armis vincantur hodie, Lutheri iudicio. 50.a
Hæreticos facit omnes Romanos Lutherus, hæreticissimus ipse. 89.b
Hæreticorum omnium pestilentissimus Lutherus. 32.b
Hæreticorum inter se pugnæ. 40.b
Hebræa lingua caret neutro genere. 85.a
Hieronymi testimonium de Romana ecclesia. 55.b
Hieronymus Florentinus propheta falsus. 8.a
Hoc facere, quid sit. 146.b
Hominum mandatis obediendum. 44.b. & dein.
Hostia vna est omnium Christianorum. 121.b

I

IAcobi epistolam catholicam non esse male negat Lutherus. 182.b. & dein.
Iacobi epistolam Lutherus damnat. 2.b
Iactantia Lutheri, inanis. 51.a
Ignis substantia non mutatur in ferrum. 80.b
Impœnitentes non poterunt digne communicare. 106.b

Impositio manuum fiebat spiritus sancti instinctu. 210. a
Inconstantia & repugnantia Lutheri. 26. b. 27. a
Inconuenientia quæ sequantur si solum credere verbis, sit missa. 143. b
Indulgentiæ nituntur diuinis literis. 19. b
de Indulgentiis contradictoria asseruit Lutherus. 16. b. 17. a
Indulgentias quærere, cõsultissimum est. 21. a. b
Interpretationi scripturarum per patres factæ fidem adhibendam esse. 166. a. per totum.
Instituta Christi possunt immutari. 56. b
Ioannes Baptista occisus est propter adulterij correptionem. 213. a
Iudices in controuersiis de fide, qui deligendi. 43. a
Iudicium de dogmatibus non est plebi deferendum. 175. a
Iudicium fidelium, verum: Lutheri, falsum. 5. a
Iudæorum infidelitas diuturnitate temporis non excusatur. 46. a
Iulia Octauiani Cæsaris filia ouum fouit. 77. a

L

Lac paruulis dandum. 91. a. 93. a
Laici communicantur sub vna specie tantum. 67. b
Laicis non inuitis subtracta est altera species in eucharistia. 64. a
Lapis dictus Christus, Petrus, & Christianus quisque. 36. b. 37. a
Lateranensis concilij patres 1315 erãt incorrupti. 87. b
Latini doctores, vt & Græci, asserũt missam esse sacrificium. 122. a
Lenitas & mansuetudo Christianos decet. 35. a
Leuiathan suscitare qui dicantur. 33. b
Lex nulla vnquam fuit absque sacerdotibus, nec sacerdotes sine sacrificio. 130. a
Libamen soli sacerdotes recipiebant. 41. b
Ligandi ac soluendi potestas quibus sit data. 20. a
Liquidum in sacrificiis sacerdotes soli recipiebant. 41. b
Liturgia Græcorum, missa nobis est. 136. b
Lupus cur dictus Luther. pag. 13. literæ A.

in prologo.
Lutherus malitia & astutia vento falsæ doctrinæ seducit vulgus. pag. 15. literæ A. in prologo.
Lutherus contorquet scripturas sacras. pag. 16. literæ A. in prologo.
Lutherus tripharian corrupit scripturas. 1. b
Lutherus asserit fideles quosque rectè iudicare. 5. a
Lutherus sui ipsius compos non est. 6. b
Lutherus animo fallēdi fingit dogma suū è cœlo esse. 7. b
Lutherus regum ac principum contemptor. 9. b. 10. a
Lutherus inconstantiæ timet argui. 12. a
Lutherus male defensatur à principibus in perniciem ecclesiæ. pag. 14. literæ A. in prologo.
Lutherus frustra molitur se purgare de vitiis sibi obiectis. 12. b
Lutherus proprio ense iugulatur. 13. a
Lutherus in eodem bis mendax. 14. b. 16. a

Lutherus absque controuersia secum pugnat. 15. a
Lutherus ab hominibus didicit, & de cœlo tamen se sua dogmata habere dicit. 17. a
Lutherus rectè vulpes vocetur. 17. b
Lutherus secum pugnat de indulgentiis. 21. a
Lutherus decipit vulgus. 26. a
Lutherus nemini parcit. 28. b
Lutherus pseudapostolus. 31. a. Satanæ mancipium. ibidem.
Lutherus suscitat Leuiathan. 33. b. & 34. a
Lutherus non intelligit se mentiri. 34. b
Lutherus amisit patientiam. 35. a
Lutherus nihil sibi obiici patitur à quoquam, quem non reum faciat diuinæ maiestatis. 35. b
Lutherus dicta sua articulos fidei haberi vellet. 47. a
Lutherus quiduis potius quàm homo. 47. a
Lutherus scripturam adulterat. 50. b. & dein.
Lutherus totus carnalis est. 53. b

Lutherus

Lutherus patribus catholicis non conferendus.63.a
Lutherus palam sibi ipsi contrarius.60.a. 63.b
Lutherus aduersariorum suorum argumenta truncata refert.64.b
Lutherus corrumpit regis argumenta. 66.b
Lutherus orthodoxis reluctatur.71.b
Lutherus ignorantia deceptus.78.a
Lutherus suis ipsius exemplis confunditur.79.b.80.a
Lutherus falsò interpretatur verba euangelij.88.a
Lutherus mendacij conuincitur.99.a
Lutherus secum pugnat, & mendax est. 103.a
Lutherus excommunicat seipsum.103.b
Lutherus distortè interpretatur scripturas.114.b
Lutherus falsò imponit regi contradictionem.158.b
Lutherus Christum crucifigit.160.a.b
Lutherus iam multò antè ab antiquo populo damnatus.184.a.b
Lutherus pseudopropheta.188.a
Lutherus omne malum persuadet.189.a

Lutherus ex fructibus suis agnitus. 190.a
Lutherus maligno spiritu afflatus, contemnit omnes. 193.b
Lutherus habet spiritum erroris. 200.b
Lutheri appropriata metaphora. pag. 14. literæ A. in prologo.
Lutheri comminationes, ac veluti deuotio. 50.a
Lutheri deliramenta responso indigna. 45.a
Lutheri errores. pag. 15. literæ A. in prologo. item 6.a.b
Lutheri furiosa conuicia in Thomistas. 50.b
Lutheri geminum mendacium. 161.a
Lutheri iactantia. pag. 15. literæ A. in prologo. & 1.b
Lutheri inconstantia de corpore Christi. 100.a
Lutheri inconstantia de indulgentiis. 13.b. 14.b. de papatu. 14.a. de excommunicatione. 14.a
Lutheri maledicentia. 32.a
Lutheri nomenclaturæ variæ. pag. 13. li-

teræ A in prologo.
Lutheri ſimilitudines de ferro ignito, & deo incarnato. 98. a
Lutherum mentiri non pudet. 38. b
Lux mundi Chriſtus, item & apoſtoli. 37. a

M

MAledicant ei qui maledicunt diei, Iob. 3. ventilatum. 33. a. b
Malitia Lutheri depingitur. pag. 12. literæ A. in prologo.
Malitia miniſtri non officit ſacramento. 142. a
Malorum multitudo, diuturnitas & potentia pios ſemper ſuperauit. 46. b
Mandatis hominum obediendum. 44. b. & dein.
Maria virgo ante baptiſmum fuit plena gratia. 3. b
S. Mathias fuit impoſitione manuum ordinatus. 210. a
Matrimonium digne ſuſcipientibus confertur gratia. 218. a. & 219. a
Matrimonium eſt res quædam fide percepta. 223. b
Matrimonium eſt ſignum vnionis Chriſti cum eccleſia. 214. a

Matrimonium perfectum, est etiam indissolubile. 216. b
Matrimonij definitio. 224. a
Matrimonij veri signa sensibilia. 223. a
Memoriale quid significet. 162. b
Mendacia Lutheri conuincuntur ex propriis eius verbis 6. a. 7. a
Mensæ domini participare quid sit. 128. b. quid item mensæ dæmoniorum. ibidem.
Mentitos non fuisse apostolos in iis quæ tradiderunt ecclesiæ. 49. b
Meritum passionis applicatur hominibus. 161. b
Miracula Christus fecit, quæ & apostolis facienda commisit cum certitudine effectus. 169. a
Miraculorũ operationi fides formata necessaria non est. 171. a
Miraculis non semper opus est. 170. a
Miraculis tempora nostra non carent ob fidei defectum. 170. a
Miraculorum promissio oportune impleta est. 169. b. in fi.
Missa, dictio hebræa est. 136. b
Missa est opus bonum. 141. b
Missa integra non est nisi sacerdos idi-

psum Christi verbis fecerit, quod Christus iussit faciendum. 144.b
pro Missa licet recipere temporalia. 139.b
Missa non est promissio. 117. b. 118. b. 143.a
Missa non est testamentum. 118.a
Missa qua de causa maximè dicatur sacrificium. 130.a. 139.b
Missa remissionem peccatorum recenset. 135.a
Missa rectè dicatur opus & sacrificium. 126.a
Missa res complectitur multas. 132.a.b
Missa vnde deriuatur. 133. a. & 134. b. & 136.b
Missæ virtus non consistit in remissionis peccatorum promissione. 152.b
Missæ vocabulum omnes antiqui pro sacrificio vsurpant. 132.a
Missæ vsus ab eius fructu distat. 145.b
Missæ interesse, quàm magni referat. 146.b
Missæ prima institutio. 124.b
ad Missam multa requiruntur. 155.b
Missam primam Antiochiæ celebrauit Petrus. 124.b

Missam rectè sacrificium & opus ab orthodoxis vocari. 119. a. & dein.
Missam haudquaquam testamentum esse. 103. b. & dein.
Mixtio calicis duo significat. 71. a
Mixtionis aquæ cum vino in calice, quæ sit significatio. 70. a
Mordacitas Lutheri. 27. a. b
Mordacitas prohibetur in scriptura. 34. a. b
Mors Christi repręsentatur in sacramento altaris. 126. b
Multitudinis iudicium quatenus recipiendum. 176. b
Mysteria consecrationis vnde ortum habuerint. 69. a. b

N

NOn licet dissentire à rectè docentibus. 178. a
Noua doctrina non sine miraculis suscipitur. 29. b
Noua veteribus conferuntur. 156. a

O

OBiecta Regi per Lutherum, diluũtur. 157. a. & dein.
non omnia Oblata fuisse incensa. 161. a

Offerre deo nihil nos posse cõtendit Lutherus. 130. b
Opus duplex. 142. b
Opus nostrum ad missæ substantiam requiritur. 127. a. b
Opera ad iustitiam conducunt. 203. b
Operum nostrorum examen deus faciet. 4. b
Ordinatio est sacramentum. 212. a
Orthodoxi vtuntur vocabulis quæ ab antiquis olim reperta sunt. 179. a

P

PAnis corruptibilis indignus qui cum incorruptibili Christo misceatur. 100. b
de Panis mutatione non est noua opinio. 102. a
Panis nomine omnis cibus designatur. 91. b
Panis non restat cum carne, sicut humanitas cum diuinitate. 101. a
Panis non suppositatur in Christo. 101. b
Panis ponitur pro specie panis. 90. a. b. 91. a
Panis quem frangimus, nonne part. &c. exponitur. 96. a

Panis si remaneret in eucharistia, id à Christo fuisset reuelatum. 87.b
Panis spiritualis, & panis triticeus. 94.a.b. & 95.a
Panis substantia cedit corpori Christi venienti. 97.b
Panis substantiam non manere cum sacro sancto Christi corpore. 72. b. & dein. 78.b. 80.a
Panis transsubstantiatio vt probetur. 102.a
Papatui maledicit Lutherus. 32.b. 33.a
Parabolarum verba non habent omnia mysticam veritatem. 194.b
Participem redemptionis fieri quid sit. 131.b
Participem mensæ domini fieri, quid sit. 123.a
Passionis Christi per sacramenta efficimur participes. 131.a
Pascha quando edamus. 133.b
Paschata duo nõ sunt, sed vnũ &c. 127.b. & 128.a
Patres simul consentientes in veritate fidei non errauerunt. 196.b
Patribus & senioribus in ecclesia priores partes semper delatæ. 44.a

Paul' corp° Christi appellauit panẽ. 89.b
Paulus non contrariatur sibi.18.b
Paulus nõ legitur baptizasse Timotheũ. 207.b
Paulus non reliquit communiter omnibus iudicium.197.b
Paulus quomodo dogmata sua probarit. 47.b
Pauli acerbitas aduersus impios. 27.b.28. b.29.a.30.b
Pericula sub specie vini communicandi sunt diuersa.40.a
Peritiores consulendi sunt Christianis. 201.a
Personarũ respectus apud deũ nonest.4.b
Petere principium,argumentantis est vitium,non soluentis.96.b
Petr° rectè appellat' petra.36.b.37.a.49.a 54.b
Phase transitus est.133.a
Plebs de dogmatibus ecclesię iudicare nõ debet.173.b
Pontificia dignitas quanti semper habita. 8.b
Põtificibus potius quàm Luthero fidendum.31.b
Populi iudicio standum non esse.177.b

Populi recentioris cum vetere consensus in dogmatibus euangelicis. 184.b
Potestatem ligandi & soluendi contulit Christus successoribus Petri. 20.a.b
Potestates & principes nō cōtēnēdi. 9.a.b
Prædestinati tandem conuertentur. 194.a
Præpositis & Præsidibus parēdū esse. 53.a
Principibus deferendum esse. 9.b
Probet seipsū homo, hoc est mūdet. 121.b
Prolatio verborum cōsecrationis necessaria est. 141.a
Propheta dupliciter dicitur. 191.b
Prophetæ & apostoli, fundamenta. 37.b
Psal. 71. locus, Suscipiant montes pacem populo &c. explicatur. 181.b
Punitio falsorum prophetarum quadrat in Lutherum. 193.a

R

RAtiones Lutheri quibus probare nititur vix vnū reperiri qui fidē habeat. 22.b. Cōtrarium docet idem. 24.b
Rationes sex episcopi Roffensis pro assertis per regem. 85.a
Rectè docētib⁹ dissentire nō licet. 178.a.b
Regenerationis verbo quæ mysteria comprehendantur. 2.b in fi. &. 3.a
Regis Angliæ commendatio. pag. 14. lite-

rę A. in prologo. & 55. b. & 73. a
Regis Angliæ doctrina, sacræ scripturæ authoritatibus fulcitur. 38. a
Regis Angliæ viuacitas ingenij. 84. a
Remissio peccatorum non est regnum cœlorum. 117. a
Remissiones indulgentiarum, variæ. 31. b.
Resurrectionis non passim meminit Paulus. 2. a
Resurrectiõis tacitè meminit b. Iacob. 2. b
Reuelationibus quidam seducuntur. 8. a
Roborum septem Lutheri confutatio. 56. a. b. & dein.
Romana ecclesia, orbis mater. 55. a. b
Romanos potius quàm Bohemos aut Græcos cauillatur Lutherus. 64. a

S

Sacerdos facit missam, sed plebs accipit eam. 155. b
Sacerdos missam celebrans, pharmacopolæ comparatus. 149. b
Sacerdotes à plebe distant. 131. a
Sacerdotes laicis inuisos facere cur molitus sit Lutherus. 61. a. b
Sacerdotes non culpantur de alterius speciei in eucharistia subtractione. 63. b
Sacerdotũ munus præcipuũ in veteri le-

ge. 165. a
Sacerdotium Aaronis antiquatum. 129. b.
Sacramenti definitio à Luthero. 203. b
Sacramẽtũ altaris nõ est promissio. 117. b
Sacramentum eucharistiæ apostoli pro suo arbitrio ministrabant. 56. b
Sacramentum eucharistiæ quare panis vocetur. 94. a
Sacramenti eucharistiæ vsus in quo consistat. 127. a
Sacramenta septẽ esse, in concilio decretum est. 213. a
Sacramenta sunt gratiæ signa infallibilia. 224. b
Sacramenta sunt plura, ex dictis Lutheri. 206. a
Sacramẽtorum definitio catholica. 206. b
Sacrificare quid sit. 131. b
Sacrificium fuit in omni lege. 130. a
Sacrificium non semper comburebatur. 163. b
Sacrificium nullum apud Christianos est præter missæ sacrificium. 121. b. 122. b
Sacrificia Hebræorum & figuræ erant, & promissiones. 150. a. b
Sacrificiorum veterum offerendorũ mos. 163. a. b. & dein.

Sanguis Christi non est testamentũ.113.b
Sapientia Lutheri non est è cœlo.12.a
Sapientia vnde diiudicetur diabolica, aut cœlestis.11.b
Sapientiæ Salomonis locus explicatus. 68.b
de Satana se triumphasse gloriatur Lutherus.7.a.9.a
a Satana deceptus est Lutherus.17.a
Scriptura deficiente recurritur ad consuetudinem.39.a
Scripturæ cuiuslibet non omnis locus cuilibet quadrat.90.b
Scripturas cõtorquet Lutherus.33.a
Sensu suo nititur Lutherus.123.b
Sententiam suam mutasse Paulum cauillatur Lutherus.18.a.b
Septuaginta seniorum authoritas in Hebręorum populo.179.b
Serpens virga vocatus, ex qua erat conuersus.90.a
Signa dei vocantur sacrificia.160.b
Similitudo pauperis a diuite beneficium accipiẽtis, & sacerdotis missam consecrantis.154.b.in fine
Similitudo pulcherrima de pane in Christi corpus mutato.75.a

Species panis & vini vocantur sacrificia. 160.b
Species panis in sacramẽto corrumpitur. 82.a
Speciei alterius remotio à laicis in eucharistia, non temere introducta. 62.b
Specie sub vna tantũ continetur quãtum sub vtraque. 41.b
Spiritus erroris facilè deprehenditur. 200.a
Spiritus sanctus diuersimode collatus est. 208.b
Spiritus sanctus ecclesiam Christi nõ deserit. 43.a. & 52.a
Spiritus sanctus non tam multo tempore ecclesiam Christi deseruit, quàm cauillantur hæretici. 183.b
Spiritu satanico agitatur Lutherus. 7.a.b
Spirituales aliter iudicant, quàm carnales. 176.a
Spiritualis homo nõ quilibet dicitur, qui spiritum sanctum habet. 202.b
Strophæ quædam & mendacia cauilliq; Lutherani deteguntur. 138.a. & dein.
Substantia panis non manet cum corpore Christi in eucharistia. 72. b. & dein.
Substantia panis transeunte remanent ac-

cidentia.97.b
Succesſio Petri in eccleſia vſq; ad finem duratura.55.a
Suggerere quid ſit.42.b
Supplenda verba Chriſti.114.a
Syluester indulgentiarum propugnator. 17.b

T

TEmporis circunſtantia variata.65.b.
Teſtamentū quid ſit ſecundum Lutherum.109.a
Teſtamētum citra mortem teſtatoris inualidum eſt.111.a
Teſtamentum nouum eſt lex noua. 112.a
Teſtamentum nouum eſt ſanguine Chriſti confirmatum.112.b
Teſtamentum nouum, vnicum eſt. 109.a
Teſtamenti noui definitio.111.b
Teſtamētum vetus, & teſtamentū nouū. 110.b
Thomæ Aquinatis commendatio.63.a
Thomiſtas inſectatur malitioſe Lutherus. 36.a
Tranſſubſtantiationis materia tractatur. 96.b.& dein.
Trecentis annis ante Chriſtum non defuerunt prophetæ.192.a

Tribus vtebantur apostoli in ordinatione.211.b
Triũphare aduers⁹ diabolũ, difficile.10.b.
Turca nec Luthero crederet.47.a
Turcarum fidei diuturnitas præiudicium non facit quòd recta sit.45.a.b

V

VErba Christi sensu hæreticorum hęreses sunt.30.a
Veri prophetæ dehortabãtur à malorum auditu.192.b
Versus ex epistola Ioannis erasus ab hæreticis.199.b
Veteres certius iudicabant.5.a
Vinum solum sine aqua in calice domini non offertur.70.b
Virgæ Aaronis exemplũ de pane in corpus Christi mutato.76.a
Vrsam & lœnam se Lutherus ipse vocat. pag.13. literæ A in prologo. & fo.47.a
Vvicl.fus negat Christum consecrasse in cœna.166.b
Vulpes cur dictus Luth.pag. 13.literæ A. in prolego.
Vulpes rectè dicatur Lutherus.17.b

FINIS.

Deo optimo maximo laus & gloria.

Societ⁹ Jesu Paderborna